

**1980-1981' DE BASILMIŞ ROMANLARDA
İSTANBUL ALGISI**

(Yüksek Lisans Tezi)

Selma YAY

Kütahya-2015

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**1980-1981’DE BASILMIŞ ROMANLARDA
İSTANBUL ALGISI**

Danışman:
Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

Hazırlayan:
Selma YAY

Kütahya – 2015

Kabul ve Onay

Selma YAY'ın hazırladığı “1980-198’de Basılmış Romanlarda İstanbul Algısı” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2015

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof. Dr. Kâzım YETİŞ (Danışman)		
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ACEHAN		
Yrd. Doç. Dr. Murat TURNA		

Doç. Dr. Fatih ÇELEBİOĞLU

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “1980-1981 Baslı Romanlarda İstanbul Algısı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2015

Selma YAY

Özgeçmiş

14.02.1987 tarihinde İzmit'te doğdu. İlköğrenimini Dumlupınar İlköğretim Okulu ve Gazi İlköğretim Okulu'nda tamamladı. Ortaöğrenimini 2004 yılında Gölcük Barbaros Hayrettin Lisesi'nde tamamladı. 2006 yılında Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yerleşti ve 2010 yılında mezun oldu. Aynı yıl eylül ayında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programına yerleşti. 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılında Mimar Sinan Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon eğitimini tamamladı. 2012 yılından bu yana İstanbul'da çeşitli özel okullarda Türkçe Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Çalışmalarımız sırasında sabrı, ilgisi ve desteğiyle daima yanımda olan, yol gösteren danışmanım Prof.Dr. Kâzım YETİŞ' e teşekkürü bir borç bilirim. Kâzım Hoca ile çalışma imkânını sunan Dumlupınar Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof.Dr.Ali TORUN'a ve Yard.Doç. Abdullah ACEHAN' a da çok teşekkür ederim. Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman her aldığım kararımda arkamda olan biricik anneme ve babama sonsuz teşekkürler.

ÖZET

1980-1981’DE BASILMIŞ ROMANLARDA İSTANBUL ALGISI

YAY, Selma

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

Nisan, 2015, 173 sayfa

Bu çalışmamızda 1980 ve 1981 yılında basılan romanlardaki “İstanbul Algısı”nı konu edindik. Burada algı ile kast ettiğimiz romanda mekân olarak kullanılan şehrin yazar/anlatıcının gözüyle nasıl görüldüğü, şehri yorumlayışı ve şehirle ilgili değerlendirmesidir.

İstanbul, iki büyük imparatorluğa başkentlik etmiş, içerisinde siyasî, dinî, kültürel, sosyal alanda bir çok unsuru iç içe bulunduran bir şehirdir. Tarihî, kültürel ve sosyal anlamda çok geniş statüye sahip olan İstanbul ile ilgili çalışmamızı 1980 ve 1981 yıllarında basılmış romanlar ile sınırlandırdık.

Biliniyor ki Cumhuriyet İlanı’ndan sonra da Türkiye’de hem siyasî hem de sosyal anlamda bir çok değişim yaşanmıştır. Özellikle 1950’li yıllardan sonra İstanbul, yaşanan iç göçlerle “mega-köy” konumuna gelmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti’nin Klasik Dönemi’nden bu yana biriktirdiği bir çok kültürel unsur, mimarî yapı dejenere olmuştur.

Biz de çalışmamız da 1980-1981 yılları içerisinde İstanbul’un peyzajının, kültürel, sosyal ve siyasal yapısının değişimini, yazarların ve kahramanların şehri nasıl değerlendirdiklerini yorumlamaya çalıştık.

Bu değerlendirmeyi yaparken mekânların insan psikolojisi üzerindeki etkisinden yararlandık. İstanbul hem doğal güzellikleri hem de sosyal hayatı ile kahramanları etkilemiş bir şehirdir. Şehrin açık mekânları; mesire yerleri, parkları ve kapalı mekânları; yalılar, apartmanlar, gecekondular kahramanların şehre bakış açısını değiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Algı, Bakış Açısı, Değişim, Dejenere.

ABSTRACT

THE PERCEPTION OF ISTANBUL AT THE NOVELS WHICH PUBLISHED IN 1980'S AND 1981'S.

YAY, Selma

Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Prof. Dr. Kâzım YETİŞ

April, 2015, 173 pages

In this work we referred to the novel “İstanbul Algısı” published between 1980 and 1981. The perception we referred here, is the evaluation of how the author saw and interpreted the city used as a place.

Istanbul became the capital of two great Emperors, it is a city consisting of political, religious, cultural, social and a plenty of elements. Istanbul has a wide statue as a historical, cultural, social and we limited to the novels published between 1980 and 1981.

A lot of changes occurred in Turkey as both political and social after The Declaration of Republic. Particularly after 1950s years Istanbul became “megan village” with the internal migration, therefore a plenty of cultural elements and architectural building created by Ottoman Empire now from Ottoman Classical Period degenerated.

We tried to express the changes about İstanbul’s landscapes, cultural, social and political structure between 1980 and 1981. We tried to interpret how the author and the characters evaluated the city.

By evaluating it, we utilized the places which influence on human’s psychology. Istanbul is a city affecting the characters with both natural beauties and social life.

The city’s indoor places; recreational areas, parks, and outdoor places; villas, flats, slums changed the characters’ viewpoint on the city.

Keywords: Istanbul, Perception, Viewpoint, Change, Degenerate.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1980'DE BASILMIŞ ROMANLARDA İSTANBUL ALGISI

1.1. HASAN İZZETTİN DİNAMO, AÇLIK	7
1.2. SELİM İLERİ, BİR AKŞAM ALACASI.....	61
1.3. OKTAY RİFAT, DANABURNU	73
1.4. TEZER ÖZLÜ, ÇOCUKLUĞUN SOĞUK GECELERİ	85
1.5. REFİK HALİT KARAY, AYIN ONDÖRDÜ	93
1.6. BEKİR YILDIZ, HALKALI KÖLE	98
1.7. NECİP FAZIL KISAKÜREK, AYNADAKİ YALAN.....	101
1.8. SABAHAT EMİR, SANCILI BİR GÜN	103
1.9. SEVGİ SOYSAL, HOŞ GELDİN ÖLÜM.....	108

İKİNCİ BÖLÜM

1981'DE BASILMIŞ ROMANLARDA İSTANBUL ALGISI

2.1. SÖZER ÖNAY, ÖTEKİ.....	111
2.2. HAKKI ÖZKAN, İNCİ.....	115
2.3. RİKKAT KÖKNAR, BEKLEYİŞ	121
2.4. TARIK BUĞRA, YALNIZLAR	128
2.5. ATILLA İLHAN, DERSAADET'TE SABAH EZANLARI	134

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	149
KAYNAKÇA	159
DİZİN	164

TEZ METNİ

GİRİŞ

Bu çalışmamızda, 1980 ve 1981 yılında basılan romanlardaki “*İstanbul Algısı*”nı tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamız üç aşamada ilerlemiştir. İlk aşamada 1980 ve 1981 yılında basılan romanların tespiti yapıldı, ikinci aşamada tespit edilen romanlar tek tek incelendi ve konusu İstanbul’da geçen romanlar belirlendi, son olarak da belirlenen eserlerdeki İstanbul algısı değerlendirildi.

İstanbul, tarihin her döneminde önem arz eden şehirlerden biridir. Gerek Bizans döneminde gerekse de 1453 ve sonrasında bu önemini korumuştur. Hem Bizans İmparatorluğuna hem de Osmanlı İmparatorluğuna başkentlik etmiş bir şehir olması sebebiyle Hristiyan âlemi ve Müslüman âlemi açısından önemli bir merkezdir. Dolayısıyla her iki toplumun hem millî hem de dinî hayatından izler taşıyan bir şehirdir. Fetihden sonra da Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’un bir kültür şehri olması için çalışmalar yapmıştır.

1453’te Fatih Sultan Mehmet İstanbul’u fethedince burayı devrin en önemli bilim ve kültür merkezi haline getirmeye çalışmıştır ve nitekim de İstanbul 19.yüzyılda Rönesans’a kadar dünyanın en önemli bilim ve kültür merkezi olmuştur. 19.yüzyılda ve sonrasında da Osmanlı’nın Batı’ya açılan kapısı niteliğini almıştır. Batılı tarzda eğitim kurumları, askeri yapılanma, mimari, sanat alanındaki yenilikler ve tüm bu yeniliklerin sosyal hayata ve özellikle de edebiyata yansması yine bu şehirde olmuştur.

İstanbul tabiatı, mimari eserleri ve bir kültür şehri olması dolayısıyla bir çok şair ve yazarın dikkatini çekmiş, eserlerinin bir parçası olmuştur. İstanbul, hem Halk Edebiyatı şairlerinin hem de Klasik Edebiyat şairlerinin konu ve tema olarak vazgeçemediği bir şehirdir. Yüzyıllardır Halk edebiyatı şairleri de Klasik Edebiyat şairleri de eserlerinde İstanbul’u söz konusu etmişlerdir. İstanbul’un semtleri, İstanbul’daki sosyal hayat ile ilgili bilgiler parça parça şiirlerde bulunmakla beraber asıl Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesinin I.cildinde ve şehrengizlerde bu konuda pek çok malzeme yer almaktadır. “Kağıthane, Sadabat, Beşiktaş, Bebek, Çamlıca, Göksu vb.” semtler şiirlerde bolca geçmektedir.

Bu konuyla ilgili Prof.Dr. Kâzım YETİŞ’in görüşlerine de yer vermek yerinde olur.

“Klasik Türk Edebiyat’ında İstanbul, bir mekân olmanın ötesinde hemen bütün şair ve yazarların hayat sürdüğü, doğumdan ölüme havasını teneffüs ettiği, kültürünü yaşadığı bir şehirdir. Binaları, sokakları, mimarî eserleri, eğlenceleri, mevsimlerde aldığı şekli, dinî günlerde ve cülus, sünnet, surre alayı, savaşa gidiş/savaştan dönüş vb. özel günlerdeki haliyle, güzelleriyle, güzel manzara ve güzellikleriyle edebî eserlerde tecelli eder” (Yetiş, 2010: 290).

İstanbul, Tanzimat’tan sonraki dönemde, dönemin edebiyat anlayışına bağlı olarak daha gerçekçi çizgilerle verildi. Öte yandan yeni bir tür olan hikâye ve roman için mekân daha geniş bir çerçevede yer almaktadır. Tanzimat’ın ilk yıllarında İstanbul, Batı’ya açılan kapı olarak nitelendirilmiştir ve özellikle bu yönüyle romanların konusunu oluşturmuştur. Mekân olarak kullanılan İstanbul’un bu yıllar içerisinde yaşadığı sosyal değişim, bir kişinin yaşamış olduğu bir değişim gibi okuyucuya sunulmuştur. Tabii bu değişim süreci sadece Tanzimat Dönemi ile sınırlı değildir. Osmanlı Devleti’nin yaşadığı siyasî ve sosyal değişimlerin her şekli bizzat İstanbul’u etkilemiştir. 1839 Tanzimat Fermanı, II.Meşrutiyet, 1919-1922 Kurtuluş Savaşı yılları, Cumhuriyet sonrasında yaşanan 1950, 1960, 1971, 1980 buhranları önemli dönüm noktalarıdır. Yaşanan bu siyasi ve sosyal değişimlerin etkileri önce İstanbul’da görülmüş, dolayısıyla da yazarlarımızın eserlerine aksetmiştir. Bu konuda yine Prof. Dr. Kâzım YETİŞ’ in görüşleri önemlidir.

“Yeni Türk Edebiyatı’nda İstanbul, klasik dönemden farklı ve giderek artan, genişleyen ve çeşitlenen bir ilginin merkezi haline gelir. Bunda, elbette yeni edebî türlerin payı vardır. Artık, yazma çevrede olup bitenleri, yaşananları anlatma alışkanlığı kazanır ve gelenek haline gelir. Süreli yayınlar başlamakla kalmaz, sayıca ve çeşitçe çoğalır. Edebiyatımız hayatı ve gerçeği aksettirmeyi var oluşun önemli sebeplerinden biri sayar. Üzerinde yaşanan coğrafyayı idrak/batılı anlayışla vatan coğrafyasını fark, yeni bir boyut kazanır. Öte yandan toprak/vatan kayıpları artar. Bütün bu ve daha bir yığın sebebin İstanbul’a olan bu ilgide ciddi katkıları bulunmaktadır” (Yetiş, 2010: 650).

Tanzimat ve Milli Mücadele Dönemi’nde Anadolu’ya bir yöneliş olmasına rağmen yazarlarımız yine de İstanbul’u anlatmaktan vazgeçmemişlerdir. Cumhuriyet Dönemi’nde de şehrin hem peyzajının hem de sosyo-kültürel yapısının değişmesine yazarlarımız kayıtsız kalmamışlardır.

Örnekleyecek olursak, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Balkan Savaşları İstanbul’u muhacir akınına uğrattı. Bu günlerin acılarını İstanbullu ile beraber İstanbul

da yaşadı. Çanakkale Savaşları sırasında İstanbul’u kaybetmek korkusu şair ve yazarlarımızı İstanbul’da yoğunlaşmaya zorladı. İstanbul’un işgal edildiği yıllarda yaşananlar değişik açılardan irdelendi. Yokluk ve fakirliğin içinden yeni bir diriliş ruhu doğdu. *Sodom ve Gomero*’nun yanında *Ateşten Gömlek* yazıldı.

II. Meşrutiyet’ten sonra İstanbul’un tarihî silüeti de değişmeye başladı. Yalnız bu yıllarda Paris’ten dönen Yahya Kemal, İstanbul’a çok farklı bir bakış açısı getirdi. Esasen Abdülhak Hamit’in “Merkad-ı Fatih’i Ziyaret” manzumesinden sonra İstanbul tarih duygusunu vermek için en uygun bir mekân olarak karşımıza çıkar.

Cumhuriyet Dönemi’nde Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi Hisar ve Sâmîha Ayverdi gibi kalemlerle bir İstanbul yazarlığı kendini iyice hissettirir.

İstanbul ile ilgili çalışmalarda şiir, roman, hikâye ve hatıra türünden eserler ayrı ayrı inceleme konusu da yapılmıştır. Bu cümleden olarak biz siyasi değişimleri de göz önünde bulundurarak 1980-1981 yıllarında yayımlanmış romanlardaki İstanbul algısını bir çalışma konusu yaptık. Böyle dar ve belirli bir dönemi alışımız konuyu dağıtmamak ve bazı tekrarlardan kurtulmak için olmuştur.

Çalışmamız “İstanbul Algısı” üzerinedir. Psikolojik bir kavram olan “algı” belki çok yerinde bir tabir değil fakat bunun yerine “idrak”, çok net ve rahat anlaşılmayabilirdi. Bunun için algıyı kullandık ve yazarlarımızın bilinç, tasavvur ve düşüncelerindeki İstanbul’u belirlemeye çalıştık. Bir bakıma yazarın/anlatıcının ya da kahramanın şehre bakış açısını yansıtmaya çalıştık.

Algıdan bahsederken de önce mekân üzerinde durduk. Bilindiği üzere romanı oluşturan önemli unsurlardan birisi mekândır. Prof. Dr. Kâzım YETİŞ mekân algımızı şu şekilde tanımlar:

“ Mekânı algılayışımız batılı metotların etkisi ile değişti. Eskiden, toprak, mekân, çevre; bizim için görülen, içinde yaşanan, zamanla bütün marifetlerimiz gösterilerek güzelleştirilen bir dünya idi. Bu dünya, yaratılan bir dünya, bir estetik değerdi. İçinde yaşadığımız ve ruh alışverişi yaptığımız bu mekânın, orada geçmişte yaşanmış olanların ruhunu aksettiren, onlarla ruhî irtibatlar kurmamızı sağlayan estetik değerler olduğunu ancak XX.yüzyılın başlarında fark ettik.” (Yetiş, 2009: 1068-1069)

Edebiyatımızda bu durumu örnekleyecek olursak önce Ahmet Mithat, Namık Kemal ve Recâizâde Mahmut Ekrem'den itibaren romancılarımızın mekân olarak büyük ölçüde İstanbul'u kullandıklarını görürüz. Hatta Türk romanının mekânı öncelikle İstanbul olmuştur diyebiliriz. Bu bakımdan değişen siyasî, kültürel ve sosyo-ekonomik şartlar ister istemez romana aksetmiştir. Romancılar İstanbul'u nasıl algılamışlarsa eserlerine de bunu yansıtmışlardır.

Osmanlı Devleti ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti çeşitli sarsıntılar yaşamış ve bunların hemen hepsinden edebiyatımız, romanımız etkilenmiştir. Bu etkinin romanlardaki mekâna da yansıdığı görülmektedir. Biz bu çalışmamızda ekonomik, siyasal ve kültürel bir değişimin son halkalarından biri olan 12 Eylül 1980'i göz önünde bulundurarak 1980,1981 yıllarında yayımlanmış olan romanları esas aldık.

1980 ihtilâliyle beraber İstanbul'un peyzajında, kültürel yapısında, sosyal hayatında yeni bir dönem başlamıştır demek yanlış olmaz sanırım. Dolayısıyla İstanbul'a bakış açısı da değişim göstermiştir. İstanbul, 1980 ve sonrası eserlerde iç göçlerle birlikte doğal güzelliği daha da tahrip edilmiştir. Bu durum, kültürel yozlaşma ve siyasî çekişmeler de romanlarımıza konu olmuştur.

Bu çalışmayla birlikte İstanbul'un mekânlarını, mekânların insan psikolojisi üzerindeki etkisini, Anadolu'dan gelen insanların bu şehre bakış açıları, bu şehirden beklentileri, şehrin farklı ekonomik yapıdaki bireylere sunduğu imkânlar, İstanbul'un doğal görünümünün değişimi de söz konusu edildi. Tabii bu inceleme yazarların vak'a içerisinde okuyucuya sunduğu kısa bilgiler üzerinden yapılan yorumlardır. Daha doğru bir ifadeyle hem yazarların hem de kahramanların şehre bakış açılarını yansıtan bir irdelemedir diyebiliriz.

1980 yılında yayımlanmış otuz beş romandan sadece dokuz tanesinde doğrudan İstanbul algısına rastlanmaktadır. 1981 yılında yayımlanmış olan otuz dört romandan da sadece dördünde aynı şekilde İstanbul karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de sağlıklı bir bibliyografya bulunmadığı için elbette eksikliklerimiz olmuştur.

Tez, Girişten sonra iki bölümden oluşmaktadır. Girişte tezin çerçevesi ile birlikte İstanbul'un edebiyat ve kültür hayatımızdaki yerini belirlemeye çalıştık. 1980'de basılan romanları bir bölümde, 1981'de basılan romanları ikinci bir bölümde ele almayı uygun bulduk. Okuduğumuz ve incelediğimiz romanların sayısı yetmiş

bulmasına rağmen İstanbul Algısı bakımından değerlendirdiğimiz romanların sayısı on üçtür. Bunları tematik olarak incelemek maalesef verimli olmayacaktı bunun için romanları tek tek ele almayı uygun gördük bu çerçevede 1980’de yayınlananları I. Bölümde, 1981’de yayınlananları II. Bölümde inceledik. Sonuç’ta incelediğimiz romanlardaki İstanbul Algısı’nın genel ve toplu bir değerlendirmesini yaptık. Bibliyografyada okuduğumuz ve malzeme bulamadığımız için çalışmamıza dâhil etmediğimiz romanları ayrı bir listede, incelediğimiz romanları ise ayrı bir listede verdik.

BİRİNCİ BÖLÜM

1980’DE BASILMIŞ ROMANLARDA İSTANBUL ALGISI

1.1. HASAN İZZETTİN DİNAMO, AÇLIK

Kahramanımız Musa, Sivas Öğretmen Okulu'nda öğrencidir. Yaz tatilinde İzmir Memleket Hastanesi'nde hemşire olan ablasını ziyarete gider. Musa'nın hayali Sanayii Nefise'de okuyup ünlü bir yazar olmaktır. Bu sebeple İzmir'den dönerken çocukluğunun geçtiği şehir olan İstanbul'a gelir. Musa, Sivas'ta Akşam Gazetesi'ni takip ederken İkmali Tahsil Cemiyetinin yetenekli öğrencilere burs verdiğini öğrenmişti. Bundan aldığı cesaretle İstanbul'a gitmek ister. Aslında Musa, çocukluğunda Beykoz ve Selimpaşa (Bigados) öksüz yurtlarında kalmıştır. Bu yurtlarda başarılı ve yetenekli bir öğrenci olarak tanındığı için Sivas Öğretmen okuluna yönlendirilir. Sivas Öğretmen Okulu'na gitmeden önce de Anadolu'da birkaç yıl köy öğretmenliği yapmıştır. Musa bu tatili çok iyi değerlendirip Sanayii Nefiseye kaydolma imkânı bulabilirse öğretmen okulunu bırakacaktır. Kahramanımız tüm bu sebeplerle cebinde hayalleri çantasında şiir defteri olduğu halde İstanbul'un yolunu tutar. İstanbul'a gelince daha önceden tanıdığı Amasya Otel'i'ne gelir. Burada bir müddet konaklar fakat parası bitip İzmir'deki ablasından para gelmeyince Sirkeci'de kaldığı bu otelden ayrılır. (Dinamo, 1980: 5) Musa'nın İstanbul macerası bu olayla başlamış olur. Otelden ayrılırken Musa'nın kafasında iki ayrı İstanbul vardır. İlk düşüncesi İstanbul'un kalabalık ve büyük bir şehir olmasıdır. Bu durum onu ürkütmektedir. Musa bunu şöyle dile getirir.

“...İçimde kapkara bir umutsuzluk, bir duman yığını gibi kaynayıp duruyordu. Hiçbir tanıdığım bulunmayan kocaman bir kentte yersiz yurtsuz tek başına kalmıştım. Cebimde beş para olmadığından uzayıp giden sokaklardan, caddelerden başka oturup dinlenebileceğim hiçbir yer yoktu” (Dinamo, 1980: 5).

Kahramanımız İstanbul'a büyük umutlarla gelmiştir fakat içine düştüğü maddi sıkıntı onu böyle olumsuz düşüncelere itmiş ve İstanbul'dan korkmasına neden olmuştur. Bir enginin içerisinde tek başına, savunmasız kalmıştı ve bütün dalgalarla boğuşmak zorundaydı. Dalgalarla boğuşmak için de İstanbul'la ilgili hayallerinden güç alıyordu. Bu hayaller onun kürekleriydi. Tüm gücüyle küreklerle asılma vaktiydi şimdi. İşte bu hayallerin görkemli gücü Musa'yı İstanbul'a sürükleyen asıl sebepti.

Bu bir anlamda pek çok insanın İstanbul algısıdır. Çünkü İstanbul, insanlarda belki de hatta çok defa gerçekleşmesi mümkün olmayan ümitler ve hayaller uyandırmıştır. Bu, eskiden beri böyledir. Bu hayallerle gelenlerin pek çoğu bu şehirde

aradığını bulamaz. Çünkü insanın aradığını bulabilmesi hem maddî ve manevî bir hazırlığa/birikime hem de neyi nasıl yapacağını bilmeye bağlıdır. Musa ne yapmak istediğinin farkındadır, ama bunu nasıl yapacağının programını yapmamıştır. Aslında İstanbul’un bir kültür şehri olduğunun farkındadır. Fakat bu kültür şehrinde nasıl bir yol takip etmek gerekir? Bu sorunun cevabı Musa’nın kafasında yoktur.

Ona göre İstanbul bir kültür, sanat, zenginlikler merkeziydi. Musa bu durumu şöyle anlatır:

“...Eğri büğrü daracık Babıali yokuşu, bana en çok dertlerimi unutturan yerdı. Her iki yandan taşan kağıt, mürekkep kokuları, baskı makinelerinin bir düziye gürültüleri, bana insanoğlunun kalbinin burada attığını bildiriyordu. İnsan kafalarının en güzel ürünleri burada kitaplara geçiyor, sonra taze insan kafalarında yepyeni cennet bahçeleri yaratmak üzere ayaklanıp türlü yol alıyordu. Bu kokular, bu gürültüler, bana yeryüzünün en büyük mutluluğu gibi geliyordu. Benim şiirlerim de günün birinde burada geceli gündüzlü çalışıp duran makinelerin dişleri arasından geçip yurttaşlarımızın gözleri önüne serilebilecek miydi? Bundan dolayı duyduğum sabırsızlıktır ki Sivas Öğretmen Okulunu bırakıp İstanbul’a kaçmama yol açmıştı. Ne olacaksam bu kültür, sanat, zenginlikler merkezinde olacaktım” (Dinamo, 1980: 5-6).

Musa’nın hayali Güzel Sanatlar Akademisi’nde öğrenci olmaktır. Öğrenciliği esnasında da yazdığı şiirlerle, çizdiği resimlerle sanat dünyasında bir yer bulmaya çalışacaktır. Bu hayaline sığınan kahramanımız bu sebeple hep Babıali, Cağaloğlu, Bayezid civarında gezinir. Bu civarda gezindikçe belki de hayallerine bir adım daha yaklaşmış hisseder kendini. Hayalleri için çabalamanın kıvancını duyuyordu içinde. Cağaloğlu’nda vitrinlerde kitapları gördükçe zihnindeki tüm olumsuz düşünceler dağılır, İstanbul’un mutlaka kendini de kucaklayacağı, yardımcı olacağı fikri onu kamçılar. Çünkü gelecek günler de onun da eserleri bu matbaalarda basılacak, insanların zihninde yazar Musa olarak yer alacaktı. Bundan daha kutsal daha saygın bir iş olabilir miydi? Toplumu anlatan, kucaklayan bir aydın olacaktı. Görülüyor ki kahramanımız İstanbul’u kendi gelişmesi için uygun bir mekân olarak değerlendirir. Bu durum, pek çok genç sanatkârımızın ruh halini veren bir psikolojidir. İstanbul, bir kültür ve sanat merkezidir. Bu psikoloji bir gençlik hevesi midir? Belli ki yazar, İstanbul’a getirirken onu pek çok konuda hazırlamaz. Normal bir dünyada her insanın her istediğine kavuşabilmesi elbette mümkün değildir. Kalabalıkların içinde kaybolmuş bir insanın farkına kim nasıl varacaktır. Bunu ne kişiler, kurumlar, kuruluşlar ne de devlet

yapabilir. Bu bakımdan Musa'yı dolayısıyla yazarı gerçekçi bulmayan bir anlayışa karşı çıkılamaz.

Beykoz, Halıcıoğlu, Bigados, Amasya Öksüz Yurtları'nda birlikte okuduğu arkadaşı Recep ile karşılaşır. Recep Musa'ya Sivas Öğretmen Okuluna dönmesi için öğüt verir fakat Musa bu öğütlere kulak asmaz. Bu noktada yazarın kahramanını uyarmak ihtiyacını duyması ve bunu öksüz yurtlarında birlikte kaldığı arkadaşına yaptırması dikkat çekicidir. Belli ki yazar Musa'yı bütünü ile çıplak bırakmak istememiştir.

Ama o, hayalinin peşinde koşmaktan, onu gerçekleştirmek düşüncesinden vazgeçmez. Bilir ki sanatkâr olmak sadece İstanbul'da mümkündür. İstanbul'un sunduğu imkânları başka hiçbir şehir sunamazdı. İsteddiği eğitimi burada alabilirdi, eserlerini oluşturacak özgün konuları, eserlerini basacak ünlü matbaaları burada bulacaktı. Bu hayalleri onu tüm söylenenlere, yaşanan tüm gerçeklere kör, sağır etmişti. Onun için bir tek gerçek vardı o da yazar Musa olmak.

Musa, şiirlerini Servet-i Fünun Dergisi'nde yayınlamak amacıyla Halit Fahri'nin yanına gider. (Dinamo, 1980: 13).

Bir sonraki hafta dergide kahramanımızın iki şiiri yayımlanır. Böylece Musa hayaline biraz daha yaklaşmış olur. Tabî o bunu hayallerinin gerçekleşmeye başlaması olarak düşünür. Bu günden sonra her şey yoluna girebilirdi. Eğer bu dergide şiirleri yayımlanmaya devam ederse cebinde üç beş kuruş harçlığı bile olabilirdi. En önemlisi yazın dünyasında yer almaya, tanınmaya başlayacaktı. İstanbul'un ilk hediyesiydi bu ona. Ama maalesef onun bu ilk hediyeği dahi alıp saklayacak parası yoktu. Bir büfenin vitrininde asılı kalmıştı hediyesi Servet-i Fünun dergisi.

Musa daha sonra bir şiirinin başkasının imzası ile aynı dergide yayımlandığını görecektir. Romanda bunun nasıl olduğu hakkında bir bilgi yer almaz. Sanki yazar özellikle Musa'nın hayallerini yok etmek ister.

Bu durum Musa'yı derinden etkilemiştir. Çünkü İstanbul'un yükselmek isteyen her gence açık olduğu düşüncesi elinden kayıp gitmiştir. İstanbul, ona daha ilk günlerden maddi sıkıntının yanında bir de manevi sıkıntı vermiştir. Açlığının ve barınsızlığının yanında bir de şiirlerinin çalınmış olmasıyla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Emekle, özenle yazdığı şiirin altında bir başkasının imzası vardı. Musa'nın

emeği, yeteneği hiçe sayılmıştı bu imzayla. İstanbul’da tutunmak git gide zorlaşıyordu. Gencecik yaşında nasıl başa çıkacaktı bu kadar zorlukla? Ama Musa şiirlerine, şairliğine güvenmekteydi. Bu şiirler onun İstanbul’da yer edinmesini sağlayacak, Güzel Sanatlar Akademisi’ne kaydolmasına imkân verecek güçlü birer eldi. Bu ellere daha sıkı sarılmalıydı artık. Tabî burada dikkati çeken bu olayın nasıl olduğunun izahının romanda yer almaması ve Musa’nın bu konuda herhangi bir faaliyette bulunmamasıdır.

Musa, kaldığı pansiyondan ayrıldıktan sonra Beyazıt Meydanı’nda Beykoz Darüleytamdan arkadaşı Recep ile karşılaşır. Recep, Musa’yı kendi kaldığı Şark Pansiyonuna davet eder.

Arkadaşı Recep, bir gece Şark Pansiyonu’ndaki odalarına gelmez. Ertesi gün onu beklemek veya görüşebilmek için Beyazıt Meydanı’na gider. Burada akşama kadar gelip geçenler, çevrede gördüğü binalar vasıtasıyla İstanbul’un farklı yüzlerine tanık olur, onları inceler. Böylece kahramanımız İstanbul’u daha yakından tanır.

Önce Eski Harbiye Nezareti’nin yani bugünkü İstanbul Üniversitesi’nin süslü kapısı gözüne çarpar. Burası Musa için erişilmez bir cennettir. Yaşayanlar için cennet soyut bir mekân olmasına rağmen Musa’nın zihninde bu kapıyla birlikte somutlaşmıştır. İstanbul Üniversitesi her genç gibi Musa’nın da hayallerinin merkezi oluverir. Üniversitede okumak, hele İstanbul Üniversitesi’nde okumak Musa için cennet mesabesinde erişilmesi güç bir hedeftir. Romanın yayımlandığı 1980’lerde aslında İstanbul Üniversitesi sosyal ve özellikle öğrenci olaylarının çok fazla olduğu, hatta ölümlerin meydana geldiği bir dönemdir. Bununla beraber o yıllarda bugünkü gibi her ilde bir üniversite yoktur. Hele özel ve vakıf üniversiteleri bulunmamaktadır. Türkiye’nin en eski üniversitesi hatta kuruluşu Fatih Sultan Mehmet’in Sahn-ı Seman Medreselerine dayandırılan İstanbul Üniversitesi’nde okumak her gencin hayalini süsler. Öte yandan üniversite hayatının sağladığı imkânlar bakımından İstanbul Üniversitesi’nin bir ayrıcalığı vardı. İşte bütün bunlar kahramanımızı İstanbul algısını etkiler.

Bununla kalmaz Beyazıt alanında havuzun çevresinde oturan Harbiye-Fatih Tramvayından inen insanlar, romancının kahramanımızın hayallerini süsler. Burada romancı okuyucusuna pek çok şeyi hatırlatmış veya düşündürmüş olur. Öncelikle Fatih-Harbiye Tramvayını düşünelim. Burada hemen aklımıza gelecek Peyami Safa’nın

Fatih-Harbiye romanı ve bu romanın düşündürdükleri aklımıza gelmektedir. Şark ve Garp. İstanbul iki dünyanın yaşandığı bir şehirdir. Beyazıt'tan Fatih-Harbiye Tramvayı'na binen Türk insanının iki asırdır hülyası olan garba ulaşır. Tramvay, kahramanımızın bu dünyalar arasında seyahat eden insanlardan biri olarak kendini görmesini sağlar. Üstelik bu insanlar dıştan bakıldıkları zaman mutludurlar. Hele bu insanlar adeta sadece Anadolu'nun değil dünyanın karmasıdır. Her dinden, her milletten, her bölgeden insanlar buradadır. Yazarın Fatih-Harbiye Tramvayını seçmesi bu düşünceleri biz telkin etmek anlamına gelecektir. Öte yandan görülen bu hareketlilik bize anlatır ki İstanbul canlı, hareketli ve yaşayan bir şehirdir. Anadolu'dan gelen biri için İstanbul'un en dikkat çekici özelliklerinden birisi onun diğer şehirler gibi cansız değil, bir insan gibi yaşıyor olmasıdır. Fakat bu canlı, yaşayan İstanbul'un içinde neler vardı? Bu kalabalık bize ne anlatıyordu? Gerçekten insanlar göründükleri gibi mi idiler? Nitekim bu kalabalığa karışan ve çevreyi gözleyen Musa açtı, kimsesizdi. Belki Musa gibi başkaları da vardı. İstanbul'un bir manzarası buydu. Ama Musa sanır ki Beyazıt'ta havuzun kenarında oturan insanlar işleri yolunda giden mutlu insanlardır. Dünyada mutlu insanların yanında acı çeken, aç ve sefil insanlar da vardır. Fakat insanların eşit olduğunu düşünen sosyalizm bu konuda devleti sorumlu tutar. Yazar bir gencin yazar olma, hayata tutunma mücadelesini verirken birtakım insanların mutlu olmalarını sosyal adaletsizliğe bağlar. Birtakım insanlar mutluluk içinde iken, bir kısmının sığınacak yeri olmayan karnı aç ve perişan yaşadığını vurgular. Bu anlamda İstanbul sosyal adaletsizliğin yaşandığı bir şehirdir. Esasen İstanbul Üniversitesi'ne herkesin girememesi, orada okuyamaması ayrı bir sosyal adaletsizlik örneğidir. Kahramanımız bir bakıma kendi hâli ile gördüklerini iç akış hâlinde karşılaştırır. Yalnız unutmayalım ki bu karşılaştırma ister istemez yüzeysel kalır. Çünkü yazar dışarıdan gördüğü olayların arka plânını irdelemez. Nitekim mutlu insanların olduğunu söylediği mekânda şöyle bir belirleme de yapar:

“Bu sırada, çevremde on-on bir yaşında üç kız çocuğu üç dört kız-erkek çocuğu birbirlerini kovalıyor birbirlerine sıpalar gibi çifte atıyor, oynuyordu. Hepsi, yalınayaktı. Üstleri başları hırpaniydi. Yüzleri gözleri kirliydi. Yine de gülüşerek kovalıyorlar, Beyazıt alanının hay u huyundan habersiz görünüyorlardı. Baktım, yanı başımızda yaya kaldırıma sürtünerek bir taksi durdu. İçinden kısa boylu, orta yaşlı bir Anadolu insanı indi. Yanı başımda koşup duran on yaşındaki çırpı gibi, kirli pasaklı kızcağızı kolundan tuttuğu gibi arabaya attı. Kendi de arabaya atladı. Araba, Şehzadebaşı yönünde hızlı uzaklaştı.

Öbür küçük çocuklar, biraz şaşkın bekledilerse de sonra, hiçbir şey olmamış gibi oyunlarını, kovalamacalarını sürdürdüler. Öyle şaşkındım ki, adamın bu kızcağızı nereye götürdüğünü ilkin anlayamadım. Sonra, kendi kendime ‘küçük gece kuşları’ diye söylendim. Demek ki burada oynayan yavrucaklar, bir randevu yerinde bulunuyorlardı. Her akşam, müşteriler, buradan kurbanlarını alıp götürüyorlardı. Hemen ‘Gece Kuşları’ diye bir roman düşünmeye başladım. Konusu bu yavrucaklardı” (Dinamo, 1980: 21-22).

Musa, önce bu duruma anlam veremez. Fakat daha sonra İstanbul’un bu çocuklara da dişlerini gösterdiğini düşünür. Yazar, burada okuyucusuna hissettirir ki kız çocuğuna tecavüz edilir. Fakat bu çocuğun kimsesiz olduğuna dair bir ipucu yoktur. Üstelik bu konu bizde çok hassas olunan bir konudur. Bunun için yazarın gerçekçi olduğunu söyleyemeyiz. Bununla beraber İstanbul’un ahlâken de düşük olduğu vurgulanmak istenir. Bu bakımdan bunu da bir İstanbul algısı olarak değerlendirmek durumundayız. Bunun için bu hadise, Musa için yeni bir roman konusudur. İstanbul sadece Musa’ya değil başkalarına da acımasız davranıyordu. Bu acımasızlık hemen satırlara dökülmeliydi. Böylesine acı bir olayı roman konusu yapmak da İstanbul’da yazar olmanın bir koşuluydu belki de...

İstanbul’un her semti başlı başına bir şehirdir. Musa bu semtlerin hangisinin bir sakini olacaktı? Beyazıt’ta havuzun kenarında oturan derdi tasası olmayan insanlar(!) gibi mi, yoksa Şehzadebaşı’na götürülen kimsesiz çocuklar gibi mi ? Musa’nın unutmadığı bir şey vardı o da çocuklar gibi yalnız ve kimsesizdi.

Gece tekrar pansiyona dönen Musa hem kendi yalnızlığını hem de “Gece Kuşları” romanının kurgusunu düşünüyordu. Kendisi de bu romanın kahramanlarından biri olmaya adaydı. Kentin acımasızlığı, büyüklüğü Musa’yı sıkmaya başlamıştı. Belki de Musa için İstanbul artık büyük, acımasız, kötü kalpli bir deve dönüşmüştü. Artık bu dev tek eliyle de olsa onu yakalamıştı. Musa’nın ıstırabı artık gözlerinden akan yaşlarda kendini gösteriyordu.

Recep’in bu gece de pansiyona gelmediğini anlar. Recep’i bulabilirim umudu ile kendini yeniden dışarıya atar. Dışarıda karşılaştığı Recep’in tanıştığı Akademi’den öğrencilerle karşılaşır, nazik birer selam verip geçerler. Çünkü onlar Musa’nın resim yaptığını ve Servet-i Fünun’da şiirlerinin çıktığını bilirler. Belli ki onun sanatkar tarafı gençleri ilgilendirir. Ama Musa bu sırada açtır. Pansiyondan ayrılı ve kendini şehrin duyusuz genişliği içine bırakır. Üç dört gündür aç olması hareket ve

yürüyüşlerine bir değişiklik vermiştir. Divanyolu’na doğru yürürken yol üzerindeki lokantalar, onların vitrinlerindeki çeşitli yemekler Musa’da cennet bahçesi duygusunu uyandırır. Onlara dönüp bakmamaya çalışır. (Dinamo, 1980 :23).

Kahramanımız Beyazıt’tan ayrılıp Divanyolu’nda yürürken arkadaşı Arap Mehmet’e rastlar, arkadaşı durumunu bildiği için cebine harçlık koyar. Beraber Gülhane Parkı’na inerler ve oradan Sarayburnu’na geçerler. Belli ki romancı kahramanını tarihî semtlerde dolaştırmak ister. Divanyolu, Gülhane ve Sarayburnu. Fakat kahramanımızın bu tarihin farkında olmasını bekleyemeyiz. Elbette bu, tarihin farkına varma, olumlu veya olumsuz duygu ve düşüncelerden beslenebilirdi. Üstelik kahramanlarımız Sarayburnu’nda otururken bambaşka bir İstanbul resmine, alana kayarlar.

“...Boğaz rüzgârının serin Boğaz sularıyla ıslanmış sertçe esintisiyle sürüklediği dalgalar, başlarını kıyılara vuruyor, havada martılar çığlıklar atıyor, Boğaz, Kadıköy, Ada vapurları vızır vızır işliyor, tanımadığım on binlerce insanı ha babam taşıyıp duruyordu. Hepsinin de vapura verecek parası vardı. Bense, parayla geçilebilen Galata Köprüsü’nden Beyoğlu yakasına geçmek olanağını dahi bulamıyordum” (Dinamo, 1980: 24).

Boğaziçi ve Boğaziçi’nde çalışan vapurlar, canlılık ve hareket dikkati çekiyor. Boğaziçi’nin tabîî güzelliğini kahramanlarımız görmez. Onlar için önemli olan paranın olmayışı, midesinin boşluğudur. Bu etki ile bakılır İstanbul’a, Boğaz’a ve Boğaz’da çalışan vapurlara. Boğaz’ın güzelliğinin farkında değildir. Pek çok şairin eserini süsleyen güzellikler Musa’nın aklına bile gelmez. Çünkü Galata Köprüsünden geçecek parası bile yoktur. Galata Köprüsü’nü geçecek parası olsa Beyoğlu’na çıkmak istemektedir. Elbette öncelikle midenin, karnının doyması önemlidir. Bunun için de atalarımız “Aç ayı oynamaz” demişlerdir. Tabîî ki romancımız varlıklı olmakla fakirliği karşılaştırmak istiyor. Üstelik kahramanımız kimsesiz bir çocuktur. Ama bu çocuk yazar olmak istemektedir. Öyleyse geleceğin yazarı İstanbul deyince neyi anlamalıdır? Bir bakıma anlatıcı bunu göstermek ister. Yazara göre İstanbul’un yazılması gereken tarafı yoklukla varlığın, fakirlikle zenginliğin karşılaştırılması olmalıdır. Bu büyük ve tarihî şehir fakirlik, yokluk, açlık gibi sıkıntıların fazlaca yaşandığı ama çok fazla gösterilmediği bir şehirdir. İşte yazarımız bu durumu öne çıkarmayı hedeflemektedir.

Arkadaşı Arap Mehmet, kendisini ertesi günkü öğle yemeğine evlerine davet eder. Sarayburnu’nda balık tutanlar onda kızarmış balıklar hayali uyandırır. Tekrar

geldikleri Beyazıt'ta arkadaşından ayrıldıktan sonra sokağın kuytu bir köşesinde 'yasak küflü çöreklerini' satan adamdan arkadaşının verdiği para ile aldığı çöreklerle karnını doyurur, açlığını yatıştırır. Ertesi gün yiyeceği öğle yemeğinin düşüncesi ve yediği küflü çöreklerle büyük kentin kuduz gibi açlığıyla bilinmezliğinden, korkusundan kurtulmuş olacaktı. (Dinamo, 1980: 24).

Ertesi gün Arap Mehmet ile onların Sirkeci'deki evine öğle yemeğine gitmişti. Orada yediği yemekten sonra yeniden Beyazıt Meydanına doğru yürümeye başladı. Cağaloğlu'nda kitapçıların manzarası onu yeniden ilk hayaline götürüyordu.

"...Kitapçıların cennet bahçesi gibi süsledikleri vitrinleri uzun uzun seyrederek tatlı bir mut duygusu ile dolup taştım. Türkiye'nin büyük yazarlarından biri olmak umudu, içimde keskin kokular saçan bir karanfil bahçesi gibi açıldı. Mehmet'in annesinde yediğim güzel yemek, içimde buruşmaya. başlayan düş dünyasını birden bire canlandırmıştı"
(Dinamo, 1980: 26-27).

Cağaloğlu, Kapalıçarşı ve Sahaflardan sonra Beyazıt'a gelir. Vitrinleri süslemiş kitapçı dükkânları onda yeni umutlar doğurur. Aslında Cağaloğlu'ndan sonra Kapalıçarşı'nın onda zengin olma hevesi uyandırması beklenirdi. Fakat anlatıcı kahramanını yazar olmaya şartlandırmıştır. Bunun için de Sahaflara geçer ve vitrinlerde, dükkânların önünde gördüğü kitap yazar olma ve bu yolla şöhreti yakalama hevesini kamçılar. İstanbul, Cağaloğlu ve Sahaflar yazar olmak isteyenler için insanları kendine çeken semtlerdir. Esasen geçmişte ve o yıllarda yazarlık biraz da bu mekânların ürünüdür. Bu bakımdan da anlatıcı kahramanını özellikle bu semtlerde dolaştırır.

Beş gün aradan sonra Recep Şark Pansiyonuna yüzünde morluklar, ayaklarında şişlikler ve vücudunda yaralarla döner. Bu beş gün içerisinde başından geçenleri Musa'ya anlatmak için Gülhane Parkına giderler.

Recep, Seyri Sefain'deki işe girmek için bir kişiye rüşvet yediriyordu. Yine para vermeye gittiği bir gün dönüşte dinlenmek için Beşiktaş Parkı'na uğrar. Orada polis tarafından aranan bir komünist ile tanışır ve o komünist Recep'e işçi sınıfı ile ilgili düşüncelerini anlatır. Bu düşünceleri öğrenen Recep işçi sandığı herkese ulu orta bu fikirleri anlatır. Pazar günü asker bir arkadaşı ile içkili bir lokantaya yemek yemeye giderler. Alkolün de etkisiyle öğrendiği (!) her şeyi arkadaşına anlatır. Mekândan ayrıldıktan sonra Tramvay'a binerler ve Tramvay köprüden geçerken Gazi'nin İstanbul'a gelişi şerefine yapılan takı gözüne çarpar ve bağıra bağıra genç komünistten

öğrendiği fikirleri anlatır. Sonra polisler Recep'i ve asker olan arkadaşını Beyoğlu Polis Karakolu'na götürür. Karakol'da ayıldıktan sonra sorguya alınırlar ve sadece komünistlik propagandası yaptıklarından değil Mustafa Kemal'e suikast suçundan da sorgulanırlar. Bu sorgu esnasında da bir hayli hırpalanırlar. Aldığı darplarla yüzü morarır, ayakları şişer. Yaşadığı bu olay Recep'e ders olur bu yüzden de başından geçen olayları Güllhane Parkı'nın sessiz, sakın bir köşesinde anlatmayı yeğler.

Aslında Recep'in İstanbul'a geliş amacı illegal örgütlere dahil olmak ya da anarşistlik yapmak değildi. O, Anadolu'dan gelen her yurttaş gibi daha iyi bir iş bulmak amacıyla gelmişti. . Burada yeni veya farklı bir anlayışla karşılaşırız. Daha iyi bir iş bulmak. İstanbul algılarının en başında gelen bu anlayıştır. İş imkânları genellikle İstanbul'dadır. Fabrikalar, iş yerleri bu bölgededir. Bu bakımdan insanlar iş bulmak, belki daha iyi şartlarda yaşamak için gelirler veya İstanbul'u böyle anlarlar. Özellikle 1950'den sonraki iç göçlerde İstanbul başı çekmektedir. Recep Amasya'da traktör şoförlüğü yapmaktadır. Sıtma gibi türlü hastalıklardan, yoksulluktan kurtulmak düşüncesiyle İstanbul'a gelmişti. İstanbul'da iyi bir işe girip daha iyi hayat şartlarına sahip olacaktı. Böylece yazar, Musa gibi olmasa da Recep'i de belli bir maksatla İstanbul'a getirtir. Fakat yaptığı bu hareket yüzünden Recep'in bu hayali elinden gider. Artık polisin sürekli gözünün üstünde olduğu bir kişi olur. İş imkânları, iş yerleri, fabrikaların İstanbul'da olması işçi sınıfının haklarının korunması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca işçi haklarını, ezilenleri savunduğu düşünülen sosyalizm veya komünizm ideolojisi ve idaresi içi İstanbul'un son derece verimli olduğunu belirtmeliyiz. 12 Mart'tan önceki siyasî olaylar ve işçi hareketleri bu düşüncüyü doğrudan destekler. Tabii bu tür faaliyetlerin gözlenmesinin de en fazla İstanbul'da yapıldığı da bir vakiydir. Bu anlamda bu da ayrı bir İstanbul algısı olarak karşımızda durmaktadır. Fakat Recep'in yaşadıkları ister istemez bir yılgınlık vermiştir. Aslında anlatıcı bu durumu farklı kullanabilir romanını bu istikamette geliştirebilirdi. Recep aktif bir mücadelenin içinde yer alabilirdi.

Recep, Musa'yı okuluna dönmesi için yeniden ikna etmeye çalışır. Başından geçenleri anlatmasının sebebi de budur. Son olarak Recep, Musa'ya şu öğütleri verir:

“...Sevgili kardeşim Musa, sen yaşıyışın boyunca yapacağın yüksek işler yüzünden biz öksüz yurtluların yüzlerini güldürecek zeki bir çocuksun. Sakın, benim başımdan geçen şu saçmalıklara kapılayım deme. Bir ayak önce okuluna dön. Sanayi

Nefise'ye kolayca giremezsin. Onun çok koşulları vardır. Git, öğretmen okulunu bitir. Ondan sonra ne yapacağını düşünür, karar verirsin. İstanbul'da su aygırları, filler, aslanlar, kaplanlar, timsahlar, akrepler, yılanlar yaşıyor. Bunlar, yaşayabilmek uğruna senin benim gibi kimsesizleri, öksüzleri, temiz insanları çiğnerler, parçalarlar, yerler. Sen, yarın hem öksüzlerin hem de yurdun yüzünü güldürecek kişilerden biri olacaksın" (Dinamo, 1980: 37).

Burada yeni algılarla karşılaşyoruz. İstanbul'da insana yaşama hakkı vermeyen su aygırları, filler, arslanlar, kaplanlar, timsahlar, akrepler, yılanlar yaşamaktadır. Üstelik yırtıcı, yok edici bu vahşî hayvanlar kimsesizleri, öksüzleri ve temiz insanları parçalar ve yer. Recep'in İstanbul'da yaşayanları bu gözle görmesi ideolojisinin bir sonucudur. Aslında bu anlatıcının ideolojisi. İstanbul Bizans dönemindeki arena gibidir. Burada yok olmak öksüz, fakir ve kimsesizler için mümkün değildir. İyi veya temiz olmak da yetmez. Burada yaşamak daha doğrusu yaşayabilmek için mücadele etmek şart. Ne var ki anlatıcı bize bu mücadeleyi değil kaçmayı belki de öncelikle kendini yetiştirmeyi öneriyor. Konumuz bakımından gerçek olan vakıa İstanbul'un öksüze, kimsesize, temize hayat hakkı tanımadığıdır. İstanbul hakkında böyle bir algının varlığıdır.

Belli ki Recep, çok çabuk pes eder. Bunu bir zaaf olarak değerlendirebiliriz. Çalışmak, para kazanmak için İstanbul bir çekim merkezi olarak fazla yer almaz Recep'in gözünde. Bunu yazarın ideolojisine bağlayabiliriz.

Buna karşılık Musa yoluna devam edecektir. Yalnız Recep ile Musa'nın yolları ayrılmış olur. Çünkü polis Recep'i izlemektedir ve bu durum Musa'nın yaşamını kötü etkileyebilirdi. İstanbul bir kez daha Musa'ya çirkin yüzünü göstermişti. Yıllarca arkadaşlık ettiği dostundan bu acı hatırayla ayırmıştı onu. Yalnızlığı git gide büyüyordu. Kim bilir bu günden sonra nasıl bir serüven bekliyordu onu İstanbul'da? Recep'in yaşadıkları, anlattıkları zihninin bir yerinde mutlaka duracaktı, onun hatalarından ders çıkaracaktı ama asla hayalinden vazgeçmeyecekti. Çünkü Musa'yı Musa yapan bu hayallerdi.

Recep'ten ayrılışıyla birlikte artık sokakta kalmıştı. Açlığının, parasızlığının yanında yeniden yersiz yurtsuzdu. Elinde şiir defterinden başka tutunacak hiçbir şey yoktu.

Bütün gün Gülhane Parkında vakit geçirmişti.

*“... Gülhane Parkı’nın en yüksek yerindeki sıralardan birinin kenar ucuna
ilişerek hem Üsküdar’ı, Adaları, Marmara’nın bir bölümünü, hem de Boğaziçi ile Beyoğlu
gecesinin kül rengi beton, tuğla yığınlarını seyrederek şiirler düşündüm ya da düşledim”*
(Dinamo, 1980: 38).

Musa tükenmeye yüz tutan gücünü yine şiir düşünmekten alıyordu. Bu düşünce onun hem zehri hem de panzehiriydi. Onu İstanbul’a savuran, büyük hayaller kurduran da bu şiirlerdi, bunca acıya dayanmasına, çileyi çekmesine sebep de yine bu şiirlerdi. Şiirlerini düştüğünde kaldıran güvenilir bir dost olarak görüyordu. Bu yüzden her zor durumunda şiiri, yazıyı düşlüyordu. Bu, şair duyarlılığının bir getirisiydi belki de. İçindeki yazmak ateşi bunca engele rağmen sönmüyordu. Ne yapacağını nereye gideceğini bilmediği halde tek düşüncesi yazmaktı. Burada şunu da ekleyelim ki kahramanımız Üsküdar, Adalar ve Marmara ile Beyoğlu’nun beton ve tuğla yığınlarını aynı sırada ve mahiyette anar. Bu da onun ne kadar gözünün şiirden başka bir şey düşünmediğini gösterir.

Gece bekçilerinin gelmesiyle parktan ayrılmak zorunda kalmıştı. Gülhane’den Beyazıt’a doğru yürürken bundan sonra İstanbul’un ona neler hazırladığını bilmiyordu. Bir de bilinmezliğin korkusu sarmıştı içini. Açlığından daha çok acı veriyordu bilinmezliğin korkusu. Çünkü bu durum onu hayallerinden uzaklaştırıyordu. Belki de bu kadar korkmasının tek sebebi buydu. Musa, İstanbul’a geldiği günden beri yaşadığı tüm zorluklara hayallerine tutunarak göğüs germişti. Şimdi ondan uzaklaşıyor olmak kolunu kanadını kırıyordu Musa’nın.

Geceyi geçirmek için Beyazıt’a gelir ve üniversitenin önündeki Beyazıt Meydanı’nda likstür kümelerinin sakladığı bir setin üzerinde uyuya kaldığı sırada bir bekçi onu uyandırıp karakola götürmek ister. O sırada karşlarına çıkan bir polis bekçiye çocuğu nereye götürdüğünü sorar. Bekçi caminin yakınında uyuyordu, karakola götürüyorum der. Bunun üzerine polis bırak ben götüreyim sen görevinin başına dön diyerek Musa’yı kendi evine götürür.

Polis, lacivert kıyafeti ve okul kasketinden Musa’nın öğrenci olduğunu anlar. Musaya: “ Şimdi, seni karakola götürsem, hırsız mırsız sanarak seni çok rahatsız ederler. Seni bizim eve götüreyim de orada birkaç saat konuğum ol. Sabahleyin istediğin yere gidersin yalnız kendine, okuluna dönünceye dek sığınacak bir yer bul.

İstanbul'un sokakları senin gibi gençler için çok tehlikelidir. Dışarıda kalmamaya çalış” diyerek babacan bir öğüt verir.

Yazar burada polisin de İstanbul algısını yansıtmaktadır. Polise göre de İstanbul, gençler için tehlike yuvasıdır.

Polis ve Musa polisin evine doğru yürürken başka bir polis anlamlı bir şekilde gülerek “ *Kolay gelsin Ş.efendi, güzel işler*” diyerek seslenir. Duyduğu bu cümle Musa’yı korkutur. Polisin cinsel olarak kendisinden faydalanmak isteyeceği aklına gelse de polisin az önceki babacan öğüdü ve Musa’nın kendine güvenmesiyle bu düşünceden kurtulur.

Birlikte yürüyerek eve gelirler ve Musa evde kimsenin olmadığını görür. Aklına yine kötü düşünceler gelse de polis ile beraber odaya çıkar. Polis, Musa’ya evde bir tane yatak olduğunu beraber yatmaları gerektiğini söyler. Musa tekrar şüphelenmeye başlar ve divanın üzerinde sabahlarım diye polise cevap verir. Bunun üzerine polis, zaten sabaha birkaç saat kaldığını yatağın bir ucunda kendisinin bir ucunda da Musa’nın yatabileceğini söyler. Musa içindeki kuşkuya rağmen ikna olur ve yatar. Fakat bu yatış tetikte bir yatıştır. Bir müddet sonra adamın kendine yaklaştığını ve dokunmaya çalıştığını fark eden Musa hemen yataktan kalkar, giyinir ve pencereye doğru yönelir. Musa, kendisinin sokak çocuğu olmadığını, İstanbul’a büyük ümitlerle geldiğini, kadın eğilimli biri sanmamasını söyler. Musa’nın bu tepkisi karşısında şaşırان polis Ş. aşağıya inerek kapıyı tutar ve Musaya: “*Aman, ne yapıyorsun, Musa Efendi? Gece yarısı millet sokağa dökülür, rezil oluruz*” der. Bunun üzerine Musa kanepenin üzerinde oturarak sabahı bekler.

Sabah olduğunda Polis Ş. ile birlikte evden ayrılırlar. Polis Ş. dolambaçlı yollardan Cıbalı’ye indirip Haliç vapurlarından birine bindirip köprüye yolcu etmeden önce Musa’ya işkembe çorbası ısmarlar ve köprüyü geçmek için cebine biraz harçlık koyar. (Dinamo, 1980: 42-44)

Bu gece İstanbul Musa’ya başka bir dişini göstermişti. Bu şehirde tutunması git gide zorlaşıyordu. Tüm bu kötülüklerden kurtulmak için bir çıkış yolu bulmalıydı. Musa bunu şöyle dile getirir:

“...Küçük Haliç vapurunun güvertesinde oturarak içinde bulunduğum çıkmazdan ne biçimde kurtulabileceğimi düşündüm. Birinci olarak, bu belayı başıma saran

Sanayii Nefise işinin çıkar bir yol olup olmadığını kesinlikle ikinci olarak da daha çok batağa batmadan bir ayak önce okuluma dönmenin yollarını aramaktı. Sanayii Nefise, Güzel Sanatlar Akademisi, benim için düşlerimin çiçek açacağı sonsuz bir cennet bahçesi olanağına sahip kutlu bir yer gibiydi. İlk çocukluk günlerimden beri yaşayışımın karanlık günlerini aydınlatan resim yapabilme yeteneğim, bana, bu okula girip orada güzelliği son sınırlarına dek zorlamamı buyuruyordu. Ben, bugün, İstanbul çengelinin ağulu ağaçlıkları arasında türlü canavarlara yem olmak tehlikesiyle baş başa bulunuyorsam, nedeni, bu buyruktu” (Dinamo, 1980: 45).

Yazar, burada Musa’nın iç konuşması ile Güzel Sanatlar Akademisine gitmeyi istemesinin nedenlerini okuyucuya açıklamaktadır. Musa’nın bu iç konuşması bize onun mizacı ile ilgili de bilgi vermektedir. Musa hayallerine ulaşmak için sıkıntı çekmeyi göze alacak kadar cesurdur fakat İstanbul’un sokaklarında da harcanmak istemiyordu. Bir bakıma onun İstanbul algısında, bu şehirde yükselme anlayışı bir daha ortaya çıkıyor. Esasen Musa maddî bir zenginlik istemiyor. O kültür ve sanat olarak gelişmek ve büyük adam olmanın peşindedir. Bu algı Osmanlı döneminde de böyledir. Bu konuda Nabî’nin söyledikleri bilinir. Bu hep böyle olmuştur. Her ne kadar Cumhuriyet Hükûmeti Ankara’da kurulmuş ise de kültür ve sanat merkezi hep İstanbul’dur. Hasan İzzettin Dinamo bu genel algıyı devam ettirmektedir. Sanatkâr olmak için yüzyıllardır insanlar İstanbul’a gelmiştir.

Sanayii Nefisede öğrenci olmak hayaliyle Galata Köprüsü’nden geçerek okula Fındıklı’ya gelir.

Akademinin önüne geldiğinde yarım saat Akademiyi izledi fakat içeriye girip kimseye bir şey sorma cesaretini bulamadı. Bu kurulu düzenin içerisinde kendini bir hiç olarak görmekteydi. Bu sebeple kimseye bir şey sormadı. Onun bir yetenek olduğunu birkaç kişiden başka kimse bilmiyordu. Bu yüzden Sanayii Nefisenin bir hayal olarak kalacağını düşündü.

Elinden kayıp giden hayaline uzaktan öylece bakıyordu. Uğruna aç kaldığı, sokaklarda yaşadığı cennetine bu kadar yaklaşmışken bir adım atıp içeriye girecek yürekliliği bulamamıştı. Sonra kendi içinde sorgulamaya başladı toplumun neden onun ve onun gibi yetenekli çocukların elinden tutmadığını. Eğer toplum sahip çıkmazsa bu yetenekler yitip gidecekti. Kimse bunun farkında değil miydi? İçinde bu soruların cevabını ararken belki de lanetler ediyordu, annesizliğine, babasızlığına, parasızlığına,

İstanbul'a... Musa çok yetenekliydi bunun farkındaydı ama koca İstanbul'da bunu ondan başka bilen yoktu. Şimdi yetenekleri bile onu avutmaya, bu okula kaydolmasına yetmiyordu. Bu yüzden kendini bir hiç olarak görüyordu. Bu büyük şehir için hiçbir anlamı yoktu onun. Bütün hayallerini, kırıklıklarını gözünden akıtarak oradan ayırdı. Artık hayalleri gözyaşlarına karışıp akıp gitmişti. Tutunduğu hayallerde terk etmişti Musa'yı tıpkı anne ve babası gibi... Yazar, burada Musa'yı okulun içine bile sokmaz. Belli ki Musa, parası olmadığı için okula giremez. Tabiî ister istemez akla şu soru gelir. O zaman Musa okulun önüne niye geldi? Nasıl ve miktarda para gerekli idi? Esasen İstanbul'a gelirken Musa bütün bunları neye düşünmedi. Yazarda bu soruların cevabını bulamayız. Yalnız konuya ideolojik bir yaklaşımla Dinamo, Musa'nın sanatkâr olarak fark edilmemesinin irdelenmesi de ayrı bir zaafı oluşturur. Bir varlık göstermeyen bir kişi elbette anlaşılmaz. Bununla beraber belirtelim ki sanatkârlara toplumun ve devletin sahip çıkmasını istemek son derece tabiî bir sosyal tenkittir. Bu da bir bakıma algı ile ilgili bir konudur. Bir sanat ve kültür merkezi olan bir şehir, kabiliyetleri değerlendirebilmelidir.

Karşılaştığı manzara/durum onu okuluna dönme kararına götürür. Galata Köprüsü'nden Beyazıt tarafına geçerken erkek öğretmen okuluna uğramaya karar verir. Oraya gitmesindeki amaç okuluna dönebilmek için yardım istemek ve okuluna dönene kadar bu okulun misafirhanesinde kalmaktır. Okulun önüne geldiğinde "kapıcı" ile karşılaştı. Kapıcı, okulda hiçbir yöneticinin bulunmadığını, öğretmen okulu öğrencisi olsa da yüksek yerlerden izin almadıkça okulda kalamayacağını söyledi. Öğretmen okulunda kalabilmek için öğleden sonra Milli Eğitim Müdürlüğüne izin almaya gider, durumunu anlatır ve müdür şöyle cevap veriyor:

"...Sizin durumunuza düşmüş öğrencileri yerlerine göndermek üzere elimizde hiçbir tahsisat yok" (Dinamo, 1980: 48).

Musa'nın bir tasavvuru dahi böylece gerçekleşmez. Oysa artık bu şehirden tek beklentisi okuluna dönebilmek için bir yardım eli bulmaktır. Vazgeçti Musa hayallerinden. Bu şehrin girdabında boğulmak, sokaklarında harcanmak istemiyordu. Şimdi ne gidecek bir yeri ne de tutunacak hayalleri vardı. Okuluna dönmenin bir yolunu mutlaka bulmalıydı.

Musa'nın artık kalacak hiçbir yeri yoktur. Kendine kalacak bir yer bulmalıydı. Uykusuzluktan sağlıklı düşünemiyordu. Bu yüzden Gülhane Parkına gidip orada göz önünde olmayan bir yerde biraz uyumaya karar verdi. Parkın üst tarafındaki sık taflanların arasına geldiğinde ondan önce bir iki kişinin daha sığınmış olduğunu görür.

Musa “...Herhalde, o da açlık çekenlerden biri olacak ki, ucuz bir muşmuladan alıp buraya girmiş, kimse görmeden yemek istemiş. Belki de bugün ya da dün yediği biricik yiyeceği buydu. Kese kâğıdının dibinde kalan birkaç taneyi de oracığa dökmüştü. Onları da ben toplayıp yedim. Kentte gizli bir açlık gezinip durmaktaydı. Parklarda tek başına gezinen iyi giyimli kişiler de bu gizli açlığın kurbanı olabilirdi. Çoğunluğu caddelerde gezenleriydi.” diye düşündü ve kuytuda uyuyakaldı. Parkın kapanma vakti gelince oradan ayrılmak zorunda kalır. Musa bunu şu şekilde dile getirir.

“...Yaz geceleri şu kuytuda yatmama müsaade edilseydi bu büyük kentin zorluğu bir kerteye dek azalabilirdi. Nerde? Kent düzeni, belli bir saatten sonra kentin deliğini değişini kilit altına alıyor, yarattığı kanunsuz sürülerini kutsal masallardan uzak tutmaya çalışıyordu. Sokakta işsiz, açsız, korunmasız kalmış bir insan için, toplumların yarattığı kutsallıkların ne anlamı olabilirdi? Bütün kutsallıklar en sonra insan denen değerlin korunması, daha büyük bir değer olması için değil miydi? (Dinamo, 1980: 48-49).

Burada yazarımız Musa'yı konuşturarak insana ve topluma bakış açısını bizlere yansıtmaktadır. İnsanın temel haklarından biri olan barınma ihtiyacının karşılanamayışının doğurduğu psikoloji anlatılmaktadır. Bundan önceki gelişlerinde Gülhane Parkı, Sarayburnu Musa'ya İstanbul'un hep güzel tarafını gösteriyordu. Şimdi burada kalmaya mecburken parkın kilitlenmesi dolayısıyla burada kalamaması Musa'nın fikrini değiştirmiş. Gülhane Parkı'nın işe yaramadığı düşüncesi belirmiştir.

Gülhane Parkı'ndan ayrıldıktan sonra vakit geçirmek için Sultanahmet Parkı'na gelir. Burada geç vakitlere kadar oturdu ve Servet-i Fünun dergisine gönderdiği türden “acıklı şiirler” yazar. (Dinamo, 1980: 50-51).

Musa'nın mısralarında sadece “acı” vardır artık. Belki de yaşadığı bunca olumsuzluk itmiştir onu böyle acı mısralar yazmaya. Aşktan, güzellikten bahsetmiyordu. Bunlardan bahsedecek güçte değildi kalemi. Halbuki İstanbul için edebiyatımız ve kültür hayatımız için hep aşk ve sevgili vardır. İşte Dinamo'nun algısı bu noktada farklılaşıyor. O, ıstıرابı, acıyı hatta açlığı anlatıyor. Onun için İstanbul budur. Bu elbette Sosyalist bir bakış açısıdır. Önemli olan önce karnın doymasıdır. Elbette bu noktada yazarın algısını yadsıyamayız. Çünkü “Aç ayı oynamaz” sözünde

görüldüğü gibi aç insanın aşktan bahsetmesi beklenemez. Meselâ Peyami Safa'nın *Mahşer* romanında savaş gazisinin yaşadıkları dikkat çekicidir. Yalnız unutmayalım ki orada harp zenginleri ve yokluk çeken gazi Nihat vardır. Burada tek başına Musa canlandırılmak istenir. Musa'nın karşısında mutlu kimse yoktur.

Parktan kalktı ve yürümeye başladı. Bütün geceyi yürüyerek geçirmeyi düşünüyordu ama daha sonra Sultanahmet'in tuvaletlerine gittiğinde buranın temiz ve kalınabilecek bir yer olduğunu fark eder ve burada kalmaya karar verir. Geç vakte kadar caddelerde zaman geçirip yorulduktan ve ortalıkta kimse kalmadıktan sonra oraya girecektir. Biraz daha yürüdükten sonra Sultanahmet Parkına gelir ve burada birkaç saat uyuduktan sonra bir bekçinin uyuyan başka birini kaldırdığını duyarak uyanır. (Dinamo, 1980: 52) Bir bakıma vakit geçirmek ister.

Divanyolu'ndan yürüyüp Beyazıt'a geldiğinde Musa şöyle düşünür:

“...Üniversite'nin saatleri on ikiye gelmek üzereydi. O uğursuz geceden sonra, artık, bu güzel, ferah meydanı da sevmez olmuştum. Ne var ki, büyük kentte evsiz barksızları koruyan en insancıl yerler yine meydanlarla geniş, ana caddelerdi. Bir kişi, buralarda yürüyüp dolaştıkça hiç kimse gelip yakasına yapışamaz, buradan geçen zamanı neden çalıyorsun, diye onu suçlayamazdı. Bu yüzden karanlıkla birlikte gecenin geç saatleri kentte kol gezmeye başlayınca yersiz yurtsuzlar, caddelerle büyük meydanların aydınlığına, geniş yürekliliğine sığınyordu. Şehzadebaşı'na dek yürüdüm. Oralar, daha karanlık, ıssızdı. Ortalıkta, döküntü insanlar daha çok görünüyordu. Niyetim, biraz daha vakit öldürerek Sultanahmet'teki WC Palas'a biraz daha geç varmaktı. İstiyordum ki, el ayak iyice çekilsin, oraya hiç kimsenin gereksinimi kalmasın, uykumda hiç kimse, bilmeden üstüme gelip beni korkutmasın. Beyazıt'tan Sultanahmet Parkının oralara indiğimde herhalde saat bir olmuştu. Parkın yöresiyle Sultanahmet camiine giden yollar büsbütün ıssızdı” (Dinamo, 1980: 53-54).

Bu geceyi Sultanahmet'in tuvaletlerinde geçirecek olma korkusu Musa'ya daha önce yaşadığı kötü durumları hatırlatmıştır. İlk geldiği günlerde Cennet'e benzettiği üniversitenin kapısı, Beyazıt alanı şimdi sadece evsiz barksızların az da olsa güvende vakit geçirdikleri bir mekan olarak gelir. Beyazıt alanı aynı zamanda sokakta oynayan o küçük çocukların acı hikayesini de hatırlatır. Belki de artık tezatlar ülkesiydi Beyazıt alanı Musa için, önce bir cennet sonra bir cendere.

Tuvalette yarı uykusuz bir gece geçiren Musa, sabah ezanından sonra rahat uyumak için Sultanahmet'in yangın yerlerine gider. Buralar geceleri çok tehlikeli olmasına rağmen gündüzleri evsizlerin yuvasıydı.(Dinamo, 1980: 56).

Musa uyumak için geldiği yangın yerlerinde önce İstanbul'un manzarasına kaptırır kendini.

"...Marmara'nın, bütün Üsküdar'la Kadıköy'ün, bütün Boğaz'ın görünümünü içine alan geniş bir panoramanın karşısında şaşırıp kaldım. Marmara'da hiçbir kırışık yoktu. Açık mavi bir su yığını bir asfalt genişlik gibi uzayıp gidiyordu. Ancak, eğri büğrü genişçe yağ lekelerini andıran ağır gidişli akıntılar, bitmez tükenmez taktaklarıyla geçip giden motorlarla takaların arkasından sürükleniyordu. Çamlıca'nın üzerinde başlayan bir yangın, salt altın parıltısıyla büyüdü, sonra, güneş serin ışıklarıyla tanrıların arabalarından fırlamış bir altın tekerlek gibi Üsküdar'ın üstüne yuvarlandı. Eski Tıbbiye, Selimiye kışlası, Salacak üzerinden aşan bir altın lav seli, Marmara'nın o bölgesine aktı. Bu güzel kartpostala öyle dalmıştım ki, yanı başımda beliren birkaç gencin de hayranlıkla bu görünüşe daldığını gördüm" (Dinamo, 1980:56).

Musa burada daha evvelkinden farklı olarak, İstanbul'un peyzajının güzelliğinin farkına varır. Halbuki maddî durumunda bir değişiklik olmamıştır. Dolayısıyla yazar/anlatıcı bir tutarsızlık içerisinde. Daha Gülhane'den Boğaz'ı seyreden kahramanımız güzelliklerin farkına varmaz. Burada ise aynı yoksulluk ve sıkıntı içinde bulunduğu hâlde manzaranın güzelliğinin farkındadır ve bunu hayranlıkla anlatır. Elbette bu yazarın İstanbul'un ve Boğaz'ın, Üsküdar ve Çamlıca'nın güzelliği karşısında kayıtsız kalamamasından kaynaklanmaktadır.

İstanbul'un bu eşsiz manzarası sadece Musa'yı değil onun yanında oturan, Anadolu'dan üniversiteye kayıt olmaya gelen gençleri de etkilemişti. Yazar bu durumu şöyle anlatmıştır: *" Gençlerden biri: 'Yahu,' dedi. 'Şairlerin şu İstanbul'u öve öve bitirememelerinin bir nedeni varmış. Şu güzelliği şimdiye dek nerde gördünüz, arkadaşlar?'" (Dinamo, 1980: 56).*

Musa kendini bu şehirde yalnız, şanssız hissetmesine rağmen bu güzel manzara ona eski veya diğer şairler gibi çok güzel bir şiir yazdırır. Bir anda İstanbul yeniden onun ilham kaynağı oluverir. Bu şiirle birlikte Musa yeniden hayallerine sarılır. Tam da İstanbul'dan kaçıp kurtulmak istediği bir zamanda yazmıştı bu şiiri. Evsizlik, açlık hayallerinin önüne set çekmişti fakat bu şiir onun düşüncelerini yeniden ters yüz etmişti. Bir iş bulacak ve mutlaka bu şehirde kalacaktı. Bu şiiri Musa'ya güvenilecek bir dost

gibi gelmişti. Bir nevi Musa'nın yaralarına merhem olmuştu. Şimdi bu merhemin güçlü etkisiyle zihnindeki ışıklara doğru koşmalıydı. Yazar, Musa'nın ruh halini şu şekilde yansıtır:

“Geceleyin bir program yapmışım: Düzgünce her yana başvurup iş arayacaktım. En büyük talihsizliğim, yanımda hiçbir belgenin, kimlik kâğıdının bulunmayışydı. Okuldan izinli olarak ayrıldığım sırada aldığım izin kâğıdını İzmir’e kız kardeşimi görmez üzere giderken vapur gişesine vermek zorunda kalmışım. Ancak, böylece ucuz öğrenci bileti alabilmişim. Şimdi, ortalıkta sarı çizmeli Mehmet olarak kalmışım. İstanbul’un sokaklarında yürüyen benim yaşımdaki gençlerin pek çoğundan üstün yeteneklere sahip olduğum halde bir hiç, bir kum tanesi olarak toplumun ayakları altında ezilip durmak çok gücüme gidiyordu. Ancak, bütün bu demirden güçlülere pes ettireceğime inaniyordum. Bütün yitik olanaklarımın arkasında kıraç bir yerlerde şırıl şırıl akan gizli bir güç, umut pınarı vardı ki her dakika sesini işitiyordum. Şırıltısı kulaklarımı en güzel melodilerle okşuyordu. Sultanahmet yıkıntılarının üzerinde, üniversite adaylarına hayranlık duyguları veren İstanbul’un doğa güzelliği, bana o zamana dek yazdığım şiirlerin en çok hoşuma gidenini yazdırmıştı. Yavaş yavaş ana caddeye doğru ilerlerken hece vezniyle yazdığım bu şiir, İstanbul’un, kimsesizliğin bütün kahrına meydan okuyarak yanı başımda güçlü bir dost gibi yürüyor, kafamda yepyeni ışık oyunları yaratıyordu” (Dinamo, 1980: 57).

Bu düşüncesinden hareketle yeniden Babıali’ye gitmeye karar verir. Orada kendine bir iş bulabilirse bu şehirde kalabilir ve belki de Sanayii Nefise’ye kaydolabilirdi.

“... Yerebatan caddesinden vurarak doğruca Cağaloğlu’na geçtim. Oradan, Türk düşüncesinin, Türkiye’ye serpmekte olan modern kültürün odağı olan Babıali’ye indim. ... Daracık caddenin her iki yanında basımevleri sevimli gürültüleriyle çalışıyor, oralardan sokağa mürekkep, taze kâğıt kokuları taşıyordu. Ölümsüz ilkyazın en güzel çiçekleri bile bence bu kokulardan güzel değildi. Benim, özlediğim cennete varmam için kesinlikle buradan, bu kokuların egemen olduğu bölgeden geçmem gerekiyordu. Cennetin, İrembağının, Eldorado’nun yolu buradan geçiyordu” (Dinamo, 1980: 58).

Babıali’nin bu görüntüsü, basımevleri, buraların gürültüsü, kokuları Musa’nın ilham kaynağıydı. Buralardan beslenerek bir yazar olacaktı. Yazarın burada Musa’ya bunları söyletmesinin sebebi onu zorluklar karşısında pes eden bir karakter olarak değil, hayallerine ulaşmak için çaba harcayan bir genç olduğunu göstermektir.

Babıali’ye geldiğinde Köroğlu Gazetesi’nin tabelasını görür. Daha önce Recep, Musa’ya gazetenin sahibi Burhan Cahit’ten söz etmiş, onun halkçı kişiliğinden, iş

anlamında Musa'ya yardımcı olabileceğini belirtmiştir. Musa, Burhan Cahit'ten umutlu olmasına rağmen buraya gelmemiştir, çünkü bir umut ışığını daha kaybedip yeniden karanlıklara gömülmek istemiyordu. (Dinamo, 1980: 58). Bunun için de daha evvel gitmediği Burhan Cahit'i ziyaret etmek ister ve gazeteye girer. Oradaki görevliye daha önce Burhan Cahit için hazırladığı mektubu kendisine vermek istediğini söyler. Görevli mektubu kendisi alır ve Burhan Cahit'e götürür.

Böylece günler öncesinden yazdığı, durumunu anlatan mektubunu Burhan Cahit'e ulaştırmış olur. Burhan Cahit, Musa'yı tanıtan bir kimlik ya da bir yazı istemiştir. Musa okuldan aldığı izin belgesini İzmir'e ablasını ziyarete giderken öğrenci bileti almak için vapurda kullanmıştır. İstanbul'da onun üzerine bilgi verecek tek kişi ise Beykoz'dadır. Halbuki Musa'nın oraya gidecek parası yoktur ama bir şekilde oraya gidip Beykoz'da Darüleytam'da çalışan öğretmeni Pertev Beyden kendini tanıtan bir yazı almayı düşünür. Beykoz'a gitmeye karar verir. Vapura binecek parayı bulabilmek için hemen Kapalıçarşı'ya Bit Pazarına gidip yeleğini satar. Aldığı parayla önce gidip küflü çöreklerden yer ve kalan parayla da vapur bileti alır. (Dinamo, 1980: 59).

Beykoz vapuruna bindiğinde Musa'nın zihninden şu düşünceler geçer:

“...Beykoz vapuruna binip de güverte de ıssız bir köşeye oturunca en renkli çocukluğum Beykoz'un geniş, tertemiz, yemyeşil çayırlarında yıldırım hızıyla bez topu oynamaya başladı. Oğul arı gibi dört yüz kişilik yalınayak başı kabak öksüz yığınları başıma üşüştü. İki saat süren deniz kokulu bir yolculuktan sonra Beykoz'a vardım. 1922'de okulumuz dağılıp da her birimiz birer yana savrulduğumuzdan bu yana ilk kez 1928 yazında Beykoz'a ayak basmıştım. Kafamın içinde gözyaşlarına benzer düşünceler varsa da bunlar bir türlü gözyaşı haline gelmiyordu. Evet, büyük umutlarla okuduğumuz o öksüzler okulunun bulunduğu yere büyük denizlerde kazaya uğramış kırık dökük bir deniz aracı gibi dönüyordum”¹(Dinamo, 1980: 60).

Her ne sebeple olursa olsun yeniden Beykoz'a gelmiş olmak Musa'yı mutlu etmişti. Kırık dökük bir çocukluk yaşamış olmasına rağmen yine de çocuk olmanın verdiği küçük mutlulukların hepsini burada Beykoz'da yaşamıştı. Ayrı bir yeri vardı Beykoz'un onun dünyasında. Bir yandan öğretmenini arayıp bir yandan Beykoz sokaklarında gezerken belki de kayıp giden çocukluğundan bir hatıra arıyordu.

¹ Bu alıntılarımız cümleden evvelki cümle “Peynirli çörek de azgın mavi küfleri ile suyun içinde yüzmeye başlayınca bayağı şaşırmıştır” diyerek konuşan yazar/anlatıcı bu alıntılarımız kısımda kahraman olur.

Pertev Bey, Darüleytamdaki öğretmenlik görevinden ayrıldıktan sonra tuhafiyeye dükkânı işletmektedir. Fakat eski öğrencilerine yardım etmekten maddi durumu bir türlü gelişmemiştir. Musa'nın sokakta bir şey arayan halini görünce kendisini aradığını anlar ve yanına çağırır. Sohbet etmeye başlarlar, Musa'ya neden burada olduğunu sorar. Musa'da Sanayii Nefise'ye kayıt olmak için geldiğini, şu an maddi olarak sıkıntıda olduğunu, Köroğlu gazetesinde geçici bir işe girebilmek için gazetenin sahibi Burhan Cahit'in onu tanıtan bir yazı istediğini söyledi. O da küçük bir kağıt parçasına onun Beykoz Darüleytamdan öğrencisi olduğunu yazar. Bu küçük kâğıtla Musa'nın hayalleri yine avuçlarının arasından kaymıştır. Çünkü bu küçük kâğıdı Burhan Cahit'e götüremezdi. Bu kötü günü çocukluğunun acı tatlı Beykoz günlerine ekleyerek hepsini anılarına gömer ve Beykoz'dan ayrılır. Elindeki küçük kâğıtla Köroğlu Gazetesi' nin önüne gelir kâğıdı, öğretmenini, Beykoz günlerini en önemlisi de hayallerini yırtarak oradan ayrılır.(Dinamo, 1980: 62).

Beykoz'dan döndükten sonra Sahaflar Çarşısı'na gider ve elindeki Ömer Hayyam' ın kitabını satar.(Dinamo, 1980: 64).

Kitabı sattıktan sonra yeniden küflü çörek alıp karnını doyurur ve Divanyolu civarındaki parklardan birine gider ve bütün günü şiir yazarak geçirir. Bu parklara gitmesindeki amaç belki tanıdık bir iki arkadaşını görüp de ona yardımcı olabileceği fikridir. Yalnızlığı git gide büyür Musa'nın. İlk günlerde bu parklarda rastladığı arkadaşlarının hepsi yitiklere karışmıştır. Tek başına mücadele etmek zorundadır bu şehirle. Bu düşüncelerle geceyi geçirmek için yine Sultanahmet'in tuvaletlerine gelir.(Dinamo, 1980: 65-70).

O gece Musa'nın zihninde sadece burs temin etmek için İkmal Tahsil Cemiyetine yazdığı mektubuna verilecek cevap vardır. Recep ile beraberken İkmal Tahsil Cemiyeti Başkanı İbrahim Necmi'ye bir mektup yazmıştı ve şiir defterini göndermişti. Bunun cevabının gelip gelmediğini öğrenmek için yarın Şark Pansiyonu'na gidecektir. Eğer tutunduğu bu dal da kırılırsa bir an önce okuluna dönecek ve İstanbul'un bu "pislikleri" içinde daha çok kaybolmayacaktı. Oysa daha birkaç gün önce Sarayburnu'nda İstanbul'un silüetini izlemiş, bu manzara ona güzel bir şiir yazdırmıştı. Şiirini hayallerine ekleyip güç almıştı. Köroğlu Gazetesi'nde yaşadığı bu hayal kırıklığı yine fikirlerini değiştirmişti. Yaşadığı hadiselerden sonra Musa'nın ruh

hali sürekli değişkenlik gösterir. Bir türlü çıkış yolu bulamaması onu hayalleri ve gerçekler arasında sıkıştırıp durur.

Musa, İkmali Tahsil Cemiyetini daha evvel de ifade ettiğimiz gibi Sivas’ ta takip ettiği Akşam Gazetesi’nden biliyordu. Musa’yı İstanbul’a getiren cesaret rüzgârı da işte bu İkmal Tahsil Cemiyetiydi. Sonunu bilmeden kapıldığı bu rüzgâr Musa’yı hayallerine ulaştıracak kadar güçlü esebilecek miydi, yoksa onu bir sonbahar yaprağı gibi savurduğu yerde bırakacak mıydı? Musa zihninde bu sorularla yarı uykusuz bir gece geçirdi.

Ertesi sabah Şark Pansiyonu’na gider ve resepsiyondaki hanıma kendini tanıtır. Kız, Musa’nın beklediğı mektubun geldiğini ve kendisinin de şiirlerini çok beğendiğini söyler. Kızın, Musa’nın şiirlerini beğenmiş olması Musa için son günlerin nimetlerinden biriydi. Musa bunu şöyle dile getirir:

“... Demek ki, İstanbul’un bu korkunç pislikleri içinde beni anlayacak, bana acıyacak, şiirimi sevebilecek bir genç kız bulunabiliyordu” (Dinamo, 1980: 72).

Kız, mektubu Musa’ya verir. Musa mektubu okur ve İkmal Tahsil Cemiyeti’nin kapandığını öğrenir. Sanayii Nefise için son umudu da kaybolmuştur artık.

“...Beni okulundan büyük umutlarla uzaklaştırıp İstanbul’un pis kaldırımlarına düşürmüş olan bu güzel düş de bitmişti. Artık, yükselmek uğruna binek taşı olarak kullanacağım kuruluşlardan başlıcası öğretmen okuluydu. Oradan oynaya zıplaya tırmanmayı düşündüğüm doruklara çıkabilirdim” (Dinamo, 1980: 72).

İkmal Tahsil Cemiyeti’nden eğitimi için beklediğı yardımı göremeyen Musa bundan sonra Sivas’a Öğretmen Okulu’na dönmenin yollarını arar ve bu sebeple Bakırköy dokuma fabrikalarında çalıştıklarını işittiğı Darüleytam’dan arkadaşlarının yanına gitmeye karar verir.(Dinamo, 1980: 73).

“... Şimdi, bütün gücümü toplayıp yeni ders yılı başında oraya ulaşmalıydım. Beykoz, Halıcıoğlu, Bigados (Selimpaşa) öksüz yurtlarında birlikte uzun arkadaşlık ettiğimiz birkaç kişinin Bakırköy dokuma fabrikalarında işçilik ettiklerini işitmiştim. Onlardan okuluma ulaştıracak bir yardım koparamaz mıydım? Genç işçilerin eti ne budu neydi? Aldıkları para belki boğazlarına bile yetmiyordu. Bu arkadaşlarımın arasında benden birkaç yaş büyük olan ağabey durumunda Adilcevazlı Ahmet de vardı. Ondan umutluydum. Şimdilik, ufukta görünen bir tek yıldız oydu. Yoksa, İstanbul kaldırımlarında düşüp ölmekten başka yapacak bir iş kalmıyordu” (Dinamo, 1980: 73).

Musa arkadaşlarının yanına gitmek istiyordu ama oraya gitmek için önce karnını doyurmak zorundaydı. Bu yüzden de çantasında taşıdığı fanilayı bit pazarında satmaya gitti. Önce Ayasofya'nın musluklarında bu fanilayı yıkadı ve kurutmak için daha önce güneşin doğuşunu seyrettiği Sultanahmet'in yangın yerlerine gider.

“... Yörem, ıssız, sessizdi. Büyük kent, bütün belalarıyla ötedeydi. İnsan insanla da insansız da olamıyordu” (Dinamo, 1980: 73).

Bu durum Musa'ya Abdülhak Hamit'in eşi için söylediği “seninle de sensiz de olamıyorum” sözünü hatırlatır ve çekilen ıstırapı anlatan bir aşk şiiri yazdırır.² Açlığına, evsizliğine bir başkaldırısıdır bu şiiri Musa'nın. Fanilasını kuruduktan sonra onu alır ve Bit Pazarına gider. Fanilasını sattıktan sonra küflü çöreklerden yer ve uyumak için erkenden Sultanahmet'in tuvaletlerine gelir. Erken bir saatte geldiği için uyuyamaz ve gece yarısına kadar Divanyolu civarında gezinir. Geç vakit yeniden gelir ve sabah ezanına kadar uyur.

Sabah erkenden yürüyerek Bakırköy'e gelir. Fabrikanın öğle paydosunda arkadaşı Adilcevazlı Ahmet'i bulur. Musa Ahmet'in perişan halini gördükten sonra arkadaşına sadece Sanayii Nefise'ye kaydolmak için geldiğini söyler. Ahmet Musa'ya eğer Sanayii Nefiseye kaydolamazsa mutlaka okuluna dönmesi gerektiğini öğütler. Çünkü onun işçilik vb. mesleklerde heba olmasını istemez. Ona Türkiye'de işçi sınıfının sorunlarını, eski Darüleytamlı öğrencilerin yalnızlığını, sefaletini, onların nasıl ziyan olup gittiklerini anlatır. (Dinamo, 1980: 78-79).

Burada Ahmet'in ağzından yine yazarımızın ideolojisini görmekteyiz.

Ahmet Musa'yı akşama kadar bir kahvehanede oturtur. Akşam da Bigados Darüleytamdan arkadaşları Hüseyin'in yanına giderler. Orada güzel bir akşam yemeği yiyerek Darüleytam günlerinden konuşurlar. Geceyi Ahmetlerde geçirir.

Ertesi gün evden ayrılacağı sırada Darüleytamdan arkadaşı Halil eve gelir. Halil Musa'ya kendi durumunu anlatır. Halil :

“...Ben de bu günlerde işsiz bulunuyorum, Musa. Ben de Ahmet'lerin dokumada idim. Uzun bir hastalığa yakalandım. Doktor, dokuma fabrikasının havasını benim

² Romancı sık sık Musa'nın şiir yazdığından söz eder, ama şiirlerini vermez.

ciğerlerime uygun bulmadı. ‘Kendine açık havada bir iş bulmaya çalış’ dedi. Epeyce bir zamandan bu yana böyle işsiz geziyorum. Yakın hemşerilerim var da onların yanında barınıyorum. Senin Sanayii Nefise’ye girmek üzere geldiğini işittim. Öğretmenlik de iyidir. Aman, Musa, kardeşim, İstanbul çok kötü bir yer. Acımak Allah’ı buraya hiç mi hiç uğramamış.” diyerek Musa’ya öğüt vermeye çalışır (Dinamo,1980: 82-83).

Musa burada İstanbul’un kimsesizlerin barınabileceği bir yer olmadığını anlar. Sivas’a Öğretmen Okulu’na dönmek için yardım istemeye gittiği arkadaşlarının da kendinden farklı olmadığını, aslında onların da bu şehirde nasıl ezildiklerini görmüştür. Musa Bakırköy’den döner.

“...Belki bir yol parası bulurum diye zayıf bir umutla gittiğim Bakırköy’den elleri boş dönmüştüm. Bu yüzden, yeni bir umutsuzlukla karşı karşıyaydım. Ayaklarım geri geri gidiyordu. Sanki, yeni kötülüklerle karşılaşmamak için kente girmek istemiyordum. Ne yapacaktım ? Bu çıkmazdan kurtulmak uğruna ne gibi çözümler düşünmeliydim? Bugün için açıktan daha tehlikeli sorun evsizlikti. Açlık, arkasında getirse getirse bir tek tehlike getirebilirdi: Ölüm. Oysa, evsizlik, dışarıda kalmak, sokakta sabahlamak, insan öz saygısını, insan onurunu, insan namusunu, insan erdemlerini, insan fizyolojisini her yanından yaralayan bin türlü tehlike yaratabilirdi” (Dinamo, 1980: 83).

Belki de yazar, Musa’nın bundan sonra başına gelecekleri sezdirmek ister. Bundan sonra Musa’nın tek isteği okuluna dönebilmektir. İstanbul’da harcanmak istemiyordu. Arkadaşlarının içinde bulunduğu durumu da gördükten sonra bu isteği daha çok artmıştır.

Bakırköy’den dönerken durumunu anlatmak üzere İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ’ın yanına gider. Musa mektubunu Valinin yardımcılara verir. Yardımcıları valinin Dolmabahçe’de olduğunu ve ona ancak Kızılay’ın yardım edebileceğini söyler.(Dinamo, 1980: 84)

Günün geri kalanını geçirmek için Sarayburnu’na gider ve şöyle düşünür.

“...Suların yosunlu taşlarda şaklayıp durduğu burna vardığımda içimde koskoca bir özlem uyandı. Benim için artık koskoca bir fare kapanı durumuna gelen bu kentten uzaklaşmak, beni beklemekte olan daha birçok beladan kurtulmak istiyordum. ... Bu oynak, bu özgür, bu saydam, bu güçlü su ne güzel de kokuyordu. İçinde yaşattığı balıkların mis gibi kokusu, bir balık sürüsü gibi Gülhane Parkı’nda geziniyordu. Çevrede oturacak bir sıra filan bulunmadığından bir süre ayakta dikilerek bu açmazdan, bu demir kafesten nasıl kurtulup gideceğimi düşündüm. Beni hiçe sayan, beni ezen bu kentin kaygusuzluğunu günün birinde onu apıştıran bir insan olarak cezalandırmayı nasıl

istiyordum. Boğaz'ın hırçın suları, en sonra beni yordu. Daha dingin bir kuyduda düşüncelerimi dinlendirmek üzere döndüm, yol boyunca büyümüş yüksek, bol gölgeli çınarların altındaki sıralardan birine iliştim. Bütün bu ağaçlar da benim gibi yaşadığı yerleri, geniş ormanları yitirmiş, bu küçük bahçeye bağlanıp kalmıştı. Onlarda burada zincirlenmiş birer aslandan, birer orangoton ya da gorilden başka neydi ki? İstanbul, bütün güzellikleriyle birlikte çırpındıkça içine daha çok gömülünen bir bataklık haline gelmişti” (Dinamo, 1980: 84-85).

Görülüyor ki yazar burada İstanbul'un insana yaşattığı sıkıntıları, bu şehirdeki yalnızlığın, kimsesizliğin, fakirliğin insanı ne durumu düşürdüğünü belirgin bir şekilde göstermek ister. Elbette bu yaklaşım tarzı büyükşehirlerin bir kaderidir. Yalnız unutmayalım ki insanı yokluk ve sefaletin içerisinde boğan en başta gelen şehirlerden biri İstanbul'dur. Zira bu kozmopolit şehirde yaşanan sıkıntıları paylaşacak kimseleri bulamama her zaman ıstırapın veya sıkıntılarını boyutunu daha da büyütür. Dikkat edildiyse yazar, Anadolu,'dan İstanbul'un göbeğine düşmüş bir gencin elinden tutacak hiç kimseyi karşısına çıkarmaz. Bir bakıma bu gerçeğin ifadesi olan bir tespittir. İnsan kimi kimsesi veya bir tanıdığı olmadan bu büyükşehirde bütünüyle kaybolur gider. Yazar böyle bir tercihi yapmakla bize İstanbul'un bir başka cephesini göstermiş olur.

Sarayburnu'nda yeniden İstanbul'u izleyen Musa'ya artık bu manzara güzel gelmiyordu. İçini ısıtmıyordu bu manzara. Çünkü görünen güzellik karın doyurmuyordu, bu güzelliğin Musa'ya bir faydası yoktu. Geldiği günden beri bu görsel şölenin yanına umutlarını, hayallerini katarak çırpınmaya çalışıyordu fakat her seferinde daha derine batıyordu. Bu yüzden de bütün hayallerinden vazgeçip öğretmen okuluna dönecekti. Yukarıdan beri görüldüğü gibi Musa, karşılaştığı güçlüklerle mücadele eden bir yapıda değildir. Yalnız birkaç defa tekrarlandığı gibi Musa bu şehirden intikam almayı düşünür. Tabi intikam çok genel bir duygudur. Nasıl alınacaktır? İstanbul ile nasıl hesaplaşacaktır? Bu belli değildir. Belli olan intikam isteğidir.

Tanıdık birilerine denk gelmek için Gülhane'den çıkar ve Beyazıt'a gider. Bu sırada Musa öteden beri tasavvur ettiği fakat dillendirmediği son umudunu düşündü. Gazi'ye durumunu anlatan bir mektup verecekti. Bunca zaman bu umudunu saklamıştı. Çünkü o ümidinin sonuçsuz kalmasından çok korkuyordu. Eğer bu hayali de yıkılırsa hangi dala tutunabilecekti? Tutunacak dalı kalmazsa nasıl dayanacaktı bunca güçlüğe? (Dinamo,1980: 85).

Daha sonra Sultanahmet Parkına gelir ve burada iki kadın kendisine musallat olur. Hatta sonradan katılan iki erkek Musa'yı zorlarlar. Musa'dan bir karşılık bulamayınca güya ayrılırlar. Musa vakit geçirmek için Sultanahmet'in yangın yerlerinden Ayasofya'ya doğru yürürken parktaki kadınlardan biri tekrar Musa'nın karşısına çıkar ve ona sarılır. Daha sonra onu evine davet eder. Bu ara kadının Trabzonlu olduğu, İstanbul'a geldiği bu şehirde bu yola düştüğü ortaya çıkar. Belli ki yazar/anlatıcı İstanbul'un insanı kötü yola düşüren bir mekân olduğunu, Anadolu'dan gelen saf insanların bu şehirde kötü yola düştüklerini anlatmak ister. Kadının evi Ahırkapıdadır. Musa kadının sarkıntılıklarına dayanamaz sonunda evine gitmeyi kabul eder. İkisi yolda giderken daha evvel sözü edilen iki erkek Musa'ya saldırırlar, kadın kaçmak ister. Musa, kadını göğsünden tutarak bırakmaz. Kadının attığı çığlıklar erkekleri kaçırır çünkü polis ve bekçi bu çığlığa gelirler. Kadın Musa'ya o erkeklerin kendisini tehdit ederek Musa'yı harabelere getirmesini istediklerini ama şimdi polisten korkarak uzaklaştıklarını ve baş başa kaldıklarını söyler. Aslında onu evine davet etmesinin sebebinin de onlardan kurtulmak olduğunu ekler. Sonunda Musa Asiye adlı bu kadının evine gider. Musa bu tercihini şöyle anlatır:

“... Dışarıda kalsam, ne yapacak, nereye gidecektim? Demin başımdan geçen olay, bana, İstanbul'un sokaklarına kötü ruhun egemen olduğunu göstermişti. Bu sokaklardan bir ayak önce kurtulmanın çözümünü ne zaman bulacaktım” (Dinamo, 1980: 90).

Yolda giderken Musa İstanbul'a karşı eski sevgisini kaybettiğini düşünür. İstanbul ona bir kez daha büyük bir tuzak kurmuştu. Yorulmuştu artık bu tuzaklardan bir an önce okuluna dönmek istiyordu ama nasıl bir çıkış yolu bulacağını bilmiyordu. Çünkü koca İstanbul'da ona okuluna dönebilecek kadar yardım edebilecek kimse yoktu. Çaresizlik dört bir yandan sarmıştı Musa'yı. Asiye' nin evine giderken hep bunları düşünür.

Asiye Musa'yı evlerine götürdükten sonra onun karnını doyurur, bir misafir hürmetiyle onu ağırlar. Asiye' nin evinde yatacak annesi de vardır ve Asiye biraz da annesine bakmak için böyle bir hayatı tercih etmiştir. Asiye önce Musa'nın karnını doyurur, elini yüzünü ayaklarını temizler sonra birlikte yatarlar. Ertesi gün Musa'yı yolcu ederken ona şöyle öğütler verir.

“...Bundan sonra kendine çok dikkat et. Bir ayak önce okuluna dönmen, en iyisi. Hiç vakit geçirme buralarda. Tehlike içindesin. Sonra, bu Sultanahmet, Gülhane parklarında çok dolaşma. Hele uykusuzluktan ölsen oralarda uyuyup kalma. Oralar, senin gibi sokakta kalmış delikanlılar için tuzaklarla doludur. Bu geceki işten epeyce gözlerin açılmıştır. Ancak ben yine de söyleyeyim: ‘Bütün parklar, bu erkek çocuk avcılarıyla doludur. Buralara durmadan bu çocuklar düşer. Hepsi de senin gibi namuslu, demir leblebi olmaz. İlk tuzakta iflahları kesilir. O gördüğün üç adam gibi daha yüzlerce, binlerce avcı, güzel kadınlar, kızlar kullanarak bu delikanlıları, çocukları avlar, bayıltarak bunların alıcılarına kiralarlar. Kadından hoşlanmayan pek çok erkek heveslisi bunları her iki gereksinimleri için kullanırlar: Kimisi bunları kadın yerine kullandığı gibi bir bölümü de kendini kadın yerine koyarak onlardan yararlanırlar. İşte, o zengin kişilere genç erkekler avlayarak götürülenler de o akşam sana saldıran üç kişiye benzer heriflerdir. Senin hikâyen, bir ay önce söylenmeye başlamıştı. Parka çok yakışıklı bir mektepli düşmüş, diyorlardı. Bu üçü, durmadan senin arkanda dolaşıp durdu. Ancak, nerde barındığını ne yiyip ne içtiğini anlayamadılar. Bunların ikisiyle tanışırız. Hemşeri olur deyyuslar. Bir gün Fatma’yla bana bu ava katılmamız için yalvardılar. İkimiz de direndikse de bizi ölümle korkuttular. En sonra dün akşam, bizi önlerine katıp senin yanına katıp getirdiler. Ama, ben onlara iyi bir oyun oynadım. Hem seni kurtardım, hem de kendimi. Çok kötü bir iş yapmış olacaktım. Senin akıllı davranışın, mememi ısırman ikimizi de kurtarmış oldu” (Dinamo, 1980: 95-96).

Asiye’ nin bu konuşmasından sonra Musa hiç aklına gelmeyen bir kötülüğün, kadınlarla erkek avcılığı yapıldığını öğrenmiş olur. Gencecik yaşında öğrendikleri ona insanların, İstanbul’un nasıl bir girdap olduğunu kanıtlıyordu.

Yazar burada Asiye’ nin yaşam tarzı üzerinden de İstanbul algısını okuyucuya sunmaktadır. Asiye için de İstanbul, kötü bir yerdir. O da İstanbul’un kötü yüzüyle karşılaşmıştır. Bu şehirde tutunmak ve yatalak annesine bakabilmek için bu yola düşmüştür. Aslında burada yazar, İstanbul’daki ahlâkî çöküntüyü okuyucusuna anlatır. Dinamo, bu eserinde başta ana karakter Musa olmak üzere eserdeki bütün yardımcı kahramanlar üzerinden İstanbul ile ilgili negatif algısını sunmaktadır. Bu tarz bir algının Türk romanında pek çok örneği vardır.³

Asiye’ nin evinden ayrıldıktan sonra Sultanahmet’te de kalamayacağını anlayan Musa, geceyi Fatih- Edirnekapi tarafına doğru yürüyerek geçirir. (Dinamo, 1980: 98-99).

³ Bu konuda geniş bilgi için bk. Ahmet Mithat, Halit Ziya, Ali Şükrü

Musa bu kentin pisliklerinden, tuzaklarından kendini kurtarabilmek için gecelerini de uykusuz geçirmeye başlamıştı. Bütün gece caddelerde yürüyerek kendini kurtarmaya(!) çalışacaktı. Gençliğini, enerjisini yazmak yerine kendini muhafaza etmekte kullanıyordu. İstanbul'un çemberi git gide daralıyor, Musa'yı sıkıştırıyordu. O güzelim İstanbul hayalleri bir bir yıkılmış yerlerini çıkmaz sokaklara bırakmıştı.

Sabahleyin yeniden Gülhane Parkı'na gider. Orada bir ressamın nasıl resim yaptığını izlerken hayallerine ulaşamamanın verdiği acıyı yeniden hisseder. Tam bu sırada ressam Musa ve Musa'nın yanındaki bir kızdan poz vermelerini ister. Bu resimden sonra Musa o kız ve kızın arkadaşı ile tanışır. Daha sonra kızlar ile sohbet ederler. Kızlar Musa'nın şiir yazdığını öğrenince bu şiirleri okumak isterler ve onun şiirlerini çok beğenirler. Suna ve Seher'in şiirlerini beğenmesi Musa'ya kendini yeniden değerli hissettirir. Günlerdir hırpalandığı İstanbul'da onun değerini anlayan, yeteneklerini fark eden birilerine rastlamıştı. Bu kim bilir ne büyük mutluluktan onun yenik yüreği için ? (Dinamo, 1980: 105-109).

Artık Sultanahmet'te kalamadığı için geceyi geçirmek için Galata Köprüsü civarına gitmeye karar verir. Bunu şu şekilde anlatır:

“ Taşıdığı büyük tehlikeye bakmadan bir kez olsun köprü altını denemeğe karar verdim. Kim bilir, belki de Cumhuriyet gazetesini altına sererek bir demir ya da tahta parçasının üstünde oturup sabahlayabilir, bu sırada gövdeyi yıkılmaktan kurtarabilecek bir şekerleme olsun kestirebilirdim. Gece bastırıp da kuytular daha karanlık, aydınlık yerler daha aydınlık bir duruma gelince Eminönü'ne doğru yürüdüm. Küçükpazar' a ya da hale götüren daracık yolda biraz ilerledim. Küçük meyhanelerden taşan anason kokusu, akşamcıların buralara yerleşmeğe başladığını gösteriyordu. Biraz daha ilerde pastırma, sucuk, balık kokuları havayı haraca kesiyordu. Hangi mutlu kişiler yiyordu bunca güzel yiyecekleri? Hele o pastırma kokusu, çocukluğumdan beri başımı döndürürdü. Böyle olduğu halde bu yaşa dek bundan doyuya yemek kısmet olmamıştı. Ben, yer yüzünde hangi büyük günahı işlemiştim de bunca güzel yiyeceğin ortasında bunlara dokunmak müsaadesi olmadan aç açına dolaşıyordum. Bu yiyecek sergilerini, pastırma hevenklerin, vurup dağıtmak, ortalığı birbirine katmak için içimden bir hınç yükseliyor, usumun kapısında çarpıp kırılıyordu. Sonra, ayaklarıma kara su indiğini anlayarak oturacak bir yer düşündüm. Boğaziçi vapurlarının taşıdığı yolcuları dinlendiren bekleme salonları ne güne duruyordu. Bekleme salonlarına yöneldiğim sırada köprünün Eminönü yöresinde, her iki yaya kaldırımın başında dikilmiş ejderha gibi para toplayıcıların ha bire çil para topladıklarını bir kez daha durup seyrettim. Sonra, bir vapur yolcusuymuş gibi gittim, bekleme salonlarından birinin boş kanepelerinden birine iliştim. Ayakkabılarımın

yırtıklığını göz önüne alarak ikinci mevkiye oturmuştum. Arkama yaslandıktan biraz sonra uyku geldi, gözlerim yumuldu. Şeker gibi bir uyku beni aldı götürdü. Şimdiye dek nasıl olmuştu da hep park sırasında vakit geçirmiş, bekleme salonlarını usuma girmemişti. Vapurlar gidiyor, vapurlar geliyor ben hala şekerleme kestiriyordum. Ah, ne olurdu, geceleri de beni bıraksalar da burada uyusaydım!”

Geceyi bu salonların birinde geçirir. Burada şiir yazan bir kişi görür ve onun daha sonra Sabahattin Ali olduğunu öğrenir. Sabahattin Ali, Köprüde Sabah şiirini yazmak için bu salonda sabahlar. Musa ile şiir üzerine biraz sohbet ederler. Devriye ekipleri yanlarına geldiğinde de Sabahattin Ali, Musa’yı tanıdığını söyler ve ekipler Musa’yı karakola götürmekten vazgeçer.(Dinamo, 1980: 110-115)

Sabahleyin karnını doyurmak için hale gider ve orada Darüleytamdan arkadaşları ile karşılaşır ve onların barınağına gider. Orada eski arkadaşı Demir Ali ile karşılaşır. Demir Ali Musa’ya okuluna dönmesi için yardım edeceğine söz verir. Gazi’ye gitmeden bu işi halledebileceğini söyler. Demir Ali, sokak çocuklarının kendi aralarında saydıkları bir isimdi. Bu sebeple de Demir Ali onlara Musa’nın okuluna dönmesi için bir hırsızlık yapmalarını emreder.(Dinamo, 1980: 116-119).

Musa burada arkadaşlarının da yaşayışının kendi yaşamından pek farklı olmadığını görür. İstanbul’un bu adaletsiz düzeninde onlarda sokaklarda kalmışlardır. Yan kesicilik, haraç alma vb pis işlere bulaşmışlardı. Bir yandan, kimisi eroin kullanıyordu kimisi de bedeninin saygınlığını kaybetmişti bu pis sokaklarda. Musa için İstanbul daha da çirkin bir hal alıyordu. Darüleytamdaki arkadaşlarının sahipsizlikten bu kerte kötü yollara düşmesi Musa’yı umutsuzluk kuyusunun içine salıyordu. bu gece onun için yapılacak hırsızlık Musa’yı huzursuz ediyordu. Bu iş kötü sonuçlanırsa Musa’nın eğitim hayatını da etkileyecekti. Her yanını korku kaplamıştı Musa’nın. Hem kendi adına hem de arkadaşlarının adına korkuyordu. Artık omuzlarında salt kendinin değil başkalarının da sorumluluğu vardı. (Dinamo, 1980: 120-138).

Dün geceyi uykusuz geçirdiğinden biraz uyumak için Gülhane Parkı’na gider. Bekçinin düdük sesiyle uyanır ve parkı terk etmek zorunda kalır. Gece bir buçuğa kadar Beyazıt civarında gezinir ve geç vakit yeniden Sultanahmet’in tuvaletlerine gelir. Derin uykuya daldığı bir sırada bir sesle uyanır. Bu ses küçük bir çocuğun yalvarma sesiydi. Başka bir tuvalette küçük bir çocuğa tecavüz ediliyordu. Bu korkudan sonra Musa yeniden uykuya dalmıştı ki başka tuvaletlerden yine sesler duydu. Bu gece WC Palas

Musa'yı iyiden iyiye huzursuz etmiş uyutmamıştı. Sabah ezanı okunduğunda uykusuzluktan direnecek gücü olmayan Musa uyumak için Sultanahmet'in yangın yerlerine gider ve burada bir müddet uyur. (Dinamo, 1980: 138-142).

Uyanınca Demir Ali'yi görmek için onların barakasına gider ve orada Demir Ali'nin öldüğünü görür. Dün geceki soygunu Demir Ali'nin adamlarından biri ispiyonladığı için polisler onları tutuklamaya gelir. O da teslim olmamak için kendini öldürür. Musa bu olaydan sonra İstanbul'la ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

“... Evet, koca İstanbul, artık benim için büyük bir mapushaneden başka bir şey değildi. Yalnız, bir ayırım vardı: Ben, sürekli bu mapushanenin koşuşlarına alınmıyor, avlusunda yatırılıp, kaldırılıyordum. Hem de açlık cezasına çarptırılıyordum” (Dinamo, 1980: 144).

Bu hapishanede Musa'nın başına gelmeyen kalmamıştı. Bir kültür, sanat şehri olan İstanbul ne haldeydi. Nasıl bu kadar değişmişti bu şehir? Yoksa hep böyleydi de Musa mı büyütmişti hayallerinde İstanbul'u? Belki de Musa kendi içinde bu soruların cevaplarını arıyordu.

Musa, etraftaki meraklı insanlardan hırsızlığın Darüleytamlı bir öğrenciye yardım için yapıldığını duyunca olaya dahil olmamak için hemen oradan uzaklaşır ve Gülhane Parkı'na gelir.

“...Kafam, yazdığım hüznü şiiirin pembe dumanı içinde esrik gibiydi. Zamanın beni türlü nedenlerle bir salkım üzüm gibi ezerken verdiği acıları, bir Hint yogisi gibi uzaklaştırmıştı. Şiirin gücü, bana ilerideki zorunlu yaşayışına ulaşmak üzere büyüü aşılar yapıyordu. Sanki, biraz sonra, zengin bir sofraya beni bekliyormuş gibi kendimi bir garanti duygusunun içinde duyuyordum. Marmara'nın, Boğaz'ın serin sularını yalayarak gelen serin rüzgar, sanki, Tuba ağacının altındaymışım gibi beni aldatıyordu. Yazdığım dizeler, bana zamanın çetin koşullarını yenmek üzere altın köpükler kuruyordu. Önümdeki uçurumları sekerek atlıyordum” (Dinamo, 1980: 145).

Gülhane Parkı'nın en yüksek yerinden İstanbul'un manzarasına bakarken zihninden bunları geçirir. İçini anlamlandıramadığı bir duyguyla aldatır. Sanki Cennet'te olduğunu hisseder. Belki de yaşadığı bunca olumsuzluk onu İstanbul'a karşı duyarsız bir halin içine hapsedmişti. Ona güç veren tek şey yazdığı şiirlerdi.

Musa bu düşüncelerle şiir yazarken yanına daha önce Gülhane Parkında ressama poz verirken tanıştığı kızlar Seher ve Suna gelir. Onlarla şiir üzerine biraz

sohbet ettikten sonra ertesi gün Mecidiyeköy’ de piknik yapmak için sözleşirler ve kızlardan ayrılır. Bu kızlar Galatasaray Lisesi’nde öğrencidirler. Aslında kızların amacı genç bir şairle sohbet emek değildir. Nasılsa İstanbul’da yaşamayan bir delikanlı ile gençlik heyecanlarını yaşamaktır. Musa, Babıali’ye doğru giderken şöyle düşünür:

“... Türkiye’nin bu düşün merkezi, bana o soğuk su akıtan çeşmesinden başka hiçbir dost eli uzatmıyordu. Oranın bütün baskı makineleri sanki hep benim kafamın içinde çalıştığı halde benim şiirlerimi yayımlamıyor, benim özgün bir sanat adamı olduğumu kamuoyuna duyuramıyorlardı. Soğuk, biraz acı suyla midemin boşluğunu doldururken böyle düşünüyor, bir şeylere kıızıyordum. Ne yazık ki kime, neye kızacağımı iyi bilmiyordum. Dönüp dolaşıp kendi kendime kızmaktan başka çözüm bulamıyordum” (Dinamo, 1980: 148-149).

Musa kendine kıızıyordu çünkü sonunun nereye varacağını bilmediği bir yola atmıştı kendini. Belki yaşadıklarının tüm sorumlusu kendisiydi, belki de şiir ve resim tutkusuydu bunca acının sorumlusu.

Musa kızlardan ayrıldıktan sonra Sirkeci’ye bir lokanta da bulaşıcılık yapmak umuduyla gider. Fakat cesaretini toplayıp hiçbir lokantaya giremez. Bu sırada Asiye ile karşılaşır. Asiye yeniden Musa’ya öğütler verir.

“...Git, yavrucuğum, ivedi git. İstanbul dedikleri kokmuş bir karı. Her türlü kötülüğü var. Genç erkeklerle genç kızlar, kadınlar için büsbütün bir bataklık. Bir saplandın mı, kurtuluş nanay. Ben de buraya bir genç kız olarak geldim. Yarı belime dek çamurun içindeyim. Hangi yöne dönüp de bir çıkış yolu arasam bütün yolların türlü canavarlarla tutulmuş olduğunu görüyorum” (Dinamo, 1980: 151).

Daha önce de ifade edildiği gibi Asiye, İstanbul’u kendi penceresinden görür. Onun için İstanbul, insanı yiyip bitiren bir canavardır. Ahlâk sukut etmiştir. Yazar sanki Tevfik Fikret’in “Sis” şiirini Asiye’nin ağzından romanına nakleder.

Bir hayat kadınının İstanbul’uydu Musa’nın dinledikleri. Oysa Musa’nın İstanbul’u bambaşkaydı düşlerinde. Bu şehirde kaldıkça onun İstanbul’u da bu genç kadınıninki gibi değişmişti. Sanat deryası İstanbul bir bataklığa dönüşmüştü zihninde.

O gece uyumak için yine evine(!) Sultanahmet’e gider. Dün geceki olaydan sonra bu gece başka bir vukuat olmuştur. Musa’nın parmağını bir sıçan ısırır ve Musa yine yarı uykusuz bir gece geçirir. Ertesi gün Seher ve Suna ile buluşup Mecidiyeköy’e pikniğe giderler. Tabii bu sıradan bir piknik değildir. Yazar/anlatıcı iki kız ve Musa’yı

birbirine iyice yaklaştırır. Bir bakıma kızlar erkek düşkünü kadınlar olarak canlandırılır. Burada kızlar Galatasaray Lisesi öğrencileri olmalarına rağmen erkeklerin peşinde koşan basit kadınlar gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Musa da bundan hoşlanır. Burada Musa için önemli olan kızların getirdiği yiyeceklerdir. Böylece Musa'nın midesi uzunca bir aradan sonra bayram eder. Suna askerdeki ağabeyinin ayakkabılarını ve bir kravatını Musa'ya hediye eder. Böylelikle Musa'nın kılığı biraz daha düzelmiş olur. Birkaç gün sonra yeniden Seher'in teyzesinin evinde buluşmaya karar verirler. Musa'yı Galatasaray'dan arkadaşları olarak tanıtacaklardır. Böyle sözleşirler.(Dinamo, 1980: 152-160).

Ayrıldıkları sırada Seher yeniden Musa'nın yanına gelir ve yarın buluşup Tepebaşı'ndaki teyzesine(!) birlikte gitmek istediğini söyler. Bir bakıma arkadaşından evvel Musa ile yalnız kalmak ister. Musa teklifi kabul ederken yiyeceği güzel yemekleri düşünür. Ertesi gün Eminönü'nde buluşup, Seher'in teyze dediği kadının yanına giderler. Musa, oraya gittiklerinde buranın normal bir ev olmadığını ve Seher'in niyetini anlar. Seher, Musa'ya durumu şöyle anlatır:

“ Musa, ben size sevgim yüzünden ufak bir yalan söyledim. Burası, sizin de gördüğünüz gibi bir ev değil bir otel. Görünen köy kılavuz istemez. İlk kez ömrümde bir çılgınlık yapıyorum. Evet, ilk kez bir genç adamla birlikte bir odada yalnız kalmak kararı verdim. Türkçesi, sizi Suna'dan çalmak istedim. Bana bu çılgınlığı, ona karşı duyduğunu gördüğüm çokça ilgi yaptırdı. Seferi bir durumunuz var. Bugün burada yarın ordasınız. Sizden de çok hoşlandım. Bütün genç kızlık özseverliğimi ayaklar altına alarak bir aşk oyunu çevireyim dedim. İşte, bu çılgınca kararın sonunda sizi buraya getirdim, yaşıyışımda genç bir adamla yatmak gerekirse sizinle yatmayı yeğ gördüm ” (Dinamo,1980:164).

Musa, Seher'den bunları dinledikten sonra aslında dün piknikten sonra bir şey yemediğini söyler. Seher, odadan ayrılıp bir şeyler almaya gider. Musa da bu sırada uyuyup dinlenir. Seher geldikten sonra yemeklerini yerler ve yemek sırasında Musa ile Seher arasında şöyle bir konuşma geçer.

“ ‘Musa, dedi müsaade edersen benim üzerime edindiğin düşüncelerinde biraz rötuş yapmak istiyorum.’

‘Buyur. Senin üzerine pek aykırı düşünmüş değilim.’

‘Yooo. Pek iyi düşünmüş olabilirsiniz. Bir genç kız sokakta rastlayıp bir iki kez konuştuğu bir erkeği alıp bir otele götürüyor, onunla aşk yapıyor. Bu, sizde ne gibi duygu uyandırdı? Bunu, elbette, normal karşılamadınız, bir Anadolu çocuğu olarak.’

‘ Ben de İstanbul’da büyüdüm. Yüzde yüz bir Anadolu çocuğu olarak düşünmezsiniz beni. Kendim, böyle serbest aşk davranışları için fırsat bulamadımsa bile böyle olaylar üstüne pek çok hikâye dinlemişimdir.’

‘Sizinle şuraya gelip sevişmeyi düşünmem, elbette, daha önce görmüş olduğum örnekler dolayısıyladır. Üzüm üzüme baka baka kararır. Bir genç erkeğin nasıl cinsel sevişme tutkuları varsa kızların da vardır. Ancak, biraz daha çekingen davranmak zorunda olduklarından bunun ateşini açığa vurmazlar. Ben de her genç kız gibi cinsel isteklerimin baskısı altında kıvrılır dururum. Cinsel istekleri çok ateşli olanların mutlaka orospu olması gerekmez. Herkes öyle sanır. Ben, oldum olası cinsel istekler üzerine hülya kurmaktan yana değilim. Bu, beni çıkmazlara götürür, erkeklerden büsbütün uzaklaştırır. Zamanla insan erkeklere karşı korku duymaya başlar. Üstüne bir erkeğin paltosu değse gebe kalacağından korkan kız arkadaşlarım, hala çoktur. Bir arkadaşımız vardı: Adını da söyleyebilirim: Samime. Salt aşk yapmak uğruna pek erken buralara düşmeğe başladı. Çok da içten arkadaşım. Aşk üstüne düş kuranlarla alay ederdi. ‘Arkadaş, erkeğe hücum’ diye bağırır hepimizin tüylerini ürpertirdi. Kendisini alıp götüren yakın erkeklerden sonra uzak erkeklerle de yaşamaya başladı. Sonra, güzel bir kız olduğundan para ile de yatmaya başladı. İşte, o zamana dek hovardalık olarak görünen davranışları o günden sonra fuhuş durumuna geldi. Okulu bıraktı, ortadan yitti gitti. Bu otellere çok delikanlı taşımıştı. Bütün yaptıklarını da bana anlatırdı. İnsanın ağzının suyunu akıtacak gibi bir anlayışı vardı ki, sormayın gitsin. Benim ateşli doğamı böyle yüreklice göstermeme işte, o Samime yol açmıştır.

.... Samime, bir yanlışlık yaptı. Mahallesinden, okuldan hoşuna giden çocuklarla buralara gelip gitmeye başladı. Mahalleden bir tanıdık bir kez seni gizli bir yerde soyup elledi mi artık yedi düvele tellal oldun gitti demektir. Delikanlılar, sen de bilirsin ya, yaptıkları ya da hiç yapmadıkları bu işleri birbirlerine anlatıp övünmekten çok hoşlanırlar. İşte, Samime, mahallenin ilk genciyle yatıp kalktıktan, tutkusunu doyurduktan sonra dile düştü. Boşboğaz delikanlı o güzelim kızı yedi mahalleye tellal etmişti. Bir kez bir erkekle yatıp kalkmış bir kızı da hani, durdurmak son kerte güç belki de olanaksız bir iştir. Samime önüne gelen canının çektiği delikanlıyla yattı. Sonra, daha yaşlı paralı erkekler onu amatörce aşk dünyasından alıp profesyonelliğe götürdüler. O zaman kızcağız mahvoldu. Aşk yatmalarından meslek yatmalarına geçtikten sonradır ki onu büsbütün yitirdim. Suna’nın da iyi arkadaşıydı. Suna ile durmadan romantikliği yüzünden alay eder dururdu. Suna gerçekten de hala romantik kalmıştır. Aşkı vaktinde tatmanın yanlışsınız biz. Kartaloz bir karı olduktan sonra bizden daha yaşlı erkeklerin koynuna girmektense en ateşli çağımızda bizim gibi genç, ateşli erkeklerin koynunda kam almak gerekir düşüncesine ben de varmış bulunuyorum. Suna’nın usuna da zamanla yatırdım. Ancak, tanıştığımız, bizim çevremizden gençlerle aşk yapmaktan, yatmaktan özellikle sakınacaktık. Gülhane Parkında genellikle toy bir takım taşra delikanlılarına rastlandığını biliyorduk. Uzun zaman dolaştık.

İşte, en sonra, resmimizi yapan bir ressam, buraya düşmüş, düşecek olan en yakışıklısını, en iyisini elimize düşürdü.’

‘... Kırdı, teyzeme gitmek üzere verdiğimiz karar neydi biliyor musunuz? Üçümüz, buraya gelecektik. Şu yatakta uzanıp seninle üçlü bir aşk numarası yapacaktık. Bu kararımız, elbette yine karar. Yalnız, sizden ricam, Suna kendisinden önce burada dolaştığımızı bilmesin. Benim kendisine ihanet ettiğimi anlarsa benimle arkadaşlığı keser. Bu da benim için yıkım olur. Ben, arkadaş olmak üzere ondan daha iyi kız dünyada bulamam, anladınız değil mi?’ (Dinamo,1980: 164-168).

Burada yazarın okura göstermek istediği, İstanbul’un her kurumunun aslında ahlâkî bir çöküntü içinde olduğudur. İstanbul’un en iyi eğitim kurumlarından biri olan Galatasaray Lisesi’nde okuyan bir genç kızın bile şehrin içinde bulunduğu ahlâksız durumdan etkilenmiş olup böyle bir basitliğe karıştığını anlatmak istemiştir. Tabii anlatıcı burada Seher’i konuşturarak kendini savunma ya da anlatma olanağı sunmuştur. Okuyucunun Seherle ilgili düşüncesini kendi yorumuna bırakmıştır. Seher yaptığını bir ahlaksızlık olarak görmez sadece gençlik hevesi olarak görür. Bunun kendince sebeplerini de anlatır.

Burada dikkatimizi çeken noktalardan biri İstanbul’daki ahlaksızlığın bir nevi bireysel seçim olduğudur. Seher arkadaşının etkisinde kalsa da sonuçta tercihini kendisi yapar. Bununla beraber bu tercihini yapma konusunda İstanbul ona bir imkân verir. Daha önce karşılaştığımız Asiye karakteri bu yola isteyerek düşmemiştir. Yaşlı ve hasta olan annesine bakabilmek, bu şehirde yaşabilmek adına bu çöküntü içerisinde. Samime ve Seher’in durumu ise Asiye’nin tam tersidir. Onlar İstanbul’da yaşayan, iyi bir eğitim kurumunda okuyan bireylerdir. Fakat kendi seçimleri dolayısıyla bu ahlaksızlığın içerisinde yer alırlar ve bunu kişisel bir ihtiyaç olarak nitelendirirler.⁴

Musa ve Seher birlikte olduktan sonra otelden ayrılırlar. Birlikte Beyoğlu’nda bir muhallebiciye giderler. Yarın Suna ile de geleceklerini konuşurlar.

Musa, o gece tuvalette uyurken bir Polis Musa’yı uyandırır ve karakola götürmek ister. Musa, Polise önce hikâyesini anlatır sonra polis ondan faydalanmak

⁴ Yazar, daha sonra Suna ile Musa’yı tekrar karşılaştıracak ve Seher’in durumunun ne noktaya geldiğini okuyucuya gösterecektir.

isteyince yarın Gazi'nin yanına gidip okuluna dönebilmek için yardım isteyeceğini söyleyince Polis, Musa'yı rahat bırakır fakat bir daha asla burada kalamayacağını söyler. (Dinamo, 1980: 171-172).

Ertesi gün Seher ve Suna ile buluşmak için Eminönü tramvay durağına gider. Kızlarla buluştuktan sonra Suna'nın belalı arkadaşı gelir ve kızlara Musa'nın tuvaletlerde yattığını, onun bir kenef şairi olduğunu ve geceki polisi onların gönderdiklerini anlatır. Musa kızlara rezil olduğu için hemen oradan uzaklaşır ve Üniversite'nin oraya gelir. Cebinde Suna'nın tramvay bileti alması için verdiği paralar duruyordu. Bu paralarla yine küflü çörek alıp karnını doyurdu. Daha sonra Beyazıt Camii civarında oturup iki şiir yazdı. Bu iki şiirle avunduktan sonra Babıali'ye gider. Musa yol boyunca şöyle düşündü:

“...Orada kitapları seyreterek gelecekte buraları ele geçirmenin düşlerini bir kez daha kurmak istedim. Karnımdaki küflü pidecikler yepyeni bir umut şarkısı olup çıkmıştı. Kenef şairi deyiminin verdiği aşağılayıcı duygular, iki küflü peynirli pidenin baskısı altında eziliyor, midemden damarlarıma, beynime doğru diriltici bir dirim gücü yükseliyordu. İnsanı helalarında bile yatırmayan kentten iyiden iyiye tiksilmeye başlamıştım. Yükselip büyük adam olmanın düşleri pembe bulutlar gibi bu kentin göklerinde dolaşıp durmasaydı gaz döküp bu kenti baştan başa yakmak isterdim” (Dinamo, 1980: 174-175).

Musa bir yandan isyan ederken bir yandan da yine zıtlıklar içerisindeydi. Bu şehir onun hayallerine ulaşmasını engellemesine rağmen hayallerine ulaşmak onu kamçılayan yine bu şehirdir.

Musa günün geri kalanını geçirmek için Sarayburnu'na gider. Biraz deniz havası almanın kendine iyi geleceğini düşünmüştür.

“... Koca İstanbul'da konuşabileceğim bir tek insan kalmamıştı. Kalabalık içindeki bu yalnızlık, dilsizlik çok gücüne gidiyordu. Bütün gençler bülbül gibi şakıyor, şarkı söylüyor, kentin evlerini, sokaklarını, caddelerini gürültüyle boğuyorlardı. Evet, ben, gerçek bir dilsiz olmuştum. Bundan dolayı, genç kızlarla konuşmalarım, beni yine özgür, konuşan, dilli insanlığımıza götürüyordu” (Dinamo, 1980: 178).

Musa'nın yalnızlığı da açlığı gibi gün gün büyüyordu. Kızlarla sohbet edebilme imkânı Musa'yı biraz olsun mutlu ediyordu ama şimdi bu mutluluğu da elinden alınmıştı.

Musa, geceyi geçirmek için bu seferde Ayasofya'nın tuvaletlerine gelir. Sultanahmet'inkiler kadar temiz ve büyük olmamasına rağmen burada kalacaktı. Çünkü seçme şansı yoktu Musa'nın. Burada da çok iyi uyuyamamıştı Musa, gece çalışan kanalizasyon işçilerinin buraya uyumak için gelmeleri Musa'yı huzursuz etmeye yetmişti. Sultanahmet'te başına gelenlerin tekrar etmemesi için tetikteydi (Dinamo, 1980: 180).

Musa, bu gece İstanbul'un sadece kendisine ya da öksüzlere değil bütün garibanlara dişini gösterdiğini anlamıştı. Adalet terazisinin bu şehirde işlemediğinin bir kanıtıydı bu gece.

Gece işçiler yüzünden iyi uyuyamayan Musa, biraz uyumak için Gülhane Parkı'na gelir. Uyuyakaldığı bir an bir berduş çantasını çalmak istediğinde uyanır. Parkın üst kısımlarına Üsküdar'ı, Boğaz'ı, Kadıköy'ü seyredip dertlerini unutmaya gider. Burada otururken Seher ve Suna gelir. Kızlar Suna'nın belalısının anlattıklarına inanmadıklarını Musa'ya söylerler. Birlikte teyzenin evine/ otele giderler. Burada önce beraberlerinde getirdikleri yiyecekleri Musa'ya yedirirler ve sonra üçü birden yatakta sevişirler. Burada yazar/anlatıcı, kızların bu davranışlarını iç konuşması hâlinde Musa'ya tenkit ettirir. Esasen burada İstanbul'da yaşandığı için İstanbul algısı diyebileceğimiz, fakat olayı yaşayan genç kızlar dolayısıyla kadın ve aşk algısı ortaya çıkan davranışın doğrudan yazarın tercihi olduğunu belirtelim. Hele kızların aç bir delikanlıyı doyurup sonra kendisinden seks anlamında faydalanmaları materyalist veya sosyalist anlayışın bir göstergesidir. Akşama doğru otelden ayrılırken teyze Musa'yı yarın yanına çağırır ve Musa teyzeye geleceğini söyleyerek otelden ayrılırlar. (Dinamo, 1980: 181-185).

Musa teyzeye söz verirken kendini nasıl bir maceranın içine attığını tahmin edememişti. Bundan sonra Musa'nın Beyoğlu hayali ile Beyoğlu'nda yaşayacakları örtüşecek miydi? Yoksa diğer İstanbul hayalleri gibi Beyoğlu düşü de şekil mi değiştirecekti ?

Musa, o gece Beyoğlu tarafına geçmenin onun için iyi olacağını düşünür. Çünkü orada hem okuluna dönmenin yollarını arayabilir hem de kendini daha rahat koruyabilirdi. Bunları düşünerek Beyoğlu yöresine geçmeye karar vermişti.

“...Kim bilir, Beyoğlu yöresine geçebilseydim, şimdiye dek türlü olanaklara kavuşabilirdim. Şu kör olası köprü parası yüzünden o yana adım atamaz olmuştum.

... Beyoğlu yöresi, olanakları daha zengin bir bölgeydi. Oranın kaldırımları bile sırasında ekmek diye yenebilirdi. Bu yandaki yoksulluk orada yoktu ” (Dinamo, 1980: 187-188).

Yazarımız burada bize Musa’nın Beyoğlu’na bakış açısını işlemiştir. Musa için Beyoğlu bir kurtulma umududur. O yöreye gitmesindeki amaç sadece okuluna dönebilmek için bir imkân bulmaktır. Belki de Musa’nın zihnindeki orada bir ekmek kapısı bulup çalışmaktı. Yazarımız bunu bize sezdirmiyor bile.

Musa, ertesi gün köprü parası bulabilmek için sırt çantasını Bit Pazarı’nda satar. Çantadan aldığı bir lira ona kırk kez köprüden geçme imkânı sağlamaktadır. Teyze Hanım’ın yanına gider. Teyze Hanım ona bir bayanın anılarını yazdırmak istediğini söyler, kızlardan Musa’nın şiirle ve edebiyatla ilgili olduğunu öğrendiğini belirtir. Birlikte o bayanın evine giderler. Musa oraya giderken şöyle düşünüyordu:

“...İstanbul’un karşı yakasındaki pespaye insanların kurdukları tuzakları düşünerek burada da böyle tuzakların varlığını göz önünde bulunduruyordum ” (Dinamo, 1980: 188).

İstanbul’un öteki yakası Musa’ya o kadar çok şey öğretmişti ki o yüzden her adımını daha dikkatli atmaya çalışıyordu. Teyze Hanım, anılarını yazdırmak isteyen bayan Seniha Hanım ve Musa’yı tanıştırdıktan sonra evden ayrılır. Seniha Hanım, hizmetçisi Marika’ya Musa için duşu hazırlamasını ve yiyecek bir şeyler hazırlamasını söyler. Musa duş alıp karnını doyurduktan sonra Seniha Hanımla sohbet eder. Seniha Hanım’ın bir mebusun ikinci eşi olduğunu, niyetinin roman yazdırmak olmadığını, Musa’dan farklı beklentileri olduğunu anlayacaktır. Çünkü kadın gerek bacaklarını açarak kendisini teşhir etmesi, kollarını boynuna sarması ve akabinde niyetini açıkça söylemesi üzerine Musa, kadının isteğine isteyerek karşılık verir, sevişirler. Musa, akşam yemeğinden sonra Seniha Hanım’ın evinden ayrılır. Seniha Hanım, Musa’ya eşinin ipek bir gömleğini, ipek kravatını, rugan ayakkabılarını hediye eder.

“... Elimde temiz, ak bir kâğıda sarılmış şiir defterimle sokağa çıkınca, Beyoğlu’nun uygar aydınlığı ile karşılaştım. Karşı geçen yoksul aydınlığının yanında burası, bayağı Avrupa’ydı. Bunu bilmez değildim. Ancak, birkaç aydır, gece kuşları gibi karanlıklarda gezip dolaşışım, bende artık bu karanlıkların, alacakaranlıkların çocuğu olduğum üstüne bir kanı bırakmıştım. Hachette, kitabevine girdim, yarı buçuk bildiğim

Fransızcamla Fransız şiir ustalarının kitaplarını araştırdım. Bir çiçek bahçesini gezercesine zengin duygular içinde Fransız kafa güzelliklerinin sere serpe yattığı sayfaları saygı ile coşkunlukla karıştırdım. Evet, Fransızcayı, İngilizceyi, Almanca'yı kesinlikle öğrenecektim. Bunları öğrenmedikçe bu güzelliklerin hazinelerine girip şiirin ne demek olduğunu anlamak, olacak iş değildi. Oradan, gelecek güzel utku günlerinin düşünden sırmalı bir harmaniye sarılarak çıktım. ...Bütün yaz boyunca cebimde bu köprü parası bulunmadığından Beyoğlu yöresinde şansımı arayamamıştım” (Dinamo, 1980: 196).

Görülüyor ki Musa'nın Beyoğlu'na bakış açısı oranın Avrupai yaşama yakın olmasındandır. Öte yandan burada o, daima şikâyet ettiği açlığını gidermiş, mükemmel bir sofrada doğru düzgün bir şeyler yemiş, hiç bir zaman giyemediği ipekli giysiler giymiştir. Dolayısıyla Musa'nın algısı belki de mahiyet değiştirmiştir. Bir bakıma Tepebaşı ve Beyoğlu Musa'yı gerek mide, gerek giyecek, gerek seks bakımından doyurmuştur. Burada yazarın bir şaşırtma yaptığı görülmektedir. Eser basma, yazı veya şiir neşretme imkân ve şartları bu semtte yoktur. Ama maddî ihtiyaçlarını karşılama, serbest yaşama bu semtin özelliğidir. Belli ki yazar/ anlatıcı Musa'nın İstanbul algısına yeni bir unsur eklemektedir. Ahlâkî zaafıların tatmin yeridir İstanbul. Yalnız Musa, aç olması dolayısıyla yazar/anlatıcı onun karşısına seksî ihtiyaçlarını gidermek isteyen kız veya kadınlar çıkarmaktadır. Böylece İstanbul'un bir başka yüzü daha ortaya çıkmaktadır. Temel gereksinimleri karşılandıktan sonra da yeniden şiir ile uğraşmak ister. Bu çerçevede İstiklal caddesindeki Hachette kitapevinde Fransız şiir ustalarının kitaplarını karıştırır. Ama bu ciddî anlamda meşguliyet değildir. Üstelik bundan sonra yeni maceralar yaşayacaktır. Hatta bu sırada maalesef Musa, kendi ihtiyaçlarını karşılamak için toplumun bazı ahlak yasalarını hiçe sayacaktır.

Ertesi gün Suna'nın ona verdiği ayakkabıları satmak için Bit Pazarı'na gider. Ayakkabıları sattıktan sonra yeniden Beyoğlu tarafına geçer. Galatasaray taraflarında Marika ile karşılaşır. Marika Seniha Hanım'ın yarın yine kendisini beklediğini söyler. Marika, akşamüstü beşte Musa'dan kendisini bir muhallebiciye götürmesini ister. Musa, öğrenci olduğu için bir genç kızı muhallebiciye götürecektir kadar harçlığının olmadığını söyler, bu sefer Marika, Musa'yı davet eder. İstiklâldeki muhallebicilerden birine gidip sohbet ederler. Marika'dan ayrılırken Seniha Hanım'ın üst komşusu bankacı İtalyan Monica ile karşılaşır. Monica, Musa'yı geçen gün Seniha Hanım'ın evinden çıkarken gördüğünü, onun bir ahbabı olup olmadığını sorar ve Marika'ya Musa'yı bir gün de kendisine misafir getirmesini söyler. Daha sonra Marika ayrılır ve Musa ile Monica'nın

yolu Galatasaray yönüne doğru olunca Musa apartmanın önüne kadar Monica'ya eşlik eder. Yol boyunca Monica, Musa'ya Seniha Hanım'ı ve mebus eşini anlatır. Apartmanın önüne gelip ayrılırken ona şöyle der: “ *Siz çok iyi bir bombinaya benziyorsunuz. Sizinle sık sık görüşmek isterim. Marika, çay günü ayarlarsa iyi olur. Sizi bekliyorum, sinyor Musa.*”(Dinamo, 1980: 201).

Musa farkında değildi ama asıl Beyoğlu macerası(!) bundan sonra başlayacaktı. Burada anlatıcı Beyoğlu'ndaki yaşamlar üzerine de bilgi vermektedir. Aslında Musa'nın algısına göre Beyoğlu farklı da olsa bir kültür merkezidir. Fakat anlatıcı, kahramanının karşısına kültürü değil, cinsî açlığı önde tutan kişileri çıkarır. Üstelik bu tipler ahlaken düşük insanlardır.

Monica'dan ayrılıp Tünel'deki kitapçılarda biraz vitrinleri seyrettikten sonra tekrar Beyazıt yöresine geçen Musa, ayakkabılardan kalan parasıyla bir çay içmeye karar verir ve Beyazıt'taki ünlü Küllük Kahvehanelerinden birine oturur. Yalnızlığından kurtulmak için de günlük gazeteleri okumaya başlar.

“...*Beyazıt Meydanı'nın cıvı cıvı görünüşü, melankoli dağıtıcı, yalnızlık dağıtıcıydı*” (Dinamo, 1980: 202).

Şimdi böyle düşünür Musa. Halbuki daha önce geldiği bu kalabalık alanda kendisini yalnız hissediyordu. Belki de onun psikolojisini tok karnı, cebindeki ufak harçlığı; Suna, Seher ve Beyoğlu yöresinde yaşadığı gündelik aşklar değiştirmişti.

“... *Çoktan beri gazeteleri okuyamamıştım. Bu, beni bayağı Türkiye gerçeğinden alıp korkunç bir ıssızlığa götürmüştü. Biraz kendime geldim. Türk toplumunun bir ufak parçasının da kendim olduğunu duyar gibi oldum. Beş on kuruşluk bir çay, hem insana saatlerce bir sandalyede oturmak hem de yurttaşlık hakkını sağlıyordu. Görünürde normal yurttaşlardan biri olarak saatlerce orada durup yöremdeki müşterilerin konuşmalarını dinledim. Bunları dinleyebilmek hakkına sahip olduğumdan dolayı da kendimi bu insanlara eşit bir yurttaş olarak duydum, gözlerimden sevinç yaşları gelircesine sevindim. Türkiye'deki milyonlarca yurttaşla eşit bir yurttaş olarak bulunmak meğer ne büyük mutmuş. Bunları düşünerek biraz kendime geldim*” (Dinamo, 1980: 202-203).

Ertesi gün Seniha Hanım'ın yanına tekrar gider. Apartmandan içeri girerken iki Rum kız ile karşılaşır. Musa bunu şöyle anlatır:

“*Kızlardan biri ötekine ‘İşte, Kazanova,’ dedi. Şaşırmıştım bu da ne demekti. Bu, olsa olsa hınzır Marika'nın işi olabilirdi. Daha ilk adımda, kardaki izlerimiz seçilmişti. Çok genç yaşlarda okumuş olduğum ‘Hovarda Kazanova'nın Serüvenleri’ni bir kez daha*

andım. O ne görkemli hovardalıktı! Benim zoraki hovardalığım hiç o görkemli hovardalıklarla ölçülebilir miydi? ” (Dinamo, 1980: 203-204).

Musa’nın korktuğu başına gelmeye başlamıştı. Beyoğlu yöresinde “Kazanova” olarak tanınmaya başlamıştı bile. Aslında Musa’nın böyle bir amacı yoktu. Yazar/anlatıcı, kahramanına hep böyle sıra dışı olaylar yaşatır. Elbette bu yazarın İstanbul algısından kaynaklanır. Esasen bu algı çok da sağlıklı değildir. Bununla beraber bizim çalışmamız bu yaklaşım veya algıyı tespittir. Nedense yazar kadınları erkek arayan ve seks düşünen varlıklar olarak düşünür. Belki de İstanbul ve hele Beyoğlu hep bu tür ilişkilere müsait bir mekân olarak görülmek istenmiştir. Burada bir vakıa olarak şunu da belirtelim ki tarihinin her döneminde kozmopolit bir semt olmuştur Beyoğlu. Ne var ki bu durum sonradan bir hayli değişmiştir. Yalnız hemen belirtelim ki roman 1980’de basılmıştır. Elbette vak’anın 1928’de geçmiş olduğunu unutmuş değiliz. Yazar isteseydi olayları eserin yazıldığı döneme göre canlandırırdı.

Seniha Hanım’ın dairesinin kapısını çaldığında kapıyı Marika açar.

“Kapının açılmasıyla karşıma çıkan Marika, beni bir dişi kurt gibi kolumdan tutup taşlığa çekti:

‘Kazanova, diye fısıldadı, hanımefendi banyo yapıyor. Yarım saatten önce çıkmaz. Şu kapının arkasında hızlı bir sıftah edelim.’

‘Ne demek istiyorsun, kız? Neredeyse beni sokakta çıkıp sevişmeye götüreceksin.’

‘Yok, Kazanova bunun bahşişini bana da vereceksin.’

Marika, kırk yıllık aşığı gibi bana sarılmış, salona bırakmıyordu. Bu vestibül, bu alacakaranlık giriş köşeyi salondan büsbütün saklıyordu. Marika beni kendisini öpmeye zorladı:

‘ Haydi Pulakimu, dedi, bak sana bir bakire kız gibi kendimi taktim edeyim de gör. Hiç kadın olduğumu anlayamazsın. Biz, mesleğimiz gereği bu işleri hep böyle kaçamak yaparız. Merdiven altları, vestibüler olmasa bizler aşktan yana her zaman yayan kalırız. Haydi, zaman geçirmeyelim. Hanımefendi çıkıncaya dek vaktimiz var. Öyle ateşli aşk yapacağız ki, bundan sonra, hanımdan önce hep beni arayacaksın” (Dinamo, 1980: 204).

Yazarın anlattığı bu diyalogla Musa’nın “Kazanova” olarak tanınmasının sebebi verilmektedir. Çünkü Marika sadece Seniha Hanım’ın değil farklı günlerde başka zengin bayanların evlerinde de çalışmaktadır.

Marika ile sevişirler, Seniha Hanım gelir, önce biraz likör, sonra yemek yiyip şarap içerler. Yemekten sonra ise Seniha Hanım ve Musa yatak odasına giderler. Bu görüşmeden sonra Seniha Hanım gün aşırı Musa'yı, misafir etmek(!) ister. Seniha Hanım'ın yanından ayrıldıktan sonra apartmanın merdivenlerinde Monica ile karşılaşır ve Monica onu çaya davet eder ve Musa kabul eder. Monica'nın dairesine çıkarken şöyle düşünür:

“ Şirin İtalyan kızın önerisini nasıl itelerdim? Bana yararından başka hiçbir şeyi olmayan bir tatlı çağırma elbette, hayır diyemezdim. Cinsel boğuşmalar sonucunda epeyce yorulduysam da bitkin değildim. Yiyeceğe kavuşmuş yoksul köpek örneği, gövdem, kendini şaşılacak hızla onarıyordu. Sürekli açlığın yok ettiği cinsel gereksinimler, belki de normalin üstünde bir hızla yerine geliyordu. Yavaş yavaş şunu anlıyordum ki, elinde yaşamak olanakları bulunan, ekonomik gücün belli bir kertesine gelmiş insanlar da genellikle kadınlar, kelepir fırsatlar arkasındaydılar. Bu, eskimiş isteklerin üst üste yığılıp patlama noktasına doğru yol almasındandı. Kadınlar, Kazanova ya da Don Juan görünüşlü erkeklerden daha çok hoşlanıyorlardı. Bu, onları çokça emek harcayıp yorulmaktan da koruyordu. Çokça emekten amacım, kadının hiç olmazsa iktisatça riske girmeden bir jigolo beslemek zorunda kalmadan cinsel cennete kavuşabilmesiydi. Benim gibi dara düşmüş toy bir öğrenci ise, kadınlarının çoğunun düşündeki körpe aşklar arama zevkine pek uygun düşmekteydi” (Dinamo, 1980: 211-212).

Musa, burada içinde bulunduğu durumun yani kadınların arzuları için kendini kullandığının farkındadır. Tabii Musa'nın bu durumu kabul etmesin nedeni ahlâken düşük bir karaktere sahip olması değil yaşadığı açlıktır. Burada dikkatimizi çeken bir diğer nokta da yazarın kadınlara bakış açısidir.

Musa, Monica ile eve girdiğinde kapıda Monica'nın annesi ile tanışır. Salona girdiğinde duvardaki tablolara bakar ve Monica ile eşinin fotoğrafını görür. Bu sırada elinde likör şişesi ile Musa'nın yanına gelen Monica, Musa'ya eşini anlatır. Monica'nın eşi de bankacı aynı zamanda çok iyi piyano çalan bir kişiydi. Evlendikleri gece kalp krizinden ölmüştür. Monica, Musa'ya aile albümünü verip mutfığa çay ve yanına atıştırmalık bir şeyler hazırlamaya gider. Albüme bakarken Musa şöyle düşünür:

“Uygar bir ülkenin küçük burjuva ailelerinden biri, İstanbul'a yabancı sermayenin ögelerinden biri olarak girmiş, sonra, geri dönmeyerek tatlı su frengi olarak İstanbul'da yerleşip kalmıştı. Burada yerli Hristiyanlarla kaynaşmış, yine yabancı bir öge olarak yaşayıp gidiyordu” (Dinamo, 1980: 213).

Musa'ya bunları düşündüren anlatıcı burada bir nevi Monica ve eşi üzerinden ideolojisini okuyucuya sunmaktadır. Yalnız ideolojisi ile birlikte İstanbul'un özellikle de Beyoğlu civarının etnik köken bakımından da farklı bir semt olduğunu sezdirmektedir.

Albüme bakarken uyuyakalan Musa'yı Monica çayın hazır olduğunu söyleyerek uyandırır. Çay sohbetine Monica'nın annesi de katılır. Sohbet sırasında Monica, akşam dokuzda sinemada ünlü bir İtalyan aktörünün filminin oynadığından bahseder ve Musa'yı sinemaya davet eder. Musa, memnuniyetle kabul eder. Çay içip, bir şeyler atıştırdıktan sonra Musa, koltukta uyuyakalır. Sinema saati yaklaştığında Monica, Musa'yı uyandırır. Akşam yemeğinden sonra sinemaya giderler. Sinemadan sonra saat erken olduğu için Taksim'de bir muhallebiciye giderler. Burada da biraz oturduktan sonra Musa, Monica'yı evine bırakır. Apartmanın önüne geldiklerinde Monica, saatin çok geç olduğunu, bu saatte gitmemesi gerektiğini söyleyerek Musa'yı evine davet eder. Musa, günlerdir uykusuzluk çektiği için Monica'nın teklifini hemen kabul eder. Daireye geldiklerinde önce salona geçerler ve birer tane likör içerler. Çakırkeyif olan Musa, Monica'nın beline sarılır. Monica'da Musa'ya sarılır ve yatak odasına giderler. Seviştikten sonra Musa uyuyakalır. Monica, Musa'yı uyandırmaya çalışır fakat Musa uyanmaz. Monica, tıpkı evlendikleri gece ölen eşi gibi Musa'nın da öldüğünü düşünür ve korkuyla çılgık atar. Monica'nın çılgılığıyla uyanan Musa, onu sakinleştirir ve tekrar sevişirler. Ertesi gün pazar olduğu için öğle saatine kadar uyurlar. Sabah kahvaltısında aralarında şöyle bir sohbet geçer:

“Sinyor Musa, dedi, sizin adınız çıkmış Kazanova, diye. Kim çıkarmış bunu? Gerçekten, siz birçok kadınla düşüp kalkıyor musunuz? Çok fena öyleyse. İstanbul'da böyle her erkekle düşüp kalkan kadınlar hep hastalıklıdır Allah korusun, Anadolu'ya geçip gideceksin. Okulda tedavi olamazsın. Yazık olur, gençliğini yitirirsin. Ateşli bir erkeksin. Bizim İtalyan gençlerine benziyorsun. Ama, kendini koru, amico. Alttaki komşumuzla ilişkilerin var gibi geliyor bana.”

“ O, Marika'nın gevezeliğidir. Belki bu Kazanova lafını da o çıkarmıştır. Seniha Hanım, literatüre hevesli. Roman yazmaya özeniyormuş. Benim literatürden anladığımı birisi ona fısıldamış. Beni bulup tanıştırdılar. Şimdi, bizim tarihte ünlü bir dönem olan Lale Dönemi'nin romanını yazmaya çalışıyoruz.”

“ Sinyor Musa, o hanımı ben bilirim. O, bir kez sizin gibi birini eline geçirince bir daha kolayca bırakmaz. Ancak, çok dikkatli ol. Her şeyi, özellikle korunmayı,

savunmayı demek istiyorum, onun beceriğine bırakma. Kocas olacak herif çok tehlikelidir. Kolayca adam vurur. Çok kızgındır. Seniha Hanım, Allah için çok güzel bir kadındır. Ancak, eşek arıları, meclisimizden dışarı, onun yanına yaklaştırmaya çekinirler. Adamın, kadını kontrol eden adamları da vardır. Ara sıra gelip kadını yoklar giderler. Allah vere de karşılaşsanız. Çok fena olur, sinyor Musa. Sen bırak bu karyı, bana gel. Okuluna dönünceye dek seninle kumru gibi sevişiriz” (Dinamo, 1980: 211-221)

Akşamüzeri Monica’ nın evinden ayrılır. Apartmandan çıkarken Marika ile karşılaşır. Marika:

“Kazanova, dedi, ünün gittikçe yayılmakta. Birçok kadın seni beklemekte. Onlardan, seni prezante ederek, bahşışler topluyorum ‘Görmeyin, diyorum eksiksiz bir Kazanova. Daha doğrusu, Rudolf Valentino. Kadınlarla öyle bir yatışı var ki, onları bitiriyor.”

“ Kız ne yapıyorsun? Millet de bizi gerçekten bir şey sanacak. Ben, zavallı öğretmen okulu öğrencisiyim. Bu Kazanova, nereden çıktı? O da, yetişmiyormuş gibi başımıza bir de Valentino çıktı. Bunlar hep senin işin Marika! Etme, başıma iş açarsın.”

“ Ne işi? Korkma, bir kadınlar çiftliğinin içine düşmüşsün. Yat yatabildiğince. Birkaç yıl sonra, bunların düşüyle doyunursun.”

Bu konuşmadan sonra Marica, Musa’yı Tünel’e kadar yolcu eder. Ayrılırken de ona şöyle der:

“ Bir gün seninle Boğaziçi’ne bir gezinti yapalım, dedi. Kanlıca’nın sırtlarında çamlıklar var. Orda yan yana yatıp uzanırız. Bizi çamlardan başka gören olmaz. Büyükada ile Heybeli de güzeldir, ama, oradaki sevişme yerlerinde sevişenleri röntgenlemek üzere habazanlar gezer dolaşır. İnsana hiç fırsat vermezler. Boğaz’ın kuytuları daha iyidir. Seninle hiç erkek yüzü görmemiş bir kız gibi bir gün olsun gezip sevişmek isterim. Sen, her erkek gibi değilsin. Alçak gönüllüsün de. Bir Seniha Hanımla bir Marika’ yı eşit görüyorsun.” (Dinamo, 1980: 223)

Marika’dan ayrıldıktan sonra Yüksekaldırım’dan aşağı iner ve yolda Mustafa Kemal’den okuluna dönebilmesi için gereken yerlere buyruk vermesini istemek için onun yanına gitmeye karar verir. Daha önce de bu fikir aklına gelmesine rağmen Gazi’nin yanına gitmemişti çünkü bu son umudunun da yıkılmasından korkuyordu.

“... En sağlam kurtuluş umudum ondaydı. Bütün korkum da bu noktadaydı. Bu kurtuluş umudunu yitirmek korkusu çoktan beri beni Dolmabahçe’ye yaklaştırmaktan uzak tutuyordu. Artık, İstanbul’un helalarında yatıp kalkmak canıma tak etmişti. Yarından tezi yok, bu son şansımı kullanacaktım. Beyoğlu’nun tehlikelerle dolu ortamından bir ayak

önce kurtulmam gerekiyordu. Bu, başkalarının isteklerine göre yaşayışım daha kaç gün sürecekti ? ” (Dinamo, 1980: 223-224).

Musa bu düşüncelerle Gülhane Parkı’na gider ve yarın Mustafa Kemal’e vermek üzere durumunu anlatan ‘acıklı’ bir mektup yazar.

Geceyi Ayasofya’nın tuvaletinde geçirdikten sonra ertesi gün öğleden sonra Gazi’nin yanına gider. Mektubunu önce sarayın girişindeki iki yaver okur. Sonra yaverlerden biri onu saraydaki bekleme salonuna götürür. Yaver, Musa’nın mektubunu Başyavere verir. Bir müddet sonra Başyaver gelir ve Musa’ya şöyle der:

“... Mektubunuz Gazi’ye arz edildi. Hacet sahipleri öyle çok ki, bunların yanı sıra size yardım yapılmak olanağı bulunamadı. ” (Dinamo, 1980: 229).

Bir kez daha umudunu yitiren Musa, duygularını şöyle dile getirir:

“... Umutsuzluk, bir tayfun gibi içime girmiş ruhumu allak bullak ediyordu. En büyük vuruyu yemiştim. Gazi, dağın ardındaki en son umudumdu. İşte, o dağı da aşmış, arkasının bomboş olduğunu görmüştüm. Şimdi, ne yapacaktım. Yediğim vuru öyle korkunçtu ki ne düşüneceğimi bilemiyordum.” (Dinamo, 1980: 229).

Gazi bile Musa’ya yardım edememişken kim yardım ederdi bu koca şehirde Musa’ya. Kolu kanadı kırılmıştı Musa’nın.

Dolmabahçe’den ayrıldıktan sonra Seniha Hanım’ın evine gitmeye karar verir. Apartmana geldiğinde Seniha Hanımın yardımcısı Marika ile karşılaşır. Marika, Musa’ya Beyoğlu yöresinde artık ‘Kazanova’ diye ün saldığını, birçok zengin kadının onunla yatmak için beklediğini ve onu bu akşam bir arkadaşı ile tanıştıracığını Asula’nın da onu eşi oyuncu olan zengin bir kadının yanına götüreceğini söyler.

Akşam saat yedide daha önce gittikleri muhallebicide buluşurlar. Marika, Musa’yı arkadaşı Asula ile tanıştırır. Burada biraz oturduktan sonra Musa, Asula ile birlikte Asula’nın hanımı Nükhet Hanım’ın evine gider. Nükhet Hanım da eşi tarafından ihmal edilmiş yalnız bir bayandır. Nükhet Hanımın eşi sinemacı olduğu için sürekli Paris’e gitmektedir. Kızları Selma da Robert Koleji’nde yatılı okumaktadır. Geceyi Nükhet hanımın evinde geçirir. Aslında Nükhet Hanım, Seniha ve Monica gibi fiziksel bir birliktelik değil duygusal bir gece geçirmeyi istemiştir fakat Musa onu da diğer kadınlar gibi düşündüğü için fiziksel birliktelik yaşamıştır. Sabah uyandığında kadın yanında ağlarken Musa durumu anlamıştır. Kahvaltıdan sonra Musa, Nükhet Hanım’ın

evinden ayrılır. Nükhet Hanım okuluna dönene kadar ara ara Musa'ya gelmesini söylese de Musa evden ayrılırken bir daha bu kadının yanına gelmeyeceğini biliyordu.

“ İçimden ‘geçmiş ola’ dedim, sonra uykusuzluk sarhoşu olarak merdivenleri bacaklarım dolaşarak indim. Bir kez daha sokaktaydım. O güzelim yaşamı rezil edip çıkan doyumsuz zengin kadınların sapık aşkına lanet ederek arkama bakmadan oradan uzaklaştım.”

Evden çıkar ve İngiliz Konsolosluğunun, Şehir Tiyatrolarının önünden geçerek Perapalas tarafına doğru iner. Bu sırada Seher'in Teyze Hanımı(!) ve Seher'i görür. Seher, orta yaşlı zengin bir adamın arabasına binmektedir. Seher'i böyle gördüğüne çok üzülmüştür. Teyze Hanım, Musa'yı fark eder ve Musa'nın yanına gelir. Ona:

“ Benimle birlikte gelin, dedi, sizinle konuşacaklarım var. Son günlerde epeyce başarılı adımlar attığınızı işittim. Bu da bir meslektir. Kazanovalık, temelde tehlikeli bir iştir. Sırasında girdiğin evde postu bırakmak zorunda kalırsın. Ama, aferin. Sosyete karılarının koynuna girebilmek pek öyle kolay değildir.” (Dinamo,1980:243)

Kadınla birlikte Seher ve Suna ile geldiği kadının oteline gider ve kadının odasında konuşmaya başlarlar. Kadın önce Seher'i kendisinin satmadığını onun zaten ateşli bir kız olduğunu anlatır. Musa'dan sonra başka erkeklerle de para karşılığı yatıp fuhuşa düştüğünü söyler. Daha sonra bu yörede ününün çok arttığını ve bu akşam onu uzun zamandır tanımak isteyen bir zengin bayandan söz eder. Bu kadın, zengin bir fabrikatörün metresidir. Hayatta tek eksiğinin aşk ve kendisine daha sonra askıntı olmayacak yakışıklı erkeklerle yatmak olduğunu anlatır. Musa içinden 'pilavdan dönenenin kaşığı kırılınsın' diye düşünür ve yatacağı sıcak bir yatak, yiyeceği güzel yiyecekleri de düşünerek kabul eder fakat teyze ile aralarında şöyle bir diyalog geçer.

“Hanımefendi, İstanbul'un içi dışı haşeratla kaynıyor. Sözüümüz meclisten uzakta, herhangi usa gelmedik bir felaketle, bir oyunla karşılaşmam olasılığı yoktur, değil mi?”

“Hayır, hayır, kadın evde, genellikle yapayalnızdır. Genç hizmetçi kızı saymıyorum, elbette. O da hanımının yardımcısıdır.”

Akşam yedi buçukta buluşma sözü verirler ve Musa günü geçirmek için Gülhane Parkı'na gider. Sarayburnu yönüne doğru yürürken Suna ile karşılaşır. Suna, buralarda Musa'yı aradığını söyler. Musa bilmiyormuş gibi Seher'i sorar. Suna'da Seher'in fuhuşa düştüğünü söyler. Musa'da az önce Seher'i zengin bir adamın arabasına

binerken gördüğünü Suna'ya anlatır. Birlikte saray tarafına doğru yürürler. Saraya çıkan patikada demirlere yaslanıp denizi, Üsküdar'ı, Çamlıca'yı karşılarına alıp otururlar. Bütün günü Musa'nın şiirlerini okuyarak geçirirler. Etrafta röntgencilerin arttığını fark eden Musa, şiir okumayı bırakır ve parktan ayrılmak üzere yerlerinden kalkarlar. Suna, Musa'yı öpmeye başlar. Sonra Suna, bu şiirleri İstanbul'da mı yazdığını sorar. Musa, şöyle cevap verir:

“Evet. İnsan dara düşünce kafası daha iyi çalışıyor. İnsanoğlu'nun tok, mutlu zamanlarında yazdığı, yarattığı sanat ürünleri bana sığ, yufka, kuru geliyor. İnsanın derin, bambaşka sanat yapıtları vermesi için bir yerlerinin cayır cayır yanması, umutsuzluğun cehenneminden geçmesi gerekir.” (Dinamo, 1980: 249)

Bu düşünceler bir bakıma Musa'nın bu kadar sıkıntı çekmesinin daha doğrusu yazar/anlatıcının ona bu sıkıntıları niçin çektiirdiğinin izahı gibidir. Belki de yazar hem onun sıkıntı çekip şiir yazmasını istemekte hem bu sıkıntıyı çekmesi için İstanbul'da kalabilmesi için o kadınlarla karşılaştırmaktadır. Esasen bu noktada sebep sonuç bir hayli karışıktır ve her ikisi de doğrudur.

Suna, Musa'yı babası ile tanıştırmak istediğini, babasının da şiiri, kitapları çok sevdiğini söyler ve Musa'yı evlerine akşam yemeğine davet eder. Musa bugün okuluna dönebilmek için bazı yerlere görüşmeye gideceği yalanını söyleyerek, yemek davetini yarın akşama ertelemesini söyler. Suna'ya bu akşam babasına kendisinden biraz bahsetmesini hatta dergide şiirleri çıkan genç bir şair, bir öğretmen okulu öğrencisi olarak bahsetmesini söyler. Yarın ikindi üzeri Vakayî Vakvakiye çınarının karşısındaki tramvay durağında buluşmak üzere sözleşerek ayrılırlar.

Musa, saat yedide Tepebaşı tramvay durağına gelir. Hava kararmaya başlayınca da Teyze Hanım gelir. Daha sonra Teyze Hanımla tramvaya binerek Parmakkapı'ya yaşlı fabrikatörün metresi Canan Hanımın evine giderler. Bu planlı bir görüşme olmasına rağmen içeriye girdiklerinde Musa'yı gazetede yazılar yazan bir gazeteci arkadaşı olarak tanıtır ve geçerken uğradıklarını söyler. Canan Hanım da Şadan Bey'in fabrikadaki bir işi için okumuş, eli yüzü temiz bir genç aradığını söyler. Musa, durumda bir gariplik olmasının farkına varmasına rağmen sessiz kalmıştır. Sonuçta daha önce de roman yazmak için gitmişti genç bir hanımın evine (!) Bu ev gittiği diğer evlerden daha gösterişli ve süslüydü. Canan Hanım'ın da diğer bayanlar gibi zengin erkeklerin elinde esir olduğunu düşündü. Kısa bir süre sonra Teyze Hanım evden ayrılır.

Teyze Hanım ayrıldıktan sonra Canan, Musa'ya “ *Bizim bey, bu gece geç geleceğini söyledi. Telefonda sizin geleceğinizi bildirmiştim. Sizi, daha çok özel kâtip olarak almak istiyordu. Gelirseniz sizin alıkonulmanızı istemişti.*”(Dinamo, 1980: 253) dedikten sonra mutfaktaki hizmetçisi Kezban' a yemeği hazırlamasını söyler. Yemekten önce Musa'ya muz likörü ikram eder ve aralarında şöyle bir diyalog geçer:

“ ‘Musa Bey, dedi, sizin çok çapkın bir genç olduğunuzu çoktan beri işitiyordum. Bütün kadınlar, sizden hoşnuttu. Bu adın nereden geldiğini bilmiyorum ama, size Kazanova da diyorlarmış.’

‘Hanımefendi, bir yanıştır, sürüp gidiyor, belli. Ben, bir öğretmen okulu öğrencisiyim. Yakında okuluma döneceğim. Beni koca İstanbul'da kimse tanımaz. Bu yüzden de güçlükler çekiyorum. Benim bütün bildiğim, birkaç kitap okumak, birkaç şiir, romanımsı şeyler karalamaktır. Okuyanlar, şiirlerimin güzel olduğunu söylemektedirler. Fırsat bulup bunların birçoğunu yayımlayamadım. Dergilerde ancak birkaçı yayımlanabildi. İleride yazmayı düşündüğüm büyük roman konuları hazırlıyorum. Öğretmen okulundan şimdiye dek mezun olmam gerekiyordu. Köy öğretmenliği yaparak birkaç yıl yitirdim.’

‘Ben de Robert Koleji mezunuyum. Üniversiteye gidemedim. Genç yaşında sosyete yaşayışına katılışım beni köstekledi. Ben de okuldayken şiirler yazardım. Faruk Nafiz'in şiirlerine, özellikle aşk şiirlerine bayılırdım. Romancı olarak Reşat Nuri Güntekin'i beğenirim. Onun Dudaktan Kalbe romanını belki on kez okumuşumdur. O, ne kalbe dokunan romandır o.’

‘Ben de onu üç dört yıl önce okudum. Bir kez okudumsa da gözlerimden epeyce gözyaşı alıp götürdü.’

‘Bakıyorum, şairce konuşuyorsunuz.’

‘Yok canım, yanlış kurulmuş bir tümceyi bütünlemek uğruna ozansı bitiriştikten medet umuyoruz.’

‘Sizin şiirlerinizden birkaçını lütfeder misiniz?’

‘Hanımefendi, her genç şair taslağı gibi ben de şiirlerimi başkasının dinlemesinden çok hoşlanırım. Ancak, insanların pek çoğunun şiirden hoşlanmadıkları halde hoşlanır görünüp sonra dinledikleri bu şiirlerle eğlendiklerini yakından bildiğimden şiir okumak yürekliliğini çoktandır yitirmiş bulunuyorum. Bunun için bağışlamanızı dilerim.’

Canan Hanımın ısrarı üzerine Musa önce ezberindeki şiirlerinden daha sonra da şiir defterindeki şiirlerinden okur. Şiirleri dinleyen Canan Hanım şöyle yorum yapar.

‘Musa Bey, dedi, Chopin’in noktürünleri de, inanın ancak bu kerte güzeldir. Kolejde ben pek çok İngiliz, Fransız şiiri okumak zorunda kaldım. Beni böyle duygulandıran aşk şiirleri okuduğumu bilmiyorum. O sakat İngiliz kadın şairinin sonelerinin hiçbirinde sizin aşk şiirlerinizdeki tadı bulamadım. Bunlar, bir de bestelense enfes olur. Faruk Nafiz’in şiirlerinde hoyrat bir aşkın yukarıdan bakan tutumu vardır. Sizin şiirinizse ezik, alçakgönüllü bir şairin yapıtı. Doğrusu, bravo. Sizinle tanıştığımı seviniyorum. Siz, Kazanova gibi pis bir hovarda değil, bir şairsiniz. Anlamıyorum, Beyoğlu’nun bu pespaye ortamına nereden düştünüz. Buralar, sizin yeriniz değil. Bir de size Kazanova adını yakıştırmışlar. Kuzum şu sırada, gerçekten çok meraklıyım: Bu Kazanova’lık nereden geliyor?’

‘Canan Hanım, bunu siz ne kerte biliyorsanız, ben de öyle o kertesini biliyorum. Bu bölgede tanıştığımız birkaç kişiden başka hiçbir tanıdığım, bir çevrem yok. Çocukluğumun çoğu İstanbul’da geçtiyse de okul çevresinde geçen günler, dışarıda bana hiçbir çevre sağlamadı.’

Bu konuşmadan sonra Canan Hanım akşam yemeğini hazırlamak için mutfağa gider.

Anlatıcı burada romandaki başka bir karakter ile Musa’nın şiirlerinin güzelliğini ve Musa’nın aslında kötü bir insan olmadığını okuyucuya sunmaktadır.

Yazarın burada Canan Hanıma da eserdeki diğer kadınlar gibi kötü bir bakış açısıyla baktığını görmekteyiz. Galatasaray Lisesi’nde okuyan Seher gibi Canan Hanım da Robert Koleji gibi iyi bir eğitim kurumunda okumasına rağmen basit bir yaşantı sürmektedir. Canan Hanım da bu yaşam tarzını kendisi seçmiştir.

Bir müddet sonra masa hazır olur ve birlikte yemek yerler. Yemek sırasında telefon çalar, Canan Hanım telefonla görüşükten sonra Musa’ya :

“ Bizim bey, bu gece gelemiyor. Sizden özür diliyor. Biz de konuk edilmenizi istiyor. Bir yerde yüksek oynanan bir poker partisine yakalanmış. Artık, yarın kuşluk vakti gelebilir. Uykunuz geldiyse size konuk odasında yer hazırlatayım.” der.(Dinamo, 1980: 255-256)

Musa, eve niçin getirildiğini bilmesine rağmen kadının söylediklerinin dışına çıkmamaktadır. Musa, odasına gittikten bir müddet sonra Canan Hanım gelir ve sevişme isteğini açıkça belli eder. “Eşim” çok yaşlı olduğu için bu konuda beni özgür bıraktı der. Yalnız karanlıkta sevişemediğini ışığın açık kalmasını ve terlediği için yorganı istemediğini söyler. Musa, kadının istediğini yapar fakat daha sonra duvardaki tabloda

bir delik olduğunu ve oradan izlenildiklerini fark eder ve duraksar. Musa, bir oyuna getirildiğinin, röntgenlendiklerinin farkına varır fakat soğukkanlılığını korumaya çalışır. Üşüdüğünü bahane ederek yorganı örter. Canan da daha sonra ışığı kapatır ve uyurlar. Musa başına gelen bu röntgencilik olayının etkisiyle yarı uykusuz bir gece geçirir. Canan Hanım sabahleyin Musa'nın kahvaltısını hazırlar. Musa, kahvaltıda bir öksürük sesi duyar. Canan Hanım hemen eşinin sabaha karşı geldiğini, onun geleceği saati bildiği için o saatte yatak odasına geçtiğini söyler. Daha sonra yaşlı adam salona gelir. Musa adamı görünce yerinden kalkmaya çalışır. Musa ve yaşlı adam arasında şöyle bir diyalog geçer.

“ ‘Oturunuz beyefendi, dedi, inşallah gece iyi uyumuşsunuzdur.’

‘Uyudum, sağ olun.’

‘Ben sabaha karşı döndüm. Sözde akşam erken gelip sizi görecektim. Özel bir katibe olan ihtiyacım...’

‘Beyefendi, herhalde size yanlış bilgi vermişler. Ben, öğretmen okulu öğrencisiyim. Yakında okuluma döneceğim.’

‘Okumasanız olmaz mı? Ben sizin yaşamınızı sağladım. Bizim fabrikada...’ ”

(Dinamo, 1980 : 261-262)

Musa, adamın sözlerine inanmış gibi yapar ve kahvaltıdan hemen sonra kalkar. Canan, Musa'yı yolcu ederken “ *Musa Bey, beyefendi, sizin okula dönmeden önce sık sık bize uğramanızı istiyor. Bunu ben de istiyorum. ... Sizinle bu geceden çok daha güzel geceler yaşanacağına inanıyorum. Ara sıra kapımızı çalın. Güle güle.*” der.

Musa yaşadığı bu kötü gecenin etkisinde İstiklâl Caddesine çıkar. Anlatıcı Musa'yı Beyoğlu yöresinde sürekli toplumun kabul edemeyeceği olumsuz yaşantılara sürüklemektedir. Bu durum hem yazar/anlatıcının İstanbul ile ilgili olumsuz algısından hem de ideolojisinin topluma bakış açısından kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Yazar tıpkı İstanbul'a baktığı gibi Beyoğlu yöresinde yaşayan insanları da kötü bir bakış açısıyla okuyucuya sunmaktadır.

Bu yaşadığı olayla Musa, kendisini talihsiz bir kişi olarak görmektedir. Artık bu labirentin içinde kaybolduğunu hissetmektedir. Musa bu düşüncelerle Eminönü yöresine geçer. Önceki gün Suna ile kararlaştırdıkları gibi buluşma yerleri olan Gülhane Parkı'na gider. Uzun süre bekler fakat Suna gelmez. Cebinde çok az kalan köprü

parasını kullanarak yeniden Beyoğlu cephesine geçer. Vücudu artık eskisi kadar açlığa dayanıklı değildi. Bu sebeple Seniha Hanım'ın yanına gitmeye karar verir. Seniha Hanımın yanına gider fakat eşinin evde olduğunu anlayınca Monica'ya gider. Monica'nın da evde olmadığını öğrenir. Geceyi geçirmek için mecburen Eminönü tarafına geçer. Geç vakte kadar Beyazıt Meydanında oturur. Artık Ayasofya'nın tuvaletlerinde de kalamayan Musa bütün geceyi Topkapı tarafına doğru yürüyerek geçirir.

“...Bir zamandan beri yatağına girdiğim kadınların görkemli yaşayışlarını düşündüm. O görkemli yataklar, beni bulduğum zavallı durumdan bir adım öteye götürmemişti. Bundan dolayı, İstanbul'da bir saat daha kalmak, biraz daha uçuruma yaklaşmaktan başka bir şey değildi. ... Böyle düşünerek Topkapı tramvay durağına dek gittim. Ortalıkta bekçilerin uykulu düdük seslerinden başka hiçbir dirim izi yoktu. İstanbul, bir kez daha derin uykularındaydı.” (Dinamo, 1980: 267).

Musa yaşadığı bu hadiseyle Beyoğlu'nda yaşadığı geçici şaşaanın bittiğini anlamış olur. Aslında o günlerin sahteliğinin farkındaydı ama birkaç gece rahat yerlerde uyumak ve en önemlisi karnını doyurabilmek olanağı onun bu sahteliğe göz yummasını sağlamıştı. Musa, şimdi yine başladığı yerdeydi. Yine sokaklarda, tek başına ve aç kalmıştı.

Sabaha karşı bir evin kapısında uyuyakalır. Sabahleyin ev sahibi Musa'yı kapıda bulunca evine davet eder. Musa tesadüfen Sunaların evinin önünde uyumuş olduğunu anlar. Suna ile ilk defa tanışıyormuş gibi davranırlar. Musa burada kahvaltısını yaptıktan sonra buradan ayrılır. (Dinamo, 1980: 268-275).

Kahvaltıdan sonra Divanyolu'na gider. Orada Bigados ve Amasya öksüz yurtlarından arkadaşları Hasan ve Halil kardeşlerin çalıştığını öğrenir. Akşama kadar onların yolunu bekler ve akşam burada karşılaşırlar. Musa onlara Sanayii Nefise'ye kayıt olmaya geldiğini fakat parası bittiği için dışarıda kaldığını anlatır. İzmir'deki ablasından para beklediğini söyler. Hasan ve Halil, Musa'yı dışarıda bırakmamak için evlerine götürür, parası gelene kadar birkaç gün misafir ederler. Fakat hem arkadaşlarının üvey babaları hem de kısıkanç komşuları bir sokak serserisi gibi gördükleri için Musa'yı istemezler. Kalacak yeri olmasına rağmen huzuru olmayan Musa, gündüzleri evde durmaz. Sultanahmet'e gittiği gün Amasya Öksüz Yurdu'ndan

arkadaşı Bandocu Mehmet ile karşılaşır. Biraz sohbet ettikten sonra Mehmet Musa'ya şöyle der:

“ ... Dur hele, bana bir iki gün müsaade et, şöyle bir vapurların kalacağı yerleri gezip dolaşayım. Sorup soruşturayım. Bakarsın, Gazi Paşanın yapamayacağı yardımı ummadığın bir küçük memur ya da insan yapabilir. Benim limanda tanıdığım ufak kişiler vardır. Bir kez onları yoklayayım. Sen evden pek ayrılma, ummadığın bir zamanda iyi bir haber ulaştırabilirim.” (Dinamo, 1980: 284).

Musa, Mehmet'in dediği gibi evden ayrılmaz fakat üst komşusunun Musa'yı kıskandığı için karısı öldüresiye dövmesi üzerine o akşam evden ayrılmak zorunda kalır. Musa'nın sabaha kadar burada kalması için adamı güçlükle ikna ederler. Sabahleyin kahvaltıdan sonra evden ayrılır. Bandocu Mehmet'i bulur ve onunla Sirkeci'ye Salon Komiseri'nin yanına giderler. Komisere durumunu anlatan bir mektup yazar. Mektubu okuduktan sonra komiser Musa'yı yanına çağırır. Onu Samsun'a kadar gönderebileceğini söyler. Musa, Samsun'da akrabalarının olduğunu oradan Sivas'a gidebileceğini belirtir. Bunun üzerine akşamüstü beşte buradan Yelkencizadelerin gemisine bineceğini söyler ve Musa'ya kocaman bir ekmek ile yarım kilo zeytin verir. Musa, akşamüstüne kadar Mehmet ile gezer ve akşam tekrar Sirkeci'ye döner. Gemiye bindiğinde Musa şöyle düşünür.

“...Güvertede, elimdeki kocaman ekmek-zeytin koltuğumun altındaki şiir defterimle, iplere yaslanarak dikilip durdum. Eylül denizi, Boğaz'ın serin rüzgarıyla itilerek yerinden oynatamadığı kocaman gemiye boşuna çarpıp duruyor, yine o rüzgar geminin iplerinde ısılk çalıyor, benim kumral saçlarımı başımdan alıp götürcekmiş gibi öteye beriye savurup duruyordu. Tek başıma, İstanbul'un çirkefinden kopmuş orada dikilirken içimdeki hıncı bir şiire kustum. ... Dün başıma vururken felek tunç yumruğunu kovulduğum bu şehre şerefle gireceğim.

İstanbul'un bütün ışıkları Boğaz'ın sularında şehrayın yaparken gemimiz kalktı. Ben, yaşlıca bir kadınla Çarkçıbaşının kamarası önündeki kuytuda yere oturarak dertleşmeye başladık. Ambar bit yuvası olduğundan oraya gitmedim. Gemi sallanmaya başlayınca Karadeniz'e çıktığımızı anladım. İstanbul, bütün o güzellikleriyle bir korkunç pislik çukuru gibi gözümde ufaldıkça ufaldı. En sonra yitti gitti. Karadeniz'in güz dalgaları geminin bordrasında gürliyor, içimizdeki mutluluğun dalgakıranında şaklıyordu. Oh, o sonsuz kara düş sona ermişti.” (Dinamo, 1980: 284-294).

İstanbul'a gelirken bütün umutlarını bir heybe gibi yanına almıştı. Onu kucaklayacağını düşündüğü bu şehir onu mağlup etmiş heybesi bomboş kalmıştı. Belki

de bir aşkın son haliydi bu gidiş. Geri dönüşü olmalıydı ve bir gün mutlaka geri dönecekti. Bu sefer kudretli bir aşık olarak gelecekti fakat eskisi kadar saf, güzel duygular besleyebilecek miydi acımasız, nazlı sevgilisi İstanbul'a.

Eserimiz, Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenci olmak bir gencin hayatını, İstanbul'a geldiğindeki İstanbul algısı ile bu büyükşehirde yaşadığı olaylardan sonra değişen İstanbul algısını işlemektedir.

Eserin ana karakteri Musa, İstanbul Beykoz ve Bigados (Selimpaşa) öksüz yurtlarında büyüyen bir gençtir. Öğrencilik hayatı boyunca şiire ve resme kabiliyetli biri olarak tanınır. Birkaç yıl köy öğretmenliği yaptıktan sonra Sivas Öğretmen Okulu'na gönderilir. Fakat Musa, şiire ve resme olan hevesinden dolayı İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne gitmek ister.

Sivas'ta öğrenci iken bir yaz tatilinde İzmir Memleket Hastanesi'nde hemşirelik yapan ablasını ziyarete gider. İzmir'den dönerken İstanbul'a gelmeye karar verir. Bu kararı almasındaki en büyük etken o yıllarda İkmal Tahsil Cemiyeti'nin başarılı öğrencilere burs verdiğini bilmesiydi. Musa, bu kurumdan burs alabileceği düşüncesi ile İstanbul'a gelir. Musa'ya göre İstanbul bir kültür şehridir. Bu şehirde hem kendini yetiştirmeyi hem de eğitimine devam etmeyi istemektedir. İstanbul'a geldiğinde önce Amasya Otelinde kalır. Daha sonra harçlığı bittiği için bu otelden ayrılır. Musa'nın İstanbul algısındaki değişim bu hadiseden sonra giderek olumsuzlaşarak devam eder. Otelden ayrıldıktan sonra darüleytamdan arkadaşı Recep'i bulur ve onun kaldığı pansiyonda birlikte kalırlar. Burada kalırken, Sivas'ta iken gazetede gördüğü İkmal Tahsil Cemiyeti'ne mektup yazar ve birkaç şiirini gönderir. İkmal Tahsil Cemiyeti yetenekli öğrencilere burs vermektedir. Musa, bu burs imkânına sahip olabilmek ve Sanayii Nefise'ye kaydolmak için bu mektubu yazar. Recep'in Gazi Paşa'ya hakaret ettiği için karakola götürülüp dayak yemesi hadisesinden sonra onun da yanından ayrılmak zorunda kalır. Musa bu hadiseden sonra Sultanahmet'in tuvaletlerinde kalmaya başlar. Tabi burası pek güvenli bir yer olmadığı için türlü tehlikeler ile karşılaşır. Kendisinden cinsel anlamda faydalanmak isteyen kadınlar ve erkekler ile karşılaşır. İlk olarak Recep'ten ayrıldığı gün onu evine götüren Polis Ş., sokakta kaldığı için onu iyi niyetle evine götürüyormuş gibi yapar fakat gece Musa'dan faydalanmak ister. Musa karşı çıkınca adam vazgeçer. Musa sabaha kadar burada kalır.

Sabahleyin adam Musa'yı önce çorbacıya götürür sonra da cebine biraz harçlık koyar. Musa bu harçlıkla hayalini kurduğu Güzel Sanatlar Akademisi'nin önüne kadar gider fakat içeriye girmeye cesaret edemez. Receple birlikteyken Köroğlu gazetesinin sahibi Burhan Cahit'in yanına gitmeye karar vermişlerdi. Bu durum aklına gelince Musa, Burhan Cahit'in yanına gider ve Burhan Cahit, Musa'dan onu tanıtan bir yazı ister. Musa hakkında yazı yazacak tek kişi de Beykoz'daki Darüleytamdan öğretmeni Pertev Bey'dir. Musa, Beykoz'a gidebilmek için bitpazarında Ömer Hayyam'ın Rubailerini satar. Pertev Bey, kenarından yırtılmış bir kâğıda Musa'nın kendisinin daha önce öğrencisi olduğunu yazar. Musa, bu kâğıdı Burhan Cahit'e götürmeye utanır ve vazgeçer. Musa'nın umut kapılarından biri daha yüzüne kapanır. Bu kapı yüzüne kapanınca Receple kaldıkları pansiyona İkmal Tahsil Cemiyetine yazdığı mektuba cevap gelip gelmediğini öğrenmeye gider. Pansiyonun resepsiyonundaki kadın mektubuna cevabın geldiğini söyler. Musa cevap mektubunu okur ve İkmal Tahsil Cemiyetinin kapandığını öğrenir. Gidecek yeri olmayan Musa, gündüzlerini Gülhane Parkı civarında gecelerini de Sultanahmet'in tuvaletlerinde geçirir. Bir gün Bakırköy'de dokuma fabrikasında çalışan darüleytamdan arkadaşı Adicevazlı Ahmet'i ve birkaç arkadaşını daha görmeye gider. Arkadaşları Musa'yı o gece misafir ederler. Okuluna dönebilmek için onlardan yardım isteyecektir fakat onların da yardım edemeyeceklerini anlayınca bir şey söyleyemez. Bakırköy'den dönerken İstanbul Valiliği'ne uğrar. Okuluna dönebilmek için yardım isteyecektir fakat valinin Dolmabahçe'de Mustafa Kemal'in yanında olduğunu öğrenir. Burada da umduğunu bulamayan Musa, Gülhane Parkı'na gelir. Park kapanana kadar burada vakit geçirir. Kapandıktan sonra Beyazıt Meydanına gelir. O gece Beyazıt Meydanında otururken iki hayat kadını yanına gelir Musa ile konuşmaya çalışır fakat Musa yüz vermez. Daha sonra iki adam gelir ve kadınları alır. Bekçi'nin düdüğü ile Musa Sultanahmet'in tuvaletlerine doğru yürümeye başlar. Bu sırada kadınlardan biri Musa'nın boynuna sarılır ve onu evine davet eder. Musa önce reddetmiş olsa da gidecek daha iyi bir yeri olmadığı için kadın ile gider. Yolda giderken Musa, kadının tuzağına düştüğünü anlar. Diğer adamlar onları takip edip Musa'dan faydalanmak ister. Musa, kadının memesini ısırınca adamlar kadın çığlığı üzerine düdük çalan bekçilere yakalanmamak için kaçarlar. Kadın, Musa'ya adamların Musa'yı kendilerine getirmezlerse onu ölümle tehdit ettiğini anlatır. Musa, kadına inanır ve onunla birlikte gider. Musa'yı misafir ettiği gece de ona okuluna

dönmesi için öğütler verir. Bu hayat kadını Asiye'dir. Asiye de Trabzon'dan İstanbul'a daha iyi yaşama imkânlarına sahip olmak için gelmiştir fakat bunu başaramamıştır. Hayat kadını olarak yaşamını idame ettirir ve hasta annesine bakar.

Asiye'nin evinden ayrıldıktan sonra günü geçirmek için Gülhane Parkı'na gider. Orada bir ressamın liseli iki kızın resmini yaptığını görür ve onları izlemeye başlar. Ressam, kızlarla birlikte poz vermesi için Musa'yı davet eder. Musa adamın söylediklerini yapar. Ressamın işi bittikten sonra kızlar ile tanışıp sohbet eder. Ertesi gün Mecidiyeköy'e pikniğe gitmek için sözleşirler. Musa piknikte yiyeceği güzel yiyecekleri düşünerek geceyi Sultanahmet'in tuvaletlerinde geçirir. Sabahleyin Seher ve Suna ile buluşup Mecidiyeköy'e giderler. Musa, burada kızlara sevgilisi gibi davranır. Kızlarda zaten bunu istemektedir. Musa, piknikten sonra kızlara kendi şiirlerini okur. O gün kızlarla öbür gün Seher'in Tepebaşı'ndaki teyzesine(!) gitmek için sözleşirler. Seher, Suna'nın yanından ayrılınca tekrar Musa'nın yanına gelir ve yarın önce baş başa olmak istediğini söyler. Musa, Seher'in bu teklifini kabul eder. Ertesi gün Seher ile Tarlabası'na gider ve gittikleri kadının Seher'in teyzesi olmadığını, buranın bir otel olduğunu anlar. Musa, o gün Seher ile sevişir. Ertesi günde Suna, Seher ve Musa üçü birlikte gelirler. Seher ve Suna Galatasaray Lisesi'nde okumalarına rağmen ahlâken düşük kızlardır. Yazarı kızları bu şekilde tanıtmamasının sebebi olumsuz İstanbul algısı olabilir. Musa'nın Beyoğlu civarındaki yaşantısı kızlarla yaşadığı bu günden sonra başlar. Teyze, Musa'yı Seniha Hanım'a roman yazması bahanesi ile götürür. Seniha Hanım, bir milletvekilinin kapatmasıdır. Lüks bir yaşantısı olmasına rağmen duygusal ve cinsel yönden açlık çekmektedir. Musa'nın Seniha Hanım, Seniha hanımın hizmetçisi Marika, üst komşusu bankacı Monica, bir oyuncunun eşi Nükhet Hanım en sonunda da yaşlı bir adamın kapatması olan Canan Hanımla gündelik ilişkileri olmuştur ve bu nedenle de Beyoğlu yöresinde "Kazanova" olarak tanınmıştır. Musa, Kazanova lakabı sayesinde bir zaman kalacak yer bulmuş ve karnını doyurabilme imkânına sahip olmuştur. Musa'nın Beyoğlu civarında tanıştığı kadınların hepsi zengin, eğitilmiş sayılabilecek kadınlar olmasına rağmen ahlâken düşük kadınlardır. Gecelerini Beyoğlu yöresinde geçiren Musa, okuluna dönmek için son umudunun peşinden gider. Daha önce aklına gelmesine rağmen umudu kırılmasın diye bu yolu denememiştir. Musa, bir gün Gazi Mustafa Kemal'den okuluna dönebilmek için yardım istemek amacıyla Dolmabahçe'ye gider. Mustafa Kemal'e durumunu anlatan bir mektup yazar. Mektubu

paşanın yaverlerine verir. Başyaver, ihtiyaç sahipleri çok olduğu için kendisine yardım edemeyeceklerini söyler. Musa'nın İstanbul algısı bu olaydan sonra daha da olumsuz bir hale gelmiştir. Musa'nın Beyoğlu'ndaki son gecesi Canan Hanım'ın evinde geçer. Canan, zengin ve yaşlı bir fabrikatörün kapatmasıdır. Yaşlı adam, kadının cinsel arzularını karşılayamadığı için onu yatak odası konusunda özgür bırakmıştı. Musa, kadınla birlikte olduğu gece adamın gizli bir bölmeden kendilerini izlediğini fark etmiştir. Ertesi gün yaşlı adam, Musa'yı sözde özel kalemi olarak işe almak istemiştir fakat Musa, durumu anladığı için bu teklifi kabul etmez. Adama, öğretmen okulu öğrencisi olduğunu ve yakın zamanda okuluna döneceğini söyler. Canan Hanım'ın evinden ayrıldıktan sonra bir daha Beyoğlu yöresine geçmez. Zaten köprüyü geçecek parası da yoktur.

Yeniden Sultanahmet, Gülhane Parkı civarına gider. Havalar soğumaya başladığı için artık ne Sultanahmet'in ne de Ayasofya'nın tuvaletlerinde kalmak ister. Bütün geceyi Topkapı yöresine doğru yürüyerek geçirir. Sabaha karşı bir evin kapısında uyuyakalır. Ev sahibi sabah Musa'yı görünce onun yolda kalmış bir genç olduğunu düşünür ve içeriye davet eder. Musa, içeri girdiğinde Suna'yı görür ve bu evin Sunaların evi olduğunu anlar. Fakat ikisi de birbirlerini tanımıyor gibi davranırlar. Ev sahipleri ile kahvaltı yaptıktan sonra Musa oradan ayrılır. Aklına darüleytamdan arkadaşları Halil ve Hasan'ın Cağaloğlu tarafında matbaacıda çalıştıkları gelir. Akşam çıkışa kadar Cağaloğlu'nda arkadaşlarını bekler. Musa, iş çıkışı arkadaşları ile karşılaştıklarında onlara Sanayii Nefise'ye kaydolmak için geldiğini fakat parasının bittiğini İzmir'den ablasından para beklediğini söyler. Arkadaşları da Musa'yı birkaç gün misafir etmek için evlerine götürürler. Fakat arkadaşlarının üvey babası ve üst kattaki komşuları Musa'yı evde istemez. Musa'da gündüzleri Beyazıt tarafına gider. O gün darüleytamdan arkadaşı Bandocu Mehmet ile karşılaşır. Halil ve Hasan, Mehmet'e Musa'nın durumunu anlatmışlardır. Mehmet, bir tanıdığının Sirkeci'de Salon Komiseri olduğunu ve belki Musa'ya yardım edebileceğini söyler. Musa, Salon Komiserine durumunu anlatan bir mektup yazar. Komiser, Musa'yı Yelkencizadelerin gemisi ile Samsun'a kadar gönderebileceğini söyler. Musa, orada akrabalarının olduğunu Samsundan Sivas'a gidebileceğini ifade eder. Musa, o akşam gemiye binip İstanbul'dan ayrılır. Görülüyor ki yazar, tamamen olumsuz bir İstanbul bir çıkarmaktadır karşımıza. Burada İstanbul manzarasının, tabii güzelliklerinin pek farkında değildir yazar. O hayat gailisinin

peşindedir. Belki idealleri var ama bu ideallerini gerçekleştirmek için hiçbir şey yapacak durumda değildir. İstanbul kızları ve kadınları cinsellikten başka bir şey düşünmez. Yazarın çizdiği bu tablonun gerçeği yansıttığını söyleyecek durumda değiliz. Evet kahraman Musa, İstanbul'da var olduğunu düşündüğü şairlik ve yazarlık kabiliyetini geliştirmek için gelir İstanbul'a bu en önemli algıdır İstanbul için. Ama o, bu konuda maddî imkânsızlıklar yüzünden hiçbir şey yapamaz. Sadece karın doyurmak için girdiği birtakım maceralar yaşar. Hiçbir zaman olağan ve inandırıcı olmayan bu maceralar Musa'ya hiçbir katkı sağlamaz. Böylece de boşlukta kalan, yeri ve konumu belirlenemeyen bir İstanbul vardır. Belki de yazar, fakir için İstanbul'un yaşanacak bir şehir olmadığını anlatmak ister. İstanbul'un sanatkârlık için önemini vurgulayan yazar, bu konuda gelişmek isteyen gence hiç yardımı bulunmadığını belirtir.

1.2. SELİM İLERİ, BİR AKŞAM ALACASI

Romanımız bir yıllık bir süreyi üç bölümde anlatır. İlk bölüm baş kahraman Emre Taran'ın arkadaşı Osman'ın İstanbul'dan ayrılışı ile başlar. Emre Taran bireysel konuları yazmak ile sosyal konuları işlemek arasında sıkışıp kalmış bir yazardır. Bu Gece ve Her Gece isimli bireyselci eseriyle başarıya ulaşmıştır fakat o günün Türkiye'sinin şartları onu toplumsallığa yöneltmektedir. İkinci bölümde de Emre Taran'ın eserini oluştururken bu duygular arasında kalmışlığını ve romanını yazarken geçen süredeki sıkıntılarını anlatır. Bu süreçte Emre, Büyükdere civarında bir otelde kalır ve bizi ilgilendiren İstanbul algısı en çok bu bölümde karşımıza çıkar. Üçüncü bölümde ise Osman'ın gidişinden bir yıl sonra arkadaşları ile yeniden görüşmeleri anlatılır.

Eserdeki ilk vak'a Emre Taran'ın eski bir arkadaşı olan Osman'ın İstanbul'dan ayrılmasıdır. Osman iktisat bölümü mezunudur fakat İstanbul'da iyi bir iş bulamamasından ve İstanbul'un sosyal-siyasal yönden karışık bir dönemde bulunmasından dolayı İstanbul'dan ayrılıp Marmaris'te bir balık lokantası açıp oraya yerleşmeyi düşünür. Yazarımız burada bize, İstanbul'a bakış açısını Osman'la sezdendir.

“... ‘Niçin susuyorsun?’ diye sordu Osman’a. (Konuşmuyordu. Susuşunda bencil bir mutluluk hissediliyordu.)

‘Yolculuğu, geleceği düşünüyorum. Bir serüven.’ Böyle yanıtlıyordu. Besbelli mutluydu; mutluluk, bencilce yansımsı varlığına. Yıldırı cehenneminden kaçtığı için memnun olduğunu sık sık yineliyordu son sıralar. Yıldırı cehennemi İstanbul’du, büyük kentlerin siyasal ortamıydı. Kendini Akdeniz’in sevecen kollarına bırakacaktı Osman.” (İleri, 1980: 16).

Burada kahramanımızın İstanbul’u yıldırı cehennemi olarak düşünmesinin tam sebebi anlaşılmaz. Gerçi cümleyi tamamlayan ‘büyük kentlerin siyasal ortamı’ ifadesi bizi sınırlandırır da aradaki virgül sanki ayrı ayrı unsurları anlatmak istediğini düşündürür. Daha sonraki ifadelerden asıl sebebin siyasal ortam ve işsizlik olduğu anlaşılır. Bu bizim konumuzu bir noktada ilgilendirir. Zira İstanbul, bazen bir çekim merkezidir bazen de ürkütücü tarafları olan bir şehirdir. Dolayısıyla burada karşımıza çıkan algı olumsuz bir algıdır. Bu olumsuz algının sebebi ise Türkiye’deki siyasi kutuplaşmanın getirdiği gerginliktir. Vak’anın geçtiği 1978’li yıllar, hem siyasi hem de ekonomik anlamda toplumsal sorunların yaşandığı bir dönemdir. Bunun için kahramanımız İstanbul’da kalmak istemez. Bu bir kaçış psikolojisidir. Osman yaşadığı olumsuzlukları İstanbul’a yüklemiştir. İşsizlik ve emniyetsizlik.

Osman İstanbul’dan ayrılacağı için bütün eski arkadaşlar toplanarak hep birlikte Pendik civarındaki Yörekent’e yemeğe giderler. Pendik’e geldiklerinde burayla ilgili ilk yorumu Mimar Göksel yapar :

“...Demin de, kıyı boyunca yürürlerken, Pendik’e tersane yapılmasının çevre düzenlemesine ne denli aykırı düştüğünü; bütün buraların kuru havuzlarla, liman ağzı dalgakıranlarıyla doğal güzelliklerinden nasıl uzak düşürüleceğini söylemişti.” (İleri, 1980: 9).

Burada bir mimarın değişen İstanbul’a bakış açısını görmekteyiz. Bir mimar gözüyle tersane inşaatının İstanbul’un bir semti olan Pendik’e ait doğal güzelliğin nasıl bozulacağı anlatılmaktadır. Esasen İkinci Meşrutiyet’ten beri iktidarların İstanbul’da yaptığı değişiklikler, imar planları hep bu tarihi şehrin hırpalamıştır. Nitekim yazar Selim İLERİ, buna vurgu yaparak İstanbul üzerinde yapılan tahribatı kısaca da olsa belirtir. Bu yaklaşım pek çok yazarımızı bu konuda düşünmeye sevk etmiştir. Selim İLERİ de bu yazarlardan biridir.

Pendik tersanesi ile ilgili bir başka yorumu da Emre yapmaktadır.

“...Karşılıklı bir etkilenme; eytişimsel. Tersane örneğinde olduğu gibi insan çevreyi düzenliyor, çevre de insan yaşaması üzerinde etkili olabiliyor. Pendik bir sayfiye yeri olmaktan çıkacak.” (İleri, 1980: 11).

Emre’nin buradaki bakış açısı Göksel’e nazaran daha sanatsaldır. Onun bakış açısına göre sayfiye yeri olma özelliğini kaybetmesi güzelliğinin, temiz havasının yok olması bunun yerine, kirliliğin, sanayi atıklarının hâkim olması demektir. Üstelik kültürlü, varlıklı insanların yerini tersane işçileri alacaktır. Bu bir anlamda şehrin peyzajının bozulmasıdır, tabii güzelliğinin tahrip edilmesidir. Bu konu pek çok yazarımızı derinden yaralamış, siyasilerin şehri tahrip etmelerini tenkit etmesine sebep olmuştur. Özellikle 1950’den sonra şehir tarihi kimliğini tabii güzelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bu durum Yahya Kemal BEYATLI, Ahmet Hamdi TANPINAR, Samiha AYVERDİ gibi yazarların deneme türü yazılarında sık sık vurgu yapılan bir husustur. Selim İLERİ bu noktayı romanının kahramanına söyletmek suretiyle hayatın içine sokmuştur. Bu bakımdan da hitap ettiği zümre çok daha geniş etkisi de o ölçüde daha fazladır. Yalnız romanda konu ister istemez dar çerçevede düşünülecektir.

Yörekent’e vardıklarında ise Emre’nin burası ile ilgili yorumu şöyledir:

“...Yörekent, şimdi Emre’ye, tutuculuğun, kasaba ahlakının, gelenekçiliğin en açık simgesi gibi geliyordu. Tersane inşaatı, Pendik’i bir sayfiye olmaktan çıkaracaktı; gelgelelim çoktan kasabalaşmıştı Pendik, taşralılar akın etmişti ve kent, kendi değerlerini sürekli yitiriyordu taşra göreneği karşısında.” (İleri, 1980: 26).

Emre’nin Yörekent ve Pendik ile ilgili düşünceleri aslında İstanbul’daki değişmeyi yansıtmaktadır. Değişen İstanbul’un panoramasını vermektedir. Ülkenin yaşadığı toplumsal değişimin İstanbul’daki olumsuz etkileri söz konusu edilmektedir. Bilindiği gibi özellikle 1950’den sonra köyden şehre göç dalgası giderek büyümüş ve bu nüfus hareketleri büyük şehirlerin, özellikle İstanbul’un çehresini değiştirmiştir. Zamanla İstanbul “mega-köy” diye nitelenmeye başlamıştır. Bu göçlerle birlikte büyük kentlerde özellikle de İstanbul’da şehrin yapısı bozulmuş, şehre göç edenler için de büyük bir kültür şoku olmuştur. Emre’nin bakış açısı şehrin yaşamak zorunda kaldığı olumsuz değişimdir. Kendine ait bir kent soylu yaşamının hüküm sürdüğü İstanbul’da artık kasaba yaşantısı hâkim vaziyettedir.

Bütün gün ülkenin içerisinde bulunduğu durumu, İstanbul'un yaşadığı değişimleri konuşmuşlardı. Göksel, siyasi çekişmelerin şehrin sosyal yapıda ve sosyal hayatta yaptığı değişiklikleri de şöyle belirler:

“... Şu sere serpe yerde, bir zamanlar insanlar geceleri açık hava sinemalarına giderken, sinema kapılarında fıstıkçılar, kuruyemişçiler toplaşmışken, bir zamanlar kıyı kahvelerinde sabahlara kadar eğlenilir ve gülünürken, şimdi müthiş bir siyasallaşma göze çarpıyor, ama siyasallaşmayla koşut yürümesi gereken bilinçlenişten pek bir şey esmiyordu. Kaba güç, yıldırı ve kan dökücülük buraya da sıçramıştı: o açık hava sinemalarının yerinde yeller esiyordu şimdi. Akşam olmaya görsün, kimseler kalmıyordu ortalıkta. Geceler köpek sesinden geçilmiyordu. Kimileyin üst üste silah sesleri işitiliyor, birkaç evin son ışıkları da ansızın söndürülüyordu. İşte demin ışığı yakar yakmaz, perdeyi de çekmişlerdi. Oysa bir zamanlar buralarda bahçelere çıkılır, gün ışıyana dek evlerden evlere gidilip gelinir, yaşam bir adalar denizi, archipel göğü gibi akardı. Tümü sona ermişti. Demek tersane şimdilik yapılmıyordu.” (İleri, 1980: 49-50).

Görülüyor ki Selim İLERİ siyasi bölünmelerin İstanbul'un homojen yapısını bozduğunu insanların sokağa çıkmak için bile endişe, korku yaşadıklarını ifade ediyor. Ahmet RASİM, Abdulhak Şinasi HİSAR ve Samniha AYVERDİ'nin eserlerinde görülen İstanbul'daki yaşayış şekli bu siyasallaşma ile tamamen ortadan kalkmış oluyor.

Osman'ı yolcu ettikten sonra Emre evine döner ve gece yarısı teyzesinden bir telefon gelir. Büyükbabası tüccardan Ferit Bey'in öldüğü haberini alır. Yazar burada araya girerek bize Emre'nin büyükbabası Ferit Bey ve Ferit Bey'in babası Süreyya Bey'in yaşamları ile ilgili bilgi vermektedir. Belli ki aile köklü, zengin bir ailedir. Emre'ye geçinecek kadar bir miras kalmıştır. Burada yazarımızın bize bu bilgileri vermesindeki amaç, Emre'nin, dedesinin ölümünden sonra çalışmadığı halde bir otelde yaşamını nasıl devam ettirdiğini açıklamaktır.

Dedesinin ölümünden bir ay sonra kendi kabuğuna çekilen Emre'yi arkadaşları Cemal Fazıl ve Göksel ziyarete gelir. Arkadaşları ile birlikte Boğaz'da gezmeye çıkarlar. Boğaz'daki manzara ile ilgili ilk yorumu yine Göksel yapar.

“...Göksel, Boğaziçi diye bir olayın kalmadığı kanısındaydı. Koruların acımasızca yok edildiğini, yalıların karanlık yangınlarla yakıldığını, kıyılara bile apartman yapıldığını söylüyordu. Böğürtlenlerin rengi bile görünemeyecekti güzün, toz topraktan, sarı bulutlar altında silinerek. ‘Boğaziçi kimselerin okumadığı bir iki yazarımızın yapıtlarında kaldı bir tek.’ ” (İleri, 1980: 107).

Göksel, Boğaziçi'nde yapılan tahribata sadece işaret eder. Ayrıntı vermez. Konumuz bakımından önemli olan kahramanımızın eski Boğaziçi'nin güzelliğine olan hayranlığı ve onun yok edilmesine duyduğu üzüntünün dile getirilmesidir. Esasen bu konu pek çok yazar tarafından dillendirilir. Bu nokta da bir iki yazara işaret edilir: Yahya Kemal BEYATLI, Ruşen Eşref ÜNAYDIN, Abdulhak Şinasi HİSAR, Ahmet Hamdi TANPINAR, Samiha AYVERDİ. Kendisi de büyük ölçüde bu yazarlardan beslenen Selim İLERİ'nin bir roman çerçevesi içerisinde Boğaziçi'nde yapılan tahribatı sayması tabiidir. Ama unutmayalım ki Selim İLERİ'nin okuyucusu bu tahribatın mahiyetini elbette merak edecektir. Bunun yazarın bir tavrı olduğuna dikkati çekmekle yetinelim. Esasen bazı şeyleri zihinlerde birtakım düşünceler uyandıracak şekilde vermek açıkça söylemekten çok defa daha etkilidir.

Emre'nin Boğaziçi ile ilgili yorumu ise politiktir:

“...Tepeden deniz görünüyordu, deniz dalgalı ve ak köpüklüydü. Boğaz'da doğa hırçındı. Şimdi uzayıp giden, bir iç göl izlenimi veren boğazlar denizine Türk bayrağına sarılı genç ölülerin –kimdiler, hangi inançlarla, hangi birikimlerle sağ ya da sol kesimde yer almışlardı- tabutları karışıyor; kotralar, şilepler, büyük gemiler ve çelimsiz Boğaz vapurları, hatta balıkçı sandalları yerine ay-yıldızlı bayraklara sarınmış yığınla tabut, sayısız genç insan ölüsü bu akıntılı, hırçın denizde yeryüzünün bir daha eşine rastlanılamayacak en korkunç görüntüsü gibi açık denizlere, enginlere yol alıyordu. Denizin üstü yüzen tabutlarla kaplıydı: bu cehennemin ta kendisiydi.” (İleri, 1980: 108).

Emre'nin bu şehre bakış açısı yaşanan siyasi olaylara göre şekillenmiştir. Siyasi anlayışın tarih ve kültür karşısındaki tavrının tipik bir örneği ile karşı karşıyayız. Toplumlar, yaşadıkları çalkantılarla benliklerini kaybederlerse çalkantı geçtikten sonra tutunacak dal bulamazlar. Emre, aslında bir mirasyedi ve 'İstanbul' sıfatıyla yetişmiş bir yazar olmasına rağmen ülke gerçeklerine kayıtsız değildir. fakat maalesef ülke gerçekleri diyebileceğimiz sıkıntılar ona bile tarih ve kültürü unutturabilmektedir. İstanbul'un tarihi ve köklü yerlerinde yaşamış biri olarak İstanbul'a salt güzellik ve eğlence şehri olarak bakmamıştır. Fakat Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasi ortamının etkisiyle İstanbul'un asıl tarihi yerini düşünmez görünmektedir. Romanın başında Osman'ın “yıldırı cehennemi” diye tabir ettiği bu olsa gerek. Ayrıca yazar veya anlatıcı Emre'ye güzel manzara ile tabutları beraber düşündürerek bu güzel ülkede siyasi çekişmelerin anlamsızlığına vurgu yapmak ister. İstanbul ve burada Boğaziçi gibi bir güzelliğin içinde kavgaya ne gerek var demek istediğini söylesek yanlış olmaz. Tabii

konunun tersi de düşünülebilir. Kavganın sebebi bu güzelliklere sahip olma veya olmama meselesidir. Yalnız bizdeki siyasi çekişmelerin mahiyeti ve yazarın düşünce dünyası düşünülürse birinci yorum daha uygun olur.

Bir süre sonra Boğaziçi'nde bir çay bahçesine otururlar ve burada ülke sorunlarını konuşurlar. Akşamüzeri buradan ayrılıp deniz kıyısında yürümeye başlarlar.

“...Gün batıyordu. Denizin yüzeyine bütünüyle batıya kaymış akşam güneşinin pırıltılı ışınları yansiyordu ve akıntıda bu ışınlar hızlı hızlı geçiyor, güney rüzgarlarının dilediği yönde uzaklaşıyordu. Işık parçaları, sulara küçük bölgeler oluşturuyor; ışık adacıkları oradan oraya dağılıyordu. Ve sular, güney rüzgarlarına boyun eğmiş ışınlarla ışık adacıklarını sanki yüzeylerini taşımak istemezcesine birer birer gönderiyorlardı. Öğleden sonranın, ikindinin mavi ve yeşil zamanları çoktan kaybolmuştu. Tepelerdeki ağaçlar bile koyu alacaydı şimdi. Sulardaki çağıldayış, akşamı söylüyordu. Bu, içli bir andı. Boğaziçi de mora kesiyordu, ama bozkırları çevreleyen sıra dağlarınkinden çok farklı şekilde. Burada türküler kanlı sevdalardan, kılıklı bıçaklı serüvenlerden söz açmıyordu. Tersine hayat incelmışti – ama aradıkları uygarlık bu muydu? Bu değilse bile, öteki de değildi.

Göksel yalı mimarisine geçmişti. Kimi yalılar - ‘...daha bu yüzyılın başlangıcına kadar...’- denizin içindeydi, neredeyse, direkler üstünde sulara çıkarlardı. Kimilerinde hem ağaçlık tepeleri hem de her saat görünüm değiştiren denizi insan bir arada görsün diye, geniş sofa kapıları vardı ve bu kapılar açıldığında, sofanın ortasında duran kişi, her iki güzelliği de görebilirdi. Alt katlar mermer döşeliydi, iç havuzlara rastlanıyor, böylelikle suyun sesi, yansılar yalı içinde de yaşanabiliyordu...

Bütün bunlar kalmamıştı, yoktu, sona ermişti. Cüce, biçimsiz apartmanlar, taş evler sarmıştı ortalığı. Hoş, ötekiler ayakta kalsaydı da, o incelmış yaşamdan toplumsal kurtuluşumuz için ne elde edebilecektik? Ama Göksel, yalı mimarisindeki dengeli düzelmenin, bilinçli çevre düzenlemesinin işini doğru yapan insanla eş anlamlı sayılması gerektiğini vurguluyor, ‘bu toprakta’ yaşanacaksa, işini doğru yapan kişilere çok ihtiyaç duyulacağını söylüyordu: ‘Bilmem sen Hotel Blanc’da bunlara kafa yormak gereksinimi duyuyor musun?’ ” (İleri, 1980: 123-124).

Burada aynı manzaranın farklı meslekleri icra eden insanlar üzerinde yaptığı değişik etkileri görmekteyiz.

Emre Taran, Boğaziçi'nde zamanın değişik anlarının tespitini yapar. Sanki zamanın semtte ve suyun üzerindeki tezahürlerini, ışık oyunlarını bir ressam hassasiyetiyle belirler. Fakat sonra incelen hayatın yetmeyeceğini düşünür. Emre

hayatın gerçeği ile güzelliğin arasında kalmış gibidir. Fakat bizim konumuz bakımından önemli olan onun İstanbul'un güzelliğini bir fotoğraf sadakatıyla belirlemesidir.

Göksel ise bir mimar gözüyle bakmaktadır. O da değişen Boğaziçi mimarisine takılır. Bir zamanlar yalıların görkemiyle süslenen Boğaziçi'nde o yıllarda kalabalıklaşan kentle birlikte sorun haline gelen çarpık kentleşmeye dikkat çekmektedir. Kentin kutuplaşmanın yanında bir başka sosyolojik sorunu da bu çarpık kentleşmedir.

Emre o gün arkadaşı Cemal Fazıl'dan eski sevgilisi Belkıs'ın İstanbul'da olduğunu öğrenir. Emre, iki gün sonra Belkıs'ı bulur ve bir akşam Kireçburnu'nda bir balık lokantasına yemeğe giderler. Emre, manzaraya bakarak Belkıs'a İstanbul'u anlatır.

“...İstanbul böyle. Bir yıl içinde büsbütün kendi içine kapandı şehir. Gece oldu mu, kimseler kalmıyor ortalıkta. Karşı kıyılarda hayat erken ölüyordu. Yaz sıcağına karşın bu kıyıda da toplumsal yaşamın sürdüğü pek söylenemezdi; söz gelimi bakkallar, manavlar gün batar batmaz kapanıyordu...” (İleri, 1980: 128).

Belkıs ressamdır ve bir yıl önce İstanbul'dan ayrılıp Bodrum'a taşınmıştır. Burada insan ve doğa üzerine çalışmalar yapmaktadır. Emre, Belkıs'a bir yıl içinde İstanbul'un ne kadar değiştiğini anlatmaya çalışmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu çıkmazın kentin sokaklarına, yaşam biçimine nasıl yansıdığını anlamaya çalışır. İstanbul'un gelen giden dolayısıyla hareketli semtlerinden biri olan Kiraçburnu bile yaşanan siyasal olaylar sebebiyle sessizliğe gömülmüştür. Karşı kıyıdaki Beykoz ve civarında ise akşamla birlikte yaşam bitmektedir.

Yemekten sonra Emre'nin kaldığı Beyaz Otel'e (Hotel Blanc) giderler ve salonda kahve ile konyak içerek sanat üzerine sohbet ederler.

“... Sözgelimi İstanbul bir zamanlar daracık bölgelere kurulmuş. Ama eski gravürlere bak, bütün bu semtlerin kendi içlerinde tutarlı, bir yandan da birbirleriyle ilintisiz üsluplar geliştirdiğini hemen fark ediyorsun. Göz sürekli oyalanıyor, değişik, geometrinin tek düzelikinden en küçük bir belirti yok. Şimdiyse yalnızca düzensiz her yer.” (İleri, 1980: 142).

Belkıs'ın burada bizlere anlatmak istediği İstanbul'un silüetinin yüz yıllar içerisinde nasıl değiştiğidir. Eskiden İstanbul'un her semtinin ayrı bir özellik gösterdiğini, her semtinde bir birlerine benzemeyen yaşantıların olduğunu fakat günümüzde böyle olmadığını anlatmaya çalışmıştır. O da bir ressam gözüyle anlatmıştır İstanbul'u bize. İstanbul'un artık eskisi kadar düzenli ve güzel olmadığını İstanbul'da

bir çözölüşün yaşandığına vurgu yapar. Belki de Belkıs burada eski İstanbul’a ve İstanbul yaşantısına özlem duymaktadır. Esasen İstanbul’da yaşanan hayat Selim İLERİ’nin hemen pek çok eserinde bir nostalji olarak karşımıza çıkar. Hatta o, basit gündelik hayatları bile eserine almaktan çekinmez, geçmiş zamanın hatırlanışını eserlerinin temel izleklerinin biri yapar.

Buradan sonraki İstanbul algısını Emre Taran’ın yeni esrini oluştururken tuttuğu karalama defterine düştüğü notlarda görebiliyoruz.

İlk olarak Emre Taran’ın bireyselci bir romancı anlayışı ile Boğaz’a bakış açısını görmekteyiz.

“...Boğaz’da yaşadığımız her şey, sizin gözünüzde, herkesin de yaşaması gereken insani bir ihtiyaç. Ama çok az kişi yaşayabiliyor bunları. İşte böylesi çelişkileri, ruhsal sarsıntılarıyla yazmayı denedim şimdiye değin: sonuçta ‘bireyci’ bir yazar olduğum söylendi.” (İleri, 1980: 206).

Yaz sonunda bir gün Emre, Boğaz’a gezmeye gider. Burada yelkenliden inen bir geç ile tanışır. Bu genç Emre Taran’ı okumuş, onun hayranlarından biri olan Ergin’dir. Ergin Güzel Sanatlar Akademisi Seramik Bölümü’nde öğrencidir. Emre ile tanıştıktan sonra bireyselcilik, içe kapanıklık üzerine sohbet ederler. Daha sonra Emre, Ergin’e Büyükdere’de Hotel Blanc’da kaldığını ve istediği zaman onu ziyaret edebileceğini söyler. Birkaç gün sonra Ergin, Emre’yi ziyarete gider ve yine roman üzerine, sanat üzerine ve ülke sorunları üzerine sohbet ederler. (İleri, 1980: 211-218).

4 Eylül günü Arnavutköy’de buluşurlar. Emre, iskelede Ergin’i beklerken şöyle bir manzara izler:

“...Boğaz’ın batı yakasındaki son güzelliklerden biriydi. Oraya çıkar çıkmaz ya da çevredeki lüks lokantaların deniz üstündeki taraçalarına girdiğinizde, birden kentin uyumsuz mimarisi siliniyordu. Akşam saati, karşı kıyılar pırıltısız renklerle beliriyordu. Koruların yeşili de, yalıların ahşabı da ölgündü. Bununla birlikte camların yangınına diyecek yoktu.” (İleri, 1980: 218).

Akşam karanlığı ve ışıklar İstanbul’un gündüz görülen çirkinliklerini gizler. Bunun için akşam bir başka güzeldir. Ayrıca İleri, camların yangınına dikkat ederek Yahya Kemal’i hatırlatır. Bu doğrudan güzelliklerin idrakinin yanında olumsuzlukların yazarın gözünde güzellikleri örtemediğinin de bir göstergesidir. Çünkü yazar İleri, anı

yaşamayı da prensip edinmiştir. Esasen hayranı veya okuyucusu ile beraber İstanbul'un, Boğaz'ın değişik semtlerinde dolaşması onun İstanbul'a verdiği önemin göstergesidir.

“... Söz gelimi, yolun büsbütün denize açıldığı şu uçtaki pembe yapı. Gülkurusu demek belki daha doğru, zaten badanası yer yer kabarmış, yer yer de kahverengiye dönüşmüş. Ama o korkunç yıkık yapının bir penceresinden boşluğa fıskırmış kırmızı sardunyalı, yemyeşil yapraklar bir resim kadar etkileyici -değil mi? Ya bitişikteki iki yalı, üçer katlı, biri balkonlu, öteki balkonsuz; her ikisinde de galiba kimse oturmuyor artık, ama aralarındaki duvar yıkılarak, deniz üstündeki katlar bir lokantaya dönüştürülmüş: ANTİK. Yalıların oymalı, dantela gibi işlenmiş yüzleri şimdi ne kadar hüznü veriyordu insana. Bu yıkılış, bu inanılmaz çöküş, ardında, içeriğinde yeniyi barındırıyor muydu gerçekten; bizim için vazgeçilmez olan ‘yeniyi’...” (İleri, 1980: 219).

İstanbul deyince Boğaz deyince ilk akla gelen imgelerden biri olan yalıların, bir yaşantıyı temsil ederken nasıl harap edildiğine vurgu vardır. Tabii burada açıkça söylenmese de hissettirilir ki yalılar ve mimarîde sosyal değişimin bir parçası olarak görülen değişme ve yenilenme, yenilik tutkusunu ifade edebiliyor muydu diye sorar yazarımız. Evet, yenilik gerekliydi, ama eskiyi tahrip etmek şart mıydı sorusu nesillerin zihnini hep meşgul edecektir. Buna rağmen tahrip etmek bu, yenileşme dönemlerinin belirgin özelliği olacaktır.

Eylül sonunda bir gün Ergin ile Çengelköy’e, o dönemde “ülkü” diye tabir edilen sağ görüşlü kişilerin gittikleri bir kahvehaneye giderler. Bu kahvehanede “eski yurt” haritası ve harita üzerindeki yazılar gözlerine çarpar. Bu yazılarda Komünizmle mücadele için “ülkü” dolu kişilerin ‘bu yolda’ can vermeye hazır oldukları yazılıdır. Ülkenin ne kadar bölünmüşlük içinde, nasıl bir girdapta olduğu görülmektedir. Çok geçmeden mekandan ayrılırlar ve iskelede vapur beklerken Ergin bu durumu şöyle açıklar:

“ Hemen gitmeli bu kentten. Okulu bitirir bitirmez Bodrum’a falan kapağı atacağım.”(İleri, 1980: 233).

Görülüyor ki kahramanımız bir kültür şehrinden kozmopolit bir mekâna kaçmayı düşünmektedir.

Üstelik burada ikinci kez kaçış psikolojisiyle karşı karşıyayız. Romanımızın başında Osman’ın ‘yıldırı cehennemi’ diye tabir ederek İstanbul’dan ayrılma nedeninin bir benzerini de Ergin’de görmekteyiz. O da ülkenin özellikle de büyük şehirlerin/

kültür şehirlerinin içinde bulundukları kaos sebebiyle bu şehirden kaçmak ister. Bu bir nevi ölüm korkusudur. Çünkü bu kutuplaşma özellikle de gençlerin yaşamlarını olumsuz yönde etkiler.

Buradan sonra romanımızın üçüncü bölümü başlar. Ertesi ilk yaz Emre, Uzakta Piyano Sesleri isimli bir öykü kitabı yayımlar. Mekânın soyut olarak kullanıldığı, aynı öykünün yedi- sekiz çeşidinin yer aldığı bir kitaptır.

Ankara'dan arkadaşları Günseli ve Atilla gelmiştir. Onlarla birlikte Boğaz vapuruna binerek Kanlıca'da oturan opera sanatçısı Celal Tan'ın yalısına giderler. Celal Bey, yalısındaki eşyalarını satmaktadır. Günseli açacağı galeride bunları sergilemek ve satmak için gitmektedir. Vapurda Uzakta Piyano Sesleri üzerine sohbet ederler. Vapurda giderken izledikleri bir manzarayı Emre şöyle yorumlarlar:

“...Bu Boğaz vapuru serüveni de eski bir öykü gibiydi. – Emre gülüyordu; sanki birazdan Halit Ziya'nın kırık kişilerine rastlayacaklardı. ‘Sen okumamışsındır,’ diye takıldı Atilla'ya Emre. Sanki Behlül karşılarına çıkacaktı ve genç adam, olanca serseriliğiyle bilmem kaç ‘numerolu’ vapura kapağı atmış, hem Bihter'den hem de öteki kızıdan...adı neydi... Adnan Bey'in kızından kaçmaktadır, sonra Pera'ya çıkıp... gelgelelim ikisi de dinlemiyorlardı. Emre küskün, sustu. Ne yazık ki Halit Ziya artık kimseyi ilgilendirmiyordu.” (İleri, 1980: 275).

Anlatıcı, görüldüğü gibi konusu İstanbul'da geçen en önemli bir romanı hatırlar. Emre'nin “kırık kişileri” hatırlaması bir bakıma kendi psikolojisi ile ilgilidir. Bununla beraber yazarın romanlara, roman yazarlarına, roman kahramanlarına sığınması basit bir hatırlama değildir. Türk romanında Boğaziçi'nin yer alışının ilk ve en güzel örneklerinden biri Aşk-ı Memnu'dur. Yazar, kendi anlatmadıklarını Halit Ziya'ya bırakmak ister, okuyucusunu ona yönlendirir. Elbette Behlül'ün kaçıışı da hatırlanır.

Kanlıca'da yalının önüne geldiklerinde yalının manzarası şöyleydi:

“...Yalıya geniş bir bahçeden gidiliyordu. Bahçe duvarı, yıllardır badanalanmadığından kirli sarı, hatta boz ve kahverengiydi. Dik merdivenle iniliyordu bahçeye; çünkü yol, deniz düzeyinin epey üstünde kalıyordu. Merdivenin basamakları kırık döküktü. Günseli, Atilla'nın koluna girdi. Emre, ‘Doğru geldik değil, değil mi?’ diye soruyordu. Elleriindeki adrese göre opera sanatçısı Celal Tan'ın kız kardeşleriyle birlikte yaşadığı yalı burasıydı.

Yalı: ama bahçenin sonsuz ağaçları, manolyalar ve atkestaneleri yalıyı örtüyordu, sonra otlar da azmıştı. Kimsenin epeydir bahçeye uğramadığı, güzden, kıştan arta kalmış delik deşik, dantel gözenekli yapraklardan anlaşılıyordu.

Yalının tahtaları külrengiydi; yer yer kaplama parçalar fırlamış, sökülmiş, kopmuştu; onarıma başvurulmadığından pürüklü duvar far ediliyordu. Uzun saplı bir ağ kepçe, yalının kapısına dayalıydı, kapının bitişiğine. Kepçenin bordo ağı hemen gözü alıyordu: külrengi ve bordo. ‘Çok acıklı,’ dedi Günseli; neredeyse alışverişten vazgeçecekti; ‘bir an önce kurtulsak buradan.’ Üçü de tuhaf, anlatılmaz bir üzünce kapılmışlardı.

... Giriş, yüksek tavanlıydı. Tavanda hala pul pul kabarmış çiçek sepetleri, vazolarda mevsim çiçeklerinden demetler vardı. Büyük avizenin yerinde yeller esiyordu ama; her halde dokuz on kollu, kristal bir avize asılıydı bir zamanlar tavanda. Şimdi çıplak ampul sarkıyordu. Yüzünüzü büyük, iki kollu merdivene vererseniz, sağ duvarda, mermer yüzeyli masa üzerinde kırık bir ayna defalarca sizi yansıtıyordu. Bu görkemli aynada yığınla kırık yansı görülüyordu.

Günseli aynanın önünde durakladı. Lacivert giysili yaşlı kadın, önde yürümekle birlikte, Günseli’nin durduğunu fark etmişti; geri döndü Rabia Hanım, kısaca ‘Satılık değil,’ dedi. Günseli, ‘Ama çok güzel...’ gibisinden bir şeyler kekeliyordu. Boydan boya çatlaklarla donanmış, kırıkları yer yer dökülmüş o büyük ayna gerçekten çok güzeldi – Rabia Hanım, ‘Efendi babamın ona bakarak fesini düzeltişini unutamam, dedi-; hele çerçevesi: orada el işçiliğinin doğayı çoktan aşmış becerisi okunuyordu. Kuşlar vardı, bitkiler; sarmaşıklarda oymacı olanca sanatçılığını dışa vurmuş, yalnız bir kenara, güzelliğe o kadar aykırı bakışımı yıkarak bir kertenkele oturtmuştu; tek bir kenara, bakışımı yıkarak. Ama kim bilir hangi değerli ağaçtan oyulmuş çerçevenin renkleri solmuş, oymaların orasına burasına toz birikmişti. Öylece aynanın önünde durmalarına; artık geçmiş zamanın anılarından uzaklaşan Rabia Hanım, yüzü hep asık, “Buyrun, yukarıya çıkacağız,” diye yineleyerek engel oldu. Onu izlediler. Merdivenlerdeki yol halıları satılmış mıydı? Ne renkti yol halıları? Yukarıya çıktılar.

Ne kadar çok cam vardı yukarıda: oda kapıları, pencereler, hep büyük ısıltılı, kimileyin altın yaldızlarla bezenmiş camlar, cam eşya, şıkırtılı karmaşa, çeşmibülbüller, cam şamdanlar, yığınla sürahi-tümü de ortalık yerde, topluca duruyordu cam eşyanın; pencereler, yeniden cam kapılar ve kapıların mine topuzları. Bu cam bolluğuna, Venedik mücevher çekmeceleri, porselenler, Sevres tabak kapakları, fildişi heykelcikler yine Bohemya kristali bir avize karışıyordu: yerde, yan yana, iç içe.

Sofaya açılan büyük cam kapılardan birinin ardında, salıncaklı iskemleye oturmuş, tıpkı Rabia Hanım’a benzeyen, sırtında yün şalı bir kadın, ağır ağır, biteviye sallanıyordu. Gelenlere hiç şaşırmadığı gibi, selam vermek ihtiyacını da duymamıştı.

Bir zamanlar bir sütunun çevresinde kurulmuş, yuvarlak, döngüsel koltuk takımı, şimdi parça parça, sofranın orasına burasına dağılmıştı. “Oturabilirsiniz,” dedi Rabia Hanım. Birbirlerinden ayrılarak, sessizce oturdular. ‘Kardeşimi çağırayım.’ ” (İleri, 1980: 283-285-286).

Burada yazarımızın uzunca yalı tasvirini aynen aldık. Tasvirde yazar, geçmişle gün arasında gider gelir. Değişen dünya ve ülke düzeni ile birlikte Batılı yaşantının ilk örneklerinin görüldüğü bu mekânın nasıl tükendiği de anlatılmaktadır.

Celal Bey, misafirlerinin yanına geldiğinde Emre, Celal Bey’i şöyle tasvir eder:

“... Emre, Celal Tan’ın elini sıkarken, opera bestecisinin gözkapaklarını pullu farla boyamış olduğunu çok şaşırarak gördü: kıpkısa bir an, kendisine uzatılan kırış kırış derili, tırnaklarının manikürü savsaklanmamışveli tutamadı. Celal Tan koyu kırmızı, fes rengi kadife bir takım giymişti, gömleği siyahtı; göz kapaklarına da mavi far sürmüştü. Bununla birlikte davranışları kadınsı değildi. Tersine, Günseli’nin elini usulca, bir aristokrat tavrıyla öpmüştü demin.”

Celal Bey ile opera üzerine ve hazırlamaya çalıştığı operası ile ilgili sohbet ederler. Daha sonra birkaç eşya alarak oradan ayrılırlar. (İleri, 1980: 273-302).

Anlatıcı burada yalıda yaşayan bir kişiyi tasvir ederek bize Batılı bir yaşayış tarzı süren kişilerin tarzı ile ilgili bilgi verir.

Nisan sonu Mayıs başı gibi Osman’ın İstanbul’a dönüşü sebebiyle yine Ekremlerde toplanmışlardı. Göksel, Ekrem, Osman ve Emre bütün gün Ülke sorunları ve yaşananlar üzerine sohbet ederler. (İleri, 1980: 303-335).

Roman, Emre Taran isimli genç, mirasyedi bir yazarın hayatından bahsetmektedir. Yalnız sadece Emre Taran’ın hayatından değil, aynı zamanda onun çevresindeki arkadaşlarının hayatından da kesitler sunar.

Genel olarak romanı değerlendirdiğimizde İstanbul’dan kaçış temi hâkimdir. Çünkü hem eserin başında Emre’nin arkadaşı Osman, İstanbul’da istediği imkânları bulamadığı için Bodrum’a taşınır. Hem de Osman’dan birkaç yıl önce de Emre’nin eski sevgilisi Belkis da İstanbul’dan ayrılmıştır. Emre de İstanbul’da yaşanan siyasi huzursuzluktan dolayı bu şehirden ayrılmak ister.

Eserde dikkat çeken bir başka nokta da İstanbul'un ve Boğaz'ın doğal güzelliklerinin tahribatıyla ilgilidir. Özellikle Mimar Göksel'in yaptığı yorumlar dikkat çekicidir. İstanbul'un peyzajının yaşadığı değişimin sebebi olarak Anadolu'dan İstanbul'a yapılan göçlerdir. İç göçler nedeniyle şehrin hem doğal dokusu hem de yaşam kalitesi düşmüştür.

1.3. OKTAY RİFAT, DANABURNU

Romanımızda birbirinden çok farklı yaşamlar süren farklı statüdeki insanların hayatlarının bir şekilde kesişmesi anlatılmaktadır.

Romanımızdaki kahramanlar; Yusuf Kendir ve eşi Perihan Kendir, Zeynel Usta, Mehmet Yalnız (Yalnızların Mehmet), Berber Recep, Emine ve Emine'nin eşi İrfan Kutlu'dur.

Eserimizin anlatıcı karakteri, Yusuf Kendir gibi görünmesine rağmen her karakter kendi vak'asını anlatmaktadır. Bize İstanbul'u tanıttak karakterler Yusuf-Perihan Kendir çifti, Berber Recep, Emine ve İrfan Kutlu. Kahramanlarımızın yollarını kesiştiren mekan, İstanbul'dan 500-600 km uzaklıktaki İncirlik Kasabasıdır.

Yusuf Kendir, taşralı bir ailenin çok iyi eğitim görmüş çocuğuydu. İncirlik Kasabası'nda yazlıkçı zengin iş adamlarının aileleri için yapılan sitenin başkanlığını yapmaktadır. (Rifat, 1980: 158-159).

Perihan Kendir, Tanzimat kökenli İstanbullu bir ailenin kızıdır.

“ Tanzimat kökenli, batı kültürlü aileleri İstanbul'un. Köşklerinin büyük salonlarına Edirne işi sedirler bulup yerleştirmeye çalışan, duvarlarına padişah fermanları, altın yaldızlı yazılar asan, cam kavanoz altındaki antika saatlerin önüne Beyoğlu'ndan alınma kötü rokoko biblolar koyan o aileler neredeler şimdi! Kocası Yusuf Kendir'in 1923'den sonra türeyen kentsoylunun dölünden gelmiş olmasına karşılık, o, Perihan Hanım, bu İstanbul ırkının seyrek ve uzak serpintilerinden biri. Rahat ve uyumlu.” (Rifat, 1980: 62).

Burada görülüyor ki yazar, ‘Tanzimat kökenli’ diyerek bir vurgu yapar. Bilindiği gibi Tanzimat, Osmanlı Devleti'ndeki değişimin hız kazandığı ve resmî olarak sosyal değişimin başladığı bir dönemdir. Değişme devam edip gidecektir. Bu çerçevede ev içi, tefrişat ve bahçe mimarisindeki değişimler söz konusu edilmek

istenmiş olabilir. Belki de yazar, bize, batı kültürünü bilen, yaşayan bunun için de gelenekten gelen yaşayış şekline farklı kişileri anlatmak istemektedir. Öte yandan “İstanbul ırkının seyrek ve uzak serpintilerinden biri” diye anlatılan kişi bu türden bir insan olmalı. Tabii burada esas olanın ırk olmadığı düşünülebilir. Gerçi bundan ne kastettiğini anlamak biraz güç olmakla beraber şöyle bir tipi canlandırabiliriz: Gelenekten gelen bir yaşantı yerine, batılı anlayışın etkisi ile batıyı, batılı yaşayışı temsil eden bir kişi. Bunun belki de bir örneğini Sergüzeşt romanında bulabiliriz:

“ Mısır’da bir çok memuriyette bulunarak, uzun süre oturan ve büyük servet kazanan babası, şimdi Moda burnu taraflarında çok para harcayarak inşa ettirdiği Avrupai binanın deniz tarafındaki manzarayı görmesine karşılık, kara tarafında çınar, kestane, zeytin gibi insanı düşündüren ve kendinden geçerek lacivert gökyüzünü gösteren yüksek ağaçlar, güneşin ziyasını dalgalandırarak, uzun gölgeleri ve letafetleri hiçbir tarafla bağı olmayan bahçeye ruhun aradığı rahat ve huzuru aşıldı. Bahçeye bakan tarafın alt katında bir salon, salonda mermerden büyük bir ocak, ocağın kenarları mermer üzerine işlenmiş mitolojik betimlemelerden, bellerinden aşağısı balık şeklinde iki çıplak kız, ocağın üstünde büyük bir ayna, önünde bir ayı pötekisi, ortada On Dördüncü Louis zamanına özgü sanat ve zarafet eserlerinden bir masa, etrafında ayakları ve arkaları yaldızlı iskemleler, yine o devir sanatının güzel ürünlerinden ufak bir yazıhane, küçük konuşmalara, gizli görüşmelere uygun, birbirine karşı konularak, yek diğerine raptedilmiş kanepeler; kanepelerin arkasında odanın köşelerinde eski madenleri taklit ederek yapılmış saksılar içinde Afrika ve Hint doğasının coşkunluk ve bereketini gösterir, uçları tavana dokunacak kadar büyük çiçeklerle, salonun zemini Anadolu güzel sanatlarından olan küçük halılarla döşeli olmakla beraber, üzerinde en nadir hayvanların pötekileri, yaldızlı koyu kırmızı kâğıtlı duvarlığında Fatih’in İstanbul’a girişini olanca azamet ve büyüklüğüyle gösteren olağanüstü bir tablo, diğer tarafında Sainte Helene’in sisler, dumanlar içinde kalmış kayaların üzerinde, olağanüstü bakışlı bir kartal gibi istila edici bakışını Avrupa tarafındaki ufuklara dikmiş düşünen Birinci Napolyon’un büyük portresi... Bu tarzda döşenmiş salondaki ocağın sağ tarafındaki köşesinde büyük bir piyano, geceleri, on dokuz yaşındaki kızının (sevginin gizli sarayının süslü kapılarını açmaya hazırlanmış) parmakları ile ruhu okşayarak gizli duyguları uyandıracak bir aşk melodisiyle neşe ve sevinç saçardı. (Sezai, 1888: 44-45-46)

Ayrıca bunun bir diğer örneği Yakup Kadri’nin Kiralık Konak romanındaki İstanbulun modası ile ilgili satırlardır.

“ ...İstanbul’da iki devir oldu: Biri İstanbul; diğeri redingot devri... Osmanlılar hiçbir zaman İstanbul devrindeki kadar zarif, temiz ve kibar olmadılar. Tanzimatı Hayriyenin en büyük eseri İstanbullu İstanbul Efendisidir. Bu kıyafet dünyaya

yeni bir insan tipi çıkardı ve Türkler bu kıyafet içinde ilk defa olarak vahşi Asya ile haşin Avrupa'nın arasında gayet hususi yeni bir millet gibi göründü. Yaşayış ve giyiniş itibarıyla Şimal kavimlerinden daha sade ve daha düşünceli olan bu millet duyuş ve düşünüş itibarıyla Akdeniz kıyılarındaki medeniyetlerin bir hülasesi şeklinde tecelli ediyordu. Ağır kavuklu, alacalı, kesif Yeniçerilerin demir çarıklarının çiğnediği bu toprakta hangi tohum, hangi hava bu çiçeği veriyordu? Zira bu beyaz pantolonlu, beyaz yelekli ve lüstrin kaloşlu Türkler ince bir hattan ibaret endamlarıyla biraz evvelki boğum boğum adamlara hiç benzemiyorlardı. Sultan Mecit devri ricalinin, Halet Efendi muasırlarının çocukları olduğuna kim ihtimal verebilir? Bunlar, boyunlarından ipekli bir mendille boğulmuş solgun benizleriyle onların cebir ve huşunetinden ürkmüş kimseler gibidirler. Hepsi de umumi işlerden çekinir, hiddetlerinde ve hazlarında ölçülü, namuslu aile babaları ve kibar konak sahipleri idiler.

Bizde Çerkes halayıkları, harem ağaları, Boşnak bahçıvanlarıyla büyük ev hayatı asıl bu devirden başlar. Yüksek rütbeli devlet adamlarının tesis ettikleri Osmanlı kibarlarının kundağı canfes astarlı ve serapa ilikli İstanbul idi.” (Karaosmanoğlu, 1970:6)

Zeynel Usta, dokuz yaşında yetim kalmış, annesi tarafından büyütülmüş, Bulgaristan göçmeni biridir. İncirlik Kasabası'nda annesi ve ailesi ile çiftçilik, hayvancılıkla bir de evlerdeki tamir işleriyle geçimini sağlar. Romanımızda o da dekor durumunda bir şahsiyettir. Yusuf Kendir ile İncirlikteki site yapılırken tanışır ve Yusuf Kendir'in evinin tamir işlerini yapar. (Rifat, 1980: 21).

Mehmet Yalnız (Yalnızların Mehmet), on üç hanelik İnatlar adında bir dağ köyünde annesi Satı kadın ile birlikte yaşar. Hayvancılıkla geçinir. Annesi Satı kadın hastalanınca onu İncirlik Kasabası'na doktora götürmek için köyünden ayrılır. Kasaba'ya giderken yolu Berber Recep ile kesişir. (Rifat, 1980: 26).

Berber Recep, Osmanbey'in arka sokaklarında bir berber dükkanında usta olarak çalışır. Roman boyunca bize Osmanbey ve çevresindeki İstanbul yaşantısı ile ilgili bilgi veren merkez şahıslardan biridir. (Rifat, 1980: 69).

Emine (Ayten), aslen Manisalı'dır. Emine'yi İstanbul'a getiren hadise ise şudur: Emine küçükken babası ölür ve annesi bir köy marangozu ile evlenir. Emine büyüyüp bir genç kız olduğunda bir gün üvey babası ona sahip olmak ister. Emine o gün üvey babasını bıçaklayarak yaralar. Kısa bir süre hapiste yattıktan sonra özgürlüğüne kavuşur. Hapishane çıkışı hiçbir yakını Emine'yi karşılamaya gelmez. Yaşadığı bu olayla Emine gazetelerde yer alır. Gazetede onun resimlerini gören bir

kadın Emine’yi karşılar ve onu bir hafta evinde misafir eder. Bu misafirlikten sonra kadının niyetini anlar. Emine’yi bir haftalığına Anadolu’ya bir tüccara satar. Bu bir haftalık süreden sonra Emine geneleve düşer. Kısa süre burada kaldıktan sonra İstanbul’a getirilir. Emine’nin İstanbul yaşamı da buradan sonra başlar. Emine burada Mino diye bilinen bir kadının randevu evinde işe başlar. (Rifat, 1980: 118-122).

Emine, Mino’nun evinde Zilha adında bir kadınla tanışır ve iyi arkadaş olurlar. Zilha’yı tanımadan önce yazar Emine’yi şu şekilde tasvir eder:

“...Aynı evde çalıştığı öteki sermayeler ve İstanbul onu şaşırtacak kadar değiştirmişti. Birdenbire bir Beyoğlu yosması olup çıkmıştı. Yüzlerce erkekle yatıp kalkıyor, erkeğin biri gidiyor, biri geliyordu. İstanbul’daki adıyla Mehtap, asıl adıyla Zilha’yı tanımıştı o günlerde.” (Rifat, 1980: 123).

Yazar burada araya girerek bize Beyoğlu’nda Emine’nin ve diğer kadınların yaşantıları ile ilgili bir ipucu verir.

Zilha bir müddet sonra hastalanır. İnce hastalığa yakalandığı söylentisi kulaktan kulağa yayılır. Emine ve Zilha bu söylentiden uzaklaşmak için genelevin dışına çıkıp gezmeye giderler.

“... Trolleybus beklemekten usanıp bir dolmuşa biniyorlardı. Yanlarına oturdukları kişi yüzlerine uzun uzun bakmazsa işleri yolunda demektir. ‘Biz Karaköy’de ineceğiz şoför bey.’ Karaköy’den bir otobüse binip kıyıda iniyorlardı. Bir sandalyeye oturmanın, garsona çay söylemenin, ayaklarını rıhtım betonuna dayayıp martıları, denizi, geçen mavna ve takaları seyretmenin mutluluğunu tadıyorlardı. Olağan durmadan olağanüstüne dönüşüyordu. Her eşyayı, sandalye, masa, cigara tablası, gazoz şişesi, inceden inceye gözden geçiriyorlar, her sese kulak kabartıyorlar, her kırıltıya yüzlerini dönüyorlardı. Çay bardaklarını tabaklarından kaldırarak rengine, içindeki çay yapraklarına, bardağın beline ve yaldızına bakıyorlardı. Gökke bir geminin küpeştesi arasına düşen bu çay dolu bardak olağanüstüydü. Olağanüstüydü kaşık. Olağanüstüydü bütün kahvecilerin kullandığı mavi ya da kırmızı yedi lekesi olan tırtıllı çay tabağı. ‘Ne güzel değil mi?’ diyordu Zilha. ‘Ne güzel, ne güzel!’ Yoldan insanların geçişi, meydandaki yonu, banklar, Bizansın alınışında kullanılan toprak, çimen, mavi boyası bir yapı duvarının, dolmuş, taksi ve özellerin akışı caddeden ne güzel! Bu yanda ise deniz, dolmuş motoru, yeşiline yama için kırmızı vurulmuş gemi, ucu buluta değen direk, kayığı açmamak için eliyle iskeleyi tutan kayıkçı, sarı iç tahtaları kayığın, kürekleri, çöpler denizde, martılar ne güzel! Uzun bir şilep geçiyordu düdük çalarak. Düdüğün titrek buharı havada. Birer yudum alıyorlardı çaylarından. Yan oturuyordu Emine İki yanı görebilmek için. Ayağını ayağının üstüne atıyor, pabucunun burnuna bakıyordu, bakmış olmak için. Yatmanın dışında ne

varsa hepsi güzel! Güzelse cinsel değildi. Uzaktaki masalardan birine beyaz sakallı bir adam yanına karısını, kızını, gelinini almış denizi seyrediyordu. Kız ayaklarını iskemlesinin bağlantısına dayamış kıpırdıyordu. Gelin kolunu iskemlenin arkasına atmıştı ...” (Rifat, 1980: 127-130).

Emine ve Zilha bütün gün Karaköy’de bu manzarayı izlemişlerdi. İstanbullular için sıradan olan vapurların geçişi, Eminönü meydanı, insanların bu alandaki hareketleri kısacası sıradan bir yaşam süren hiç kimsenin fark etmeyeceği bu ayrıntıların hepsi onlara güzel geliyordu. Beyoğlu’ndan, genelevin ortamından izler taşımayan her şey güzeldi onlar için. İnsanların kaçırdıkları bütün detayları izlemekten mutlu oluyorlardı. Yaşadıkları zor koşullar altında kendilerini mutlu edecek küçük parçalara sıkı sıkıya sarılıyorlardı her detayı izleyerek. İlk defa hayat kadını olarak değil sıradan insanlar olarak izlemişlerdi İstanbul’u. Bu bile mutlu etmeye yetmişti.

Zilha hastadır ve hastalığı giderek ilerler ve çalışamaz duruma gelir. Evden ayrılmak zorunda kalınca arkadaşları kendi aralarında para toplar ve mamadan aldığı parayla da bir çatı katı kiralar. Kendi evinde de çalışamayacak kadar kötüye giden Zilha memleketi Silifke’ye dönmeye karar verir.

“... Ne bilecekler İstanbul gibi bir yerde orospuluk ettiğimi. İşçilik ettim derim, hizmetçilik ettim derim.” (Rifat, 1980: 133-134).

Zilha’nın bu cümlesinden Anadolu insanının İstanbul’a bakışını sezinleyebiliriz. Görülüyor ki İstanbul, kadın için de çalışmaya uygun bir şehirdir. Kadınların işçilikle, hizmetçilikle yaşamlarını sürdürebileceği Anadolu insanı tarafından bilinmektedir.

Zilha’nın kendi evine çıkmasından bir süre sonra Emine bel soğukluğuna yakalanır ve o da Zilha’nın yanına gelir. Bu günlerde de önce daha sonra yanında çalışacağı doktorlarla tanışır. Doktorlardan biri deri hastalıkları uzmanıdır ve Emine’yi tedavi eder. Emine tedavinin ikinci taksitini ödeyecek parayı bulamayınca borcunu kendi usulüyle öder. Bu sırada diğer doktorla da tanışır ve Emine onların yanında yarı hizmetçi yarı hemşire olarak çalışır. Bir yandan da doktorların cinsel isteklerini karşılar. Emine kendine küçük bir çevre edinerek işini de yapmaya devam eder ve bu günlerde Recep ile tanışır (Rifat, 1980: 133-135).

Yirmi gün Receple aynı evde kalırlar. Yirmi günden sonra Recep'in evinden ayrılır ve romanımızdaki İstanbul algısı Emine'nin ayrılışı ile başlar. (Rifat, 1980: 73-74).

Emine, iyileştikten sonra Mino'nun evine dönmeye karar verir. Recep'ten ayrılmak için de bir bahane bulması gerekir. Galatasaray Postanesi'nden kendi eliyle Manisa'daki annesinin hasta oluşunu belirten bir telgraf çeker. Manisa'ya gitmesi gerektiği bahanesiyle Recepten ayrılır.

Recep, Ayten'i (Emine'yi) Sirkeci'den yolcu ettikten sonra yeniden dükkâna döner. İçinde Emine'nin geri dönmeyeceğine dair bir kuşku vardır. Akşam iş çıkışı arkadaşı Yorgo ile Harbiye'ye içmeye giderler.

“...Sağ kaldırıma çıkarak yürümeye başladılar. Yıldızlı bir gök yukarda, aşağıdaysa kaldırımsız, yolsuz, kanalizasyonsuz, Anadolu'nun dört bir yanından gelmiş garibanları, üst üste yığılmış teneke kaplama evleri, konduları, apartmanlarıyla, ardındaki sabanı sürmek için sabahtan gün batana dek öne doğru asılmış, boyunduruktan çıkınca da kıl, deri ve sidik kokaraktan soluyan yorgun bir öküz gibi İstanbul.” (Rifat, 1980: 84).

Burada Recep'in ilk etapta İstanbul'u nasıl gördüğü gözümüze çarpar. Ona göre İstanbul Anadolu'nun dört bir yanından çalışmak için gelinmiş bir yerdi. Her semtine farklı hayatların asıldığı, her köşesinden biraz daha insanca yaşamak adına çekiştirilmiş yorgun bir kentti. Recep'te bu kentin bir yerinden asılmıştı. Hem hayat mücadelesi hem de Emine'nin gidişi Anadolu'dan gelen diğer insanlar gibi onun da İstanbul'a böylesine olumsuz bir şekilde bakmasına neden olmuştu.

Görülüyor ki buradaki İstanbul algısı olumsuz bir algıdır. 1970'li yıllarda 'taşı, toprağı altın şehir' mantığıyla insanların İstanbul'a göç ettiğini biliyoruz. Bu göçler sadece göçmenler için değil şehrin kendisi için de olumsuz bir durum teşkil etmiştir. Büyük bir imparatorluğa başkentlik etmiş bu güzelim şehir bu tarihlerden sonra gün be gün yorulmuştur ve yorulmaya mahkûm bırakılmıştır. Sokaklarında sanatın, tarihin, estetiğin kol gezdiği şehir kaybolmuş; fakirliğin, çalışmanın, açlığın dört bir yandan saldırdığı bir yer olmuştur.

“...Harbiye'ye doğru, solda, yokuş aşağı inen sokaklardan birinin bitiminde küçük bir köfteci dükkânıydı bu. Dükkânın arkasında bir aralık ve ayakyolu. Sidik kokusuna dayanabilirsen masa da var, sandalye de, gök de, yıldızlar da. Belki bir iki sardunya bile var, duvar dibinde.” (Rifat, 1980: 84).

Yazarımızın burada kast ettiği mekan Bomonti civarındır. Bomonti, refah seviyesi gelişmiş Osmanbey semtinin arka sokaklarında kalmış bir yerdir. Burada mekân olarak Bomonti'nin seçilmesi yukarıda anlattığımız yorgun İstanbul'un bir örneğidir. Anadolu'dan gelmiş insanların bulunduğu bir yerdir. Yazarımızın burada anlatmaya çalıştığı bir diğer nokta da İstanbul'un aynı semtinde bile yaşamların nasıl değiştiğini göstermek olabilir. Bomonti, Anadolu'nun bir uzantısı haline gelmiş bir yer; Osmanbey, Harbiye İmparatorluğun, Cumhuriyet İstanbul'unun, Batılı yaşamışın hüküm sürdüğü bir yer.

Emine'nin gidişinden on beş gün sonra Recep, Emine'yi aramaya başlar. Önce Emine'nin çalıştığı doktorların muayenehanelerine gider. Burada Emine'nin başka bir adamla görüştüğünü öğrenir. Zihnini dağıtmak için yine alkol almaya karar verir ve Tünel'e doğru ilerler.

“...Recep tünele kadar indikten sonra yüz geri ederek geçtiği yolları yukarı doğru arşınlamaya başladı. Aynalı meyhanenin sokağına varınca saati falan düşünmeden saptı, girdi içeri. Darüşşifası, mutfağı, medreseleri, kitaplığı, camisiyle Osmanlı külliyelerini düşündüren bu sokak, bir yanda aynalı meyhanesi, öbür yanda Mino'nun randevuevi ve taksi durağıyla, kadını, yatağı, içkiyi ve lüks arabayı el altında tutuyordu. Küçük bir oteldi Mino'nun randevuevi. Lobide seçilen kadınla ya yukarı çıkılır yatılır ya da duraktan telefonla bir araba istenerek Boğaz'daki otellerden birine çekilirdi.” (Rifat, 1980: 109).

Yazar, burada yeniden Beyoğlu ve Boğaz civarının yaşam tarzını bizlere yansıtmaktadır. Anlatıcının burada darüşşifası, mutfağı, külliyesi diye sokağı farklı bir açıdan tanımlamasının sebebi eserin yaratma zamanındaki ‘Beyoğlu Yaşantısı’ tartışmasından kaynaklanıyor olabilir. Fakat Tanzimat'tan bu yana Beyoğlu'na baktığımızda oranın her dönemde İstanbul'un eğlence hayatının merkezi konumunda olduğunu görmekteyiz. Beyoğlu için böyle bir algıya sahip olunmasının sebebi o çevrede yaşayan kişilerin kültür farklılıklarıdır.

Yazarımızın bize anlatmak istediği Beyoğlu manzarası bu günün insanların zihnindeki Beyoğlu tasavvurundan çok farklı değildir. Beyoğlu ve Boğaz yöresi bugün de eğlence hayatının ilk adresidir.

Recep, Emine'yi Mino'nun evinde bulur. Emine'ye neden gittiğini, bir sevdiği olup olmadığını sorar. Emine bir sevdiğinin olmadığını, eskiden de bu işi yaptığını

Recep’e anlatır. Recep, Emine’yi oradan kurtarmak ister fakat Emine kabul etmez. Recep gittikten sonra Emine, ev sahibesi Müveddet Hanıma Receple olan geçmişini anlatır ve onu bir daha içeri almamasını söyler. (Rifat, 1980: 136-150).

Üç gün sonra Recep yeniden Mino’nun evine Emine’yi (Ayten’i) görmeye gider fakat içeri alınmaz. Bunu Emine’nin yaptırdığını bilmediği için dışarıda bir müddet Emin’yi bekler daha sonra Aynalı Meyhaneye gider. Burada Emine’yi ikna etmenin yollarını düşünür. Bundan sonraki üç gün her iş çıkışında Emine’yi görüp onunla konuşma umudu ile Mino’nun evinin önüne gider.

“... Üçüncü gün yine bir süre dolandıktan, yürüdükten sonra Tepebaşı’na sapan yola doğru, uzaktan vitrinlere bakarak yürüyen Emine’yi seçer gibi oluyordu. Koşuyordu arkasından, eliyle omzuna dokunuyordu. Kadın yüz geri edip de Recep’i karşısında görünce şaşırtıcı bir korkuyla geriliyordu. Ne vardı bunca korkacak!

- Korkma Emine, diyordu, korkma!

Kolunu tutuyor, bütün gücüyle sıkıyordu. Kadın en beklenmedik anda yaygarayı koyuverince iki tokat atıyordu suratına. Emine bu kez hem avazı çıktığı kadar bağıyordu hem de ağzını bozuyordu. Cadde de meraklılar birikmeye başlıyordu.

Recep yargıç önünde de söylediği gibi ötesini anımsamıyordu. Yedi yerinden bıçaklamıştı Emine’yi. Ölmemişti. Bereket ki ölmemişti! Yoksa beş yılla kurtulabilir miydi! (Rifat, 1980: 154-157).

Recep’in hapiste olduğu beş yıl içerisinde İstanbul’dan beş altı yüz kilometre güneyde İncirlik kasabasında Yusuf Kendir’in başkanlığında yazlıkçılar için bir site yapılır. İstanbullu, Ankaralı iş adamlarının oturacağı bir site oluşturulur. Yusuf Kendir, Zeynel Usta ile de yazlıkların yapımı esnasında tanışırlar. (Rifat, 1980: 158-178).

Recep, beş yıl hapiste berber arkadaşlarının verdiği ufak harçlıklarla geçinmiştir. Hapisten çıktıktan sonra gördüğü manzara şöyledir:

“...Şenlikliydi dışarıdaki yaşam. Hele iskele alanı bir bayram yeriymiş sanki, Recepsen bir bayram çocuğu. Balıkçıların önünde duraklayıp balıkları seyretmekten kendini alamadı. Kalkan zamanıydı. Sarkıtmışlardı tepsi gibi kalkanları, bel vermiş kirli tentelerin altında. Ortadan ikiye üçe bölünmüşleri vardı çengellerde ve kenarı yeşile boyalı kırmızı çevalelerde hamsi. Arkası denizdi. Çalkalanıyordu usulca, mazotlu ve pis, dubaların, direklerin, gemilerin arasında. Bir araba vapuru geliyordu karşıdan, bir araba vapuru gidiyordu karşıya. Bir şilep geçiyordu düdükle çalarak Sarayburnu’nun önünden. Martı çılgılığı son kertesindeydi. Balıkçıların denize attıkları ıskarta hamsilere dalıyordu kuşlar.

Kanat, t  y, bulut, deniz, gök i   içeydi. Birden yağda kızarmış bir balık kokusu geldi burnuna. Üç tekerlekli bir el arabasının ortasına oturtulmuş bütan gazının üstündeki tepside cızırdayan hamsiler o zaman gördü. Sokuldu. Köşk bir tezgahı vardı arabanın. Kızarmış hamsilerin sekizini onunu bir kağıda koyan balıkçı keyfe göre bir daha tuzladıktan sonra balıkları tezgahın önündeki müşteriye uzatıyor, ekmek ve soğan veriyor, müşteri kağıdı tezgaha a  arak balığı eliyle yemeğe ba  lıyordu. Konu  uyorlardı karşılıklı, birinin ağızında hamsi, öbürünün ağızında cıgara, belki de havadan sudan, pahalılıktan, dünyanın gidişinden, belki de işlerin aksaklığından ve vapura giden yolcular balık kızartan adamla balık yiyen adamın karşılıklı görünümünü, silik de olsa, belleklerinde taşıyorlardı bir süre. Yüzlerce martı dalıp çıkıyordu durmadan, çığlık çığlığa. Sarayburnu’nun önünden geçen şilep uzaklaşıyordu, kalıcı değildi, silinecekti er geç gözlerden. “Bir iki metrelik yosunlu cıvık bir suydu rıhtımın altında derinleşen, karşıda Haliç’in ağızı, solunda Sarayburnu. Beş yılda unutmuş gibiydi   stanbul’u, ilk kez görüyormuş gibi bakıyordu denize. Baktıkça soyut bir çalkantıya d  n    yordu içindeki kargaşa. Balığı ve ekmeği   ı  nedik  e lokmasına denizin ve görünümünün kokusu ve tadı kar    yor, biraz da denizi ve Sarayburnu’nu   ı  nemi   gibi oluyordu ve hapisten çıkalı beri ilk kez Emine aklına gelmiyordu.” (Rifat, 1980: 182-183).

  stanbul’da yaşayan her insan için sıradan bir görüntü olan bu manzara, Recep için olağanüstü bir hal almıştı. G  z açıp kapanıncaya kadar ki bu görüntü Recep’in belleğinde yer edinmi  tı farkına varmadan. Belki ilk defa kendini bu kadar   zg  r hissederek bakmıştı   stanbul’a belki de daha önce hiç farkına varmamıştı bu manzaranın. G  rd     bu kalabalık ona bir   enlik, bir bayram havasını anımsatmıştı. Hapiste geçirdiği beş yıl içerisinde bütün bu ayrıntıları, yaşamın parçalarını unutmuştur diyebiliriz. Büyük bir özlemle, bir   ocuk sevinciyle izliyordu   stanbul’un bu görüntüsünü. Belki de   stanbul’a geldiği ilk günden beri böylesine çocuksu bir sevinçle izlememi  tı   stanbul’u.

“...Yeniden balıklı ve soğanlı ekmeğinden ısırdı. Yeniden denize, parmaklığın altındaki yosunlara ve açıktan geçen gemilere baktı. Yeniden duydu denizin ve görünümünün tadını damağında. Bu tat giderek   zg  rl    n, ba  ıbo  lu  n tadıyla   zde  le  iyordu. Ne var ki doyduk  a bu tadı da yitiriyor yavaş yavaş, ne zamandan beri dışarıda yaşayan, denizi ve   stanbul’u bilen biri olup çıkıyordu. Biletini alıp vapura bindiğinde zorladı kendini yitirilm  tı yeniden bulmak için. Arkaya, kı   üst güverteye   ıktı. Vapurun kalkışıyla görünümün bir çember çizerek çevresinde devinmesi bir kez daha heyecanlandırdı onu, ama vapur yola koyulunca içine kapandı. Köprüye varıncaya dek belli belirsiz duyumların içinde sallandı. Köprü üstüne çıkınca bir Haliç’e bir Üsküdar’a baktı. Oradaydı içinde beş yıl yaşadığı yer.” (Rifat, 1980: 183).

Emine’yi bıçakladığı andan beri beş yıl hayatı donmuş gibiydi Recep’in. Şimdi yeniden bu görüntünün içinde yer almak, denizin kokusunu almak, balık ekmek yemek, vapura binmek hepsi ona yaşadığını hissettirmişti belki de. Gerçekten hayatına kaldığı yerden devam edebilecek miydi, Eminesiz bir hayata hazır mıydı? Yitirdiklerini yeniden bulabilecek miydi?

Belki de zihnindeki bu sorular yer alıyordu. Recep, Eminönü tarafına geçince eskiden çalıştığı Osmanbey’deki berber dükkânına gitti. Patronu Recep’in durumunu bildiği için ona biraz harçlık verdi. Daha sonra arkadaşı Yorgo’nun işten çıkmasını beklemek için kahveye gitmeye karar verdi. Giderken birkaç berbere işçi olmak için uğradı ama bulamadı. Kahveye geldiğinde şöyle düşünüyordu:

“... Yeniden vuruyordu Emine’yi sokak ortasında. Bağırmasıyla bıçağı belinden çekip sokması bir oluyordu. Eylemle düşünce arasında bir ilişki yoktu görünürde. Şöyle olduğu için ya da böyle olması gerektiği için vurmamıştı ki! O sokak öyle gitmese, insanlar öyle geçmese, o bakış açısı, o görünüm, o yıldızsızlık- bir küçük kız çocuğu yürüyordu ilerde. Beş yıl öncesiymiş gibi görüyordu kızı. Bir kadın korkuyla dönüp bakmıştı ve sakallı bir adam hızlanmıştı. Büyük yapılar vardı solunda. Yapılardan birinin pencere altındaki siva yağmurda dökülmüştü. Bir araba fren yapmıştı birden bire –ve sonsuza dek uzayan ayrıntı ve ufak tefek öyle acımasız davranmasaydı, daha insancıl olsaydı İstanbul vurmaya bilirdi Emine’yi. Az gelişmiş toplumun bataklıklarında kavruk, açlıkla, yoksullukla, sevgisizlikle ezik bir çocukluk döneminden geliyordu. Ana rahminden geldiği gibi gelse iyi, mengenelerin doğal biçimi yok eden cenderesinden çarpılmış olarak ulaşmıştı gençliğine, gençliğinden oraya ve oradan buraya.” (Rifat, 1980: 189).

Burada yine olumsuz bir İstanbul algısı ile karşı karşıyayız. Recep’in İstanbul algısı tıpkı romanın başında olduğu olumsuz bir yöndedir. Yaşadığı her şeyin sorumlusu olarak yorgun bir öküze benzettiği İstanbul’u görür. Eğer daha iyi bir işi olsaydı, daha çok parası olsaydı Emine onu terk etmeyecekti ve o’da Emine’yi vurmak zorunda kalmayacaktı! Bu yorgun ve bataklıklar şehri onu bu hale getirmişti. Belki de içinde bir yerlerde Emine açısından da bakıyordu İstanbul’a. Eğer Emine İstanbul’da iyi bir iş bulabilseydi o bataklıklara düşmeyecekti, o kötü yaşantıya alışıp o hayatı benimsemeyecekti, terk etmeyecekti Recep’i... Bu şehirdi onları bu kadar sıkın, kötü yollara yönelmelerine sebep olan. Doğduklarındaki gibi iyi kalmayı başarabilselerdi bu şehirde ya da insanca yaşam olanakları bulabilselerdi şimdi bambaşka hayatlara sahip olabilirdi. Belki de tek suçlu İstanbul’un kendisi değildi. Onu bu hale getiren, her

tarafından çekiştiren insanlardı. İnsanlar bu şehri bu kadar yormasaydı o da böyle acımasız davranmayacaktı içinde yaşattığı insanlara. Divan Şairlerinin algıladığı gibi ihtişamıyla göz dolduran bir elmas olarak kalacaktı. Tabi burada yaptığımız yorum, Recep'in anlattıklarının okuyucunun zihninde uyandırabileceği bir yorumdur.

Böyle düşüncelerle beklemişti Yorgo'yu kahvehanede. Yorgo geldikten sonra içmeye gitmeye karar verdiler. Beyoğlu'na gitmek istedi Yorgo ama Recep oraya gidecek psikolojiye sahip değildi. Bir yanı hep oraya gidip Emine'yi bulmak istese de bugün oraya gidecek güçte değildi. Recep eski günlerdeki gibi Bomonti civarındaki Bahçeli Lokantaya gitmek istedi. Belki de ardında bıraktığı günleri yeniden bulmak için. Bütün akşam birlikte içtiler, daha sonra Yorgo Recep'ten ayrıldı. Recep hemen Taksim'e geldi. Mino'nun sokağına gitti Emine'yi bulmak için. Sanki yeniden o geceyi yaşıyor gibiydi, her ayrıntı gözlerinin önüne geliyordu. (Rifat, 1980: 189-195).

Ertesi gün Recep iş aramaya gider ve Üsküdar'da bir berber dükkânında iş bulur. Bir akşam iş çıkışı şöyle bir İstanbul manzarası izler:

“...Kapılar açılıp da ter, tütün, aç mide kokan iskele bekleme salonundan açık havaya çıkıldığında Recep yeniden göğe baktı. İtiyorlardı arkasından. Alt salona inmektense güverteye çıkan basamakları tırmandı, tahta iskeleden geçti ve vapura girdi. Bir yer bulup sıkıştı. Vapurun merdivenlerinden güverteye taşan kalabalık hızla yayılıyordu. Oturacak yerler dolmuş, büfenin önü, merdivenin ağzı tutulmuştu. Köprüye varıncaya dek vapur usulca sallandı, titredi, düdük çaldı, yol verdi, büyük şileplerin önünden geçti, makinelerin çalıştığı sonra stop ettiği duyuldu. Halat atıldı, iskele uzatıldı ve kalabalık bu kez de tıklım tıklım dolduğu vapurdan itiş kakış boşandı. Devinen, durmadan değişen kara bir buluta ya da cıvık bir suya benziyordu, önüne çıkan her yoldan akıp giden. Recep'se, sanki tasarlanmış gibi, belirli bir yöne doğru düşünmeden yürüyordu. Tünele bindi, Beyoğlu'na çıktı ve bir büfenin önünde ayranla tost geveledikten sonra yukarı doğru vurdu. Mino'nun zilini çalarken durgundu.” (Rifat, 1980: 198-199).

Burada önce İstanbul'da yaşayan insanların güncel hayatlarındaki bir kesiti görmekteyiz. Kalabalık bir şehirdeki yorgun insanların iş çıkışı manzarasıdır karşımıza çıkan. İşte İstanbul'u yoran, acımasız yapan bu gergin iplerdi. Her insan biraz daha iyi yaşamak için dolamıştı elindeki ipleri İstanbul'un boynuna. Recep'te bunlardan biriydi. Belki intikam almak için belki de Emine'yi yeniden hayatına dahil etmek maksadıyla Mino' nun randevu evine gider. Bundan sonra Recep için İstanbul ekmek kavgasında olduğu bir yer değil, Beyoğlu'nda Mino' nun evinden ibarettir. Bildiği bütün yollar

Recep'i Mino' nun evine çıkarmaktadır. İçindeki gizil bir güç onu buraya doğru itmektedir. Fakat bu gücün kendisinin sonu olacağından haberi yoktur.

Recep burada bir kadından Emine'nin İrfan Kurt adında zengin bir adamla evlendiğini öğrenir ve Eminelerin adresini alır. Ertesi akşam Emine'nin evinin yolunu tutar. Emine'nin evine geldiğinde Emine Recep'i içeri davet eder ve eşi İrfan Kutlu ile tanıştır. O akşam Recep, Emine ve İrfan Kutlu birlikte yemek yiyip rakı içerler. Saatler ilerleyince Recep ve İrfan tartışmaya başlar ve İrfan Recep'i öldürür (Rifat, 1980: 200-205).

İrfan, Recep'i öldürünce onu nasıl yok edeceklerini düşündüler. Emine'nin aklına bir kasaba ya da köye bırakmak gelmişti. İrfan da daha önce duyduğu İzmir'e yakın olan İncirlik kasabasına bırakmaya karar verdiler. İrfan, İncirlik' kadar şoför ve ölüyle gidecek, oradan da İzmir'e geçecekti. Sabaha kadar yarı uykusuz bir gece geçirdikten sonra İrfan, Tahtakale'ye Recep'i koymak için bir sandık almaya ve Eminönü'ndeki kamyonetçilere kamyonet ayarlamaya gider. Sandığı ve kamyoneti ayarlayıp eve gelir ve Recep'i sandığa yerleştirirler. Sandığın yanına bir de evde gereksiz buldukları eşyaları toplayıp bir denk yaparlar. İstanbul'da bunlar yaşanırken Yalnızların Mehmet hasta anası ile birlikte ilçeye gelmeye çalışır. İlçeye gidebilmeleri için de gece İncirlik Kasabası'nda inmeleri gerekir. Gece yarısı sandık ve denk İncirlik Kasabasına bırakılır. Bir müddet sonra da Yalnızların Mehmet ve anası Satı Kadın İncirlik Kasabasına varırlar. Mehmet uyuması için anasını sandığın yanındaki denge yaslar. Kendisi de sandığa yaslanıp biraz kestirmek ister fakat bu esnada sandığın kilidi açılır ve ölüyü görür. Yardım çağırmak için önce kasabanın kahvesine gider daha sonra da jandarmaya haber verir. Jandarma elinde başka bir delil olmadığı için öncelikle Mehmet'i suçlu olarak görür. Mehmet, anası ve sandıktaki ölü karakola getirilir. Bu esnada tüm kasabalı ve Zeynel Usta olanı biteni görür. Zeynel Usta bu hadiseyi evinin tamirat işlerini yaptığı Yusuf Kendir'e anlatır. (Rifat, 1980: 48-68).

Eserde iki farklı İstanbul karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Perihan Kendir'in İstanbul'a bakış açısı vardır. Perihan Hanım, doğma büyüme İstanbulludur. Dolayısıyla burada söz konusu edilen kültür şehri İstanbul'dur.

İkincisi ise Anadolu'dan İstanbul'a çalışmaya gelen Berber Recep ve Emine'nin İstanbul'daki hayatıdır. Emine, İstanbul'a çalışmak için gelir fakat burada bir

hayat kadını olur. Recep de İstanbul'a çalışmak için gelmiştir. Bir berber dükkânında usta olarak çalışmaktadır. Emine ile tanıştıktan sonra hayatı değişmiştir. Emine'nin bir hayat kadını olduğunu sonradan öğrenmiştir. Bir gün Tarlabası'na Emine'yi görmek için gider ve burada Emine'yi bıçaklar. Beş yıl hapiste yattıktan sonra çıkar. Recep'in yaşadığı yer Kurtuluş civarındır. Mütevazı yaşantısı alt üst olmuştur. Bu nedenle de İstanbul'a bakış açısı olumsuz yöndedir. Bu şehre gelmelerindeki amaç ekonomik anlamda rahat yaşamaktır fakat İstanbul'un onlara sunduğu kötü koşullar yaşamak istedikleri hayatı yaşatmadığı gibi şehre bakış açısını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Emine'yi tanımadan önce gittiği Harbiye'deki Aynalı Meyhaneyi ya da Beyoğlu civarını eğlence yeri olarak algımlarken Emine'yi tanıdıktan sonra özellikle Beyoğlu tarafını tabiri caizse bataklık olarak algılamaktadır.

1.4. TEZER ÖZLÜ, ÇOCUKLUĞUN SOĞUK GECELERİ

Eserimizdeki başkahramanımız aynı zamanda eserimizin anlatıcısı konumundadır.

Roman, kahramanın çocukluğundan başlayarak hayatını anlattığı bir yapıttır. Kahramanımızın babası eskiden beden eğitimi öğretmenidir, babasının görevi nedeniyle yıllarca Anadolu'da yaşarlar. Daha sonra babası müfettişliğe geçer ve İstanbul'a taşınırlar. Annesi ise öğretmendir. İstanbul'da ailesi, babaannesi ve kuzeni Süm ile birlikte yaşarlar. Kuzeni ondan bir yıl önce İstanbul'a gelmiştir. Kahramanımız İstanbul'da Kilise Okulunda dokuz yıl okumuştur. Lise yıllarında intihar girişiminde bulunur bu sebeple de psikiyatri kliniğine yatırılır. Daha sonra kahramanımız ilk evliliğini yaparak Ankara'ya taşınır. Fakat orada rahatsızlandıktan sonra yeniden İstanbul'a gelir, kliniğe yatırılır ve klinikte kaldığı bu sürede de eşinden boşanır. Klinikten çıktıktan sonra başka bir kişiyle, yeniden hastalanırsa onu hastaneye yatırması için evlenir. İkinci evliliğinden sonra tekrar hastalanır ve kuzeniyle dinlenmek için Akdeniz'e gider, orada da toparlanamayınca tekrar İstanbul'a getirilir ve bu kişiden de boşanır. Yine uzun klinik günlerinden sonra iyileşir. Kahramanımız bu klinik günlerini Almanya'da gittiği Leo Ferre'nin konserinde anımsar. Leo Ferri kahramanımıza ilk eşini hatırlatır çünkü eşi bu şarkıcıyı çok dinlemektedir. Bu durum kahramanımıza klinik günlerini de hatırlatır. Üçüncü kez klinikten çıktıktan sonra yeniden evlenir ve bir

çocuk sahibi olur. Çocuğu küçükken Bunni diye tanıttığı babaannesini kaybeder. Tatil için Güney’e gider ve döndükten sonra mutlu bir hayatı olur.

Eserimizde bizi ilgilendiren İstanbul algısını kahramanımızın İstanbul’a geldiklerinde ilk oturdukları yer ve klinik günlerinde görmekteyiz.

İstanbul ile ilk algı evlerinin tasviri ile başlar.

“...Saraçhane başında başlayan bulvar, ortasında çınar ağaçlarının yükseldiği geniş bir yaya yoluyla Edirnekapi’ya dek uzanıyor. Yaya yolunun iki yanında kırmızı ve yeşil vagonlarıyla tramvaylar işliyor. Bulvardaki yapıların alt katlarında tek tük dükkânlar ve bir iki banka var. Yolun hemen hemen ortasında, arnavutkaldırımın genişçe bir yokuş Çarşamba’ya bağlanıyor. Soldan ikinci sokağın sağa dönen çıkmazında evimiz. Çocukluğunda oynadığı bu yangın mahallelerine yerleşmemiz, anlayamayacağımız bir mutluluk veriyor babama.” (Özlü: 1980: 7)

Burada anlatıcı bize sadece evlerinin bulunduğu semtin resmini çizmeye çalışmıştır. Dikkatimizi çeken yer anlatıcının babasının duyduğu mutluluktur. Babası çocukluğu İstanbul’da geçmiş bir kişidir. Çocukluğunda oynadığı sokağa yeniden dönmek, onu özlemini çektiği günlere götürmüştür diyebiliriz.

Kahramanımız İstanbul’da rahibelerin eğitim verdiği bir okula gitmektedir. Okul’a giden yol ve okulun çevresini anlatıcı şöyle betimlemiştir.

“...Karaköy Alanı’ndan, Kuledibi’ne çıkan dik yokuşla birlikte, iki kıyısında yükselen koyu gri yapıların mimari özellikleri Orta Avrupa kentlerinin eski, karanlık sokaklarını andıran Bankalar Caddesi başlar. Kentin esintili havası, varsa güneşi artık burada kesilmiş, gölgeler garip biçimde koyulaşmıştır. Yabancı bankalar, azınlık adları taşıyan dükkânlar, cam vitrinlerde sergilenen dış ülkelerden satın alınmış makineler, caddeye birleşen dar, meyilli sokaklar, sonra Kuledibi’ne, oradan Şişhane’ye, Tünel’e sürüp giden yokuşlar (özellikle o yıllarda) hiçbir yerli öge taşıyor. Bankalar Caddesi’nde ilerlerken, sağa gizlenmiş, bükümlü, gri taş merdivenler, Kartçınar Sokağı başına çıkar. Buradaki okul, kilise ve daha ilerideki hastanenin büyük eski yapıları güneşi bir kez daha keser, gölgeleri bir kat daha koyulaştırır. Bu yapılar, sığınak gibi dar geçitler ve gizli merdivenlerle birbirine bağlanmıştır. Erkek Lisesi’ndeki papazlar, Kız Lisesi’ndeki rahibeler, kilisede sabahın alacakaranlığında başlayan dinsel ayinler, bu Orta Avrupa havasını, ortaçağa dek geriye iter.” (Özlü: 1980: 17).

Yazarın buradaki “Yabancı bankalar, azınlık adları taşıyan dükkânlar, cam vitrinlerde sergilenen dış ülkelerden satın alınmış makineler, caddeye birleşen dar, meyilli sokaklar, sonra Kuledibi’ne, oradan Şişhane’ye, Tünel’e sürüp giden yokuşlar

(özellikle o yıllarda) hiçbir yerli öge taşıyor.” sözleri, söz konusu semtteki yabancılığı göstermesi ve yazarın bu konudaki dikkati bakımından önemlidir. Çünkü yazar Bankalar Caddesinin yabancı olduğunu vurgulamak ister. Ama bunun bu tespit mi tenkit mi olduğu anlaşılmaz.

Anlatıcının okulu mekân olarak oturdukları semt olan Fatih’e yakın olmasına rağmen yaşam tarzı olarak birbirlerinden çok farklıdırlar. Saraçhane- Edirnekapi arasındaki bulvarda birkaç dükkan, birkaç banka varken Karaköy’den Kuledibi’ne çıkan yolda yabancı bankalar, azınlık isimleri taşıyan dükkanlar bulunmaktadır. Bilindiği üzere Taksim Pera’dan Karaköy’e dek uzanan coğrafya etnik kökeni farklı insanların yaşadığı bir semttir. Yazar belki de bu farkı bizlere sezdirmek için böyle bir ayrıntıya yer vermiştir.

“...Okulun arka kapısının açıldığı arnavutkaldırımlı yokuş Kuledibi’ne çıkıyor. Galata Kulesi’nin çevresi hep dar sokaklardan oluşuyor. İrili ufaklı eski evlerde genellikle yoksul Yahudiler barınıyor. Zengin Yahudiler ancak buradaki sinagogdaki ayinlere, evlenme ve cenaze törenlerine geliyorlar. Sokaklarda, bir balkondan diğerine çamaşır asılıyor. Ayaküstü şarap içilen bir küçük meyhanede bardakla kırmızı ve beyaz şarap satılıyor. İstiklal Caddesi’ne varıldı mı, yaşam hemen hızlanıyor. Dükkânlar, sinemalar, trafik her zaman canlı, yaya kaldırımları her zaman insan dolu. Tepebaşı Alanı’nda üç tahta, kırmızı tiyatro yapısı parkın yanında duruyor. Tiyatro yapılarının karşısında, kentin en güzel kahvehanelerinden biri olan Pelit Pastanesi var. Küçük alt salonu doldu mu, tahta merdivenlerle çıkılan balkonu açılıyor. Öğleden sonra güneşinin vurduğu bu pastane masalarında her gün temiz, ütülü örtüler serili. Artık Beyoğlu sinemalarında Amerikan dünyasının dışında kalan, bambaşka gerçeklerin filmlerini de görüyoruz. Milano Mucizesi, Bisiklet Hırsızları, Pater Pançeli, Valizli Kız...” (Özlü: 1980: 27).

Burada aynı semtin kişilerin ekonomik düzeyine göre nasıl farklılıklar gösterdiğini görmekteyiz. Bahsedilen coğrafyanın tamamı Beyoğlu olarak bilinmesine rağmen İstiklal Caddesi’nden aşağıda kalan kısımda bilindik mahalle kültürünün, yaşayışının izlerini görmekteyiz. İstiklal Caddesi’ne geldiğimizde yaşayışın değiştiğine tanıklık ediyoruz. Mahalle kültürü ile sinema, tiyatro gibi sanatsal faaliyetlerin iç içe olduğunu görüyoruz. Semtin bu durumunu şehrin kozmopolit yapısına bağlayabiliriz.

Kahramanımızın İstanbul’a ilk geldiği zamanlarda kuzeni Süm ile birlikte Atlas Sineması’na giderler.

“... Atlas Sineması’na gidiyoruz. Kocaman bir salon. Filmi unutmadım. Müfettiş. Sinema çıkışında Süm kestane kebabı satın alıyor. Kent yaşamına alışmış. Koşulları hızlı bir gerçekçilikle benimsiyor. Oysa ben henüz taşra bahçelerinin erik ağaçları altındaki durgunluktaayım.” (Özlü: 1980: 10).

Kahramanımızın burada bir uyum psikolojisi içinde olduğunu söyleyebiliriz. Kendinden bir yıl önce İstanbul’a gelmiş olan kuzeninin şehre kısa sürede ne kadar çabuk uyum sağladığını bizlere anlatmıştır. Anlatıcı Anadolu’dan geldiği için bu şehirde gördüğü her şey ona yabancıdır.

Okul yıllarında, okuldan arkadaşı Günk ile eğlenmek için cumartesi günleri sinemaya giderler.

“...Kısa çoraplarımızı çıkardık. Naylon çorap giyiyoruz. Cumartesi günleri Saraçhanebaşı’ndaki Yeni Sinema’da iki Amerikan filmi izliyoruz. Hafta boyu beklediğimiz bir eğlence bu.” (Özlü: 1980: 24).

Kahramanımızın daha önce kuzeni ile yaptığı aktiviteyi arkadaşı ile sürdürdüğü, İstanbul yaşantısına uyum sağladığı görülmektedir.

“...İlkbaharla birlikte ılık havalar başladığında uzun yürüyüşlere çıkıyorum. Bazı günler Günk de olmuyor. Bulvardaki tramvay rayları sökülme, ağaçlar kesilmeye başlanıyor. Yollar genişletilecek. Toz, toprak ve çamurlar içindeki çukurlardan geçiyorum. Henüz yıkılmasına başlanmamış, havuzlu Saraçhane Parkı’ndan iniyor, Aksaray’a doğru yürüyorum. Bulvarın sol kıyısında yükselen apartmanları seviyorum. (Geniş bir bulvarda oturabilme tutkum var. Evimizin önünde yol olmayışı beni üzüyor. Bulvarda oturabilenleri kıskanıyorum.)... Yenikapı’da henüz birkaç çayevi var. Sahil çakıl taşlarıyla dolu. Tren yolunun altından geçilince, odun depoları sahil boyunca dizili. Denize yakın bir yerde, taşlara oturuyorum. Önümde uzayan, gri mavi Marmara Denizi’ne uzun süre bakıyorum. İçimdeki kıpırdanışları dinliyorum. Bir şeylere açılmak, bir yerlere koşmak, dünyayı kavramak istiyorum. Dünyanın bize yaşatılardan, öğretilenden daha başka olduğunu seziyorum.” (Özlü: 1980: 24-25).

“... Cumartesileri kabarık, kolalı jüponlar giyip, kentin yeni oluşan, daha zengin mahallelerindeki lokâllere dans etmeye gidiyoruz. Buralarda küçük masa başlarında birkaç içki içerek oturuyoruz. Orkestrada ya da plaklarda günün moda şarkıları çalınıyor. Romantik İtalyan şarkılarını çok seviyoruz. Taşra düğünlerinin teneke havasını anımsatan ama garip bir duyarlık var bu şarkılarda. Günk, hafta sonları bize gelmiyor. ‘La lune es o es ’şarkılarıyla dans etmiyor. O hafta sonlarını da Dostoyevski, Turgenyev ya da Çehov’un dünyasında geçirmeyi yeğliyor.

Oysa bizim artık sevgililerimiz var. Delikanlılar. Pantolonları, ayakkabıları şık, yeni çıkan sakallarını tıraş eden, kokular süren, Avrupa kazaklar giyen sevgililerimiz var. Onlar çamur yığınları içinde değil, Nişantaşı, Şişli, Topağacı gibi zengin semtlerde, büyük görkemli apartmanlarda otuyorlar.” (Özlü: 1980: 25).

Burada İstanbul ile ilgili dikkatimizi çeken birkaç husus var. Seneler içinde İstanbul daima yol açmak bahanesiyle bozulan, değiştirilen peyzaj ve ağaçların kesilmesi ile yazar anlatıcı hiç ilgilenmez. Öte yandan İstanbul’un bugün de gelir düzeyi yüksek semtleri olarak bilinen Şişli, Nişantaşı’ndan zengin semtler diye söz edilir. Onların görkemli apartmanlarda oturduğu vurgulanır. Kahramanımızın yaşadığı semt ile sevgililerinin yaşadığı Nişantaşı tarz olarak birbirlerinden çok farklı yerlerdir. Kahramanımız müstakil bir evde yaşarken sevgilileri apartmanda yaşamaktadır. Bu da bize o yıllarda semtler arasındaki yaşam biçimi farklılıklarını göstermektedir.

Kahramanımız Beyoğlu’nun gecelerini arkadaşı Günk ve Hayalet Oğuz diye tanıttığı bir arkadaşı ile tanır:

“...Bir cumartesi gecesi. Balıkpazarı parlak ışıklar içinde. Hayalet, sıskalığı ile içinde kaybolduğu piyedepul pardesüsünü giymiş. Bir cebinde Günk’ün elini, bir cebinde benim elimi sıkıyor. Zayıf yüzünde elmacık kemikleri belirli. Henüz siyah gözlükleri yok. Kafasında, bir yandan tarayıp, hafif kelinin örttüğü ve kendi değimiyle ‘gece başı’ dediği saçları daha da gür. Ağzında Bafra sigarası. Eğiliyor, Günk’ü dudaklarından öpüyor. Sonra eğiliyor, beni dudaklarımdan öpüyor. Olağanüstü rahat bir insan. Bize dünyasını gösteriyor:

-İşte burası Balıkpazarı, işte bunlar meyhane, bu adam zampara, bu iki kadın seveci, ama benimle olduğunuz için sizi sevemezler, bunlar homoseksüeller, bu karı koca çok kavga eder, adam dayak sever, kadın da onu döver, işte ağabeyinin karısını aldatmasına neden olan tiyatrocu kız...

Hayalet, müze gezdirir gibi bize yaşamı –bir kesiti- gezdiriyor. Geç saatlerde, eve dönemediğimizde kulüplerde sabahlıyoruz.” (Özlü: 1980: 28).

Vak’anın geçtiği yıllarda Balıkpazarı eğlence mekânlarının bulunduğu, gece hayatının yaşandığı bir yerdir. Bugün ise sadece eğlence mekânlarına değil sahaflara da ev sahipliği yapmaktadır.

Anlatıcı yıllar sonra, Almanya’da Léo Ferré isimli bir sanatçının konserine gider. Burada, sade bir törenle evlendiği ilk eşini hatırlar ve ilk eşi anlatıcıya İstanbul’daki klinik günlerini anımsatır. Anlatıcı bize durumu şöyle aktarır:

“...Büyük bir coşkuyla başlayan hastalık, beni Ankara’dan İstanbul’a getirmiş, büyük kentin ortasındaki sinir hastanesinin bu sevimsiz odasına sokmuştu. Yirmi dört yaşında girdiğim bu odada büyük coşkularım, duyarlılığım, düşüncelerimin sınır tanımaz özgürlüğü, korkusuzluğum beş yıl elimden alınacaktı.” (Özlü: 1980: 37)

“...Hastane çeşitli yapılardan oluşuyor. Ortada büyük bir bahçe var. Burada karnabahar, lahana, karalahana, yeşil salata gibi kış sebzeleri ekili. Kentin ortasında, eski Fransız yapıları, demir parmaklıklarla kapanmış küçük hücre pencereleri ve sessizliği ortaçağa varan bir sebze bahçesi içindeyim. Gelip geçenler de zamanı, yılı, günü yansıtacak nitelikte kişiler değil. Yavaş yürüyen hastalar. Küçük adımlar atan bunaklar. Zayıf, solgun hademeler, beyaz önlüklü, siyah pelerinli doktorlar, lacivert uzun giysili rahibeler. Hepsi eski, cansız, yavaş ve sessizler. Sanki dışarıda, hemen şurada elli metre ötedeki tahta kapının dışında Şişli’nin kalabalık, insan ve trafik dolu caddeleri uzanmıyor da, sessiz boş dağların yamaçları yükseliyor ve ardında geniş, bomboş bozkırlar var. Öylesi bir solgunluk. Öylesi bir hastalık bürümüş havanın, toprağın ve sebzelerin bütünlüğünü.” (Özlü: 1980: 38).

“...Kısa bir süre sonra Şişli’deki hastanenin taş yapısından içeri giriyoruz. Karanlık bir bahçeyi geçiyoruz. Hafif meyilli bir yoldan iniyoruz. Eski bir yapının tahta merdivenlerini çıkıyoruz. Burası eskimişlik ve günlük yaşamın canlılıklarından uzaklık kokuyor.” (Özlü: 1980: 35).

Kahramanımız klinikte kaldığı süre içerisinde eşinden boşanır ve klinikten çıktıktan sonra İstanbul’a yerleşir. Bunu bize şu şekilde nakleder:

“...Boşandığımızı bildiren telgraf, kliniğe geliyor. İstanbul’a taşıyorum. Şimdi artık işim, yalnız kalabileceğim bir evim de yok. Birkaç yılda yabancılaştığım İstanbul kentinin büyük boyutları içinde yalnızım.

Daha çok Ermeni azınlığın oturduğu bir mahallede evimiz. Apartmanın hava boşluğuna bakan, küçücük bir odada geçmişi düşünüyorum. Coşkuyla başlayan hastalık, yerini büyük bir durgunluğa bırakıyor.” (Özlü: 1980: 44).

1971 İlkbaharında ağabeyi, kuzeni Süm ile birlikte Akdeniz’de bir köye giderler. Kahramanımız burada hastalanır ve bir daha hastalanırsa onu kliniğe yatırmaması şartı ile evlendiği eşi ve kuzeni onu yeniden İstanbul’a kliniğe getirir. (Özlü: 1980: 49-50).

Sonbahar’da klinikten çıkar. Dışarıya çıktığındaki ruh hali şöyledir:

“... Araba, İstanbul bulvarına çıkıyor. Eylül. Güneş altında yürümeyi öğreneceğim. Akşamüstü Taksim Parkı’ndaki Mutfak’a gidiyoruz. Sokakları ne kadar özlemişim.” (Özlü: 1980: 56).

Burada anlatıcının özlem psikolojisi ile karşı karşıya kaldığımızdan bahsedebiliriz. Kahramanımız, hastanede kaldığı beş yıl ve evliyken Ankara’da geçirdiği süre içerisinde İstanbul’a özlem duymuştur diyebiliriz. Taksim ona, ilk gençlik yıllarında sinemaya geldiği, Balıklı meyhanelerinde dolaştığı günleri anımsamıştır.

Anlatıcı bir müddet sonra yine Güney’e gider. Güneyden döndükten sonra İstanbul’u şöyle tasvir eder:

“...Güneyden döndüğümde, kenti iyice ısınmış buluyorum. Uyanıp balkona çıkınca gözlerim kamaşıyor, hemen evin içine giriyorum. Akşamüstleri sahil yolunda yürüyoruz. Deniz kıyısındaki yalılara bakıyorum. Bu yalılardan birinde seviştiğim erkeği düşünüyorum. Sevişme bitince, aşağıdaki çiçekçiye koşar bir demet kır çiçeğini yatağa atardı. ‘Bugünün, bu saati de onlar kadar güzel’, diyorum kendi kendime. Yürüyorum. Motorlarla gezenler, yelkenlilerle dolaşanlar var. Onlar mutlak başka duygular taşıyan insanlar. Akşam güzel giysilerle deniz kıyısında dans edecekler. İstanbul’da Monako Presliği’nde gibi yaşamaya çalışan insanlar da var. Ama o insanların dünyası beni hiç ilgilendirmiyor. Aksine, onlardan biri olmadığım için mutluyum.” (Özlü: 1980: 59).

Akdeniz’den döndükten sonra komşusu Gani’nin intihar ettiğini öğrenir. Onun neden intihar ettiğini anlamlandıramaz. İntihar etmemesi için İstanbul’un bir sürü güzelliğinin olduğunu düşünür. Bu güzellikleri bize şu şekilde belirtir.

“...‘Yalnızca bu mahallenin güzellikleri, yaşamak, yaşamın tadına varmak için yeterli. Onu ölümden alıkoymaya yetmeliydi bu doğal veriler’, diye düşünüyorum.

Kuruçeşme geçildi mi, deniz kıyısındaki evler Şölen Lokantası’nda biter. Burada Arnavutköy başlar. Deniz kıyısı boyunca eski demir korkuluklar uzanır. Yeniden başlayan yalılara dek. İlk yalının altında sabahları balıkçılar durur. Taze balık satarlar. Kıyı şeridi renk renk sandallarla doludur. Lodosla birlikte sandallar su yüzeyinde sallanır. İskelenin önüne çıkıldı mı, yalıların ön cepheleri görülür. Bazısı yeniden yapılmış, eski güzelliğini yitirmiş, bembeyaz boyanmış, bazısı eskimişliği içinde, otantik tahta oymalarıyla daha gizli bir güzelliği yansıtır. Pencereleleri küçük saksılarda açan sardunyalı süsler. İnsan başını kaldırdı mı, tepeleri, tepelerdeki yeşil ağaçları, ağaçlar içinde yer yer yiten, yer yer beliren tahta, eski evleri görür. Doğanın güzelliği, yeni yapılmış, çirkin beton apartmanların biçimsizliğini bile biraz siler. Sokakları bürüyen sarmaşıklar, bazı yokuşlarda yerlere dek iner. İskelenin karşısından çarşıya girilir. Çarşı, iskeleye dikey inen dar sokakların koşutlarıyla birleştiği yollarda yer alır. Burada manavlar, eski İstanbul evlerinin birinci katlarından, kaldırımlara renk renk taşarlar. Rum antikacılar, terziler, ayakkabı tamircileri, balıkçılar, midyecilerle her gün dipdiri bir yaşam içindedir çarşı.

Akşamüzzerleri sokaklarda midye kızartılır, sahilde dizilen meyhanelere müşteriler dolmaya başlar.

Yamaçlara yeşil, beyaz, mor ve sarı gelir bahar. Papatyalar açar. Güneş, yer yer sıcaktır. Rüzgar hemen hiç durmadan eser. Tepelerin gerisinde, ağaçlar arasından toprak bir yol, Ortaköy sırtlarına dek uzar. Buralardan sahile inen apartman siteleri aralarında, gecekondü mahalleleri vardır. Mezarlık geçildiğinde, bahçeleri gelişigüzel taş duvarlarla örölü eski Rum yapıları, İtalya köylerindeki evleri andırır. Tepelerde, üniversite öğrencileriyle yürüyüp, politik tartışmalar yaptığımız olur.

...Bir yol, Boğaz'ın Rumeli kıyısındaki en yoksul semtlerden biri olan Kuruçeşme'ye iniyor. Kuruçeşme'de kırmızı büyük kilise ve önündeki taş alan gene küçük Avrupa kentlerinin kilise alanlarını anımsatıyor. Evlerin bahçelerinde karalahana ekili. ” (Özlü: 1980: 62-63).

Kahramanımız burada bize İstanbul'un Rumeli kıyılarını anlatmaktadır. Bu manzarayı anlatmasının ilk sebebi komşusu Gani'nin bu güzellikleri görmezden gelip intihar etmesini doğru bulmamasından kaynaklanır. Kendisi psikolojik sorunlar yaşamasına rağmen ölümü düşünmemiştir. Kahramanımız burada İstanbul'u doğal bir güzellik olarak yorumlar. İnsanı büyüleyen bunca güzelliğin arasına ölümü yakıştırmaz. İkinci bir sebep olarak anlatıcı, bizlere Rumeli kıyılarındaki semtlerin görüntüsü ve yaşam tarzı hakkında bilgi vermek istemiş olabilir. Arnavutköy, Ortaköy yalıların, antikacıların, meyhanelerin yer aldığı semtlerken Kuruçeşme ve civarında ise gecekondü yerleşimi bulunmaktadır. Bu durumu da yine semtlerin etnik kökenine ve gelir düzeyine bağlayarak açıklayabiliriz. Bizi ilgilendiren husus, semtlerin peyzaj düzeni arasındaki farklılıkları gözler önüne sermektir.

Eserin genelinde İstanbul'a bakış açısı olumlu yöndedir. Anlatıcı/kahraman Anadolu'dan ailesi ile İstanbul'a gelmiş genç bir kızdır.

İlk bölümde anlatıcı şehirdeki yaşam tarzına uyum sağlamaya çalışır. İstanbul, büyükşehir olduğu için özellikle Anadolu'dan gelenler önce bu psikolojiyi yaşar. Anlatıcı Fatih'te kapalı bir çevrede oturur ve Taksim'de Rahibe Okuluna gider. Yaşadığı bu zıtlığa rağmen anlatıcı Taksim ve civarının yaşam tarzına çabuk uyum sağlamaktadır.

İkinci olarak karşımıza İstanbul'a olan özlem çıkmaktadır. Kahramanımız ilk eşiyle Ankara'da yaşamıştır, bir süre sonra psikolojik olarak hastalanıp İstanbul'da bir kliniğe yatırılmıştır, bir zaman da Akdeniz'e gitmiştir fakat İstanbul'a her dönüşünde

şehri özlediğini vurgulamıştır. Dolayısıyla burada İstanbul'un bir canlı gibi özlenebildiğini görmekteyiz.

Üçüncü olarak da İstanbul'un, Boğaziçi'nin doğal güzelliğinden bahsedilmiştir. Tarihî dokusunda değişim olmasına rağmen şehir hala çok güzeldir. Anlatıcı İstanbul'da kötü olaylar yaşamasına rağmen şehre hep olumlu açıdan bakmıştır. Yaşadıklarının sorumlusu olarak İstanbul'u görmez.

1.5. REFİK HALİT KARAY, AYIN ONDÖRDÜ

Romanımızda bir yaz gecesi İstanbul'da işlenen bir cinayetin nasıl gerçekleştiği çözülmeye çalışıldığı anlatılmaktadır. Vak'ayı maktül Rahşan Hanım'ın eski sevgilisi heykeltıraş Rıdvan Bey, eşi Rayiha Hanım ve olayla ilgilenen Komiser Haydar Bey anlatmaktadır.

Rıdvan Bey, romanda kendini şöyle anlatmaktadır:

"...Ben heykeltıraşım, karım Rayiha da ressamdır; daha doğrusu ressamdı, resme çalışmış, bırakmıştı. Yıllardır eline fırça almıyor. Yaşım otuz altı; onunki henüz yirmi sekiz, on senelik evliyiz. Şu var ki heykeltıraşım dediğime bakıp da sakın Akademiye hoca olduğuma veya memleketin her tarafına oturtulmuş heykellerle abidelerden bir kaçını da benim yaptığımı, mesleğimle para kazandığımı hükmetmeyiniz; esasen varlıklınız. Henüz belli başlı bir eser veremedim; başlayıp bitiremediklerim sayısızdır, daha bir tanesi olsun balçık halinden çıkıp fırınlanmış, yahut tunç şekline girmiş değil! Kırkıdan sonra da bir şeyler meydana getireceğim şüphelidir.

Ama yine de 'Heykeltıraş Rıdvan'dır ismim; hep öyle anılırım. Giyinişim bu hususta büyük bir rol oynuyor! Zira sırtımda kadife ceket, kukuletalı yarım palto, kravatsız gömlek, fermuarlı yelek nevinden epeyce acayip elbiseler gören yabancılar 'bohem bir sanatkar' olduğuma derhal hükmederek etrafa sorarlar:" (Karay: 1980: 7)

Rıdvan Bey eşi Rayiha Hanımı da şöyle anlatır:

"...Rayiha, Tülbentci meşhur Hacı Hamza Efendi'nin torunudur. Bugün ne büyükbaba ne yerine geçen baba ne de Kapalıçarşı'daki dükkan kalmıştır; lakin bir zamanlar vezir vüzerâ konaklarından tutunuz, fakir fukara evlerinde çocuk takımı, ter ve el bezi, baş örtüsü olarak kullanılan, göz nuru dökerek boncuk, pul, oya, mercan, sim vesaire ile daha sevimli hale getirilen halis Hint malı o canım tülbentlerin helal kazancı Hacı Hamza ailesini, mal, mülk, han, hamam, ırad, akar sahibi etmiştir.

Sultanhamamı civarındaki koca Tülbentçi Hanı'nın ve Kamer Hatun semtinde altı katlı büyük bir apartmanın tamamı Rayiha'nındır. Bana da babam Mümtaz Bey'den epeyce irad kalmıştı ama çoğunun altından girip üstünden çıktığım için şimdi sadece Harbiye'de oturduğumuz bina elimdedir.” (Karay: 1980: 8)

Rayiha Hanım ve Rıdvan Bey'i bu kadar detaylı tanıtmamızın nedeni, tezimizin konusunu oluşturan İstanbul algısını onların yaşam tarzından öğreniyor olmamız ve eserimizdeki olay örgüsünü onların anlattıklarından çözümlememizdir.

Makdül Rahşan Hanım, ilk gençlik yıllarında sinemada oynamış fakat daha sonra sinemayı bırakıp hafif meşrep bir hayat sürmüştür. Heykeltıraş Rıdvan Bey ile münasebeti de Rahşan'ın ilk gençlik yıllarına rast gelir. Hafifmeşrep bir yaşam sürerken biriktirdiği para ile Avrupa'ya gider ve orada müteahhit Rahim Bey ile tanışır. Parası olmadığı için Rahim Bey Rahşan'ı İstanbul'daki köşkünde misafir etmek ister. Rahşan bu durumu kabul eder ve İstanbul'a birlikte dönerek Rahim Bey'in köşküne yerleşir. Rahim Bey'in Anadolu yakasındaki köşkünde komşuları heykeltıraş Rıdvan ve eşi Rayiha'dır.

Olay'ın gerçekleştiği gece önce Rahşan ve Rahim daha sonra da Rayiha ve Rıdvan kumsala yürüyüşe giderler. Rahim eve sigara almaya gittiği sırada Rayiha vurulur.

Olaydan sonra sivil polis Haydar Korur ve ekibi olayı araştırmak için gelirler. Önce Rahim ve Rahim'in hizmetçisi Dürdane'den şüphelenirler. Daha sonra sorgu için komşu köşkte oturan Rıdvan ve Rayiha'nın yanına gelirler. Onların sorgusu bittikten sonra Dürdane suçu üstlenir. Fakat gerçekte katil Dürdane değildir. Rahşan'ı Rahim'in vurduğunu düşünerek, Rahimi korumak için suçu üstlenir. Polisler olayı Dürdane'nin yaptığına dair bir delil bulamadıkları için ertesi gün Dürdane'yi serbest bırakırlar.

Olaydan sonraki gün Rayiha ve Rıdvan olayın şokunu üzerlerinden atmak için Harbiye'deki evlerine gitmeye karar verirler. Tam köşkten ayrılacakları sırada tekrar ifade vermek için karakola çağırılırlar. Dürdane'nin olay yerinde olmadığına dair iki tane şahit vardır. Fakat bu şahitler sadece Dürdane'nin o saatte evde olduğunu söylerler, olayla ilgili başka bir bilgileri yoktur. Rayiha ve Rıdvan'ın yeniden karakola çağırılmalarının sebebi Rahşan'ı vuran silahın daha önce Rayiha'nın çaldırdığını iddia ettiği silahtır. Kesin bir delil olmadığı için onlarda serbest bırakılır.

Karakoldan çıktıktan sonra Harbiye’ye gitmek için yollarına devam ederler. Yol boyunca Rıdvan’ın düşünceleri şöyledir:

“...Saat akşamın altısı...İstanbul tarafından Anadolu yakasına otomobil akını başlamış...Araba vapuru tıka basa yanaştı. Havanın rüzgarsız olmasına rağmen Boğaz suları akıntılı... Vapur iskeleye güçlükle yanaşiyor, Beyoğlu tarafına kavuşmak için sabırsızlanıyorum; geceki vak’a Anadolu semtinden de beni soğutuvermiş, tenhalıktan, ıhlamurlu bahçeden, münzevi kumsaldan, deve dikenleriyle örtülü karanlık yoldan, hepsinden!

Harbiye’nin kalabalığını, geceleyin Kurtuluş’un ışıklarla donanmış apartman pencerelerini, tramvay ve otobüs gürültülerini arıyorum; halk içine karışmaya can atıyorum. Yemeği Taksim Gazinosu’nda yiyip, Sergi Sarayı yanında kurulmuş olan Panayıra gideceğim. Ona Panayırdan daha kibar bir isim takmışlar ama; doğrusu, benim yakıştırdığım kelime... Raylı arabalara, çarpışan otomobillere, şemsiye gibi açılan salıncaklara da binerim belki... Her oyuna katılırım.” (Karay: 1980: 48-49).

Burada bir insanın yaşadığı kötü bir olaydan sonra sevdiği bir yerden kaçmak isteyişinin psikolojisi vardır. Rıdvan yaz günlerinde dinlenmek için gittikleri Anadolu yakasından bu olaydan sonra soğumuştur. Bir an önce o geceyi unutup hareketli yaşantısına devam etmek istemektedir.

Burada aynı zamanda İstanbul’un iki yakası arasındaki farkı görmekteyiz. Anadolu yakasında sessiz, dinlendirici bir yaşam varken; Avrupa yakasında ise hareketli bir hayat hüküm sürmektedir.

Akşam yemeği için gazinoya giderler ve burada doktor olan fakat doktorluk yapmayan arkadaşları Münci ile karşılaşırlar. Doktor Münci, Rahim’in Paris’te mimarlık tahsili yaptığı zaman onunla aynı pansiyonda kalmıştır. Hep birlikte yemek yerler ve yemek sırasında işlenen cinayeti konuşurlar. Bu konunun üzerine Münci, öğrencilik yıllarında Slav kökenli bir kızın Rahim’e aşık olduğunu ve bir gün bu kızın kendini altıncı kattan attığını anlatır. Fakat Münci’ye göre bu bir intihar değil Rahim’in işlediği bir cinayettir. Zaten Rahim’den şüphelenen Rayiha’nın duyduklarının üzerine şüphesi daha çok artar. Okuduğu polis romanlarının da etkisiyle Rayiha kendini bu cinayeti çözmeye adar. Yemekten sonra Münci ısrarla onları Boğaziçi’ne gezmeye davet eder. Yorgun oldukları için daveti kabul etmek istemeyen çifti ikna etmek için Boğaziçi’ni şu şekilde anlatır:

“... Boğaziçi’nin meziyeti nedir? İnsana ‘dinle ve dinlen’ der, orada denizi dinlersiniz, rüzgarı dinlersiniz; aydan ve yıldızlardan bile tatlı şeyler dinlenir; mırıltılar, fısıltılar, hışıltılar, şıkırtılar. Kulak bunlarla dinlenir, ruh da! Ay bana İstanbul’da sırf Boğaziçi ve körfezleri için doğar, dolaşır da başka semtlere hatır için azıcık aksediverir gibi gelir.” (Karay: 1980: 58).

Doktor Münici’nin bakış açısı, hayatı eğlenmek, zevk almak olarak düşünen bir kişinin algısıdır. Dolunay gibi bir doğa olayını bile sadece Boğaziçi’ne has bir özellikmiş gibi anlatmaktadır.

Mekandan çıktıktan sonra İstinye sırtlarına kadar giderler. Münici burada İstanbul ile ilgili bir yorum daha yapar.

“-Şu açıklıkta duralım biraz, dedi, bakınız letafete, tenhaliğa... Boğaziçi’ne bu hüznün, bu melal, bu geçmiş zaman yadigârlığı ne kadar yaklaşıyor. Tenhaliğı ne dinlendirici, ne hoş! Yer yer izbeliği sayesinde suların taş koğuklarındaki fışılığını, ağustos böceklerinin bir nevi şehvet haykırışlarını, sazlıklarda kurbağaların suya atlarken çıkardıkları münferit cumburtuyu, hepsini işitebiliyorsunuz. Boğaz’ın en seçme güzelliği neresindedir bilir misiniz?

-Sen daha alâsını bilir, bulursun, doktor!

-Hâl içinde daima mazi kalmasındandır. Buraya yalnız bir günün keyfi sürülmez, çünkü tarihin de keyfi tadılır. Suadiye taraflarında öyle şey yoktur, kötü bir modernlik özentiliği insanı üzer.

Hak veriyoruz.

-Ay Boğaz sırtlarında dururken eski körfez ve Kalender gecelerinden kalma bir yadigârı andırır, altmış odalı sahil sarayın avizesinden büyük bir şıngıl veya fonostur sanki...İçindeki keskin hatlı çehrede Sultan Mecit’in televizyon perdesinde bir türlü beliremeyen ilk tahta oturduğu genç padişah yüzünü sezer gibi olduğum çoktur.” (Karay: 1980: 59).

Doktorun buradaki düşünceleri bize İstanbul’un tarihsel izlerini hatırlatır. İmparatorluğa başkentlik etmiş bir şehrin görüntüsüdür bu. Doğal güzelliğinin yanı sıra bir kültür mirası olması hasebiyle de önemli bir şehir olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki burada İstanbul’un coğrafyasına sinmiş bir geçmiş zaman rayihası şehri hâlde bile maziyi yaşatır. Yazar/anlatıcı bu mazi hakkında bize ayrıntılı bilgi vermez. Bu yazarın konusuna odaklanmasından kaynaklanır. Ama İstanbul’un her köşesi bize geçmiş zamanı söyler. Esasen insan gibi şehirlerde geçmişi ile yaşar ve

geçmişinden kopamaz. Önemli olan buradaki geçmişin, kahramanın psikolojisine uygun bir şekilde nostaljik bir melâl ile düşünülmesidir.

Rayiha, Münci'den öğrendiği bu bilgilerden sonra katilin tamamıyla Rahim olduğunu düşünür ve onun katil olduğunu ispatlamak için kendini hafiyeliğe verir. Rahşan'ın davası Avukat Ramiz Bey'e verilir ve Ramiz Bey ile Rayiha daha önce tanışmaktadır. Bunu öğrendikten sonra bir akşam Ramiz Beylere yemeğe giderler fakat Rayiha istediği bilgileri elde edemez.

Birkaç gün sonra Rayiha tekrar Komiser Haydar Bey ile Dolmabahçe'de görüşür. Bu görüşmede Rayiha katilin Rahim olduğunu Haydar Bey'e ispatlamaya çalışır fakat Haydar Bey delilleri toplamanın daha doğru olacağını söyler ve ayrılırlar. Rayiha konuşulanları eşi Rıdvan'a anlatmak ister ve Taksim'de buluşurlar. Oradan birlikte Boğaz'a yemeğe giderler.

“...Yeniköy'ün kasvet verici çınarlı bir yolundan geçmemek için direksiyonu Hacıosman Bayırı'na çevirdim; doğru Büyükdere'ye indik. Yukarıda dağ havası vardı, alınlarımıza funda kokan bir rüzgar çarpıyor, rahat nefes aldırıyordu. Şimdi serinliğinde rutubetlenmiş tuz buruşukluğu duyulan, içine mevsim balığı taze sardalya ve çinekop ızgarası dumanı karışmış Boğaziçi'nin akşam havasındayız. Hiç de fena gelmiyor, iştah açıyor; acıktığımı duyuyorum, ayrıca alkol ihtiyacı da...

Bizim deniz kıyılarında, bilhassa Boğazda bu hava insanı rakı içmeğe davet eder; adeta zorla rakı sofrasına çağırır, iterek götürür, herkes de su katınca beyazlanan rakı kadehinin câzibesine kapılmış, o hedefe koşar gibi bir hal vardır.” (Karay: 1980: 130).

Rayiha, Boğaziçi'ne insanı alkole davet eden bir unsur olarak bakmaktadır. Bunun sebebi belki de yaşadıkları olayın izlerini silmektir.

Rıdvan, Rayiha bu olaya kendini bu kadar çok kaptırdığı için Avrupa'ya seyahate gitmek ister. Rayiha'da Rahim'in Paris'te işlediğini düşündüğü cinayeti de çözebileceğini kanıtlamak için seyahate gitmeyi kabul eder. Gemi ile İstanbul'dan ayrılırlar. Aynı gemide Komiser Haydar Bey'de seyahat etmektedir. Deniz yolculuğu sırasında Rayiha, Haydar Bey'e cinayeti kendi işlediğini, bu yüzden Rahim'i katil olarak göstermeye çalıştığını itiraf eder. Fakat daha sonra Haydar Bey'e şaka yaptığını söylese de Haydar Bey başından beri gerçeği bilmektedir. Rayiha'nın bu cinayeti kıskançlıktan değil dolunayın insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisinden dolayı olduğunu düşünür. Bu sebeple onu tutuklamaz ve ondan Avrupa'da tedavi olacağına

dair söz alır. Fakat Rayiha Avrupa'ya gidince tedavi olmaz, bir gün daha çok hastalanır. Rıdvan dinlenmesi için onu sakın bir otele yerleştirir, kendisi de cinayeti işleyen kişinin bahçıvanları Durmuş Efendi olduğunu düşündüğü için ona cinayeti itiraf ettirmek adına İstanbul'a döner. Rıdvan, İstanbul'a geldiğinde olayın üzerinden bir ay geçmiştir ve yine bir dolunay gecesidir. Rıdvan, akşam yemeğini Durmuş Efendi ile birlikte yer. Yemekte Durmuş Efendi'ye suçunu itiraf ettirmeye çalışır. İtiraf etmeyince onu öldürür ve Rayiha'ya durumu mektup ile bildirir.

Romanda İstanbul Boğaziçi manzarası ve mekânları ile karşımıza çıkar. Eserin ana kahramanları Rıdvan ve eşi Rayiha, İstanbul'un zengin ailelerinin çocuklarıdır. Dolayısıyla yaşamlarını sürdürdükleri yer ve gittikleri yerler, İstanbul'un pahalı semtleridir.

Eserin konusu İstanbul'da işlenen bir cinayeti çözmektir. Cinayet İstanbul'un Anadolu yakasındaki köşklerin birinde işlenmiştir. Olayın yaşandığı yıllarda Anadolu yakası, zengin kişilerin dinlenmek için gittikleri yerler olarak anlatılmaktadır. Rayiha ve Rıdvan olaydan sonra 'dinlenmek için gittikleri Anadolu yakasından' ayrılmak isterler. İstanbul Harbiye'deki evlerine dönerler. Taksim ve civarı burada da karşımıza eğlence mekânları, alafranga yaşam tarzıyla karşımıza çıkmıştır.

Eserde mekân olarak kullanılan bir başka yer ise Boğaziçi'dir. Boğaziçi'ni üç farklı açıdan değerlendirme fırsatı bulabildik. Birincisi İstanbul'un doğal bir güzelliğidir. Dolunay gibi bir tabiat olayı bile sadece Boğaziçi'ne sunulmuş bir lütuf olarak anlatılmaktadır. İkinci husus Boğaziçi'ndeki mekânlarda yemek yiyebilen, burada gezebilen kişilerin ekonomik imkânları gelişmiş kişiler olduğu bir kez daha okuyucuya sunulmuştur. Üçüncü husus ise Boğaziçi'ndeki yalıların kültürel bir miras olduğu hususudur. Bu yorumu eserde Doktor Münci olarak tanıtılan yardımcı karakterin sözlerinden çıkardık.

1.6. BEKİR YILDIZ, HALKALI KÖLE

Eserimizde kronolojik bir vak'a örgüsü bulunmamaktadır. Sadece kahramanımızın hayatından bazı kesitlere yer verilmiştir. Romanı bu kesitlerden yola çıkarak ele almaya çalıştık. Bu kesitlerde yer yer geri dönüş tekniği de uygulanmıştır.

Olaylar kahramanımızın ağzından anlatılmış olsa da ismini gizlemiştir. Sadece anlattıklarından 1933 yılında Urfa’da doğduğunu, çocukluğunda da bir müddet İstanbul’da yaşadığını, Eskişehir’de evlendiğini, 3 çocuk babası olduğunu, öykü yazarı olduğunu öğreniyoruz. Bir de kendini ‘emekçi’ olarak tanımlamaktadır. Yıllar sonra Eskişehir’den İstanbul’a gelirler fakat hangi sebeple bu şehre döndüğü konusunda bilgimiz yoktur.

Eserdeki kilit nokta kahramanımızın eşinden boşanma çabasıdır. Yirmi bir yıl evli kaldıktan sonra bu kararı alır. Ekim Devri’nin 60.yılı kutlamalarından dönerken tartışmaya başlarlar ve bu tartışma kopma noktasının başı olmuştur. Bir akşam şiddetli bir tartışmadan sonra kahramanımız evi terk eder ve Beykoz civarında oturan annesini yanına gider. Bir müddet sonra kahramanımız annesini de kaybeder. Zamanla kendi evini kurar fakat bu süreçte eşi boşanmaya razı olmaz. Bir yıl gibi bir süre devam eder boşanma süreci. Bu sırada kahramanımız motorda gördüğü bir kadına âşık olur ve onunla görüşmeye başlar. Fakat daha sonra bu ilişkinin devam edip etmediği ile ilgili bilgimiz yoktur. Eserde olayların nasıl bir sonla bağlandığı da kesin olarak bilinmemektedir.

Romanda bizi ilgilendiren hususlar İstanbul’un bazı mekânlarının kahramanımızın üzerinde bıraktığı izlerdir.

İlk olarak karşımıza Haydarpaşa Garı çıkar.

“ Uyuyan insanların, sesini duymadıkları bir tren... Yük katarı mı? Meram Ekspresi mi yoksa? Düdük çalarak Haydarpaşa yönüne doğru geçip gitti. Ne anılarım var şu Haydarpaşa’da... Anadolu’dan getirip denizin sularına karıştırdığım, İstanbul’dan alıp Anadolu’nun bozkırlarına serpiştirdiğim.” (Yıldız; 1980: 48)

Kahramanımız hem Anadolu’da hem de İstanbul’da bulunduğu için Haydarpaşa onun için önemlidir. Çünkü burası İstanbul’a gelişlerin ve İstanbul’dan ayrılışların yaşandığı yerdir burası. Bu sebeple de sadece kahramanımız açısından değil o yıllarda yaşayan bütün insanlar için özeldir. Haydarpaşa bir yönüyle insanların hayallerini gerçekleştirebileceği bir umut kapısı bir yönüyle özlemlerin ilk safhasının yaşandığı bir yerdir.

İkinci olarak da karşımıza çıkan yer Üsküdar Meydanı’dır. Kahramanımız annesinin cenaze töreninden sonra buraya gelir ve şöyle düşünür:

“Küçük kızım olsaydı şimdi yanımda. Şu Üsküdar Alanı’nda... Elini tutsaydım... O dolaştırsaydı beni... Onun gözleri, yüreğiyle baksaydım İstanbul’a...” (Yıldız; 1980: 63)

Burada kahramanımız yaşadığı olayların sorumlusu olarak İstanbul’u görmez, fakat üst üste gelen üzüntüler sebebiyle mutsuzdur. Umutla bakabilmek için çevreyi, İstanbul’u çocukluğun verdiği masumiyetle izlemek istemek gerektiğini düşünür.

İstanbul ile ilgili bir başka dikkat çeken husus motorda tanıştığı bayanla beraberken düşlediği İstanbul’dur.

“...Bir canlıyı, bir insan canlısını tutmasını ilk kez becerebilmişsem, bu anın bitmesini istemem... Tüm insanlar el ele yürürken, bizde unuttukları pek çok şeyi anımsayacaklarını sezerim... İnsanlar kurutula kurutula, kıyıda köşede kalmış İstanbul çeşmeleri gibi, sevdamıza bakıp kestikleri umudu, bizde yeniden yeşertsinler isterim.” (Yıldız; 1980: 65-66)

Burada İstanbul denince akla gelen unsurlardan biri olan İstanbul çeşmeleri ile duygularını özdeşleştirmeye çalışmışlardır. Bunu yaparken de şehrin güzellik unsurlarından birinin yaşadığı olumsuz değişimi de gözler önüne sermektedir. Bir kültür mirası ürünü olan çeşmeler zamanın getirdikleri sebebiyle eski önemini yitirmiştir. Görüldüğü gibi romanda, İstanbul ile ilgili derinlemesine bir algı değil yüzeysel bir iki temas vardır. Yalnız İstanbul’un önemli tarihî bir unsuru olan çeşmelerin artık fonksiyonlarının kalmadığına vurgu yapılması dikkati çekmektedir.

Genel olarak eseri değerlendirdiğimizde belirgin bir İstanbul algısı görememekteyiz. Anlatıcı/kahramanın gözlemlediği küçük kesitlerden bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Eserin vak’a zamanı 1970’li yıllardır.

İlk olarak karşımıza Haydarpaşa Garı ile ilgili yaptığı yorumdur. Haydarpaşa Garı İstanbul’un hem tarihî mekânlarından biri hem de şehrin Anadolu’ya, Doğu’ya açılan bir kapısıdır. Kahramanımızın da çocukluğunun bir dönemi İstanbul’da geçmiş daha sonra buradan Anadolu’ya gitmiş ve yine Anadolu’dan geldiğinde ilk gördüğü yer Haydarpaşa Garıdır.

Kahramanımız Anadolu yakasında yaşamaktadır. Bu nedenle eserde mekân olarak Üsküdar Meydanı ve Üsküdar Vapurundan izlediği Üsküdar civarı seçilmiştir. Üsküdar Meydanı’nın hareketli görüntüsü üzerine yorum yapılmıştır. Kahramanımızın

annesi Beykoz’da oturmaktadır fakat bu sadece bir bilgi olarak aktarılmaktadır. Beykoz ile ilgili herhangi bir değerlendirme söz konusu olmamıştır

1.7. NECİP FAZIL KISAKÜREK, AYNADAKİ YALAN

Roman, Naci isimli Felsefe Bölümü’nde asistanlık yapan bir kişinin yaşamındaki radikal değişimleri anlatmaktadır.

Naci, Felsefe Bölümü’nde Araştırma Görevlisi iken askere gider. Askere gitmeden önce Belma Hanım’ın yalısında arkadaşları Mine, Belma Hanım, Ressam Abid ve bazı diplomatlarla bir sohbete katılır. Aslında bu kişiler Naci’nin yaşam tarzına ve hayata bakış açısına uymamaktadır. Belma Hanım kırklı yaşlarda babasından ve eski kocasından kalan para ile geçinen bir mirasyedidir. Ressam Abid bohem hayatı yaşayan ve solcu bir kişidir. Mine de solcu bir kişidir. Naci, Belma Hanım’a ilgi duymaktadır, Mine ise Naci’ye ilgi duymaktadır.

Naci’nin hayata bakışını değiştiren asıl hadise onun İstanbul’dan 70-80 kilometre uzaklıkta askerlik yaptığı köyde tanıştığı Hüsmen Ağa ve Hüsmen Ağa’nın torunu Hatice’dir. Hüsmen Ağa köyünde molla olarak tabir edilen dini yönü kuvvetli bir şahsiyettir. Kahramanımız Naci’yi de bu noktada etkileyecektir.

Naci askerden döndükten sonra üniversitedeki görevine devam eder ve doçentlik tezi olan Ruhçu ve Maddecî Yönleriyle Batı Felsefesi ile meşguldür. Bir gün üniversitedeki odasında otururken Hüsmen Ağa gelir. Hüsmen Ağa Hatice’nin hasta olduğunu söyler ve Naci’den yardım ister. Naci, Hatice’yi üniversitenin hastanesine götürür ve burada Hatice’nin kan kanseri olduğunu öğrenirler. Doktorlar hemen Hatice’yi hastaneye yatırır. Naci’nin manevi anlamda yaprak misali sallandığı günlerde Hüsmen Ağa ve Hatice’nin gelişiyi daha fazla değişim göstermiştir. Hatice hastanedeyken Naci ve Hatice evlenirler fakat birkaç gün sonra Hatice ölür. Hatice’nin ölümünden sonra Naci tasavvufa ve dini unsurlara yönelir. Bu süreçte imam bir arkadaş da edinir ve onunla maneviyat üzerine sohbetler eder. Fikirleri değişen Naci, yarısına kadar hazırladığı doçentlik tezini yakar ve İslam Tasavvufu ve İnsanlığın Beklediği Nizam isimli yeni bir tez hazırlar. Fakat tezi jüri tarafından kabul görmez. Bunun üzerine Naci asistanlıktan ayrılır ve tezini kendi imkânları ile kitap olarak yayımlar.

Naci'nin kitabı yerel basında eleştirildiği ve övüldüğü gibi yabancı basında da ilgi görmüştür. İslam coğrafyasını gezen bir gazeteci Naci ile röportaj yapar. Bu röportajdan sonra Milletlerarası Felsefe Cemiyeti Naci'yi konferans vermesi için Avrupa'ya davet eder. Naci daveti kabul eder ve konferansa katılır. Konferansta Belma Hanım ile karşılaşır. Belma Hanım, Naci'ye ilgi göstermesine rağmen Naci artık onunla ilgilenmez.

Konferanstan döndükten sonra Hüsmen Ağa'nın yanına gider ve kendine yeni bir manevi kapı aradığını söyler. Bu arayışı sırasında bir dergâh bulur. Naci aradığı iç huzuruna kavuşmuş olur.

Roman İstanbul ile ilgili unsurlar mekân tanıtımı olarak başlar. İlk olarak Belma Hanım'ın yalısı tasvir edilmiştir.

"...Boğaz'da yalı deyince hatıra Belma Hanımefendinininki gelir. Abdülaziz devrinden... Bilmem ne paşanın torunu Belma Hanımefendi bu yalıyı, üstü gümüş telkari çizgiler ve yakut, zümrüt renkleriyle süslü bir Avrupa pastası haline getirmeyi bilmiştir."
(Kısakürek; 1980:17)

İkincisi ise Hatice'nin doktora giderken vapurda izlediği İstanbul manzarasıdır.

"Sabahleyin mesud tavırlı annenin bahçe kapısına kadar uğurlamasıyla, Naci, Hatçe ve dedesi Boğaziçi vapurundalar... Hatçe dudaklarında aynı hayranlık tebessümü, boğazı, yalıları ve iskelelerde gidip gelen insanları seyrediyor."

- İstanbul'u nasıl buldun Hatçe?

Hatçe manzaradan gözünü koparıp Naci'ye çevirdi.

-Anlatamayacağım kadar güzel...

-Ne tarafları güzel?...

-Denizi, gökleri, camileri, evleri...

Naci uzaklarda yüksek bir binayı gösterdi:

-Şu gökdelen dedikleri nasıl bir şey?...

-Onlar canavara benziyor. İstanbul'u yemeğe gelmişler" (Kısakürek; 1980: 67-

68)

Burada metinle ilgili iki farklı yorum yapabiliriz. İlk olarak İstanbul'u daha önce hiç görmemiş, muhafazakâr bir şekilde yetiştirilmiş genç bir kızın bakış açısını görmekteyiz. Hatice İstanbul'un sadece silüetinin güzelliği ile ilgilenmiştir. Gördüğü

Boğaz manzarası, deniz, camiler dikkatini çekmiştir. İstanbul'un bu silüeti pek çok yabancı da dikkatini çeker. Yazar bunu kullanır. Dolayısıyla bu, genel bir değerlendirmedir. Yazar hazır imajı kullanır. Yalnız burada dikkati çeken başka bir konu o yıllarda İstanbul'un peyzajının değişmeye başlamış olmasıdır. Bir yanda eski devirlerden kalma yalılar, camiler, köşkler ve ormanlarla bir peyzaj, diğer tarafta yükselmeye başlayan gökdelenler. O yıllarda İstanbul'un doğal güzelliğini ve silüetini bozan yeni yapılar ve gökdelenler Hatice'nin dikkatini çeker. Yazarın gökdelenleri canavara benzetmesi dikkat çekicidir. Canavar, güzelliği yok eden bir yaratıktır. Burada yazarımız, İstanbul'un tarihî güzelliğinin yok edilmesini canavar benzetmesi ile verir. Gerçekten de İstanbul son yıllarda güzel bir bahçenin canavar saldırısına uğramış hâline dönmüştür. Maalesef Necip Fazıl konuyu derinleştirmez. Temasla yetinir.

Roman, bir asistanın iç dünyasında yaşadığı değişimin sosyal hayatına da nasıl etkilediği anlatılmaktadır. Psikolojik bir roman olduğu için çok fazla mekândan bahsedememekteyiz.

İstanbul ile ilgili ilk bilgi Belma Hanım'ın yalısıdır. Belma Hanım zengin bir bayandır. Yalı mimarisi İstanbul'a has özelliklerden birisidir. Eserde tanıtılan yalı da tarihî fakat Batı tarzında döşenmiş bir yerdir.

İkinci olarak da karşımıza Boğaz manzarası çıkmaktadır. Hatice, Anadolu'dan İstanbul'a gelen genç bir kızdır. Vapurda izlediği İstanbul manzarası onu etkilemiştir. Burada yine şehri doğal güzellik olarak yorumlayabilmekteyiz. Yalnız burada Naci'nin yaptığı yorum şehrin yapısının tahrip olduğunu göstermektedir. Bu tahribat çarpık kentleşmeden kaynaklanmaktadır.

1.8. SABAHAT EMİR, SANCILI BİR GÜN

Roman, tiyatro oyuncusu Tijen Hanım'ın bir gününü anlatmaktadır. Fakat yazar bu bir günü anlatırken sık sık geriye dönüş tekniğini kullanmıştır. Vak'a kronolojik bir sıra halinde verilmemiş, okuyucunun algılaması beklenmiştir.

Bizi ilgilendiren İstanbul algısı, geriye dönüşlerin yapıldığı noktalardadır.

Tijen Hanım, ailesinin tek çocuğudur. Bu sebeple ailesi, iyi bir eğitim alması için onu yatılı bir koleje gönderir.⁵Tijen, burada tiyatro oyuncusu olmaya karar verir ve olur. Bir akşam oynadıkları bir oyunun galasında kendinden yaşça bir hayli büyük olan Orhan Bey ile tanışır. Orhan Bey, bir üniversite de Profesör olarak çalışır. Çok geçmeden evlenirler ve Tijen, Orhan Bey'in isteği üzerine oyunculuğu bırakır. Bu süreçte Tijen, mutsuz bir kadındır. Eşinin sürekli arkadaşları ile siyaset konuşması, akademik çevrelerden bahsetmesi, kendi fikir ve isteklerine önem vermemesi onu bu mutsuzluğa iten sebeplerdir. Evlendiklerinden dört yıl sonra Tijen ve Orhan Bey önce evlerini ayırırlar. Altı ay kadar farklı evlerde yaşadıktan sonra bir gün Orhan, Tijen'e bir mektup gönderir. Bu mektup da boşanma davasını ya Tijen'in açmasını ya da kendi açacağını belirtir. Bu mektubu okuduktan sonra Tijen, evli oldukları günlerden birkaç anı hatırlar. İlk aklına gelen de Kavaklar'da bir balık restoranında yemek yemeleridir.

“...Genellikle Kavaklar'da sanatçıların, sözüm ona aydın kesiminin geldiği bir balıkçıya giderdik. Orhan, sahibini ve müşterilerinin çoğunu tanırdı. Çeşit çeşit çatallı bıçaklı servis yapıldı önümüze. Masamız soğuk, sıcak mezelerle donanırdı. Boğaz'ın çalkalanıp duran sularının gümüşü aksi sanki tatlı aşk sözcükleri bekler gibi kadehlerimizde oynayırdı. Kıpır kıpır ve sevecen... Sihirli bir rüzgâr esmiş gibi gönül evimin kapıları, pencereleri bir biri ardınca açılır dururdu. İçim yeniden başlamaların umuduyla çalkalanır, dopdolu gelişler beklerdim. Sonra birden kocamın yüzüyle karşılaştım. Dalgın ve düşünceli. İhtiyatlı yudumlanan rakının etkisiyle olacak, kalın camların arkasında süzülen gözleri değil yakınları, ufukları aşma doğrultusundadır. Düşünce sislerle kaynaşır, dalgalarla oynayan martıların kanatlarına takılıp havalanır. Kadehlerde yer değiştiren akislere aldırmasız dikkat, çılgınlara yöneliktir. Susarım. O da suskundur. Ben hala beklerim. Ama o, beklemekten uzaktır.” (Emir; 1980, 15-16)

Burada yazar, Tijen'in Balıkçı lokantasında gördüğü Boğaz manzarası ile bu manzaranın onun iç dünyası üzerindeki etkisini tasvir ve tahlil eder. Boğaz manzarası ona farklı heyecanları, sevinçleri yaşatmaktadır. Bu bakımdan burada Boğaz'ın güzelliği mi, kahramanın duyguları mı öne çıkmaktadır anlaşılmaz. Fakat şunu söyleyebiliriz ki kahramanı etkileyen unsurlardan biri de Boğaz'dır.

⁵ Kolejin nerede olduğu, burada ne kadar eğitim gördüğü, buradan sonra hangi okula gittiği ile ilgili bilgi verilmemiştir.

O gece lokantada Orhan'ın arkadaşları ile karşılaşır ve birlikte otururlar. Tijen eskiden oyuncu olduğunu, dört yıl önce Orhan ile evlenince bıraktığını söyler. Orhan, Tijen'in mesleği konusunda yeteneksiz olduğunu söyler ve tartışmaya başlarlar. Tijen yine manzarayı izlemeye başlar.

“...Uzakta, Beykoz'un sisli tepeleri, sanki yeşillikleri rüzgârla elele son türkülerini söyler gibi efsanevi bir manzara alır. Nerede çalındığı belirsiz bir pikapta derinden derine yavuklusunu yapmacıksız, sade bir tutkuyla öven bir Rumeli türküsü çalar. (Bir nedense sık sık 'Elâ gözlerine kurban olduğum ,

-Yüzüne bakmaya kıyamadım ben' şarkısı söylenir. Çok yakınlarda elâ gözlü bir dilberin özlemini çeken var. Ama kim?)

Türlü peyzaj oyunları ve kendine özgü ritmiyle sanki uzaklaşma yaratmak, sanki 'İnsafa gelelim beyler! 'demek ister gibi araya girmeye çalışmaktadır İstanbul. Ama kim görür? Kim dinler? Ben'ler alabildiğine büyümüştür. Evlilik, dalgalarla çöplerin boğuşması, birbirine gelişigüzel eklenen kırk sekiz saatin çatışmasıdır artık! ” (Emir; 1980: 23)

Burada Tijen'in bulunduğu ortamdan uzaklaşma psikolojisini görülmektedir. O yüzden karşı kıyıdaaki Beykoz'u izler. Beykoz'un görüntüsü sanatçı olan Tijen'e efsanevi bir manzara gibi gelir. Burada Beykoz'u efsaneye benzetmesinin sebebi oranın erişilmez ve uzakta olmasıdır denilebilir.

Tijen burada şehrin peyzajı ile insanların kişiliklerini kıyaslar. Anlatıcı, bir nevi ruh çözümlemesine gidiyor diyebiliriz. İnsanlar, İstanbul'un iki yakası gibi farklı özellikler gösterir. Bir taraf yoğunluğun, koşturmacanın, bencilliğin yaşandığı yer iken Beykoz tarafı yeşilliğin, dinginliğin yaşandığı yerdir. Anlatıcı bu kıyası yaparken belki de Tijen ve Orhan'ın farklı karakterlerini sezdirmek istemiş olabilir. Eşinin sanatına engel olan Orhan Bey, Kavaklar çevresini simgeler; sanatını eşine feda eden Tijen'i de Beykoz simgeler.

Şehrin farklı iki yakası insanların karakter özellikleri ile ilişkilendirilmiştir.

Bu hatırasından sonra Tijen, Orhan ile oturdukları evi ve bir akşam aralarında geçen sohbeti hatırlar. Ve şu şekilde aktarır:

“...Evimizin geniş camlarından minareleri, beton yağınları, kubbeleri ve tepeleriyle İstanbul ıslıl ıslıl görülür. Yemek sonraları kocam papyon kravatlı, derli toplu haliyle purosunu yakar, elleri cebinde bir süre manzarayı seyreder. Canı sıkındır.

‘Göçebe bir toplum olduğumuz yerleşme tarzımızdan belli’ der. ‘ Bak şu dağınık manzaraya, şu plansız, laubali, öbek öbek yerleşmeye. Plan denilen şeyden yoksunuz. İşte Batıda bu yok.’

Yakınlarda bir boza satıcısının sesi duyulur. Başiboş salınan sokak köpekleri birbiri ardınca karşılık verir. Motor gürültüleri sanki beyinde uğuldar. Kocanın gönlündeki ve zihnindeki şehir değildir bu. Dilini damağına yapıştırarak ‘Cık cık’ çeker. Görmüş olduğu Avrupa şehirlerinin üstünlüklerini bir bir sıraladıktan sonra bir öğretim üyesi tavrı içerisinde döner dolaşır sözünü söyler: ‘ Bizimki bin kocadan arta kalan kadın. Doğru söylemiş Fikret... Köhne Bizans!’

Evladı horlanmış bir ana gibi içim sızlar. Kümeleşen nokta ışıklarda hüznün ve kırılganlık titreşirken savunma için bir şeyler söylemek gerektiğini hissedirim. Ne söylemem gerekir, bilemem. Evet, yaşlı, yorgun, yorucu ve düzensiz bir şehir ama o kadar da fantezileri olan, büyüleyici, şaşırtıcı, vazgeçilmez... Ruhumuzun gün geçtikçe kalınlaşan is tabakalarına oranla çirkinleştirdiğimiz, sürprizlerle dolu peyzajlarına göz, kendine özgü iç müziğine kulak tıkadığımız, kişiliğini her gün biraz daha zedelediğimiz... Evet, denizleri kirli, duvarları kin ve öfke kokan sloganlarla dolu, insanların üstü başı kılıksız, yüzleri asık, kandırmacaların köşe başlarında pusu kurduğu bir şehir ama sıfatlamak ve yargılamak gerekirse ‘Köhne Bizans’ değil. Şehir, kendisini her zaman koruma ve yenileme mücadelesini verdi, hala öz çizgilerini kaybetmemede direniyor. ‘Köhne Bizans’, serüvenini yalnız kendisi için yaşamayı ilke edinmiş sadece hile tasarlayan karanlık ruhlarda sürdürmekte.

Akıllı ve bilgili kocam bunu bilmez mi? Düşünemez mi? ‘Ona ne vermekteyiz ki ne istemekteyiz?’ gibi bir soruyu kendine yöneltmez mi? (Emir; 1980: 27-28)

Burada iki farklı İstanbul algısı görmekteyiz. Biri Orhan’ın akademisyen titizliğiyle şehrin peyzajına olan yorumu. Ona göre şehrin dokusu bozuktur ve bu sebeple şehri köhne olarak yorumlar. Bu yorumu da yaparken bunu Türklerin tarihsel süreçteki yaşam biçimlerine yani göçebe oluşlarına dayandırır. Şehrin, plânsız, dağınık olmasını tenkit eder. Gerçi Orhan’ın tavrı pejoratifdir. Bunun için haklı olarak Tijen karşı çıkar. Fakat Orhan’ın son dönemdeki şehirleşme konusundaki tenkitleri haklıdır. Burada Fikret’in şiirinin hatırlanması ayrı bir haksızlıktır. Hep bilinir ki İstanbul, yaşayış şekli ve yerleşme plânı ile geçmiş yüzyıllarda seyyahların dikkatini çekmiş bir şehirdir. Hele “bin kocadan arta kalma” imajı İstanbul için benimsenecek bir yorum değildir.

Aynı manzara karşısında Tijen, Orhan’dan farklı düşünmektedir. Tijen de İstanbul’un yorgun, yorucu ve dokusu bozulmuş bir şehir olduğunu kabullense de yine de şehrin büyüleyici bir yapısının bulunduğunu düşünmektedir. Belki de sanatsal bir

bakış açısıyla manzarayı gözlemlediği için bozulmuşluğun ardındaki gizemin, güzelliğin farkındadır.

Bu anıdan sonra Tijen, eşinin gönderdiği mektuba tekrar bakar ve annesini arar. Çocukluğundan beri aralarından iletişim kopukluğu olduğu için beklediği ilgi ve desteği göremez. Daha sonra babasını arar, ondan da aynı umursamazlığı görür. Son olarak kendisi gibi tiyatrocı olan arkadaşı Ayla'yı arar ve onu evine davet etmek ister. Ayla da çocuğunun hasta olduğunu, gelemeyeceğini söyler. Bu konuşmadan sonra Tijen'in içini yalnızlık duygusu kaplar ve yaşadığı bu günü "sancılı gün" olarak adlandırır. Tüm bu ruh bunalımları içerisinde intiharı ve öldüğü günü düşünmeye başlar. Masasının üzerine ilaç şişelerini getirir fakat önce evden kaçan kedisini bulmak için sokağa çıkmak ister. Evden çıktığında merdivenlerden yuvarlanır ve alt kata yeni taşınan yaşlı komşusu onu evine alır. Tijen'e çorba ikram eder, burkulan ayağını tedavi etmeye çalışır. Bu sırada Tijen ve yaşlı teyze sohbet etmeye başlar. Tijen bütün hayatını, boşanmak üzere olduğunu teyzeye anlatır. Teyze, samimi bir ilgi ve dikkatle Tijen'i dinler ve ona teselli vermeye çalışır. Teyze, Tijen'e yarın kızının geleceğini söyler ve Tijen'i çaya davet eder. Bunun üzerine Tijen ölümünü bir gün daha erteler.

Eser, Tijen'in intihardan vazgeçmesi ile biter.

Romanı ve romandaki İstanbul'a bakış açısını genel olarak değerlendirdiğimizde, daha önce incelediğimiz eserlerden daha farklı bakış açılarıyla karşılaşma olanağı bulduk.

Romanın ana Kahramanları tiyatro oyuncusu Tijen Hanım ve eşi Profesör Orhan Beydir. Tijen Hanım ve Orhan Bey maddi olanakları gelişmiş kimseler oldukları için mekân olarak yine karşımıza Boğaziçi civarı çıkmaktadır.

İlk olarak da Kavaklar'da yani Yeniköy çevresinde gittikleri bir balık lokantası dikkatimizi çeker. Burada Tijen Hanım'ın Boğaziçi ile ilgili yaptığı yorumlar dikkat çekicidir. Öncelikle herkes tarafından görülen bu manzara onun ruh halini olumlu yönde etkilemektedir. Yani gördüğü somut güzelliğe iç dünyasında soyutluklar etkilemiştir. Boğaziçi'nin görüntüsünün insanı büyülediği, insana sevinç aşıladığı yorumunu yapmaktadır. Buna benzer yorumlar daha önce incelediğimiz eserlerde de mevcuttur. Dikkati çeken esas husus Tijen Hanım'ın Yeniköy'den karşı kıyıdaki Beykoz'u izlemesi ve şehrin iki yakasını insanlarla özdeşleştirmesidir. Yeniköy tarafını hareketli, bencil

insanlara, Beykoz tarafını da huzur veren, dingin kişilere benzetmektedir. Tijen Hanım'ın burada yaptığı yorum yirmi birinci yüzyıl İstanbul'unda da aynıdır. Avrupa yakası, koşturmacanın, hareketliliğin yoğun olarak yaşandığı bir yerken Anadolu yakası daha sakin, dinlendirici bir yerdir.

İstanbul ile ilgili bir başka yorum Profesör Orhan Bey'in evinin penceresinden izlediği İstanbul manzarasıdır. Burada evlerinin İstanbul'un hangi semtinde olduğuna dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Orhan Bey izlediği bu manzarada şehirdeki çarpık yapılanmayı görmektedir. Avrupa'da gördüğü şehirler ile İstanbul'u kıyaslamıştır. Hatta ünlü şairimiz Tevfik Fikret'in 'Köhne Bizans' tabirini o da kullanmıştır. Yalnız Orhan Bey'in köhne tabiri şehrin dokusuna yapılan tahribattan dolayıdır. Tijen Hanım ise aynı manzara karşısında Orhan Bey kadar katı bir yorum yapmaz. İstanbul'un yılların yorgunluğunu taşıyan bir şehir olduğunu kabul eder fakat bunun sorumlusu olarak İstanbul'da yaşayan kişileri görmektedir. Yani bu şehirde yaşayan insanların İstanbul'a herhangi bir güzellik sunmadığını dolayısıyla da şehirden beklenti içine girilmemesi gerektiğini vurular. Özetle Tijen Hanım'ın bu noktada da şehre bakış açısı yine olumlu yöndedir.

1.9. SEVGİ SOYSAL, HOŞ GELDİN ÖLÜM

Romanımız Sema adında bir kadının hayatını anlatır. Sema Ankara'da üniversitede okuyan bir genç kızdır. Üniversitedeyken Ömer adında bir asistana aşık olur. Ömer üniversitede asistan olmasına rağmen siyasetle de yakından ilgilenmiştir. Siyaset ve bu yoldaki çalışmaları yüzünden İstanbul'da tutuklanmış ve sonra üniversitedeki görevinden alınmıştır. Ömer'in yönlendirmesiyle o da siyasetle ilgilenir. Sema bu süreçte üniversiteden arkadaşı Hasan ile evlenir.

Hasan, Mamak'ta yaşayan gelir düzeyi düşük bir ailenin üniversite okuyan oğludur. Sema ile evliliği sırasında, o da siyasi suçlardan dolayı tutuklanır. Hapiste iken Sema ve Hasan boşanır, çocukları Ali'ye de Hasan'ın annesi Hayriye Hanım bakar. Tüm bu olanları Sema Ali'yi ziyaret etmeye gittiğinde hatırlar.

Bizim konumuzla ilgili kısım, Ömer ve Sema'nın üniversitedeyken İstanbul'a gitmeleri sırasındadır. Dolapdere'de bir gecekonduda yaşarlar. Amaçları İstanbul'daki mitinglere katılmaktır. Sema bunu şöyle anlatır:

“...Aynı, iki yıl öncesinde olduğu gibi. Aynı Ömer’in polisçe alınıp, götürüldüğü günün akşamında olduğu gibi. Sokakta çevirmişlerdi Ömer’i, Sema’yla birlikte oturdukları, İstanbul’un o kenar mahallesindeki evi polis bilmiyordu henüz. Sema, Ömer’in götürüldüğünü öğrenmişti arkadaşlarından ama, hemen o gece, Ömer’in evlerinin adresini verebileceği aklına bile getirmeden, tıpış tıpış dönmüştü evine. Sonra hep Sema suçlandı bu yüzden. İşkencede verilebilecek bir adrese gitmek akılsızlığında bulunduğu için.” (Soysal, 1980,14)

Bu evle ilgili başka bir bilgide şu şekilde geçmektedir:

“Dolapdere’deki gecekonduya vardıklarında, evden taşan seslerin ta dışarı vurması kızdırdı Ömer’i.” (Soysal, 1980: 49)

Bu eseri,çalışmamıza dahil etmemizin sebebi, bize, o yıllardaki Dolapdere’yi vermesidir. İstanbul’un ortası olarak bilinen Taksim’in civarında oluşmuş bir gecekondu semtidir Dolapdere.

Bu romanda İstanbul’a bakış açısı tamamen siyasî boyuttur. Çünkü kahramanlarımız Sema ve Ömer’i Ankara’dan İstanbul’a getiren sebep, siyasi anlamda fikirlerini daha iyi savunabileceği görüşüdür.

Eserde mekân olarak sadece Dolapdere geçmektedir. Romana göre Dolapdere o yıllarda üniversite öğrencilerinin oturduğu bir gecekondu semtidir. Dolapdere ve herhangi başka bir semt ile ilgili başka bir bilgi bulunmadığı için detaylı bir değerlendirme yapamamaktayız.

İstanbul sadece doğal güzelliği, ekonomik imkânları ile eserlerde yer almamış, sosyal yaşantı ve siyasî olgu açısından da merkez olması dolayısıyla da yer almıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

1981’DE BASILMIŞ ROMANLARDA İSTANBUL ALGISI

2.1. SÖZER ÖNAY, ÖTEKİ

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yazar anlatıcı konumundadır. Burada anlatıcı aynı zaman da kendi edebi kimliğini arayan bir yazardır. Edebiyata ilgisi şiirle başlamış fakat o bir roman yazmak istemektedir. Kitabın birinci bölümünde istediği yapıtı oluşturmaya çalışır. Elbette bu sırada yaşadıkları da romanın içinde yer alır. Bizi ilgilendiren kısım ise İstanbul ve İstanbul'daki birkaç mekânın yazarın iç dünyasına, eserine yaptığı etkidir. Bu etki romanda iki şekilde görülür. İlk olarak anlatıcının İstanbul algısı şeklinde görülür, ikinci olarak da kilisede gördüğü bir melek ikonu onun eserinin esin kaynağı olur ve romanın ikinci bölümünde de bu meleğin öyküsünü okuyucuya sunar. İlk bölümde bu meleği “adsız melek” olarak tanımlar ve eserini de “Meleğin Kitabı” olarak oluşturmaya çalışır fakat çok emek harcamasına rağmen aldığı notları bir türlü bir araya getirip tamamlayamaz. Eserini oluşturabilmek için başka bir arkadaşı K.’nın yanına Kolonya (Köln) şehrine gider fakat orada da eserini bütünleştiremez. Anlatıcı eserini yaşadığı zamandan on yıl sonra kaleme dökmeyi başarabilmiştir. Bu nedenle romanda geriye dönük bir anlatım hakimdir.

Anlatıcı eserin ikinci bölümünde birinci bölümde “adsız melek” olarak tanımladığı Melek Sofdu’nun hikayesini meleğin kendi ağzından, metafiziksel olarak anlatır.

Roman yazarın kendini İstanbul’a ait olarak görmesiyle başlamaktadır:

“...Bugün 2 Mayıs 1972. Şu anda yazı yazdığım odanın tam karşıma gelen penceresinden doğduğum, ait olduğum kentin vazgeçilmez bir görünüşünü yeniden orada görüyorum. Sağda Sarayburnu ve Akıntıburnu’nun, ileride Kadıköy’ün ve üzerinde bulunduğum Cihangir sırtlarının oluşturduğu üçlü. Saat beş buçuk olmalı. Uzayan bahar akşamının bu alaca vaktinde denizin üzeri karardıkça şehrin üç kıyısı adeta birbirine yaklaşarak gerçek olmayan bir uzay yaratıyor. Karaköy’den Haydarpaşa, Kadıköy, Harem ve Boğaz’a ve yeniden ters yönde işleyen vapurlar, balığa çıkmış kayıklar bu uzayda oyuncaklaşıyor. Sarayburnu önünde dalgalara göğüs geren römorklu bir çatananın Kadıköy vapuru ile yan yana geldiğini görüyorum; aynı anda limandan başka bir vapur, gelen vapurla düşsel bir çizgide karşılaşmak üzere yola çıkıyor. Gözlerim Sarayburnu’ndan Kızkulesi ve Salacak dalgakıranının çizgisiyle belirlenen karşı yakaya, oradan da önlü arkalı set set apartmanların doldurduğu Cihangir sırtlarına kayıyor. Sanki birbirlerinden haberliymiş gibi uyumlu aralıklarla yanan elektrik ışıklarını uzaklardan yakına doğru izliyorum: oradan oraya kayan bakışlarım bir ışıktan ötekine geçiyor, duruyor, yeniden geçiyor. Sonunda bakışlarımın çizdiği üçgen burada, ayaklarımın altında

bitiyor...Bakışlarım mı dedim ? Benim bakışlarım mıydı bunlar, yoksa olmak istediğim yazarın mı?” (Sözer, 1981: 11-12)

Burada karşımıza anlatıcının iki ayrı İstanbul psikolojisi çıkar. İlki doğduğu, büyüdüğü kendi ile özdeşleştirdiği bir İstanbul. Bu bir aidiyet psikolojisidir. Belki de anlatıcı yaşama gözlerini bu şehirde açtığı için şehri bu kadar benimsemiştir. Ya da şehrin farklı özelliklerinin onun ruh dünyasının farklı pencerelerine hitap ettiği için bu denli kabullenmiştir.

İkinci algı ise, anlatıcı bir yazar olduğu için İstanbul’un olağan görüntüsünü okuyucuya bilinenin dışında bir alem olarak çizmeye çalışmıştır. Bunu da İstanbul’u farklı bir uzaya benzeterek yapar. Yazar, Boğaz’ın görüntüsünü, İstanbul’da yaşayan insanlar için sıradan bir görüntü olan bu görünüşü yazarlara ait imgesel bir dille anlatmaya çalışmıştır.

Anlatıcı bir gün fakülteden çıkarken M. adında bir bayanla tanışır. Ona yazar olduğunu fakat henüz istediğini yazamadığını söyler. Bayan M, Almanya’nın Tübingen kentinde Türkoloji okuyan bir şahıstır. M.’nin babası bir Alman gazetesinin İstanbul haber yazarıdır ve babasının görevi sebebiyle İstanbul’a gelir. Anlatıcı ve Bayan M, zaman zaman edebiyat sohbetleri yapmak için görüşürler.

Bir gün anlatıcı ve arkadaşı M. sanat üzerine sohbet ederken anlatıcı şöyle der:

“...Nasıl anlatayım, gittikçe soyuta kaçan, ilgisizleşen bir yazma işiyle ‘yaşam’ denilen somut ama erişilmez gerçeklik arasında sıkışıp kalmak gibi bir şey. Arada bir boğazımı sıkmış olan bu duygu, ilk erişkinlik yıllarımdan beri bu kentteki kimi sanat yapıtları önünde duyduğum karışık başka bazı duyguları anımsatıyor şimdi. Giderek bunların ona eş olduğunu anlıyorum. Bir Dede Efendi müziğinin ya da ne bileyim hat sanatının örneklerinin dünyaya sırt çevirmişliği, günlük duygularımızı dilim dilim dilip artık bizim olmayan, bizi aşan bir melankolide eriten soyutluğu karşısında bunalışım, öbür yanda bir Grek başının, bir roma yontusunun beni müthiş duygusal şeyler olarak etkileyişi. İstanbul’un tüm sanat geçmişinin karışıklığıydı bu kuşkusuz: Bu pagan, sonra pagan ve hıristiyan, sonra hıristiyan ve müslüman, sonra belki de yalnızca müslüman kent... Sinan’ın camilerinin gölgesinde yaşayıp da Bizans mozaiklerini seyretmenin, ama gizliden müzedeki bir ceğim. İşte bu durum duyarlılığımı çok öncelerde Roma yontusuna âşık olmanın karışıklığı, diyeden **başlayarak tuhaf, aşırı denebilecek bir biçimde etkilemiş olmalıydı: İki duygu yarışmaya başlamıştı içimde, birbirinden habersiz.” (Sözer, 1981: 15-16)*

Kahramanımız burada kendi san'at anlayışını İstanbul'a benzetmektedir. Onun san'at anlayışı İstanbul gibi kozmopolittir. Anlatıcı eserlerinde İstanbul'u anlatmaya çalıştığı için kendi üslubunu bulmakta zorlanmaktadır.

Görülüyor ki anlatıcı İstanbul'un tarihsel süreçte geçirdiği kültürel değişimin, kültürel zenginliğine vurgu yapar. Bir tarafta Dede Efendi dolayısıyla musıkî, hat sanatı gibi klasik dönemin soyut sanatları, Grek, Roma dönemlerinin kalıntıları görülür. Konu görülenden öteye taşınır ve bu taşınmada merkezde inanç vardır. Biliyoruz ki sanatın kaynağında bulunmaktadır. Pagan, Pagan ve Hristiyan, Hristiyan ve Müslüman ve yalnızca Müslüman kent. Kentin yüzeyinde bu anlayışlar vardır. Görülüyor ki anlatıcı ve arkadaşı İstanbul'u hem iç içe bir kültür ve medeniyetler şehri olarak hem de çeşitli dinlerin yaşandığı bir mekân olarak algılıyor. Unutmamak gerekir ki burada bir medeniyet perspektifi söz konusudur. Dolayısıyla anlatıcı İstanbul'a bir coğrafik mekân olarak bakmıyor.

Bir gün Anlatıcı arkadaşı M ile Taksim'de buluşurlar ve Maçka'ya kadar yürürler sonra da Taşlık'taki Şark Kahvesine otururlar. Burada Bayan M.' de şiir yazdığını söyler ve onun bir şiiri üzerine sohbet ederler. Anlatıcı M.'nin bu şiirinden çok etkilenir. Ertesi gün M.'nin kaldığı Park Otel'de yeniden buluşurlar. O gün, önlerindeki cuma günü Süleymaniye Camii, öteki camiler ve Üsküdar'daki camileri gezmek için sözleşirler. Cuma günü kahramanımız oteli aradığında Bayan M.'nin otelden ayrılıp babası ile Ankara'ya gittiğini öğrenir. (Sözer: 1981; 17-24)

M.'nin gidişinin ardından kahramanımız ona şiiriyle ilgili bildiri tarzında sayılabilecek uzun bir mektup yazar. M.'de kahramanımıza gidişini daha sonra açıklayacağını ve bir daha onu aramamasını ister. (Sözer: 1981; 27-32)

Kahramanımız bu mektuptan sonra M.ile kararlaştırdıkları gibi İstanbul'u gezmeye başlar. Bunları şu şekilde nakleder okuyucuya:

"... M.den zorunlu olarak koptuğum o yılın haziran ayı başlarında, şimdiye değin görmediğim eski mahallelere dalarak, yorulunca camii avlularında dinlenerek İstanbul sokaklarını dolaşıyordum. Mayıs sonlarıyla haziran başlarında, arnavut kaldırımlı kimi sokaklara, eski bir duvara, bir saray bahçesinin kapısına vuran güneşin adeta maddesel, elle dokunulabilir bir doluluğu vardır İstanbul'da. Ama belki bundan fazla İstanbul'a özgü bir şey, bu tensi, çağırğan gün ışınlarının bir obeliskin, bir Bizans kilisesinin, bir yazının en kuytularına kadar sokularak tarihin bu en eski yapıtlarını tüm

duyusallığı ile kuşatmasıdır. Yapma olanla onun üzerindeki canlı dokunuşun karşıtlığı. Alıştığım, denediğim bu iklim ve çevre oyunu bu kez yeni bir anlam kazanıyordu benim için. Dinlerin içe kapalı dünyaya bakışını duyusallığa, tensiliğe, dünyalı olmaya açarken kendisinde nice karşıtlıkları harmanlayan bu şehirde ben de, niye saklamalı, canlanan o ‘meleği’ aramaya başlamıştım. İçimden bir ses, kurmaca ama gerçek ama işte yine de kurmaca bu varlığın öz vatanının bu karşıtlıklar kenti olduğunu söylüyordu. İstanbul’un yıkılıp yeniden yapıldığı bir dönemde o da bir yıkıntının altından sağ çıkmış olabilirdi.”
(Sözer, 1981: 33)

Anlatıcı burada hem İstanbul’un sokaklarının görüntüsünü sözcüklerle resmetmeye çalışmış hem de yazmak istediği şeyleri İstanbul’un sokaklarında aramaktadır. Bu arayış daha çok görünenlerin arkasındakileri yakalamak üzerinedir. Sözer Önay, bize bir şehrin tabi burada İstanbul’un katmanlarını açar. Bu görünenin arkasındaki kültür ve medeniyeti yakalama ve anlama gayretidir. Ne var ki yazar bu konuda derinleşmiyor, temas edip geçiyor. Yazarın burada melek olarak tabir ettiği ona ilham verecek olan İstanbul görüntüdür. Bununla birlikte kahramanımız somut İstanbul görüntüsüne olağanüstü bir özellik yükleyerek onu soyut bir güzelliğe, bir ilham ışığına taşımaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de şehrin içinde bulunan farklı dinlerin simgeleri olan kilise ve camilerden yararlanmaktadır. Aynı zamanda İstanbul’un bu zenginliklerini tezatlıklar şehri olarak yorumlamıştır. Yazar bu zıtlıklar içerisinde anlatılacak somut bir güzellik aramaktadır. İstanbul’un bu farklılıkları anlatıcının sanat anlayışını da karmaşıklığa itmektedir. O da somut ve soyut arasında gelgitler yaşamaktadır.

İncelediğimiz roman dolayısıyla İstanbul’u soyut bir güzellik olarak değerlendirmeye çalışıyoruz. Çünkü burada sonradan camiye dönüştürülen kilisede gördüğü “adsız melek” onun eserinin temelini oluşturacaktır. İstanbul’u anlatmak isteyen anlatıcı notlarını yarım bırakarak artık adsız meleğin öyküsünü anlatmaya başlayacaktır.(Sözer: 1981; 34-48)

Bu gelgitler içerisinde arkadaşı K.’nın yanına Kolonya şehrine (Köln’e) gider. burada Marianna isimli bir bayanla tanışır ve onun yaşadıklarını anlatır. İstanbul’a döndüğünde anlatıcının esin kaynağı olan M.’nin Almanca yazılmış olan şiirini Türkçe’ye çevirir. Bu şiirdeki imgesel çağrışımlar onu meleğin hikâyesini yazmaya itmektedir. (Sözer: 1981; 49-86)

Buradan sonra eserimizin ikinci bölümü başlar ve adsız melek kendi öyküsünü anlatır. Atalarının İran'dan geldiğini, önce Mezopotamya'ya gittiğini farklı dinlerden geçtiğini ve en sonunda İstanbul'a gelerek sonradan camii olan bu kilisenin duvarında bir ikon olarak çizildiğini anlatır.(Sözer: 1981; 87-139)

Eseri genel olarak değerlendirdiğimizde İstanbul karşımıza soyut olarak çıkmaktadır. Romanın ana kahramanı yani anlatıcı İstanbul'da doğup büyümüş bir yazardır. İlk olarak da bize oturduğu Cihangir semtinden İstanbul'un görüntüsünü betimlemiştir.

Romanda dikkat çeken kısım İstanbul'un bir kültür şehri olarak değerlendirilmesidir. Anlatıcı bu değerlendirmeyi yaparken İstanbul'u bir melek ikonu ile özdeşleştirmiştir diyebiliriz. Melek, kültürü etkilen bir parça olan din unsurundan gelmektedir. İstanbul'da tarihî olarak değerlendirildiğinde çeşitli milletlere, dinlere ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Bu hususlarla İstanbul'a baktığımızda şehrin bir kültür mozaïği olduğunu görmekteyiz.

2.2. HAKKI ÖZKAN, İNCİ

Roman, İstanbul Kumkapı civarında yaşayan bir ailenin yaşamını ve ailenin büyük oğlunun başından geçen sıra dışı bir olayı konu almaktadır. Yazarımız eserde vak'ayı zaman zaman izleyici bakış açısıyla kendisi anlatmış zaman zaman da kahramanları konuşturmuştur. Olay kronolojik bir sıra ile okuyucuya sunulmaktadır.

Eserde olayda rol alan şahsiyetler Recai Bey, oğlu Can ve Can'ın arkadaşları Yamuk ve Sulu'dur. Yardımcı kahramanlar eşi Necla Hanım, oğulları Nevzat ve Bülent'tir. Figüran durumundaki şahsiyetler ise Yamuk'un teyzesi Ayşe Hanım, Ayşe Hanım'ın dostu Rıza Bey, mahalle bakkalı, kahvehanedeki adamlar, mahalle sakinleri ve polislerdir.

Recai Bey, geçimini balık tutarak sağlayan maddi imkânları bir hayli kısıtlı bir şahsiyettir. Hatta onun bu durumu mahalle bakkalı, kahvehane ve diğer mahalle sakinleri tarafından eleştiri ve alay konusu olarak değerlendirilmektedir. Recai Bey mahalle arkadaşlarına her zaman eskiden çok zengin olduklarını, babasının onun için özel öğretmenler tuttuğunu fakat bir yangında tüm mal varlıklarını kaybettiklerini

anlatmaktadır. Mahalleli de bu duruma inanmayarak onun içinde bulunduğu durumla alay etmektedir. (Özkan; 1981: 8-19)

Recai Bey, bakkaldan alışveriş yapabilmek için büyük oğlu Can'ı bakkalın yanına çırak olarak vermiştir. Fakat bakkal, Can'ın sürekli kitap okuyup müşterilerle ilgilenmemesi bahanesiyle Can'ı işten çıkarmıştır. Can, fırsat buldukça arkadaşlarıyla kitap okuyan, okumayı seven bir çocuktur. O gün işten çıkarılan Can yine arkadaşları Yamuk ve Sulu ile Kumkapı sahiline kitap okumaya gitmiştir. Can eve geç kaldığı için annesi Recai Bey'i Can'ı aramaya göndermiştir. Oğlunu almak için sahile doğru yürüyen Recai İstanbul'un mehtaplı bir gecesinde Kumkapı'yı ve karşı sahildeki Kadıköy ve Fenerbahçe'yi şöyle görmektedir:

“...Mavi ile kara arası bir geceydi. Yıldız yıldızdı gökyüzü.

Uzaklarda adalar, Kadıköy, Fenerbahçe milyonlarca ateş böceğinin saldırısına uğramışcasına ışıltılıydı.

Recai kıyıya saptı. Deniz kokan, iyotlu, serince bir esinti karşıladı onu ilkin. Kıyıya bağlanmış motorlardaki ışıkcıklar gökyüzünü süsleyen yıldızlar gibi kırpık kırpıktılar. Motorlardaki gemicilerin bağırtıları duyuluyordu sağda solda. Sandallar çekilmişti kıyıya. Deniz yer yer yakamozlaşıyordu. Ilık yaz gecesinin tadını çıkarmaya çalışan insanlar, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu doluşmuştu. Kıyıda dolanan bir yığın sandalın kürek şıptırtısı dalga seslerine karışıyordu. Sandal safasına çıkanların şarkıları, türküleri yükseliyordu şuradan buradan.” (Özkan; 1981: 25)

Görülüyor ki anlatıcı kahramanının gözünden İstanbul manzarasının güzelliğine hayrandır. Böylece İstanbul'un güzel taraflarından birine vurgu yapılmış olmaktadır. Bu canlı güzellik kahramanımızı etkiler.

Kıyıya vardığında ise Recai'nin gördüğü manzara şu şekildedir:

“ ...Kıyı kıyı yürüyordu. Kıyıya çekilmiş, takoza alınmış sandallar, gemici fenerlerinin, lükslerin ışıltısı. Kayaların üzerine oturmuş denizi seyreden insanlar. Bağıra çağıra yüzenler, küçük küçük kulübeler. Gemici fenerlerinin ışıltısına düşmüş insanların arasında onları aradı. Gazinolardan yükselen şarkılar, türküler, kıyıya doluşmuş, denizi denizin pırıltısını seyreden insanlar. Kumkapı dalgakıranını dolduran balıkçı motorları, ilderdeki gemiler. Ağlar. Denizin şıptırtısı. Kıvrıla büküle uzayıp giden yoldan vızır vızır gidip gelen taşıt araçları iç içeydi. ”(Özkan; 1981: 27)

Burada da Kumkapı sahiline gelen farklı yaşamlara sahip insanları daha yakından tanıtmaya çalışılır. Bir kısım insanlar deniz havası almak için gelirken bir

kısım insanlar da eğlenmek maksadıyla buraya gelmişlerdir. Bu da şehrin aynı mekânının farklı yaşam tarzındaki insanlara aynı anda hitap edebildiğini göstermektedir.

Sahilden oğlunu aldıktan sonra eve dönerken iki kişinin kaçtığını görür ve onları izlerler ve bu kişilerin kereste dükkânını soyan hırsızlar olduğunu öğrenirler. Karakola gidip görgü tanığı olarak ifade verdikten sonra evlerine dönerler (Özkan, 1981: 19-35)

Ertesi gün Can olanları arkadaşları Sulu ve Yamuk’a anlatır. Sonra üçü önce sahile yüzmeye giderler daha sonra da eğlenmek için Gülhane Parkı’na gitmeye karar verirler. Yazar durumu şu şekilde okuyucuya bildirir:

“...Yürüdüler, bir çabukta vardılar parka. Arka taraftaki duvarlardan birine tırmanıp, bekçilere görünmeden içeriye girdiler. Bilet alacakları paraları yoktu.

Yemyeşil ağaçların kaba, serin gölgelerinin arasından yürüdüler. Çiçekleri, insanları, Hayvanat Bahçesindekilere uzaktan baktılar bir süre. Karagöz seyretmek için koştular. O gün yoktu. Çocuk Bahçesine gittiler. Bir süre tahteravallilerle oynadılar. Salıncaklara bindiler. Karınları acıkınca geri dönmeye karar verdiler.

Parkın patikalarında, ağaçların arasında, taflanların kenarlarında, otların, yokuşların aralarına bakarak, her yanı tarayarak yürüyorlardı. Kuşkulandıkları, bir şey bulacaklarını umdukları yerlere gizli gizli yaklaşıyorlar, birdenbire dalıveriyorlardı içeriye. Parkın, Sultanahmet’e bakan kapısına geldiklerinde aradıklarını bulamayanların üzüntüsü içindeydiler.” (Özkan; 1981: 61)

Burada, Gülhane Parkı’nın o yıllarda da mesire ve eğlence yeri olduğunu görmekteyiz. Çocuklar eğlenmek için Gülhane Parkı’na gider. Yazar bize o yıllarda Gülhane Parkı’ndaki etkinlikler hakkında da bilgi vermektedir.

Gülhane Parkı mesire yeri olduğu için üç arkadaş burada kendilerine yiyecek bir şeyler ararlar. Çünkü üçü de fakir ailelerin yarı aç çocuklarıdır.

Öğleden sonra mahalleye geri döndüler. Can ve Yamuk evlerine yemek yemeğe gittiler. Sulu için de evlerinden yiyecek alacaklardı. Sulu, babasını küçük yaşta kaybetmiş, üvey babasının yanında duramadığı için evden ayrılmış, mahallenin manavında çırak olarak çalışmaktadır. O gün ustası Suluyu işten kovmuştur. Artık ne kalacak bir yeri ne de karnını doyuracak parası vardır. Bu yüzden arkadaşları Can ve Yamuk onun için bir şeyler getirirler. Üç arkadaş o gün ticaret yaparak para kazanmanın

hayallerini kurarlar. Para kazanınca doyasıya yemek yemenin, sinemaya gitmenin, bol bol kitap alıp okumanın hayallerini kurarlar. Bu hayalleri kurarken Şehzadebaşı' na kadar gelirler ve filmlerin afişlerine bakarken mahalleden arkadaşlarını görürler. Onlara paraları olmadığını fark ettirmemek için filmleri beğenmediklerini söylerler ve Beyazıt'a doğru yürürler. Bu sırada Sulu annesini görmek istediği söyler. Üç arkadaş Kasımpaşa'ya Sulu'nun annesini ziyarete gitmeye karar verirler. (Özkan; 1981: 65-72)

Yazar, çocukların Kasımpaşa'ya gidişini şu şekilde anlatır:

"...Süleymaniye'nin yan sokaklarına saptılar. En lüks yapıların yanında kafesli cumbalı evler vardı, en şık giyimli Avrupai kadınların yanında kara çarşafı gözlerine kadar çekilmiş kadınlar...Türk-İslam eserleri müzesiyle Askeri Basimevinin aralığından daldılar aşağıya. Küpükpazarı'nın çamuruna girdiler. Oradan Atatürk Köprüsü'ne çıktılar. Bir süre köprüde durdular. Köprü'nün en yüksek yerinden atlayıp atlayamayacaklarını tartışılar.

-Ben atlarım, dedi, Yamuk.

-Ben de atlarım.

-Ben de.

-Bak, bak. Çatanaya bak.

Bir çatana arkasına birkaç tane mavuna takmıştı. Onları köprüye doğru sürükleyip götürüyordu. Az sonra köprü altından geçerlerken fışır fışıldılar, ardlarındaki köpük ak aktı. Karşıda Galata Köprüsü, Üsküdar, bu yanda Eyüp'e, Taşlıtarla'ya uzanan irili ufaklı evler, üzerleri güneşli ak ak bulutlara yükselmiş zarif damlar. Haliç'in mavisini kaybetmiş, çamurlaşmış, pis kokulu sularında yatan bir yığın geminin direklerine arsız arsız bağırsan martılar. Çeşitli yönlerden gelen, köprü üzerinde durmadan akıp giden arabaların arasından Altıncı Daireye çıktılar." (Özkan; 1981:72-73)

Yazar, burada bize şehrin Süleymaniye'den Kasımpaşa'ya kadar olan bölgesinde evlerin, insanların ve bu bölgenin görünümünü sunar. Süleymaniye ve civarında eski İstanbul'un izleri olan cumbalı evler, çarşafli bayanlar vardır. Öte yanda da Batı kültürünün yansıması olan lüks yapılar, Avrupai giyimli bayanların oluşu bu bölgenin kozmopolit yapısını gözler önüne sermektedir.

Haliç ve civarının da görüntüsü resmedilmiştir. Şehir için bir miras olan doğal güzelliğinin kaybolmuş olması şehrin peyzajındaki değişim hakkında bilgi vermektedir.

Eve vardıklarında Sulu'nun annesinin oradan taşındığını öğrenirler ve tekrar Kumkapı sahiline denize girmek için dönerler. Denize girdikten sonra mahalleye giderler ve burada esrarengiz bir adam görürler. Üç arkadaş bu adamı yıkık surların oraya kadar takip ederler. Adamın bir şeyler aradığını fark edince etraftaki çocuklarla saklambaç oynama bahanesiyle adamın gitmesini beklerler. Adam gittikten sonra üç arkadaş surların içine girer ve çok fazla paranın olduğunu görürler. Paranın birazını alırlar. Bu parayla önce karınlarını doyururlar, bolca kitap alırlar, mahallenin çocuklarına şeker alırlar. Ertesi gün biraz daha para alırlar. Yamuk, teyzesine bir şeyler alır ve eve bir miktar para bırakır. Can da bütün ailesine hediyeler alır, babasına para gönderir ama Can da Yamuk da bunları kendilerini gizleyerek yapar. Yamuğun teyzesi Ayşe Hanım, parayı dostu Rıza Bey'in gönderdiğini düşünür. Can'ın babası Recai Bey'de hediyeleri ve parayı bir hayırseverin bıraktığını düşünür.

Recai Bey, para eline geçince hemen evin mutfak ihtiyacını karşılar, kira borcunu öder, eşine ve çocuklarına türlü hediyeler alır, hayalini kurduğu bakkal dükkânını açmak için kendine dükkân bakar. Recai Bey'in borçlarını ödemesi, alışveriş yapması kahvedekilerin dikkatini çeker. Recai'de zengin bir akrabasının vefat ettiğini, mirasını da kendisine bıraktığı yalanını söyler. Mahalleli bu duruma inanmaz ve geçen akşam soyulan keresteci dükkânını Recai ve Can'ın soyduğunu yaymaya başlarlar. Paranın eksildiğini anlayan esrarengiz adam ve adamın arkadaşı, Can ve arkadaşlarını takip etmeye başlar. Can, Yamuk ve Sulu paranın tamamını alarak gemiyle yurt dışına çıkmanın hayalini kurarlar. Ertesi akşam Can ve arkadaşları parayı almak için surların oraya giderler fakat mahalleden arkadaşları Çiroz ve Şişko onları takip ederler. Can ve arkadaşlarının bir şeyler aldıklarını görünce saklanırlar, onlar gittikten sonra da surların içine girerek paraları aramaya başlarlar. Bu esnada da esrarengiz adam ve arkadaşı Şişko ve Çiroz'u yakalar. Çiroz ve Şişko parayı Can ve arkadaşlarının aldığını, şimdi de sahile gidip gemiyle yurt dışına çıkacaklarını söylediler. Adamlar Şişko ve Çirozla birlikte sahile giderler bu sırada da polisler hırsızları takip etmektedir. Sahile geldiklerinde Can ve arkadaşlarının bir sandal çalarak gemiye yetişmeye çalıştıklarını görürler. (Özkan; 1981: 73-172)

Çocukların sandala binişlerini yazar şu şekilde anlatmaktadır:

“...Can sandalı itip atladi. Sulu küreklere geçti. Kürekler dalıp çıktıkça yakamozlaştı su. Gökyüzünün fosforlu maviliğini kucaklayan kırpık kırpık, sarı sarı

yıldızlar üflenmiş kandillere döndüler. Sesler büyüdü gecenin içinde, serinleştii, bir ışık yağmuruna dönüştü. Adalar, Haydarpaşa, Kadıköy, Fenerbahçe ışık ışıktı. Bir trenin aceleci görüntüsünü taşıdı iyot kokulu serince bir esinti. Belki Sirkeci'den belki Haydarpaşa'dan ya da bir başka yandan. Acı acı, çığlık çığlık özlem özlem. Saldalın altındaki koyu karanlık, şıptılı deniz hafifçe dalgalandı. Gecenin buğu buğu sıcaklığına tuz kokulu hafif bir serinlik yayıldı.” (Özkan; 1981: 172)

Anlatıcı burada bir hayalin hevesine kapılıp gitmek isteyen çocukların psikolojisiyle bakmıştır İstanbul'a. İstanbul'un sıradan görüntüsü olan Kadıköy ve civarının görüntüsü ışık ışıktı. Bu ışıklar belki de çocukların hayallerinin ışığıydı. Aynı zamanda Sirkeci ve Haydarpaşa tren istasyonundan bahsetmesi de özlem psikolojisinin bir ürünüdür. Can, Yamuk ve Sulu İstanbul'dan ayrılarak hayâllerine kavuşacaklarını düşünseler de geride bu şehirde sevdikleri insanları bırakmanın hüznünü yaşamaktadırlar.

Hırsızlar başka bir sandalla çocuklara yetişir. Parayı almak için uğraşırlar bu sırada polisler keresteciye soyan bu hırsızları yakalarlar. Üç arkadaş kıyıda hayâllerine ulaşmadan orada kalırlar. (Özkan; 1981: 172-177).

Eseri genel olarak değerlendirdiğimizde İstanbul karşımıza mekân-yaşam şekli ikilisiyle karşımıza çıkmaktadır.

Romanın ana karakteri Can ve ailesi Kumkapı'da oturan, ekonomik durumları zayıf olan kişilerdir. Can'ın arkadaşları Sulu ve Yamuk da yoksul ailelerin çocuklarıdır.

İstanbul karşımıza ilk olarak Can'ın babası Recai Bey'in Kumkapı'da izlediği manzara ile karşımıza çıkar. Recai Bey, hem Kumkapı'nın görünüşünü anlatmış hem de buradaki insanları tasvir etmiştir. Kumkapı ile ilgili burada iki yorum yapabiliriz. Birincisi, Kumkapı ve çevresinde yaşayan insanlar maddi olanakları gelişmemiş kişilerdir, ikincisi ise buraya eğlenmek için gelen ekonomik durumu iyi insanlardır. İstanbul'un aynı semtinde bile zıtlıkların yaşandığı bir kez daha okuyucuya sunulmaktadır.

İstanbul ile ilgili karşımıza çıkan diğer yerler dekor olarak eserde yer almıştır. Can ve arkadaşları gezmek için Gülhane Parkına gitmişlerdir. O yıllarda mesire yeri olarak bilinen Gülhane Parkı bugün bir takım değişiklikler yaşamasına rağmen hala İstanbul'un dinlendirici yerlerinden biri olarak anılır. Sulu'nun Kasımpaşa'da oturan annesini ziyarete giderken de Sultanahmet'ten başlayarak Kasımpaşa'ya kadar olan

yerler ve buradaki evler okuyucuya sunulmuştur. Fakat bu sunuş yüzeyseldir. Derin bir bilgilendirme bulunmamaktadır. Sadece Sultanahmet civarında evlerin cumbalı, apartman ve bayanların bir kısmının çarşafalı bir kısmının Avrupalı olduğuna değinilmektedir. Bu durum hem şehrin kozmopolit yapısından hem de Süleymaniye civarının dünyanın dört bir yanından turistlerin ziyarete gelmesinden kaynaklanmaktadır diyebiliriz.

2.3. RİKKAT KÖKNAR, BEKLEYİŞ

Roman, Aynur Hanım adında 35 yaşında bir hanımın S. Kentinden İstanbul'a geldiği üç yıllık hayatını anlatmaktadır. Yazar, eseri üç bölümden oluşturmuştur. Birinci bölümde Aynur ve ailesinin S. şehrindeki yaşamlarından bahseder. Aynur Hanım, babası Hilmi Bey ve annesi Dürnev Hanım ile birlikte "S." Şehrinde yaşamaktadır. Babası Tekel Müdürlüğü'nde sayman olarak görev yapmaktadır. Dürnev Hanım, İstanbul'da yetmiş fakat eşinin memuriyeti dolayısıyla Anadolu'nun çeşitli illerini görmüştür.

İkinci bölümde Dürnev Hanım'a dayısından miras kalır ve mirastaki haklarını almak için İstanbul'a giderler. Dürnev Hanım ve Aynur İstanbul'a gelirken birtakım hayaller kurarlar, Aynur'un bu şehirden beklentileri vardır. İkinci bölüm üç aylık bir zaman dilimini kapsar. Bu süre de Aynur ve annesi Moda'da bir pansiyonda kalırlar, miras işleri tamamlanır, Aynur, Şakir Gediz ile evlenir.

Üçüncü bölüm, kahramanların hayatının üç yıl sonrasında başlar. Aynur evliliğinden ve eşinden sıkılmıştır. Bu bölümde Şakir Bey rahatsızlanır ve ölür. Aynur'un psikolojisi bozulur, kendini toparlayamaz ve arkadaşı Yakut tarafından bir kliniğe yatırılarak eser son bulur.

Eserde çoğunlukla vak'ayı kahramanlar kendileri anlatır. Sadece zaman zaman anlatıcı araya girer. Bunu da daha çok eserin ilk kısmında görmekteyiz. Olayların büyük çoğunluğu İstanbul'da geçmesine rağmen kahramanların İstanbul ile ilgili belirgin bir belirleme veya bakışları yoktur. Sadece şehrin semtlerinin isimleri geçmektedir.

Vak’a Dürnev Hanım’ın tekel müdürünün eşinin kabul gününe gitmesi ile başlar. Yazar bu durumu anlatırken Dürnev Hanım’ın İstanbullu olduğuna değinmiş ve S kenti ile büyük şehirleri kıyaslamıştır.

“...Büyük kentlerde, herkes kendi havasında, kendi aleminde, keyfince yaşayabilir. Ama S gibi yerlerde, erkekler gibi kadınlar da aşama, iş durumu, sınıf ayrımlarını gözetmek, ona göre davranmak zorundadırlar. Üst ailelerini her zaman arayıp sormak, onları saymak, şefin eşine hoş görünmek...”

Doğma büyüme bir İstanbul kızı olduğu halde, uzun yıllardır Anadolu’da il il dolaşa dolaşa, Dürnev Hanım da artık bu yöntemi benimsemiş, memur karısı kaderine baş eğerek bu kurala uymuştu.” (Kökner; 1981: 5-6)

O gün bayanlar arasında tatilde gidecekleri yerlerin sohbeti başlar. İstanbul ile ilgili ilk yorumlar burada geçmektedir. Anlatıcı bunu şu şekilde verir:

“...Sonunda herkes sermayesini tüketti. Başka konulara geçtiler. Birisi, paşaların izinle bu akşam İstanbul’a yolculuğa çıkacaklarını söyledi.

Göz uzmanının karısı:

-‘S’ tenhalaşıyor, dedi; bu mevsim hep böyledir. Bizim Arif Beyler Boğaz’da, otelde yer ayırtmışlar. Mühendis beyler bir ay kadar Ada’da kalacaklarmış. Başhekimler, sağlık müdürleri, hepsi gidiyorlar. Biz de istiyoruz ama...

İstanbul, dışarısında yaşamak zorunda olanların, gözlerini diktikleri yıldızdı sanki. Fırsat bulan oraya koşuyor.” (Kökner; 1981: 7-8)

Görülüyor ki kahramanlar İstanbul’u turistik, dinlenilecek bir yer olarak görmektedir. Anlatıcı İstanbul’u bir “yıldız” olarak niteler. Esasen Boğaz’da bir otel veya Adalar denize ve biraz da tabîî manzaraya bağlı yaklaşımdır. Üstelik anılan mekânların güzelliği ile ilgili bir not bile bulunmaz. Elbette Boğaz, pek çok insanı kendine çeken bir güzelliğe sahiptir. Ama bunun üzerinde hiç durulmaz. Üstelik Boğaz’da öyle fazla otel de yoktur. Burada bir deniz merakı ve İstanbul’a gitmiş olmak duygusu karşımıza çıkar. Fakat anlatıcı Dürnev Hanım’ın çocukluğunu ve özlemini vererek ilk belirlemelerin içine, detayına girer.

“...Dürnev Hanım da içinde yakıcı bir özlem duyuyor: çocukluğunun, gençliğinin Erenköy’ü gözünde tutuyor: beyaz köşkler, çam ağaçlarının gölgelediği huzur dolu bahçeler; istasyon kahvesi, denize inen cadde... yıllardır oralarını görmemişti. Eskiden, annesiyle babası yaşıyorlarken, o da giderdi her yaz. Kızı Aynur’la beraber bir süre onlarda kalırlar, şımartılırlar, dinlenirler, büyük kentin havasını koklamış, değişmiş,

canlanmış olarak yerlerine dönerlerdi. Sonra onlar ölünce... Ağabeyi var İstanbul'da... Ama hele son kez onu kendisine karşı öylesine ilgisiz, öylesine yabancı bulmuştu ki! Zaman aralarına girmiş, iki kardeşi birleştiren bağları gevşetmişti. ” (Köknar; 1981: 8)

Bir defa şunu tespit edelim: İstanbul'un özlenen bir mekân olduğunu hissettirir bize anlatıcı. Görmek istenmeyen, kendisinden kaçılan bir mekân değil, özlenen bir mekândır İstanbul. Gerçi burada Dürnev Hanım'ın çocukluğunu, geçmişini özlemesi de söz konusudur. Bu durumda da yine yaşanan ve özlenen bir mekân söz konusudur. Özlenen yer öncelikle Erenköy'dür. Bilindiği gibi İstanbul'da baharın ve güzelliğin en iyi hissedildiği yer Erenköy'dür. Eskiden beri Erenköy'e ayrı bir huzur ve sükûnet vardır. Beyaz köşkleri, çam ağaçlarının gölgelediği huzur dolu bahçeleri, kahvesi ve denize inen caddesi ile bu semt kahramanımızın hayal dünyasında kalmıştır.

İstanbul öyle büyük bir şehirdir ki kahramanımız orada bambaşka bir hava teneffüs eder. Bu havayı koklayan insan değişir, canlanır yeni bir kuvvet kazanır. İstanbul bir yenilenme mekânı olarak çıkar karşımıza.

Dürnev Hanım'ın ağabeyi Kadri Bey, Hilmi Bey'in iş yerini arar ve Dürnev Hanım'ın dayısının vefat ettiğini, mirasını da Kadri Bey, Dürnev Hanım ve kuzenleri Perihan Hanım'a bıraktığını söyler. Perran Hanım çok zengin olduğu için mirastan payına düşeni Dürnev Hanım'ın kızı Aynur'a bırakır. Miras işlerinin hallolması için İstanbul'a gitmek durumunda kalırlar. O gece Aynur sevinçten uyuyamaz ve İstanbul ile ilgili hayaller kurar. Yazar bunu şu şekilde aktarır:

“...İstanbul'a gidince, gireceği yeni çevreyi düşündü: Moda; denize inen yol, gazinolar, plajlar...Perran Teyze'nin görkemli köşkü, kibar ahbabları; dayısının özentili, çok alafranga evi...

Oralarda da markalardan konuşulurdu; ama otomobil markalarından. Fiyatlar bahis konusu olurdu; lâkin döviz, antika, vizon fiyatları...

Oh! Artık ayrılıyordu buradan. Ve içinde bir duygu, bir daha da bu kente dönmeyeceğini söylüyor.” (Köknar; 1981: 55)

Aynur için İstanbul, eğlence ve alafranga hayattır. Moda semtini, denize açılan yolu, plajları vb. düşünür. İstanbul, Anadolu'dan Beyoğlu hayatı ile dikkati çekmiştir hep. Romanlarımıza bu tarafıyla girmiştir. Sonuçta maddî güç, antika ve giyim kuşam tarafıyla vardır İstanbul. Taşradan İstanbul bu tarafıyla görünür.

Aynur, çocukluğunda tatil için gidebildiği İstanbul’a şimdi farklı amaçla gitmektedir. Bu yüzden farklı hayallere kapılmıştır. Düşlediği şey şehrin güzelliğinden çok ona sunacağı farklı sosyal imkân ve ortamlardır. Diyebiliriz ki onun gözünde İstanbul sosyal statüsünün yükseleceği bir şehirdir.

O gece Dürnev Hanım da İstanbul ile ilgili hayallere dalar.

“...Dürnev Hanım’ın yüreği ferahlamış, çoktandır tatmadığı bir mutluluk içinde. Sonunda ellerine biraz para geçiyordu. Hem de hiç ummadıkları, beklemedikleri bir para. Ve İstanbul’a yol görünüyor. Meğer ne özlemişmiş, doğduğu, büyüdüğü yeri. Oraya yeniden kavuşmayı ne kadar istiyormuş! Ne tuhaf...miras lafını duyar duymaz, ilk aklına gelen İstanbul’a gidebileceği olmuştu. Fakat kocasını buna kolay kolay kandırabileceğini hiç ummamıştı. Oysa, sorun kendiliğinden çözümleniyordu işte. Değişiklik ne güzel! Otelde kalacaklar. Rahat... Hiçbir yükümlülük, sorumluluk olmayacak üstünde. Dertlerini bir yana bırakıp biraz da keyfine bakacak.” (Kökner;1981:55)

Burada yine Dürnev Hanımın özlem psikolojisini görmekteyiz. Bir mirasa sahip olmanın verdiği sevinç ile beraber arzu veya hayal edilen yere gidebilmenin sevincini yaşamaktadır.

Ertesi gün Dürnev Hanım ve Aynur yola çıkarlar. İstanbul’da Moda’da küçük bir pansiyona yerleşirler. Dürnev Hanım bavulları boşaltırken Aynur balkona çıkar ve gördüklerini şöyle anlatır:

“...Ne olağanüstü güzel bir yerd burası! Derin bir nefes aldı. İstanbul havasını özlemle ciğerlerine doldurdu. Gözlerinin önünde alabildiğine ufuk...deniz... Küçük bir motor, burnu havaya kalkmış, suyu ikiye yararak koyu dolanıyor. Uzakta bir vapur düdüğünü öttü. Akşam oluyor. İleride bir ışık yandı. Aşağıda, yoldan grup grup kızlar, genç erkekler geçiyor.

Aynur kendisini özgür, mutlu duyuyor. Yüreği aşk, serüven umutlarıyla tatlı tatlı çarptı. Çabuk, o da bu yaşama katılmak, karışmak istiyor. Artık seyirci olmaktan kurtulsun; aktörler arasında olsun!” (Kökner; 1981: 58)

Burada şehrin doğal görüntüsü olan deniz, vapur Aynur da özgürlük hissi uyandırmıştır. Yıllardır S. gibi küçük ve baskıcı bir şehirde yaşamaktadır şimdi ise büyük bir şehir olan İstanbul’dadır ve bir an önce o da İstanbul’un özgürlüğünü yaşamak istemektedir. İsteddiği özgür hayatı burada yaşayabilecekti.

Aynur’un izlediği bu küçük kesit şehirdeki yaşam hakkında da bize bilgi vermektedir. Akşam saatlerinde kızların, erkeklerin grup grup gezebiliyor olmaları

bunlardan biridir. Büyük şehirlerde normal karşılan bu yaşam tarzı küçük şehirlerde doğru karşılanmamaktadır. Bu sebeple de Aynur artık bu şehrin bir parçası olmak istemektedir.

Miras işleri Büyükçekmece'deki tarlanın satılamamasından dolayı uzar ve bir süre daha pansiyonda kalmaya devam eder anne-kız. Aynur bu pansiyonda kalan zengin bir ailenin kızı olan Yakut ile arkadaş olur ve onun arkadaşları ile tanışır, civardaki kulüplere eğlenmeye giderler. Aynur burada S'den ayrılırken hayalini kurduğu yaşama ilk adımı atmış olur. Pansiyonda kalırken yine pansiyonun müşterilerinden olan Orhan ile tanışır. Onunla bir müddet arkadaşlık yapar. Daha sonra Yakutlarla gittiği kulüpte Semih adında bir iş adamıyla tanışır ve onunla bir ilişkiye başlar. Bu sırada Orhan, Aynur'a evlenme teklif eder fakat Aynur bu durumdan dolayı teklifini reddeder.(Kökner; 1981: 63-142)

Bir akşam teyzesi Perran Hanım ve eniştesi Âsaf Bey, Aynur'u bir kulübe yemeğe götürürler ve burada hatırı sayılır dostları ile tanıştırlar. O gece Aynur, iş adamı ve eski bakanlardan biri olan Şakir Gediz ile tanışır. Şakir Bey, elli sekiz yaşında, başarılı ve çok zengin bir kişidir. Yıllar önce de eşini kaybetmiştir. O gece klübe gidilmesinin sebebi Şakir Bey ile Perran Hanımın arkadaşı olan Feriha Hanımı tanıştırmaktı. Feriha Hanım da kırk beş yaşlarında, eşini yeni kaybetmiş zengin bir hanımefendidir. Fakat o gece Şakir Bey, Feriha Hanımla değil de Aynur ile ilgilenir. Kulüpte sohbet arasında Semih'in adı geçer ve onun zengin, çapkın, işe yaramaz bir kişi olduğu söylenir. Fakat Aynur, bahsedilen kişinin sevgili Semih olduğunu düşünmez. Ama bu söz Aynur'un içine kuşku düşürmeye yeter. (Kökner; 1981: 143-156)

Semih'in Aynur'a olan ilgisi eskisi gibi değildir. Birkaç gün sonra Semih ile buluşurlar. Aynur, bu görüşmede Semih'e ne zaman evleneceklerini sorar ve Semih evlenemeyeceklerini çünkü zaten evli olduğunu Aynur'a itiraf eder. Aynur büyük bir hayal kırıklığı ile Çiftehavuzlar'da oturan Perran Teyzesine dertleşmeye gider. Semih ile olan ilişkisini detayları ile Perran Hanıma anlatır ve artık İstanbul'a alıştığını, S.'ye geri dönmek istemediğini söyler. Çünkü bu süre içerisinde arsa istenilen fiyata satılmıştır ve S.'ye dönecekleri gün yaklaşmaktadır. Perran Hanım, Aynur'a o gece Şakir Gediz'in Feriha Hanımı değil Aynur'u beğendiğini söyler ve eğer Aynur isterse bir kez daha Şakir Bey ile görüştürebileceğini Aynur'a anlatır. Aynur, durumu hemen

kabul eder. Şakir Bey yaşlı olmasına rağmen zengin ve mevki sahibi bir insan olduğu için onunla evlenmeyi ister. Hemen nişan hazırlıklarına başlanır. (Kökner; 1981: 157-166)

Aynur, annesi Dürnev Hanım, teyzesi Perran Hanım, yengesi Nebahat ve kuzeni Melda ile nişan için alışveriş yapmak amacıyla Beyoğlu'na giderler. Anlatıcı bu durumu şöyle aktarır.

“... İstanbul’un en pahalı, en lüks bir dikiş atölyesindeydiler. Modeller hepsi en son Fransız modelleri. Giysilerin bir çoğu da eşarpları, eldivenleri, takılacak incik boncuklarıyla beraber Paris’ten getirilmiş doğruca.

Bir tayyör, iki öğleden sonra, bir gece giysisi seçmişlerdi. Perran Teyze biraz pazarlık etti. Sonunda anlaştılar. Terziden çıktılar.

Gene Nebahat Yenge, Perran Teyze, Aynur, annesi hep beraber şapkacıya gidecekler. Oradan, ayakkabıcıya. Sonra çanta bakacaklar... Hesapsız para harcanacak. Ve bütün bunlar, bugüne kadar erkeklerin hor gördükleri, istemedikleri, beğenmedikleri bir zavallı Aynurcuk için! (Kökner;1981: 168)

Burada biraz evvel de söylediğimiz gibi Beyoğlu moda ve kıyafetleriyle dikkati çeker. Bu durum da bize şehrin yaşam tarzıyla ilgili ip ucu vermektedir. Burada aynı zamanda Aynur’un İstanbul’a gelirken ve ilk geldiği gün kurduğu hayaline adım adım yaklaştığını görüyoruz.

Birkaç gün içerisinde de aile arasında bir nişan yapılır. Sonraki üç hafta içerisinde de düğün yapılır ve Avrupa’ya balayına giderler. Dürnev Hanım da eşinin yanına S.’ye döner. (Kökner; 1981: 169-192)

Aynur evleneli üç yıl olmuştur. Bir gün Beyoğlu’na alışverişe gider ve orada eski arkadaşı Yakut ile karşılaşır. Divan Pastanesi’ne gidip uzun uzun sohbet ederler ve Aynur annesinin öldüğünü Yakut’tan saklar. Dürnev Hanım ani bir kalp krizi geçirerek yaşamını yitirmiştir. Aynur bu üç yıllık sürede istediği, rahat, özgür, zengin hayata kavuşmuştur ama Şakir Bey’in yaşlı olması onun mutluluğuna gölge düşürmektedir. Bir müddet sonra Şakir Bey’de kalbinden rahatsızlanır ve yaşamını yitirir. O öldükten sonra Şakir Bey’in uzak akrabaları mirastan pay almak ister ve Aynur mirası paylaşmamak için dava açar. Dava bir hayli uzun ve yorucu geçer. Hem Şakir Bey’in ölümü hem yalnızlık, onun sinirlerini alt üst eder ve kendini eve kapatır. Zaman zaman eski arkadaşları onu kulübe, yemeklere davet etseler de bir çoğuna katılmaz. Parasını

harcamak istemez, mirasın elinden gideceğini ve paranın biteceğini düşünür sürekli. Bu düşünce onun psikolojisini daha çok bozar. Kimseye güvenmemeye başlar ve etrafında teyzesi Perran Hanım dahil kimseyi istemez. Bu sebeplerle uzun müddet kendini toparlamadığı için arkadaşı Yakut onu bir kliniğe yatırır. (Kökner; 1981: 193-296)

Aynur, büyük hayallerle geldiği İstanbul'da artık mutsuz bir kadındır. Bir zamanlar şehrin bütün eğlencelerini yaşamış, yaşlı eşine rağmen tadını çıkarmaya çalışır. Fakat şimdi İstanbul'un hiçbir eğlencesi, zenginliği onu mutlu etmeye yetmemiştir. Hayatını bir akıl hastanesinde geçirmeye mahkûm olmuştur. Bir bakıma Türk romanların çok işledikleri Beyoğlu ve alafranga hayat Aynur'a da çok pahalıya mal olur. Yazar bize İstanbul'un bu olumsuz tarafını vermiş olur.

Romanı genel olarak değerlendirdiğimizde İstanbul, önce Anadolu'da oturanlar için ulaşılması zor bir yıldız olarak karşımıza çıkar. S. Kentinde yaşayan yüksek memur kimseler İstanbul'u, Boğaz'ı dinlendirici bir yer, bir yıldız olarak görmektedirler. Tabii bakış açısı İstanbul'un sadece gezip görülecek yerleri ile ilgilendikleri içindir diyebiliriz. Çünkü İstanbul, çok güzel bir şehir olmasına rağmen bu şehirde yaşamak hem maddi hem de manevi anlamda zordur.

İkinci olarak özlem psikolojisiyle karşımıza çıkar. Dürnev Hanım, İstanbul Erenköy'de doğup büyümüş, eşinin memuriyeti dolayısıyla Anadolu'nun farklı şehirlerinde bulunmuştur. Dayısından kalan mirasla ilgili işlemleri yapmak için yolu yeniden İstanbul'a düşer. Burada İstanbul'un bir kişi gibi özleildiğini görmekteyiz. Bir nevî İstanbul kişileştirilmiştir.

Dürnev Hanım'ın kızı Aynur içinse İstanbul bir 'özgürlük simgesi'dir. 35 yaşında genç bir bayandır. Anadolu'da yaşadığı için özgürlüklerinin kısıtlandığını düşünür ve İstanbul'da özgür olacağını düşünür. Bu nedenle annesi ile İstanbul'a gelirken içinden bir daha S. şehrine dönmeyeceğini geçirir. Önce Moda'da bir pansiyonda kalırlar. Aynur burada istediği özgür ortama karışır ve kendine yeni arkadaşlıklar kurar. Bu durum bize de İstanbul'da özgür, modern bir yaşam tarzının olduğunu kanıtlar.

Aynur, İstanbul'da Şakir Bey adında zengin bir beyle evlenir. Nişan ve düğün alışverişi için Beyoğlu'na giderler. Burada Beyoğlu karşımıza eğlence hayatı ile değil Avrupa'dan gelen pahalı eşyaların, kumaşların satıldığı bir yer olarak karşımıza çıkar.

Daha önce incelediğimiz eserlerde özellikle Bir Akşam Alacası isimli romanda Berber Recep'in algısına göre Beyoğlu civarı eğlence hayatı ve bataklık olarak görülür fakat Aynur'un bakış açısına göre Beyoğlu, Avrupaî, zengin yaşamın hüküm sürdüğü bir yerdir.

2.4. TARIK BUĞRA, YALNIZLAR

Roman, Murat Kervancı isimli bir müzisyenin hayatını anlatmaktadır. Vak'a 1930'lu yıllarda geçmektedir. Eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Murat Kervancı'nın İstanbul'da geçirdiği yılları anlatır. İkinci bölümde ise fakülteden ayrıldıktan sonra İstanbul'dan ayrılıp doğup büyüdüğü memleketi Akdeniz'e dönmesi anlatılır. Üçüncü bölümde ise Murat'ın kasabadaki günleri ve karakterler arasındaki ilişkiler aktarılır.

Roman, Murat Kervancı ile birlikte dayısının kızı Hürrem, Hürrem'in eşi Doktor Rıza Candaş'ın hayatından da bahseder.

Eserde bizi ilgilendiren bütünsel bir İstanbul algısından bahsedemiyoruz. Sadece eserin ilk bölümündeki olaylar İstanbul'da geçmektedir. Bu sebeple İstanbul'daki mekânların adlarını zikretmekle yetineceğiz.

Murat Kervancı, Hukuk Fakültesini kazanınca İstanbul'a gelir. Dayısının kızı Hürrem ile birbirlerine âşıktırlar. Eserde vak'a Murat'ın Hürrem'in doğum gününde Hürremlerin Nişantaşı'nda bulunan evlerine gitmesi ile başlar. (Buğra: 1981; 5-7)

"...Taksim- Harbiye arasını iki kere adımladı. Bir türlü karar veremiyor daha doğrusu, her zaman olduğu gibi, karar vermeyi düşünmüyordu: Her zaman olduğu gibi şimdi de Murat Kervancı'yı düşünceler değil, istekler ve isteklerine karşı duran çekingenlikler, hayalden doğan ümitler ve bu ümitleri, doğuşlarıyla birlikte sarıveren endişeler tereddüde düşürüyordu..."

...Korkunun çekişi!. Murat artık Rumeli Caddesi'ne Hürrem'e doğru yürüyordu: Vali Konağı... Nişantaşı... Firûze Sokak... hızlanan adımlar ve Murat'ın kendisine eski bir dost kadar yakın bulduğu kapı! " (Buğra: 1981; 5-6)

Murat o gece sonradan Hürrem'in eşi olacak olan İç Hastalıkları Uzmanı Rıza Candaş ile tanışır. Aralarında siyasi bir sohbet başlar ve tartışmaya başlarlar. Bu tartışmadan sonra Murat doğum gününden ayrılır. Murat, partiden ayrıldıktan sonra

Doktor Rıza Candaş ile Hürrem arasında bir yakınlık olur. Hürrem'in annesi Hayriye Hanım, Hürrem ve doktor arasındaki yaş farkından dolayı bu evliliğe izin vermediği için Hürrem ve Doktor Rıza gizlice evlenirler (Buğra, 1981: 12 -21).

Hayriye Hanım, Hürrem evlendikten sonra Hürrem ile görüşmez. Hürrem'in hayatında sadece Doktor Rıza Bey'in arkadaşları ile görüşür ve yalnızlığa mahkûm olur.

Bu sıralarda Murat kasabadakilere fakülteyi bitirdiğini söylemiştir. Fakat kendisi üçüncü sınıfta fakülteyi bırakıp müzikle ilgilenmeye başlamıştır. Dünya çapında besteler yapmayı hayal etmesine rağmen beş tane beste yapabilmiştir. Daha sonra arkadaşları ile bir tiyatro kumpanyası kurmaya karar verir.

Bir gece Murat Kervancı ile Doktor Rıza kulüpte karşılar. Doktor Rıza daha önce Hürrem ve Murat arasındaki duygusal bağı bildiği için Murat'ı sözleriyle huzursuz etmektedir. Murat'ın mesleğini bırakıp müzikle ve tiyatro kumpanyası ile ilgilenmesini eleştirmektedir. Gecenin sonunda Hürremle evlendiğini söyler ve Murat'ı bir akşam evlerine yemeğe davet eder. (Buğra: 1981;28 -36)

O gece Doktor Rıza kulüpten ayrıldıktan sonra Murat'ın yanına tiyatrocu arkadaşı Macit gelir ve uzun uzun dertleşirler.

“...Murat kulüpten eve döndüğü zaman düşünce ve duyguları –yeni doğmuş veya uzun süren bir komadan çıkmış gibi- bomboş ve hatırasızdı. Geçmiş yıllarından...

Beyoğlu Caddesi'ni geçerken sinemaların başlama saatiydi. Ama o kaynaşan insanların arasında, ölümü özleten bir yalnızlık duyuyordu” (Buğra, 1981: 41 -42).

Burada İstanbul algısı olarak bahsedebileceğimiz husus Beyoğlu Caddesi'ndeki yaşam tarzıdır. Bu caddede her dönemde kalabalık bir sosyal yaşantının olduğu yorumu yapılabiliriz.

Mekânların şahsiyetler üzerindeki ruhsal etkisinden söz edecek olursak, bu kalabalık mekanın Murat'ın ruh hali üzerinde olumlu bir etkisinden bahsedemeyiz.

Bir akşam Murat ve Hürrem bir davette karşılaşırlar. Bu davette Murat virtüöz arkadaşıyla kendi bestesini çalar ve bestesi çok beğenilir. Doktor Rıza yine Murat'ı ve yaptığı müziği eleştirir. Hürrem ve Rıza perşembe akşamı Murat'ı evlerine yemeğe davet ederler ve Murat geleceğine söz vererek davetten ayrılır ve oradan arkadaşı Mahir'in düğününe gider. (Buğra: 1981;47 -66)

Perşembe akşamı Murat Hürremlere gider. Hürrem'in heyecanını fark eden doktor, Hürrem'i üzmemek için Murat'ın şizofren olduğunu, bestesinin de bunu kanıtladığını söyler. Murat geldiğinde de ona Akdeniz'deki çiftliklerini ve kasabalarındaki yaşamı sorar. Doktor Rıza o akşam iki ay sonra o kasabaya yerleşebileceklerine karar verir (Buğra, 1981: 67 -77).

Doktor Rıza, Hürrem'den on gün önce kasabaya gider. Bu on günlük sürede Hürrem, Murat'a mektup yazar ve görmek için onu evine davet eder. Muratla görüşükten sonra Hürrem boşanma kararı alır fakat Murat evden çıktıktan sonra ilk trenle kasabaya kocasının yanına gider.

Doktor, kasabada herkes tarafından sevilen, haftada bir gün ücretsiz muayene yapan bir kişidir. Tüm bu iyiliklerinin sebebi ise kasabadaki insanların cehaletleri ile alay edebilmektir. Hürremse doktorun bu tavırlarına çok üzülmemektedir. Hürrem, kasabadaki bütün vaktini Murat'ın annesi ve aynı zamanda halası olan Nigar Hanım ile ölmüş olan halasının kızı Şükriye ile geçirmektedir.

Nigar Hanım, oğlu Murat'ın fakülteyi yarıda bıraktığını bilmektedir fakat oğlunu üzmemek için bu durumu bildiğini o da oğlundan saklar. Tek isteği oğlunun yeniden çiftliğe dönmesi ve ablasının kızı Şükriye ile evlenmesidir.

Şükriye, Hürrem'in diğer halasının kızıdır. Şükriye Murat'ın beşik kurtmesidir. Öğretmen okulunu yarıda bırakmıştır. Çünkü Nigar Hanım oğlu Muratla evleneceği için Şükriye'nin okumasını istemez. Babası Hüseyin Bey ile yaşar.

Hüseyin Bey de eski bir hukukçudur. Hakimlikten istifa edip avukatlık yapmak için kasabaya döner ve burada avukatlık yapar. Oğlunun intiharından ve eşinin ölümünden sonra mesleğini tamamen bırakır, kendi kabuğuna çekilir. Sadece baldızı Nigar Hanımın çiftliği ile ilgilenir (Buğra, 1981:78 -103).

Doktor Rıza, bir akşam yemekte Murat'ın çiftliğe dönmesi konusunda Nigar Hanımı ve Hüseyin Beyi ikna eder. Murat'ın çiftliğe çağrılmazsa İstanbul'daki yaşantısının ona zarar vereceği ve çiftliğin geriye gideceği fikrini Nigar Hanım ve Hüseyin Beye empoze eder. Bu durum üzerine Murat'a mektup yazıp, çiftliğe çağırılması kararı alınır (Buğra, 1981: 104 -113).

Murat annesinden gelen mektubu aldıktan sonra arkadaşı Macit ile Beyoğlu'na gider ve bu durum şu şekilde anlatılır:

“...Sinemalara, tiyatroya ve eğlence yerlerine kapanmış halkın boş bıraktığı Beyoğlu Caddesi'ni, yabancı bir şehirde yalnız olmadıklarını daima hatırlamak ihtiyacı duyan acemi neferler gibi el ele ve sessiz ürkek geçtiler. Ve Tepebaşı Bahçesi'nde, kıyı masalardan birisine, ötekilerden oldukça uzak bir masaya oturdular.

Ay yükselmişti. Gökyüzü, ardında kocaman avizeler yanan petrol mavisi yekpâre bir cam gibiydi. Aşağıdaki Haliç'te gemilerin ışıkları gelin etekleri gibi nazlı nazlı yalpalayıp duruyordu. Akasya dallarında adı konmamış bir ülkenin ilk defa dinlenen ve hayranlık duygusunun anlama çabasını yavaş yavaş silip götüren müziğine benzer fısıltılar vardı. Bahçenin ta öbür ucundaki sazdan gelen sesler ancak işitiliyor ve ancak öteki görüntülerin ve seslerin kurduğu duygu dünyasını tamamlamaya yarıyordu; besteler kendi manalarını terk etmişlerdi.” (Buğra, 1981: 124).

Yazar, burada Beyoğlu'nun görüntüsünü ya da yaşantısını anlatmak amacıyla değildir. Buradaki yaşantıdan küçük bir kesit sunarak romanın baş kahramanının psikolojisini okuyucuya sunmaktadır.

Murat Kervancı burada İstanbul ile doğup büyüdüğü kasaba arasında sıkışıp kalmıştır. Bir yanda hayallerinin yarım kaldığı İstanbul bir yanda özlemini duyduğu kendini mahcup hissettiği ailesi yer almaktadır.

Murat, ertesi gün İstanbul'dan ayrılmadan şehri bir kez daha gezmek ister. Anlatıcı bunu şu şekilde yansıtmıştır:

“... Traş olmadan çıktı. İlk defa oluyordu bu. Kahvesini de –gene ilk defa– içmemişti. Ama kahvaltısını her zamanki gibi Alkazar Sineması'nın bitişiğindeki Bulgar sütçüde yaptı.

Sonra Tünel'e doğru yürüdü. Yüksek Kaldırım'dan Karaköy'e indi. Köprü'yü geçti.

Bir yere gitmeyi düşünmüyordu. İstanbul tarafına yıllardan beri, fakülte günlerinden beri ilk geçişiydi. Eminönü'nde, Çiçek Pazarı'nda yirmi dakika kadar oyalandı. Mısır Çarşısı'na girdi. Orada da çiçek tohumları, soğanları ve bahçe malzemesi satan dükkânların önünde durdu. Bu arada da parkları, bahçeleri, tarlaları düşündü ve Gülhane Parkına gitmeye karar verdi. Gitti de:

Yaşlı çınarlar, taflanlar, atkestaneleri, çamlar, sarmaşıklar sarmış yüksek ve soylu duvarlar sonunda da deniz!

Gökyüzü pırıl pırıl ve masmaviydi. Boğaz'ın mavisini, belli belirsiz bir sisin altında grileşiyordu. Limanda ise sular sarışın bir cümbüş içindeydi. Bir banka oturdu.

Düşünüyordu: Ne gülünç şey! Mâniler düzen, taşlamalar söyleyen köylü halasına çeken tarafını, müzikten hoşlanışını istidat saymıştı. Ve, asıl yapısını, toprağa bağlı bir soydan gelen asıl hoşlanışlarını, tabiatını unutup gitmişti. Kopmuştu ondan. Yıllardır ağaçlara, denize, çiçeklere ve gökyüzüne bakmadığını hatırladı. Alkol, kumar, zina... kırk paralık ilişkilerde, sigara dumanları içinde bitip tükenmez gevezelikler!...

Yaşama gücünü bunlar kemirmiş, kişiliğini, dumura uğratmıştı. Bunlarla ilgili hırslar bulundukları bahçeyi öylesine zehirliyorlardı ki, orada mütevazî ama mutluluğun şartı olan çiçeklerin boy atması artık imkânsızlaşıyordu” (Buğra, 1981: 127-128).

Murat ertesi gün trene biner ve sekiz yıldır gitmediği, çocukluğunun, ilk gençlik yıllarının geçtiği kasabaya gider. (Buğra: 1981;133-138)

Murat kasabaya geldiğinde annesi Nigâr Hanım, eniştesi Hüseyin Bey ve Hürrem onu karşılamaya gelirler. Bu sırada Şükriye ve Doktor Rıza evde kalır. Doktor Rıza, Murat'ı heyecanla bekleyen Şükriye'ye Murat ve Hürrem arasındaki aşkı anlatır. Şükriye'nin aklının ve duygularının karıştığı bu sırada Murat, Nigar Hanım ve diğerleri gelirler. Hemen kahvaltı sofrasına geçilir ve Murat ile Şükriye'nin çocukluk günlerinden bahsedilen keyifli bir kahvaltı yapılır. (Buğra: 1981;139-150)

Murat, yol yorgunluğunu atmak için akşam yemeğine kadar odasına çekilir. Akşam yemeğinde yeniden bütün aile bir araya gelir. Bu sefer yemek Doktor Rıza ile Murat'ın atışmaları ile geçer. Doktor Rıza her fırsatta Murat'ın İstanbul'daki bohem yaşantısını eleştirmektedir. Hüseyin Bey sohbetteki gerginliğe son vermek için çiftlik ve çiftliğin sorunları üzerine konuşur. (Buğra: 1981;150-178)

Üçüncü bölümde akşam yemeğinden sonra Şükriye odasına çekilir. Doktor Rıza ve Hüseyin Bey tavla oynamaktır. O sabah herkes evden ayrıldıktan sonra Doktor Rıza ve Şükriye evde yalnız kalmışlardı. Sohbet etmeye başladılar. Doktor Rıza çantasından bir ilaç göstermişti Şükriye'ye. Bu ilacı bir hastası için kullanacaktı. Bu ilaç çok kullanıldığında ölümcül bir zehir etkisi yapmaktaydı. Sohbet sırasında Doktor Rıza ve Şükriye birbirlerine olan duygularını itiraf etmişlerdi. Şükriye'ye bu ilacı göstermesinin sebebi ise Şükriye'nin intihar girişiminde bulunacağını tahmin etmesiydi. O akşam Şükriye yemekten sonra odasına çıkınca Doktor Rıza'nın tahminini gerçekleştirir. Nigar Hanım Şükriye'ye bakmak için onun odasına gider ve durumunu

görür. Hemen Doktor Rıza'yı çağırır. Hiç kimse Şükriye'nin bunu neden yaptığını bilmemektedir. Doktor Rıza, Şükriye'yi kurtarır. O gece Murat ve Hürrem'e de o ilacı Şükriye'ye bilerek gösterdiğini itiraf eder. Amacının Hüseyin Bey'e Murat'a Hürrem'e ders vermek olduğunu söyler. Olaydan sonra Doktor Rıza ve Hürrem İstanbul'a dönmeye karar verir. O gece, gece yarısından sonra Doktor Rıza ve Hürrem çiftlikten ayrılarak kasabaya dönerler. Herkes kendi kaderini yaşamaya devam eder. (Buğra: 1981;180-240)

Eser, Murat Kervancı isimli bir gencin hayatını anlatır. Murat, Hukuk Fakültesi'ni kazanınca Anadolu'dan İstanbul'a gelir. Yani İstanbul'a geliş amacı eğitim almaktır.

Onu İstanbul'a getiren faktör olumlu olsa da Murat üçüncü sınıftayken eğitimini yarıda bırakır. Çünkü hedefi ünlü bir müzisyen olmak ve arkadaşlarıyla bir tiyatro kumpanyası kurmaktır. Fakat Murat, bu hayalini de gerçekleştiremez.

İstanbul, özellikle de Beyoğlu civarı onun yaşamını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu olumsuzluğu kendisi de eserin içerisinde dile getirmiştir. Alkol, eğlence hayatı, zîna onun hayallerine ulaşmasındaki engellerdir.

Özetleyecek olursak eserin başında okuyucuya sunulan İstanbul'un yüksek eğitim alınacak bir şehir olmasıdır. Romanın ortalarına doğru İstanbul'daki hayatın insanı eğitim almaktan uzaklaştırdığına vurgu yapılmaktadır. Eserin sonunda Murat, doğup büyüdüğü çiftliğe geri döner. İstanbul'da yaşadıklarından şehri sorumlu tutmaz.

Eserde Murat Kervancı'nın dışında İstanbul'dan ayrılan başka kişilerde Hürrem ve eşi Doktor Rıza Candaş'tır. Onların İstanbul'dan ayrılış sebebi farklıdır. Doktor Rıza, Murat'ın büyüdüğü çiftliğe gidip, ailesini ikna ederek Murat'ın çiftliğe geri dönmesini sağlamaktır. Doktor Rıza, kasabalının sevgisini kazanmak için ücretsiz muayeneler yapsa da amacı yöre halkının cehaleti ile alay etmektedir. Eserin sonunda Doktor Rıza ve Hürrem İstanbul'a dönerler. İstanbul'a döndükten sonraki yaşamları ile ilgili bilgi yoktur.

2.5. ATILLA İLHAN, DERSAADET'TE SABAH EZANLARI

Eser, 1919 'da İzmir'in işgali ve Kurtuluş Mücadelesi'nin başlangıç yılları 1919-1920 yıllarını anlatır. Romanda 1909 yılına geri dönüş yapılarak olayların temeli ve kahramanların eserdeki rolü hakkında bilgi verir.

Roman üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm 1919 yılı Mayıs ayında İzmir'in işgali sırasında İstanbul'da yaşayan İttihat ve Terakki yanlısı bürokratların yaşamı ve olaylara bakışı ile başlar. İkinci bölüm de 1909 yılına, olayların temeline geri dönüş vardır ve olaylar Selanik'te geçmektedir. Üçüncü bölümde de 1919-1920 yılları arasında İstanbul'da bulunan işgal kuvvetleri askerlerinin, İttihat ve Terakki yanlıların, Kurtuluş Mücadelesini destekleyen kişilerin İstanbul'daki yaşantısı anlatılır. Eser incelediğimiz diğer romanlardan farklıdır. İstanbul algısından ziyade devrin siyasî ve sosyal olayları anlatılmaktadır. Eser üç ana karakter çerçevesinde anlatılmaktadır. Bunlar: Bacaksız Abdi Bey, Neveser Hanım ve Münif Sabri. Bacaksız Abdi Bey, memleketin geleceğinden çok kendi kişisel çıkarlarını düşünen bir tip olarak karşımıza çıkar. Neveser Hanım, Alman mürebbiyelerle yetişmiş olmasına rağmen memleket meselelerine sağduyu ile yaklaşan bir kadındır. Münif Sabri eserde kurtuluşu simgeleyen milliyetçi bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Romanın başkişi "Bacaksız Abdi Bey" olarak bilinen İttihat ve Terakkî mebusu Selanikli bir şahsiyettir. Selanik'te Halıcızâde Köse İsmail Bey'in oğludur. Selanik'te M.Garaud Koleji'nde okumuştur. Babası İsmail Bey Selanik'teki çapkınlıkları yüzünden onu Paris'e Ulum-u siyase eğitimine devam etmesi için göndermiştir. Abdi Bey,Paris'te bulunduğu yıllarda Jöhn Türkler ile tanışıp İttihat ve Terakkî teşkilatına üye olmuştur. İttihat ve Terakkî Partisi yönetime geçtiğinde de Selanik daha sonra da Edirne mebusu olmuştur. Abdi Bey, eserde milletin ve vatanın selametini değil kendi çıkarlarını düşünen bir tip olarak karşımıza çıkar. Abdi bey'in arkadaşları Gülistan Satvet, Rosa (Barzılay) Mizrahi de Osmanlı topraklarında manda yönetimini destekleyen yardımcı kişiler olarak eserin içerisinde yer almaktadır. Rosa Barzılay, Abdi Bey'in Selanik'teki yalılarından komşusudur ve aralarında cinselliğe bağlı bir münasebet bulunan bir kişidir. Gülistan Satvet ise Paris'de üniversite okurken tanıştığı, Fransa'da yetişen fakat daha sonra İstanbul'a gelen hafifmeşrep bir kadındır. Eserde Abdi Bey'in bu iki kadınla cinsel münasebetlerine de sıkça yer verilmiştir.

Abdi Bey'in eşi Neveser Hanım, Selanikli Alaman Ziya Bey olarak tanınan demiryolu işletmecisinin kızıdır. Alaman Ziya Bey, Almanya'da eğitim görmüştür bu sebeple de Alman hayranlığı vardır. Çocukları Neveser ve Ahmet Ziya'yı Alman mürebbiyeler ile büyötmüştür. Küçük yaşta Abdi Bey ile evlenmiştir. Doğan adında bir oğulları olmuştur. Neveser Hanım bir zaman ince hastalığa yakalandığı için, İsviçre'de senatoryumda yatmıştır. Neveser'in memleket sorunları ile ilgilenmesi kardeşi Ahmet Ziya'nın Avrup'dan dönüşü ve yasak aşkı Münif Sabri ile ilişkisinden sonra olmuştur. Eserin içerisinde bize İstanbul Algısını en belirgin yansıtan Neveser Hanımdır. Romanın bir yerinde detay olarak Yakacık Senatoryumu'nda öldüğü bilgisi verilir.

Romanın üçüncü önemli kişisi muhabir Münif Sabri Beydir. Münif Sabri, Ahmet Ziya'nın idadiden arkadaşıdır. Neveser'e lise yıllarından beri aşiktir. Üniversite eğitimi için İstanbul'a gelir. Çanakkale Muharebeleri'nde Seddülbahir'de çarpışırken yaralanır ve sağ ayağı topal olarak kalır. Bu olaydan sonra savaşın son iki yılını Teşkilat-ı Mahsusa'da (İttihat ve Terakki) geçirmiştir. Savaştan sonra teşkilat Karakol Cemiyetine dönüşür ve Münif Sabri 1 numaralı Topkapı Grubuna dahil olur. Eserde Münif Sabri'nin bu durumunu bilen bir tek Neveser Hanım'dır. O da bu durumu eserin sonlarına doğru öğrenir. Herkes onu İstanbul'da Birlik gazetesinin muhabiri olarak tanır. Ahmet Ziya, İstanbul'a dönünce Neveser ile yeniden bir araya gelir. Muhabirliği sırasında milli mücadeleye destek veren komitelerin içerisinde görev almıştır. Eserin sonunda bir suikast sonucunda hayatını kaybetmiştir.

Vak'a 1919 yılı Mayıs ayında ana kahraman Abdi Bey'in, Selanik'ten de tanıdığı Mizrahi'lerin Boğaziçi'ndeki yalısında Abdi Bey ve arkadaşlarının çay saati ile başlar.

“Mizrahi'lerin yalısında, akşamüstü çay içmek âdeti, işgal donanması Boğaziçi'nde demirlendikten sonra çıkmıştı. Şöyle böyle, altı ay oluyor. Abdi Bey, kabul salonundaki saltanatlı duvar saatinin, ağır ağır 'alafranga' saat beşi çaldığını işitmedi. Fesi kaykılmış, tek gözlüğü sağ gözünde; Matmazel Hortense'nin az önce eline tutuşturduğu pusulayı okuyor:” (İlhan, 1981:13)

Burada belirgin bir İstanbul algısından bahsedememekteyiz fakat I.Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin başkentinin içinde bulunduğu durumu okuyucuya sunmaktadır.

Abdi Bey ve arkadaşları Osmanlı Devleti'nde mandater yönetim destekleyen kişilerdir. Paris'te eğitim almışlardır. Paris'te bulundukları yıllarda Avrupaî yaşam tarzını benimsemişlerdir. Romanda bahsedilen beş çayı daveti örneği de bunun bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkente kadar gelip yerleşen işgal kuvvetleri bu kişilerin sosyal hayatlarını etkilemektedir. Roman boyunca da yazar/anlatıcı bu karakterler yoluyla devrin sosyal-siyasal eleştirisini yapacaktır.

O günkü çay davetine Paris'te tanıştığı ve aralarında cinsel münasebet de bulunduğu arkadaşı Gülistan Satvet gelmedi. Fransız daveti ile randevusu olduğunu bildiren bir not bırakmıştır. Abdi Bey'in Gülistan'ı görmek isteme sebebi Fransız Yüksek Komiserliği'nden saklanması gerekip gerekmediğini öğrenmektir. Rosa Mizrahi Fransız, İngiliz, İtalyan, Alman tüm davetlileri için kendi ülkelerinde yedikleri atıştırmalıklardan hazırlatmıştır. Fakat çay saatinde sadece Abdi Bey, evin hanımı Rosa Mizrahi, kızları Raşel ve Sara bir de Mürebbiye Matmazel Hortense bulunmaktadır.

Abdi Bey, yalıda Matmazel Hortense'nin Beyoğlu'ndan getirdiği gazeteleri okumaktadır. Bir yandan da Rosa Mizrahi ile sohbet etmektedir. Yeni Gün ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde Hamidiye Kahramanı Rauf Bey'in demeçleri yer almaktadır.

“ ‘...devletin istiklâli, saltanatın hukuku kurtarılmıştır. Bu mütârekenâme, galiple mağlup arasında akdedilen bir mütârekenâme değil, belki hâl-i harpten çıkmak isteyen iki müsâvi kuvvet arasında imzalanabilecek, müsâdemeleri nihayete erdiren bir vesika mahiyetindedir.’ ”

Ya gazetecilerin soruları üzerine verdiği güvenceler: ‘...İstanbul’umuza bir tek düşman neferi çıkmayacaktır. Tersanelerimiz işgal olunmayacaktır. Demiryollarına el konulmayacaktır. Adana kurtulmuştur, vs., vs...’

‘Kaderinistihzası mı?’, İşe bak ki, Teşrîn-i sâni'nin haftası olmadan, Britanya Donanması'ndan Basra torpidosu, Miralay Murphy başkanlığında bir heyet getiriyor. Bir hafta sonra ise, İtilaf Donanması, (Yunan kruvazörü Averof dahil), Dolmabahçe önünde demirlemiştir. Üç binini aşkın İtilaf askeri Beyoğlu'na çıkar; mızıkasını döve döve, bir gün Fransız, ertesi gün İngiliz birlikleri, sefarethanelelerine kadar, gösteri yürüyüşü yapar. ‘Cadde-i Kebîr’i tanıyabilmek imkân haricindedir.’ Osmanlı'dan başka, hangi ülkenin bayrağını arasan, dalgalanıyor: İtalyan, Fransız, İngiliz, Yunan! Ermenisi, Rumu, Yahudisi alkış kıyamet!

Çeşitli söylentiler, şehrin her köşesinden, havai fişekler gibi uçuşuyor: İngilizlere daha ‘mülâyim’ yeni bir hükümet kurulsun diye, Zat-ı Şahane, İzzet Paşa

kabinesini istifaya zorlamış! Haydarizade'yi, Abdurrahman ve İzzet Beyleri, Tevfik Paşa, bu amaçla kabinesine alıyormuş! Bu arada, Fransızların küstahlıkları: 'ganaim-i harbiyeden maduttur' bahanesiyle, bazı özel romörkörlere 'bandıralarını toka etmiş', Beyoğlu cihetindeki bazı binalara el koymuşlar. İngilizler aşağı kalır mı? Sefaret mensuplarını himaye bahanesine sığınıp, Middlessex Alayı'ndan 'tefrik ettikleri dört yüz silahendazı' Tepebaşı'na yolluyorlar. 'Siyaset mehafiline', kimsenin ağzını bıçak açmıyor. En harareti İngiliz yandaşları, üzgün ve umutsuz. Nasıl olmasın? İngilizciliği 'müselleme' Sait Molla, Askeri Ataşe Deedes'e, 'Britanya Yüksek Komiseri'nin, neden dikkati çekecek derecede soğuk davrandığını sorunca, Türkçe bilen Deeds 'bey' açık açık demiş ki: “ (İlhan, 1981: 17-18)

Burada İstanbul'da yaşanan siyasî olaylar anlatılırken yazar/anlatıcının İstanbul algısını sezmekteyiz. Anlatıcı dönemin gazetelerinde yer alan siyasi gelişmeleri başkahraman Abdi Bey'e okutarak, İstanbul'un I. Dünya Savaşı sonunda İtilaf Devletleri tarafından dört bir yandan nasıl sarıldığını okuyucuya sunmaktadır.

Cihan imparatorluğuna başkentlik yapmış bir şehir 1919 sonbaharında yabancı istilasına uğramıştır. Mekân olarak Beyoğlu ve civarının seçilme nedeni bu bölgenin Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan azınlıkların yaşadığı yerlerde daha çabuk kabul gördüklerini belirtmek ve bu yörenin Avrupaî yaşam tarzını yansıtmasıdır diyebiliriz.

Anlatıcı, İstanbul kısmen işgal edildiğini, şehrin farklı kültürlerin mozaikini yansıtan yapısının bozulduğunu aksettirmiştir. Bunu yaparken de bir yandan başkahraman Abdi Bey ve arkadaşlarının, dönemin bazı siyaset adamlarının eleştirisini yapmaktadır. Anlatıcıya göre Abdi Bey ve arkadaşları Avrupa'da eğitim görmüş Batılılaşmayı, moderniteyi taklitçilik, özenticilik olarak gören şahsiyetler olduğunu söylemek yanlış olmaz. Batı hayranlığı olan bu şahsiyetlerin millî duygularını kaybetmelerinin eleştirisini de dönemin gazetelerinden parçalar sunarak göstermektedir.

Mizrahi'lerin yalısında verilen o akşamki beş çayı davetinin sonunu yazar şu şekilde anlatmıştır.

“ Mizrahi'lerin yalısında akşam çayı müzikle biterdi. Gün batımı, Boğaz'ın karşı yakasına haşhaş pembesi kuşlar uçurup, bilinmez hangi öfkeyle akan suları eflatuna döndürdü mü; saplı gözlüğünü 'ahkamla' gözlerine götüren annesi, Raşel 'i o an görüyormuşcasına tepeden tırnağa şöyle bir süzer, piyanoya geçmesini isterdi. Artık ya Chopin'den ya Fauré' den ya Debussy'den 'bir şeyler' çalınacaktır: belki insanın yüreğini, yumuşak tüylü parmaklarıyla varla yok arası elleyen bir 'berceuse' belki ilk gençlik yıllarında kalmış sevdaları, tedavisi gayr-ı kabil derin gönül yaralarını tedaî ettiren

bir ‘nocturne’ mutlaka duygusal, Madam Mizrahi’nin iri kemikli, köşeli ve katı kişiliğine ters düşen munis göğüs geçirmeleri intâç edebilecek, dokunaklı bir parça! (İlhan, 1981:20-21).

Burada hem İstanbul’un doğal güzelliğini hem de İstanbul’da bir yalıda yaşanan bir hayat anlatılmaktadır. Boğaz’ın doğal güzelliği ayrıntıya yer vermeden okuyucunun gözünde resmedilmeye çalışılmıştır. Boğaziçi’nin doğal güzelliğinin bir çok şiir, hikâye ve romanda uzun uzun tasvir edildiğini bilinmektedir. Fakat incelediğimiz bu eser devrin siyasal ve sosyal hayatının bir eleştirisi olduğu için bu betimle de ayrıntıya yer verilmemiştir yorumunu yapmamız yanlış olmaz.

Metinden alınan parçada dikkat çeken ikinci husus, yalıda yetişmiş, Batılı eğitim almış kişilerin yaşam tarzıdır. Raşel’in annesi Rosa Mizrahi de Selanik’te yalı da büyümüş, batılı eğitim almış bir kişidir. Kızı Raşel’de İstanbul’da bu tarz eğitim almıştır. Bilindiği üzere Osmanlı’nın son dönemlerinde Fransızca konuşmak, piyano çalmak, evde yabancı özellikle de Fransız mürebbiyelerden ders almak moda olmuştur. Anlatıcı da burada şehir işgal altında da olsa azınlıkların ve batı özentisi şahsiyetlerin gündelik hayatlarındaki batı taklitçiliğinden taviz vermedikleri bilgisini okuyucuyla paylaşmıştır.

Mart ayında Damat Ferit Paşa, Sadraazâm olunca İttihat ve Terakkî’nin eski milletvekilleri için tutuklama kararı alınmıştır. Bu karardan sonra Abdi Bey, Terakkin Apartmanındaki evinde oğlu Doğan ve eşi Neveser Hanım’ı bırakarak Mizrahilerin Yeniköy’deki yalısında saklanmaya karar vermiştir.

Mizrahiler ile Selanik’de yalı komşuluğu yapmıştır. Rosa Mizrahi ile de aralarında Selanik yıllarından kalma cinsel münasebet bulunmaktadır. Bu durum Abdi Bey’in yalıya misafir olarak taşınca yeniden başlamıştır. Hatta sadece Rosa Mizrahi ile değil Rosa’nın kızı Raşel ile de ilişkisi olacaktır. Anlatıcı bunu romanın bir detayı olarak okuyucuya sunmuştur.

Yazar Mizrahi’lerin yalısını şu şekilde betimler:

“Yeniköy’deki bu ‘mükellef’ yalı, Nevşehir’li ‘Damat’ İbrahim Paşa döneminde yaptırılmış, ‘ehl-ikeyif’ bir Reis-ül küttap tarafından. Lale devri belirgin izler taşıyor: İki kat, iki kanat tavanları minyatür işlemeli, içi dışı lale motifleriyle ‘müzeyyen’; ‘müteellim bir kadın tavrıyla Boğaziçi’nin mavi hülyasına dalmış’; ‘fevkalade zarif ve kullanışlı’ bir yapı; hele yol güzergâhındaki bahçesi, adeta cennet. (İlhan; 1981: 28)

Yazar/anlatıcı bu betimle ile İstanbul ile özdeşleşen en güzel yapılardan biri olan yalı mimarisi üzerinde durmuştur. Yalıyı adeta hayaller kuran yaralı bir kadına benzetmiştir. Burada yalıya ‘yaralı’ sıfatı eklemesinin sebebi, Boğaziçi’nde demirlenmiş işgal donanmalarıdır desek yanlış olmaz. İnsanı büyüleyen, huzur veren Boğaziçi manzarası, esaret altında olduğu için huzurdan ziyade insanı üzen bir havaya bürünmüştür.

Bir akşam Mizariherin yalısına akşam yemeği ve sonrasında oynanacak kumar partisi için Gülistan Satvet, Rus Prensi Dmitri Bragin, Fransız Yüzbaşı Larivière gelir. Abdi Bey o akşam Gülistan’dan bazı İttihatçıların tutuklanmaya devam ettiğini bir çoğunun saklanmaya devam ettiğini öğrenir. Gülistan Satvet, Abdi Bey’e bir müddet daha yalıda saklanmasının uygun olacağını söyler. Abdi Bey, Gülistan’ın bu önerisini kabul eder. Çünkü Gülistan Satvet’in Babıali ile bağlantıları vardır. Ayrıca Alman zabıtları, Fransız ve Rus komutanları ile de cinsi münasebetleri vardır. (İlhan, 1981: 35-57)

Mayıs ayında İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilir. Selanik elden çıkınca Neveser’in babası Alaman Ziya Bey, İzmir’e göç etmiştir. Neveser uzun zamandan sonra babasından ilk defa mektup alır. İzmir’in Yunanlılar tarafından nasıl tahrip edildiğini de bu mektupla öğrenir. İzmir’in işgali Dersaadet’te de büyük tepkilere yol açmıştır. Önce Kadıköy Mitingi ertesi gün Sultanahmet Mitingi düzenlenmiştir. Sultanahmet Mitinginde şair Mehmet Emin ve Halide Edip’te yer almaktadır. anlatıcı Sultanahmet mitingini şu şekilde nakletmiştir:

“Kadıköy Mitinginin ertesi günü, Sultanahmet Mitingi. Gazeteler, Dersaadet’i ‘galeyana getiren’ bu ‘muhteşem’mitingin ‘tafsilatıyla’dolu: İstanbul halkı, sabahın erken saatlerinden itibaren, akın akın mitingin yapılacağı Sultanahmet Meydanı’na akmış: Yüz bin kişinin toplandığı ‘tahmin’ediliyor. Siyah satenle kaplı yüksek br kürsü, hemen altında siyah çerçeve içinde ‘Wilson Prensipler’nin Türkiye’yle ilgili 12. Maddesi, siyah tülle örtülmüş bayraklar! Birlik, İngiliz Kumandanlığı’nın mitingi, suret-i hususiyede, havalandırılan, iki keşif teyyaresiyle takip ettiğini yazıyor. İkdam’da Şair Mehmet Emin Bey’in söylevinden çarpıcı bölümler aktarılmış: ‘...yine mi kan yine mi ateş? O halde garba dönerek haykırmak ve şunları söylemek istiyorum: ‘Ey Avrupa, ey Amerika! Bunların mesuliyeti yine sizin olacaktır!’ Muallime Halide Edip Hanım’ın yürekleri tutuşturduğu, kalabalığa bir ağızdan and içirdiği ayrıca belirtiliyor: ‘...yedi yüz senenin tarihine ağlayan minarelerin altında yemin ediniz: Ecdadımızın namusuna ihanet etmeyeceğiz, bu uğurda icap ederse canımızı verirken içtinab etmeyeceğiz!’ ” (İlhan, 1981: 75-76)

O günlerde Neveser'in kardeşi Ahmet Ziya Almanya'da mühendislik okumaktadır. Bir yandan da Alman Sosyal Demokratlarının solcu kanadına bağlanmıştır. Neveser, gazetede Almanya'da mahsur kalmış öğrenci ve işçilerin Akdeniz vapuru ile İstanbul'a gelecekleri haberini okumuştur. Bunun üzerine hemen Rıhtım Şirketi'ne ve Seyrisefain İdaresi'ne telefon ederek geminin akşamüzeri dörtte Haydarpaşa Limanı'na geleceğini öğrenir. Kardeşini karşılamak için hemen hazırlanır.

“Sokağa çıkmayalı hani olmuş, kupa arabasının penceresinden İstanbul'u sevmiyor. Önlerinde gayda takımıyla, bir İngiliz müfrezesine yol verdiler. Paris modası madamlarını kollarına takmış, şapkalı tatlı su Frenkleri. Olur olmaz her yerde, yabancı bayraklar, hele Yunan bayraklarının bolluğu, sinirine dokunuyor. Galata'ya varıyorlar ki, rıhtım girişini Fransız inzibatları tutmuş: kuş uçurtmuyorlar! Kâmil Efendi inip soruşturdu: Hayır, şu saate kadar bu rıhtıma hiçbir sefîne yanaşmamış. Haydarpaşa'ya geçseler mi ? İş Neveser'e kalsa, kanatlanıp karşı sahile uçacak, Kâmil Efendi Köprü İskelesi'nde yeterince malumat derleyip, engel oluyor: Akdeniz vapuru, ohoo, Haydarpaşa'ya yanaşmış da, yolcularını çoktan indirmiş! Neveser'in ışıkları söndü, yüreğinin ucuna değen o soğuk yarasa kanadı: Bunca özlediği kardeşini, İstanbul'a musavalatında karşılayamamak ne büyük talihsizlik! Aynı kupa arabasıyla kös kös eve dönüyorlar, ne görsünler...” (İlhan, 1981: 77)

Burada konumuzla ilgili olan İstanbul algısı, Neveser'in kardeşini karşılamaya giderken gördükleridir. İstanbul'un her köşesi bilfiil işgal altındadır. Her yerde yabancı bayrakların dalgalanması, ulaşım yollarının denetiminin işgal kuvvetlerince yapılıyor olması Neveser'i bir hayli etkilemiştir. Anlatıcının okuyucuya hadiseyi bu kadar detaylı anlatmasının sebebi devrin siyasal ve sosyal ortamını anlatmaktır diyebiliriz.

Ahmet Ziya, Almanya'dan iki arkadaşı ile birlikte gelmiştir. Biri sevgilisi Doktor Melek Hanımdır. Doktor Melek asıl adı Meleho Afram olan Yahudi asıllı bir kadındır. Berlin Darülfunun'dan yeni mezun olmuştur. Ahmet Ziya ve Doktor Melek Almanya'da uzun zaman beri birlikte yaşamışlardır. Diğer ise İmalat-ı Harbiye ustası Bekir Ustadır. Akşam yemeğinden sonra Neveser misafirlerinin odalarını hazırlar. Kardeşi ile sohbet ederken Ahmet Ziya'nın Fevziye İdadisi'nden arkadaşı Münif'in de Vezneciler'de oturduğunu, Birlik gazetesi'nde muhabir olarak çalıştığını öğrenir. Ahmet Ziya, İstanbul'a döndüğünü Münif' haber vermek ister. Neveser, kardeşine telefonla Münif'i arayabileceğini söyler ve o akşam Münif, Neveser'in evine gelir.

Ertesi gün Neveser, Ahmet Ziya, Doktor Melek ve Münif Sabri Beyoğlu'na gezmeye giderler. Yazar bunu şu şekilde anlatır:

“Münif Sabri onları alıp, o sıra gözde olan pastanelere götürüyor, kibar çay salonlarına: Lebon, Markiz, Mulatier, Pedrograd vs. Geldiklerinin ertesi gün Mulatier'deler. Şapkaları tüllü, bakışları baygın, sıvama boyalı tatlı su frengi madamlar; tepeden tırnağa poz, Fransız subaylarıyla ağız ağza. Kıvamlı, karma bir koku sanki görünmez bir duman, sinsi sinsi masadan masaya dolaşıyor: filtre kahve, siyah tütün hafifçe terlemiş parfümlü kadın kokusu. Amerikan Koleji mezunu birkaç hanım, bir İngiliz subayını aralarına almış; dazlak kafası, inanılmayacak bir düzenle taradığı iki üç tel saçla örtülü, suratı ahlak, kaşı gözü burnu ağız eriyip, aşağıya doğru akmakta iken donakalmışa benzer, yaşlıca bir miralay bu: atangaç gülümsüyor.” (İlhan, 1981: 89)

Burada belirgin bir İstanbul algısı karşımıza çıkmaz. Yazar/anlatıcı 1919 yılında Beyoğlu'nda Avrupalı yaşamışın hüküm sürdüğü mekânları okuyucuya tanıtmaktadır. Nitekim kahramanları gittiği Mulatier pastanesinde bu tarz yerlerin birer örneğidir. Yazar bu mekânı bize sadece İstanbul'daki bir mekan olarak tanıtmaz aslında. Okuyucuya sezdirilmek istenen Batılı tarzda eğitim almış kadınların ve kişilerin işgalleri önemsemediklerinin eleştirisini yapar.

O günden sonra Neveser, Ahmet Ziya, Doktor Melek ve Münif Sabri sık sık bir araya gelirler ve memleketin sorunları üzerine sohbet ederler. Bu buluşmalar sırasında Neveser ve Münif Sabri yeniden yakınlaşırlar. Münif Sabri lise yıllarından beri Neveser'e aşıktır. Fakat Neveser bu aşka karşılık vermez, Abdi Bey ile evlenince bir daha görüşmezler.

Abdi Bey'in yalıda kalırken Ahmet Ziya ve Doktor Melek de Çemberlitaş' ta kendilerine bir ev tutarlar. Türkiye Sosyalist Fırkasının çalışmalarına ve toplantılarına katılırlar. Neveser, Ahmet Ziya, Doktor Melek, Münif Sabri sürekli bir araya gelirler. Ahmet Ziya'nın yaz başında İstanbul'a gelişinden sonra haftada birkaç kez dördü birlikte gezerler. Yazar bunu şu şekilde nakleder:

Haftada iki, bazen üç kere bir araya geliyorlar. Artık ne söyleşiler ne dolambaçlı tartışmalar, ne Almanya anıları! Bazen işgal nedeniyle bu yaz bir türlü tenhalaşmayan Beyoğlu'na: Pastaneler ne güne duruyor? Onlar olmadı mı gelsin Concordio, Parisiana vb...'Kemençeci Aleko, Selanik'li hanende Emin Efendi ve rüfekasından mürekkep, muazzam ince saz heyeti, ayrıyeten kanto ve düetolar.' Ya da Halep Çarşısı'ndaki Varyete Tiyatrosu'nda, operet temsilleri, hatta sinema: büyük 'facia-yı aşk', 'Müslim Ruhlar'.

Bazen de Beşiktaş İskelesi'nden vapura atladıkları gibi ver elini Boğaziçi: artık Migûn mu olur, Kanlıca mı, Küçüküsu mu ?” (İlhan, 1981: 300-301)

Burada yine belirgin bir İstanbul algısından söz edemeyiz fakat 1919 yılında İstanbul'da gezmek ve eğlenmek için gidilecek yerleri görmekteyiz. Dikkatimizi çeken husus Beyoğlu yöresinde işgal kuvvetlerinin daha fazla yer almasıdır. Bunun sebebi olarak fetihten bu yana Pera civarında hep gayrimüslimlerin yaşamasına bağlanabilir.

Ayrıca burada dikkati çeken bir başka husus da İstanbul'da işgal yılları olmasına rağmen opera, sinema gibi kültürel faaliyetler devam etmektedir.

Abdi Bey, bütün yaz boyunca Mizrahi'lerin Yeniköy'deki yalısında saklanarak geçirmiştir. Ekim ayında yapılan seçimlerin sonuçlarını bile burada beklemiştir. Belki yeniden milletvekili olabilir umudunu taşımaktadır. Mizrahilerin yalısında memleketin içinde bulunduğu durumdan ancak mandater yönetimle çıkacağı konuşulmaktadır. Yalının misafirleri hep işgal kuvvetlerinin komutanlarıdır. Hep birlikte eğlenerek vakit geçirmektedirler. Abdi Bey her ne kadar kendi durumuna üzülse de gündelik zevklerinden kendini mahrum etmemiştir. Rosa Mizrahi, Raşel Mizrahi ile cinsel münasebetleri devam etmiştir. Eşi Neveser Hanımla sadece telefonda görüşmektedir. Seçim sonrasında Cihangir'de bulunan Terakki Apartmanındaki evine döner. Kış başlangıcında İstanbul'da veba salgını yaşanmaktadır. Yazar yazdan itibaren İstanbul'un içinde bulunduğu durumu Abdi Bey'in ağzından şu şekilde anlatmıştır.

“Hiç beklenmedik, şu Raşel serencamı olmasa, Abdi Bey kederinden boğulur muydu? Koskoca yazı alelade bir mücrim gibi saklanmakla geçirmişti. Sonbaharı intihabat heyecanlarıyla. Kış, veba tehdidiyle giriyor: Teşrinisâni bidâyetinde, Azapkapı ve Tophane'de, altı vak'a görüldü: Darülfünun dahil, okulları kapattılar, kapattılar ama...

...yoksulluk dizboyu. Dersaadet şedit ve karanlık sokaklara tedbirsiz yakalandı. Ne tarafına dönsen, korkmuş, üşümüş, ezilmiş insanlar: Tepebaşı otellerinde, votka, kokain ve yurtsamadan sarhoş, soylu beyaz Rus mültecileri, Tahtakurusu ve marsuk kokan bekâr hanlarında, henüz terhis olmuş bitli neferler. Sokaklarda, İrkutsk, Khire ve Selanik üsera kamplarından, paldır küldür yıkılmış binlerce tutsak. Ya muhacirler? Balkan Savaşı'ndan bu yana işgal topraklarından payitahta göçmen akını durmadı ki! Şimdi İzmir'deki Yunan işgalinden kaçanlar geliyor. Hepsi yüz kırk bin civarında imiş! Halleri öylesine perişan ki, Aralık ayı 'Merhamet Ayı' ilan edildi. Darülfünun talebeleri iane topluyorlar. Geçenlerde, biri kız biri erkek, iki genç Şark-ı Karip Maadin Kumpanyası'na da uğramadı mı?” (İlhan, 1981: 275)

Görüldüğü gibi İstanbul her anlamda sıkıntıya düşmüş bir şehirdir. Bir yandan işgal kuvvetlerinin tahribatı bir yandan muhacirlerin plansız bir şekilde şehre gelmeleri, fetihten sonra imar edilen şehrin düzenli yapısını bozmuştur. Bir zamanlar farklı kültürlerle ev sahipliği yapan, halkın refah içinde yaşadığı şehir 1919 kışında tüm bu güzelliklerini yitirmiştir. Yazar /anlatıcı burada ne kendisi durumla ilgili bir yorum yapmıştır ne de kahramanlarına bir yorum yaptırmıştır. Şehirde yaşananları olduğu gibi aktararak yorumu okuyucuya bırakmıştır.

Dersaadet seçimlerinin açıklanacağı gün Abdi Bey Şark-ı Karip Maadin Kumpanyasının Cellatyan Hanında telefonun başında haber beklemektedir. İlk haberi Birlik gazetesi başmuharriri Hüsnü Faik Bey'den alır. Hüsnü Faik Bey, İttihat ve Terakki Partisinden üç tane milletvekili seçildiğinin bunlardan Lütfi Fikri'nin istifa edeceğini söylemiştir. Abdi Bey az da olsa kendinin de seçilebileceğini düşünmüştür fakat seçilememiştir. Yazar /anlatıcı burada Cellatyan Hanın ve oradan İstanbul'un görüntüsünün kısa bir betimlemesini yapmıştır.

“Cellatyan Hanı yeni yapılardan hayli yüksekçe, Boğaz’a filan egemen: camlardan, Çamlıca’ya yoğunlaşan incir moru bir bulut kalabalığı görülüyor; işgal donanmasının, buram buram duman kusarak; manzaradaki kiri arttırdığı da. Kar sözde parlaklıktır, oysa limanı darmadağın eden bu sulusepken düştüğü yeri kirletiyor: kül esmeri, suyu çok, karı kıt, gevşek mi gevşek! Bir de telaşlı ki! Camlar buğulanmış dışarıso soğuk olmalı (İlhan, 1981: 278).

Burada dikkatimizi çeken husus, daha öncede zikredilen Boğazdaki işgal donanmalarıdır. Her mevsim ayrı bir güzelliği olan Boğaziçi'nin görüntüsü işgal donanmaları yüzünden güzelliğini yitirmiştir. Abdi Bey burada detaylı bir yorumda bulunmamıştır sadece donanma gemilerinin Boğaz'ı kirlettiği yorumunu yapmaktadır.

Abdi Bey, akşamüzeri vapurla yeniden Yeniköy'deki Mizrahi'lerin yalısına gider. Rosa Mizrahi'nin Matmazel Hortense ve Besim Paşazade Şehbal Hanım'ın domino oynadığını görür. Akşam yemeğine Miralay Morley, Sadrettin Bahri Paşa da gelmiştir. Yemekten sonra Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Anadolu'ya geçmesi durumu konuşulmuştur.

Misafirler gittikten sonra Abdi Bey, Raşel Mizrahi ve hizmetçileri Riri üçlü bir sevişme gecesi yaşarlar. Bu durum Abdi Bey, Mizrahilerin yalısında kaldıkça zaman zaman devam eder. Anlatıcı bunu detaylı bir şekilde okuyucuya sunmaktadır.

Ahmet Ziya'nın işçilerle olan toplantıları, Doktor Melek Hanım'ın fırka için yürüttüğü işler yüzünden dörtlü yaptıkları görüşmeler azalmış, Münif Sabri ile Neveser baş başa görüşmeye devam etmişlerdir. Bu görüşmeler Selanik'te bulundukları yıllarda yaşanamayan bir aşkı yeniden alevlendirmiştir. Seçimlerden sonra bir akşam Beyoğlu Petrograd Pastanesi'nde buluşmak için sözleşirler fakat buluşmaya yine sadece Münif Sabri ve Neveser gelir. Ahmet Ziya Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosu'nda işçi gruplarıyla seçimlerde milletvekili çıkarabilmek için yapılan toplantıya katılır. O akşam Ahmet Ziya'nın ablası ve arkadaşı ile buluşmaya gelmemesini ve İstanbul'da o günlerde yaşanan önemli olayları anlatıcı şöyle nakleder:

“...1335 sonbaharı, meyvus ve soğuk! Şehzadebaşı Ferah Tiyatrosu'nda, büyük amele toplantısı: iki bin murahhasın oy birliğiyle kabul edilen mukarreat: ‘...burjuva fırkaları, mubus çıkarmak imkânını yok ettikleri taktirde; amele grupları haklarını temsil ettirmek saadetinde, lüzumlu telakkî ettikleri, ifaya hazırdırlar.’ Mahalle aralarında, karantinaya alınmış, kapısı sarı yaftalı vebalı evler. Kibar semtlerinde, fuhuş ve eroin! Dersaadet, İngiliz ve Fransız ‘Müstemele’ birliklerinin, kahve esmeri Hindu ve kuzgun siyahi zenci neferlerince taranıyor. Haliç üzerinde vapurdumanı bir sis, minarelerden dağılan Ezan-ı Muhammedî'yi boğup, işitilmez kılan acaba o mudur? İşgal Komutanlığı, Polis Müdüriyeti'yle birlikte, caddelerde kesafeti artan otomobil seyrüseferini düzenlemek için, belli başlı kavşaklara asker dikti bunlara nazım deniyor ya da meydancı. Kira arabaları ateş pahası, Karaköy'den Galatasaray'ınaseksen kuruş, bahşişiyle seksen beş! Vatman Hasan Efendi yönetimindeki 841 numaralı Fatih/Harbiye tramvayı, Şişhane'de raydan çıkarak Voyvoda Caddesi'ne devrildi: üç ölü, otuz yaralı. Sözde frenleri tutmamış” (İlhan,1981:306).

Görülüyor ki o yıllarda İstanbul'da sadece işgal kuvvetlerinin baskısı yaşanmıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı siyasî çalkantılar, halkı yeni arayışlara sürüklemiştir. Siyasi kutuplaşmanın yanında ekonomi de bir hayli bozulmuş, insanların yaşam kalitesi düşmüştür. Tabii bu durumdan en çok halk tabakası etkilenmiştir. Salgın hastalık vebanın baş göstermesi de buna bağlanabilir. Halk bu kadar zor durumdayken zenginlerde fuhuş ve eroin bağımlılığı yaşanmaktadır. İmparatorluğun hem siyasi merkezi hem de kültür yuvası olan Dersaadet dört bir yandan çöküntüye uğramış bir şehir olarak okuyucuya sunulmaktadır.

O gece Beyoğlu'ndan dönerken Münif Sabri, Neveseri evine bırakmıştır. Neveser ve Münif Sabri kupa arabasında öpüşmüşlerdir. Sabah uyandıktan sonra Neveser, evinin Nefti Salonun camından İstanbul'u izler.

“... İğrenç, balgam kıvamında bir sulusepkenle uyanıldı, bütün gece yağmış ama tutmuyor, ortalığı kirletiyor yalnız; tutsa o rendelenmiş mermer aklıyla kar şehri ne mükemmel aydınlatırdı. Davos’ta olduğu gibi! Hava ne zaman karlasa, Davos’u ‘Beynelmilel’ Graüdünden Sanatoryumu’nu yeniden yaşamaması olası mı? Sanki Başhemşire Rotbein, tahammülfersa et beni, tiril tiril kolalı beyazlığıyla, sabah hararetini denetlemeye gelmiş! ”(İlhan, 1981: 308).

Burada Neveser’in gördüğü İstanbul manzarası ona sanatoryum günlerini hatırlatır. Bu olumsuz bir algıdır. Eserin başından beri belirtilen olumsuz İstanbul algısı ilk defa burada insanın zihninde hatırlanmak istenilen bir durumla eş tutularak verilmiştir.

Bu manzarayı izledikten sonra Neveser gazeteleri okurken Münif Sabri’den telefon gelir. Ahmet Ziya Birlik gazetesinin matbaasına gelmiştir ve burada Münif Sabri ile karşılaşır. Seçim badiresi atlatıldığı için akşam buluşmak isterler ve Neveser’i ararlar. Neveser buluşma teklifini kabul eder. Akşam önce Beyoğlu’nda yemek yerler. Yemek sırasında İttihatçıların seçimlerde hile yaptığını konuşurlar. Yemekten sonra Varyete Tiyatrosu’nda locaya girerler. Tiyatrodan çıktıklarından sonraki gördükleri manzara şu şekildedir:

“ Tiyatrodan çıkıyorlar ki, neredeyse karanlık: marsık kokulu bir bulut güruhu Beyoğlu’na çökmüş; sokak lambaları nazenin nilüferler, siste yüzüyor; tramvay arşelerinde, maytap yeşili şerâreler : görünmez buzları, kabaralı postallarıyla çatır çutur ezen işgal neferleri. Neveser’in içi ürpermiştir, kürküne sıkı sıkı sarılmalı, yoksa üşütecek! Doktor Melek aniden durgunlaştı, gülmekten mi? Ahmet Ziya, Münif’in koluna girmiş, Cavit Bey’e atıp tutuyor. Nereden icabetti acaba? Ağzından, burnundan öyle buhar çıkıyor ki, bilmeyen cigara içtiğini sanır, oysa soğuktan:

... Onları, Ağacamii Durağı’ndan ilk Sultanahmet tramvayına bindirdiler. Ne kadar yoruldukları o zaman meydana çıktı. Yalnızlığa alışmışlar, birbirlerini gözleriyle sevmeye, bakışlarıyla anlaşılmaya; Ahmet Ziya’nın gevezeliği, Doktor Melek’in mütecaviz ciddiyeti yüreklerini tüketiyor. Münif bir kupa arabasını çevirdi. Perdelerini indirir indirmez, Neveser başını onun omzuna bırakıyor” (İlhan, 1981: 313).

O gece Münif Sabri, Neveser’i Perapalas’a götürür.

“Perapalas’a mı, baş döndürücü sulu sepkenin ufalayıp dağıttığı, görkemli bir gece sarayına mı? Her taraf ışıltı: iç ve dış salon, hol, koridorlar, çın çın öten bir sırça aydınlığına boğulmuş, bütün avizeler yanıyor. İçeriden sarhoş bir kalabalığın neşeli uğultusu. Arada kahkahalar. Döner kapıdan girdikleri sıra, cazbant çalmakta olduğu,

onestep parçasını bitirdi, shimmy'ye atladı, dans eden çiftlerin alkışlarını duydular: yeni bir dans bu, çok tutulan! Püfür püfür favorileri, sırmalı üniformasıyla ecnebi bir jeneral lobinin sahanlığına dikilmiş garsona bağıırıyordu.” (İlhan, 1981: 314).

Neveser ve Münif Sabri yemek salonunda yemeklerini yedikten sonra odalarına çıkarlar. Oda da sohbet ederken Neveser, Münif Sabri'nin sadece Birlik gazetesi'nin bir muhabiri olmadığını, milli mücadeleyi destekleyen Karakol Cemiyeti'nin üyelerinden olduğunu, eşi Abdi'nin ve arkadaşlarının cemiyet tarafından takip edildiğini öğrenir. O gece Neveser ve Münif Sabri birlikte olurlar. Sabah Neveser'in Perapalas'tan izlediği İstanbul manzarası şöyledir:

“Neveser, genç kızlığından beri ezanla uyanmadığını düşünüp ürperiyor. Tüyleri diken diken oldu. Aradan nice yıl geçmişti: Halıcızadelerin yalısındaki, Terakki Apartmanındaki, Beynelmilel Graüdünden Sanatoryumu'ndaki yıllar! Belleğinde yankılanan o eski ezanların, her geçen yıl, bir parçasını kapıp götürmüş; işgal altındaki payitahtta yeniden sabah ezanlarıyla uyanmak, o yüzden yüreğini parçalıyor. Fakat çok geçmeden üzüntüsü dehşete dönüşecektir: şafak karanlığına dağılan, bu kartal sürüsü ezanlardan başka, şehrin Türk'e aidiyetini kanıtlayabilecek, hiçbir şey kalmamıştı ki! İçini müthiş bir korku kapladı.

Dersaadet'te sabah ezanlar!... Boğaziçi'ndeki düşman zırhlılarının; Pera'da, Tatavla'da, Ayestefanos'ta kaldırımları döve döve devriye gezen düşman inzibatlarının; Haydarpaşa ve Sirkeci garlarına, limana, kara ve deniz gümrüklerine, posta ve telgraf idaresine çöreklenmiş, düşman zabitlerinin üzerinde yalnız onlardır ki şehrin (hatta bu mülkün) asıl sahiplerinin elinden çıkmadığını halâ duyurmaktadır.” (İlhan, 1981: 323)

Neveser'in ezan sesiyle uyanması okuyucunun eserin başından beri beklediği yorumu yapmaktadır. Neveser burada İstanbul'u iki farklı bakış açısıyla görmüştür. Biri olumsuz bir bakış açısıdır. İmparatorluğun başkentinin işgal kuvvetleri tarafından nasıl tahrip edildiği, imparatorluğa ait gümrüklerin, haberleşme sistemlerinin kaybedildiğini acizliğe düşünüldüğünü anlatan bir bakış açısıdır. Duyduğu ezan sesi Türklerin dini kimliğinin bir sembolüdür. İşgal kuvvetleri varlığını bu kadar hissettirirken halâ ezan sesini duyabilmek ona ümit vermektedir. Neveser'in bu ümidi adeta bir milletin yeniden dirilişi göstermektir.

Yılbaşı gecesi Abdi Bey, Mizrahi'lerin yalısındaki baloya davetlidir. Baloya Rus Prens Dmitri Bragin, Fransız Yüzbaşı Larivière, Gülistan Satvet, Miralay Morley, Birlik gazetesinden Hüsnü Faik, Besim Paşazade Şehbal Hanım, Servet Yesari Bey ve daha bir çok kişi katılmıştır. Abdi Bey, yalının o geceki halini şöyle anlatır:

“Yalının loş ve hantal salonunu, ışıklarla donatılmış avizeler mi böyle genişletip güzelleştirmiş; yoksa karpuz kollu gömleklerini şişire şişire , bir havadan ötekine atlayan Çıgan çalgıcıları mı? Sanki başka bir konağın, başka bir salonu: Flaubert’in bir romanından çalınıp getirilmiş! Boy aynalarından, gökkuşağı renkleriyle yansıyan erimiş metal aydınlığı büfe çevresinde, bakara masasında ya da ocağın başında öbeklenmiş misafirlerin, tutuşmuş toz magnezyum gibi üstüne yağıyor. Kimler, kimler, kimler! İnandırılmaz hotozları, evlere şenlik giyimleri, korkunç mücevher hevenkleriyle kat kat gerdanlarını titreten vardakosta madamlar: Kavukçuyan’ın refikası, Diamandis’in hemşiresi, Müzenidis’in hem refikası hem baldızı. Yer yer meşale gibi parlayan buğday sarışını beyaz Rus yosmaları. Teni ipek, gözleri kadife, kaşları samur, edasından yanına varılmaz biri Yahudi öteki Fransız iki matmazel ki birisi sigortacı Eskenazi’lerin ortanca kızıdır, öbürü galiba Notre Dame de Lorette’de muallime. Ya Gülistan Satvet? O bir alem: Yüzbaşı Larivière’i limonküfü buğusuna sarmış, hayli dekolte tirşe tuvaleti,ucundan cıgarası eksik olmayan uzun ağızlığı, Fransızcadan başka dil konuşmamasıyla dikkati çekiyor.” (İlhan,1981:347)

Yalıda kutlanan yılbaşı gecesi anlatıcının kurguladığı manzara ülkenin bir yanında kurtuluş mücadelesi vermeye çalışan insanların yanında Batı özentisi olan, bir nevî mandater yönetimi hemen kabullenen insanların varlığını göstermektir.

Neveser, yılbaşı gecesini kardeşi Ahmet Ziya’nın evinde geçirir. O da öğleden sonra Doktor Melek’e yardım etmek için Çemberlitaş’a gider. Yılbaşı yemeğine Münif Sabri ve Şaşkın Bekir Usta da davetlidir. Ancak Münif Sabri ve Bekir Usta yatsıdan sonra gelebilirler. Yemekten sonra Münif Sabri, Nevser’i evine bırakır. Neveser, Münif Sabriyle kalmak ister ama Münif Sabri ertesi gün Beyoğlu’ndaki Mulatier Pastanesi’nde buluşma sözü vererek Cihangir’e bırakır. Ertesi gün Neveser pastaneye gider bir müddet bekler fakat Münif Sabri gelmez. O sırada Münif Sabri’nin Karakol Cemiyeti’nden arkadaşı Rosef Hocayef gelir ve Münif Sabri’den haber getirdiğini söyler. Münif Sabri’nin yılbaşı gecesi Yeniköy’deki eyleme katılmış ve burada sol omzundan yaralandığını anlatır. Salı günü Beyoğlu’ndaki Karlman Bonmarşesi çocuk oyuncakları bölümünde saat sekizde Frenk kıyafetiyle onu bekleyeceğini söyler. Münif Sabri Salı günü de buluşmaya gelemez. Nevaser, Çarşamba sabahı gazeteden Münif Sabri’nin suikaste uğradığını öğrenir.

Romanı genel olarak değerlendirdiğimizde 1919-1920 yıllarında İstanbul hep olumsuz koşullarla karşımıza çıkmaktadır. Bir yandan işgal kuvvetleri her yanı sarmıştır, kara- deniz yolları, haberleşme ağı İtilaf Devletleri’nin kontrolündedir. Şehir

sadece işgalciler tarafından değil kendi insanı tarafından da hiçe sayılmaktadır. Özellikle Bacaksız Abdi Bey romanda bunun en güzel örneğidir. O ve arkadaşlarının yaşam tarzı bir nevî şehrin tarihi-kültürel yapısına ihanet etmektedir. Batılı eğitim almış bu kişiler Dersaadet'i küçük Paris olarak görmeye çalışmaktadır diyebiliriz.

Ekonominin bozulması, Osmanlı toprak kayıplarının artması nedeniyle şehre gelen muhacirlerin durumu ve veba salgını da olumsuzluklar zincirinin birer halkasını oluşturmaktadır. Fakat anlatıcı bunlara sadece temas etmektedir, detaylı bir bilgi ya da yoruma yer vermemiştir.

Tüm bu olumsuzlukların içinde şehrin kurtulacağına inanan Münif Sabri daha sonra da Neveser'dir. Özellikle Neveser'in Perapalasta uyandığı sabah hala ezan sesini duyulabilmesi onu umutsuzluktan kurtarmaktadır. Şehirde halâ millî bir nişanın bulunduğu göstergesidir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamızın konusu 1980-1981'de Yayımlanmış Olan Romanlardaki İstanbul Algısı'dır. Romanlarda İstanbul'a nasıl yaklaşıyor, İstanbul'da nelere dikkat ediliyor, tenkit edilen, beğenilen, hayran kalınılan taraflar nereleridir, bunları tespit ettik ve değerlendirdik.

Çalışma sırasında incelenen romanların basım yılı 1980 ve 1981 olmasına rağmen eserlerde olayların yaşandığı tarihler farklıdır. Eserler, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki İstanbul'u da, 1970'li yıllardaki İstanbul'u da anlatmaktadır. Bu bakımdan çalışmamız sırasında yaptığımız yorumlar eserlerin vak'a zamanındaki İstanbul'un durumu ile ilgili olabildiği gibi yazarın yazma zamanındaki İstanbul'u da olabilir.

İncelediğimiz ilk roman Hasan İzzettin DİNAMO'nun *Açlık* isimli romanıdır. Bu eserde Dinamo, zaman zaman anlatıcı olarak kendi bakış açısını okuyucuya sezdirmiştir zaman zaman da ana karakter Musa ve yardımcı karakterler üzerinden şehre nasıl baktığını sunmuştur. Eserin vak'a zamanı 1927 yılıdır.

Açlık romanında yazarın ve karakterlerin bakış açısı hep olumsuzdur. Bu olumsuzluğun sebebi kahramanın yaşadığı sıra dışı ve olumsuz olaylardır. Musa, Güzel Sanatlar Akademisi'ne kaydolmak için gelen, başarılı, resme ve edebiyata yeteneği olan bir öğretmen okulu öğrencisidir. İstanbul'a geliş amacı da bu yeteneklerini gösterip bu şehirde yükselmektir. Fakat yazarın şehre olumsuz bakışından dolayı Musa bu şehirde hep kötü olaylar yaşamıştır. Yazarın Musa'nın karşısına çıkardığı kişiler de hep şehrin olumsuzlukları ile karşılaşmış kişilerdir.

Çalışmamız sırasında dikkatimizi çeken bir başka husus, yazarın İstanbul'un farklı semtlerinden ve buradaki yaşantılardan bahsetmesidir. Dinamo, Beyazıt ve çevresini İstanbul'un yazın yeri olarak nitelendirmektedir. Musa'nın burada matbaacılarda çalışan arkadaşlarını bulması, Köroğlu gazetesine gitmesi vb. hadiseler bu civarda geçmektedir. Bakırköy ve yöresinde de öksüz yurtlarından arkadaşları yaşamaktadır. Onlarda dokuma fabrikasında çalışan, maddi olanakları gelişmeyen kişilerdir. Son olarak da Beyoğlu tarafından bahsetmektedir. Beyoğlu yöresinde yaşayan insanlar maddi olanaklara sahip kimselerdir fakat bunlarda ahlâken düşük tiplerdir. Burada Ali Şükrü ÇORUK'un Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu isimli çalışmasında değinildiği gibi:

“Beyoğlu’nun mekân olarak ele alındığı romanlarda sıradan bir mekânla karşılaşmıyoruz. Bu mekân ayrıca bir zihniyet olarak da karşımıza çıkmaktadır” (Çoruk: 1995, 354).

“Ahmet Mithat Efendi Hüseyin Fellah, yer yüzünde bir melek, dürdane hanım, vah!, esrar-ı cinayet, acaib-i âlem, ahmet metin ve şirzat romanlarında ve letaif-i rivayet serisi hikayelerinin çoğunda da beyoğlu üzerinde durur. Ona göre beyoğlu, batı medeniyetinin bütün kötü taraflarını bünyesinde barındırmaktadır. Beyoğlu’nda ‘murdarlıktan, hastalıktan, bataklıktan başka hiç bir eğlence çeşiti yoktur” (Çoruk: 1995, 32).

Yazar anlatıcının bakış açısı da bu yönde olduğu için burada bu bilgiyi paylaşmak lüzumunu gördük.

Musa, tüm bu olumsuzlukların sonucunda İstanbul’dan kaçmak ister. Eserin başında bir kültür şehri olarak gördüğü İstanbul, eserin sonunda bir bataklık durumundadır. Musa’nın ve diğer kahramanların şehri bu kadar kötü görmelerinin sebebi yazarın ideolojisine bağlanabilir.

İkinci romanımız Selim İLERİ’nin Bir Akşam Alacası isimli eseridir. Bu eserde de İstanbul’dan kaçış psikolojisini görmekteyiz.

Romanın ana karakteri Emre Taran isimli mirasyedi bir yazardır. Emre Taran, İstanbullu zengin bir ailenin ferdidir.

Sosyal hayatındaki arkadaşları da kendisi gibi kültürlü tiplerdir. Her biri mimar, ressam vb. mesleklere sahiplerdir.

Eserin vak’a zamanı 1970li yıllardır. Yani siyasi anlamda Türkiye’nin en çalkantılı yıllarını yaşadığı bir dönemdir. Kahramanların İstanbul’dan kaçmayı düşünmelerinin sebeplerinden biri de bu siyasal huzursuzluktur.

Roman, Emre Taran’ın arkadaşı Osman’ın güneye göç etmesiyle başlar. Bu göçün sebebi İstanbul’da istediği maddi imkânlarla ulaşamaması ve siyasi kutuplaşmadır.

Emre Taran, varlıklı bir kişi olduğu için onun gezdiği yerler hep Boğaziçi civarıdır. Yazar İleri, burada kahramanlar yoluyla bize İstanbul’un özellikle de Boğaziçi’nin uğradığı tahribatı anlatmaktadır.

“Boğaziçi başlangıcından beri yeni Türk edebiyatı’nda önemli bir motif olarak yerini almıştır. Bu yer, alelâde ve tesadüfî bir mekândan, millî medeniyetin yaşandığı bir mekânın tasvir ve anlatımına kadar geniş bir perspektif arz etmektedir” (Koç, 2005: 7).

Selim İleri’nin okuyucuya sunduğu Boğaziçi tahrip edilmiş bir Boğaziçi’dir. Romanımızın başkahramanı Emre Taran ile arkadaşları Mimar Göksel, Galerici Günseli ile yaptıkları yorumlardan Boğaziçi’nin yaşadığı değişimi görmekteyiz. Bu noktada da yine Murat Koç’un Yeni Türk Edebiyatı’nda Boğaziçi ve Boğaziçi medeniyeti isimli çalışmasında değindiği

“19.yüzyılın sonunda boğaz sayfiye özelliğini yavaş yavaş kaybetmeye başlar. 20.yüzyılın başından itibaren ise bu özelliğini günden güne kaybederek İstanbul’un herhangi bir yeri konumuna gelir” (Koç, 2005: 30).

Yine eserin içerisinde uzun uzun tasvir edilen Celal Bey’in yalısı ve bu yalıdaki yaşamın değişimi ile ilgili verilen bilgiler Boğaziçi ve buradaki mekânların yaşadığı dejenereyi okuyucuya sunmaktadır.

Tüm bu tahribatın yaşanan Siyasal çekişmeler ve köyden kente göç dalgası sebebiyle olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yazar, yarattığı tiplerle bu olumsuz değişimin eleştirisini yapmaktadır.

Üçüncü eser, Oktay Rıfat’ın Danaburnu isimli romanıdır. Eserin vak’a zamanı yine 1970li yıllardır. Burada eserin sadece bir bölümü İstanbul’da geçmektedir.

Eserde karşımıza İstanbul’da yaşayan farklı tipler çıkmaktadır. Bunlardan biri eserin zaman zaman anlatıcısı konumundaki Yusuf Kendir ve eşi Perihan Kendir’dir. Perihan ve Yusuf Kendir çifti İstanbul’da yaşayan, iyi eğitim görmüş ailelerin çocuklarıdır. Özellikle Perihan Hanım, gerçek bir İstanbulludur. Ana karakter Berber Recep ve hayat kadını Emine ise Anadolu’dan İstanbul’a çalışmaya gelmiş taşralı tiplerdir.

Çalışmamızda İstanbul algısını bize sunan karakterler daha çok Berber Recep ve Emine’dir. Berber Recep Kurtuluş civarında bir dükkânda çalışmaktadır. Emine ile tanıştıktan sonra yaşantısı değişmiştir. Emine’nin bir hayat kadını olduğunu daha sonra öğrenir.

Yaşadığı bu şokun etkisi ile bir gün Emine’yi bıçaklar ve beş yıl Paşalimanı’nda hapiste yatar. Hapisten çıktığında İstanbul’a ve eski yaşantısına bir özlem vardır.

Yazar kahramanlarının yaşadığı yer olan Beyoğlu, Kurtuluş civarını okuyucuya sunmuştur. Emine ve Recep karakteri ile karşımıza yine Beyoğlu ve civarının algısı çıkmaktadır. Buradaki Beyoğlu zihniyeti de Beyoğlu yöresinin “bataklik” olarak görülmesidir.

Dördüncü eser, Tezer ÖZLÜ’nün Çocukluğun Soğuk Geceleri isimli romanıdır. Burada yazar karşımıza hem anlatıcı hem de kahraman olarak çıkmıştır. Eserin vak’a zamanı yine 1965-1971 yıllarıdır. Fakat eserde üzerinde durulan konu daha çok kahramanın psikolojisidir.

Romanın ana kahramanı, babasının memuriyeti dolayısıyla Anadolu’dan İstanbul’a gelir. Babasının çocukluğu İstanbul-Fatih’te geçmiştir. Bu sebeple de ilk olarak Fatih’e gelir. Beyoğlu’nda rahibelerin eğitim verdiği bir okula kaydolar.

Burada kahraman ile İstanbul’un birbirine yakın iki semti olan Fatih ve Taksim’in yaşam tarzı olarak ne kadar farklı olduğunu görmekteyiz. Yine kahramanın Beyoğlu yöresinde sinemaya gitmesi, Şişli, Nişantaşı yöresinde gezmesi okuyucuya bu semtler ve buralarda yaşayan insanların yaşam tarzları hakkında bilgi vermektedir. Kahramanın psikolojik sorunları nedeniyle zaman zaman klinikte yatar ve bazı dönemlerde İstanbul’dan uzakta yaşamaktadır. Bu süreçlerden sonra tekrar İstanbul’a dönen kahramanımızda İstanbul’a olan özlemini görmekteyiz. Bu eserde kahramanımızın İstanbul’un peyzajının güzelliği ile ilgilenmektedir ve şehre bakış açısı da olumlu yöndedir.

Beşinci romanımız Refik Halit KARAY’ın Ayın On Dördü isimli romanıdır. Bu eserde direkt olarak karşımıza bir İstanbul algısı çıkmamaktadır. Eserin konusu İstanbul’da işlenen bir cinayetin çözülmeye çalışılmasıdır. Eserin ana kahramanları Heykeltıraş Rıdvan Bey ve eşi Rayiha Hanım’ın kaldıkları ve gezdikleri mekânlar sayesinde İstanbul ile ilgili yorum yapabildik.

Rıdvan ve Rayiha İstanbullu zengin tüccarların mirasyedi torunlarıdır. Bu sebeple kaldıkları ve gezdikleri yerler genellikle Boğaziçi yöresidir. Bu kahramanlar sayesinde bu şehirde maddi olanakları gelişmiş kişilerin yaşantısı hakkında bilgi edindik. Rıdvan ve Rayiha karakteri bize Boğaziçi ve bu yörede yaşayan kişiler ile ilgili bilgi verir.

“Türk edebiyatı, başlangıcından günümüze kadar Türk insanının ve Türk kültürünün bir aynası olma özelliğini devam ettirmiştir. Bu kültür içinde beş yüz yıllık bir dönemi kaplayan Boğaziçi -hem mekân hem de yaşanan sosyal hayat-vüs’ati tartışılabilir olsa da edebiyatımızda yerini almıştır” (Koç, 2005: 50).

Bu bilgidен hareketle kahramanların gezdiği Boğaziçi’ni yorumlamaya çalıştık. Fakat Rıdvan ve Rayiha karakteri Murat Koç’un bahsettiği beş yüz yıllık kültürel yapıyı devam ettirmeye çalışan kişiler değildir. Onların aileleri ticarî vasıtayla sonradan zengin olmuş kimselerdir. Dolayısıyla gerçek Boğaziçi medeniyetini yansıtan kişiler değildirler. Bu sebeple de Boğaziçi’ni sadece sayfiye yeri olarak görmekteyiz.

Altıncı romanımız 1980 yılında basılan Bekir YILDIZ’ın Halkalı Köle isimli eseridir. Eserin vak’a zamanı 1977 yılıdır. Bunu anlatıcı okuyucuya “Ekim Devri’nin altmışıncı yılıydı” cümlesiyle bildirmektedir.

Bu eserde belirgin bir İstanbul algısı görememekteyiz. Romanın anlatıcısı ve kahramanı olan yazar, çocukluğunun bir döneminde İstanbul’da yaşamıştır ve daha sonra bilinmeyen bir sebeple tekrar İstanbul’a dönmüştür. Kahramanı etkileyen, bizde İstanbul algısı düşüncesini uyandıran Haydarpaşa Garı ve Üsküdar Meydanıdır diyebiliriz. Anlatıcı Haydarpaşa Garını hem ayrılık hem vuslat olarak görmektedir. Üsküdar Meydanı’na ise annesinin ölümünden sonra gitmiştir. Üsküdar Meydanı tarihin ilk devirlerinden bu yana hem büyük bir meydan hem de şehrin Anadolu’ya açılan kapısı olarak görülmektedir. Anlatıcının burada Üsküdar Meydanı’nı seçmesi yaşadığı üzüntüler dolayısıyla kaçış psikolojisine büründüğü yorumunu yapabiliriz.

Yedinci romanımız Necip Fazıl KISAKÜREK’in Aynadaki Yalan isimli eseridir. Romanda İstanbul Algısı’ndan ziyade eserin başkışisi Naci’nin ruhsal durumu anlatılmaktadır. Bir nevî yazar, kendi yaşadıklarının bir başka şeklini kahramanı Naci’ye yaşatmıştır diyebiliriz. Eserde İstanbul ve Boğaziçi’nin görüntüsü üzerine bilgi vardır. Belma Hanım’ın Boğaziçi’ndeki yalısının görüntüsü ve yaşam tarzı, bize İstanbul’un tarihî mekânlarından biri sayılan yalıların görüntüsü üzerine bilgi vermektedir. Bu yalı tasviri aynı zamanda yalıda yaşayan insanların yaşam tarzı hakkında da bilgi vermektedir.

Okuyucuya sunulan ikinci İstanbul algısı, daha önce hiçbir büyük kenti ve İstanbul’u görmemiş Hatice’nin şehre bakış açısında mevcuttur. Hatice, İstanbul’un

peyzajının doğal güzelliğine hayran olmuştur. Vapur’da izlediği Boğaz manzarası onu etkilemiştir. Vapurda yanında bulunan Naci ise her gün gördüğü bu güzelliğin farkında değildir. Naci’nin, Hatice’ye apartmanları gösterdiğinde Hatice’nin verdiği olumsuz tepkiyle şehrin doğal güzelliğinin tahrip edilmeye başlandığını anlamaktayız.

“Yedi Tepe” olarak adlandırılan İstanbul, günümüzde daha büyük tahribatlara uğramıştır. Gökdelenler, ulaşım için yapılan köprüler, yüksek katlı alışveriş merkezleri şehrin silüetini bozmuştur.

Sekizinci romanımız Sabahat EMİR’in Sancılı Bir Gün isimli eseridir. Romanda İstanbul’un Boğaz manzarasını ve bozulan peyzajını görmekteyiz. Romanın başkahramanı oyuncu Tijen Hanımın ve eşi akademisyen Orhan Bey’in şehre bakış açısını görmekteyiz. Burada karşımıza yine iki farklı İstanbul algısı çıkmıştır. Biri tiyatrocı Tijen Hanımın sanatçı duyarlılığı ile şehrin sadece doğal güzelliklerinin görülmesi ve bu güzelliklerin insan psikolojisi üzerindeki etkisidir. Diğeri ise Orhan Beyin bir akademisyen olarak şehrin doğal güzelliğinin nasıl tahrip edildiği hususundaki eleştirisidir.

Dokuzuncu eser Sevgi SOYSAL’ın 1980 yılında basılan “*Hoş Geldin Ölüm*” isimli romanıdır. Eserde Ankara’da öğrenci olan Sema’nın hayatı anlatılmaktadır. Sema’yı İstanbul’a getiren sebep siyasi ortamdır. Eserin vak’a zamanı tam verilmemiştir fakat biz eserde kısaca değinilen öğrenci olayları, tutuklanmaları sebebiyle 1970-1980 olduğu yorumunu yapabiliriz.

Aslındaki eserdeki İstanbul algısı sadece Sema’nın algısı değildir. Sema, âşık olduğu asistan Ömer için İstanbul’a gelmiş ve aktif olarak siyasi olaylarda da Ömer ile birlikte yer almıştır. Ömer ise tamamen İstanbul’daki siyasi hareketliliğe dahil olabilmek için gelmiştir. Bu nedenle Ömer’in İstanbul algısı siyasî bir algıdır diyebiliriz. Yani İstanbul’u fikirlerini daha rahat savunabileceği bir yer olarak görmektedir.

Onuncu romanımız 1981 yılında basılan Sözer ÖNAY’ın “*Öteki*” isimli eseridir. Bu roman soyut bir çalışmadır. Bu sebeple İstanbul ile ilgili algıya sadece eserin birinci bölümünde anlatıcı/kahramanın gezdiği mekânlar üzerinden ulaşılmıştır. Yine eser, soyut bir kahraman olan meleğin hayatını anlattığı için yorumlarımızda kahramanımızın psikolojik tahlilini de yapmak durumunda kaldık. Eserin vak’a zamanı

ise 1972 yılının yaz aylarıdır. Bu eserde İstanbul’u Türklerin yerleşmesinden önceki sosyal, etnik ve kültürel yapı açısından da değerlendirme fırsatı bulduk.

On birinci eser Hakkı ÖZKAN’ın 1981 yılında basılan “İnci ” isimli romanıdır. Romanda fakir çocukların zengin olma hayalleri ve tam bu hayale ulaştıklarını düşündükleri anda bu hayalin yıkılması anlatılmaktadır.

Romanda mekân İstanbul’dur. Kumkapı civarında yaşayan insanların hayatını anlatır. Kumkapı, Gülhane Parkı, Haliç Can ve arkadaşlarının çocukça algısı ile okura sunulmuştur diyebiliriz. Çünkü Gülhane Parkını, Beyazıt civarını sadece gezilip, eğlenilecek yerler olarak görmektedirler. Gülhane Parkı dönemin mesire ve eğlence yeri olduğu için de böyle bir algı oluşmuştur diyebiliriz.

Yazar/anlatıcı, İstanbul’un başka bir semti olan Kasımpaşa yöresini de okuyucuya tanıtmak amacıyla Sulu, Can ve Yamuk’u Sulu’nun annesini ziyarete götürür. Yazar bu kısmı izleyici bakış açısıyla sunmuştur. Ayrıca anlatıcı burada Kumkapı, Sultanahmet civarı ile Kasımpaşa’yı karşılaştırmıştır. Tarihî Yarımada olarak adlandırılan Sultanahmet civarısını İslam ve Doğu kültürü ile özdeşleştirirken Kasımpaşa civarını Batı medeniyeti ile özdeşleştirmiştir.

Son olarak da romandaki baş karakterlerinden biri olan Recai Bey’in Kumkapı’da izlemiş olduğu manzara kahramanın ağzından anlatılmıştır. Recai Bey’e göre de Kumkapı farklı hayatların yaşandığı bir yerdir. Bir yanda Kumkapı’ya eğlenmek için gelen maddi olanakları gelişmiş kimseler vardır bir yanda da geçimini balıkçılıkla sağlayan balıkçılar yer almaktadır. Yazarın bu farklılıkları göstermesinin sebebi İstanbul’un aynı mekânında bile nasıl kozmopolit bir yaşamın hakim olduğunu okuyucuya sunmaktır diyebiliriz.

On ikinci eser Rikkat KÖKNAR’ın “Bekleyiş” isimli romanıdır. Eserin vak’a zamanı kesin olarak bilinmemektedir. Eser otuz beşli yaşlardaki Aynur Hanım’ın İstanbul’a nasıl geldiği, bu şehre gelirkenki beklentileri ve İstanbul’daki yaşantısını anlatmaktadır.

Aynur Hanım, babasının memuriyeti dolayısıyla Anadolu’da yetişmiş genç bir bayandır. Çocukluğunda sadece yazları Erenköy’de yaşayan anneanne ve dedesini ziyaret etmek amacıyla İstanbul’a gelir. Annesi Dürnev Hanımsa İstanbullu bir bayandır. Dedesi ve anneannesinin vefatından sonra İstanbul’a pek gelmezler.

Dürnev Hanım’a dayısından bir miras kalır, bu mirası almak için avukat olan ağabeyinin çağrısı üzerine kızı Aynur ile İstanbul’a gelirler. Karşımıza ilk çıkan İstanbul algısı bu davet ile başlar. Dürnev Hanım’ın algısı tamamen özlem psikolojisi üzerine kuruludur. Çünkü anne ve babasının ölümünden sonra doğup büyüdüğü şehir İstanbul’a birkaç kez gelmiştir. Dürnev Hanım sadece İstanbul’u değil çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını da özlemiştir diyebiliriz.

Aynur’un algısı ise İstanbul, onu bu küçük Anadolu kasabasından kurtaracak bir yerdir. Dolayısıyla Aynur’un algısı daha çok şehrin güzellikleri ve gençlere sunduğu özgür yaşam olanağıdır diyebiliriz.

Aynur, bir yandan miras işleri ile ilgilenir bir yandan da kaldıkları küçük otelde kendine yeni arkadaşlıklar edinmektedir.

Teyzesi Perran Hanım’ın da yardımıyla farklı sosyal çevrelere de girer. Bu çevrede tanımış olduğu zengin ve mevkî sahibi Şakir Bey ile evlenir. Üç yıl sonra Şakir Bey vefat eder. Geçen üç yıllık sürede Aynur, İstanbul’a gelirken kurduğu hayalleri gerçekleştirir. Tıpkı hayallerinde olduğu gibi İstanbul ona istediği rahat ve özgür hayatı sunar. Anlaşıldığı üzere romanın son kısmına kadar İstanbul hem olumlu bir bakış açısıyla okuyucuya sunulmuştur. Moda’da kaldıkları otel, gittiği gece kulüpleri, Perran Teyzenin Çiftelahavuzlar’daki evi, Beyoğlu’nda yaptığı alışverişler, Şakir Bey ile oturdukları ev hepsi Anadolu’dan İstanbul’a gelmiş bir kişi çok güzel olanaklardır. Fakat Şakir Bey’in vefatından sonra miras için girdiği dava ve yalnızlık duygusu onu İstanbul’un bu nimetlerinden mahrum bıraktırmıştır. Bu psikolojik çöküntü sonunda da bir kliniğe yatırılmıştır.

Genel olarak değerlendirdiğimizde şu yorumu yapabiliriz: Başlangıçta bir kurtuluş şehri, lüks yaşam şehri, mutluluk olarak algılanan İstanbul romanın sonunda insanı yalnızlığa iten bir şehir olarak okuyucuya sunulmaktadır.

On üçüncü eser Tarık BUĞRA’nın “*Yalnızlar*” isimli 1981’de basılmış romanıdır. Eserin vak’a zamanı 1930’lu yıllardır. Romanda bütünsel bir İstanbul algısından söz edememekteyiz. Sadece romanın baş kahramanı Murat Kervancı’nın İstanbul’a geliş amacı ve İstanbul’daki yaşam tarzı üzerinden yorum yapabildik.

Murat Kervancı, Akdenizli, çitlik sahibi, maddi olanakları yerinde bir ailenin oğludur. Hukuk Fakültesi’ni kazandıktan sonra İstanbul’a gelmiştir. Müzisyen olmayı

istediği için üçüncü sınıfta fakülteyi bırakır. Arkadaşlarıyla bir tiyatro kumpanyası kurmayı hedefler fakat ne müzisyen olma hayali ne de kumpanya hayali gerçekleşmez. Bu nedenle şehre olumlu bir bakış açısıyla bakamaz. Beyoğlu civarında oturduğu için bu yörenin düşük ahlâk yaşayışına sahip bir yaşam sürmektedir. Tabi yaşadığı olumsuzlukların sebebi olarak İstanbul’u görmez. Çalışmamızın içerisinde de değindiğimiz gibi sadece mekân olarak Beyoğlu ve civarı seçilmiştir.

Eserin ikinci bölümü Murat’ın çiftliğine döndüğü günleri anlatmaktadır. Burada da İstanbul’a herhangi bir özlem söz konusu değildir.

İncelediğimiz son roman Atilla İLHAN’IN “*Dersaadet’te Sabah Ezanları*” isimli eseridir. Eserin vak’a zamanı 1919-1920 yıllarıdır. Yazar vak’anın yaşandığı zamanın daha iyi idrak edilmesi için eserinin ikinci bölümünde 1909 yılına geri dönüş yapmıştır. Ana karakter Bacaksız Abdi Bey’in, eşi Neveser Hanım’ın ve diğer kahramanların Selânik yıllarını, karakterlerin İstanbul’a nasıl ve niçin geldiği bilgisini verir.

Bacaksız Abdi Bey, Selânikli Halıcızâde Köse İsmail’in tek çocuğudur. Selânik’te Garaud Koleji’nde okumuştur. Üniversite eğitimi almak için Paris’e gider. Burada Jöhn Türkler ile tanışır ve İttihat- Terakki Grubuna dahil olur. Onu İstanbul’a getiren olay İttihat ve Terakki Partisi’nden önce Selânik daha sonra Edirne milletvekili olarak seçilmesidir. Milletvekilliğinden önce de Kapalı Çarşı’da halıcı dükkanları olduğu için zaman zaman İstanbul’a gelir. Milletveki olunca eşi Neveser Hanım’da İstanbul’a taşınır.

Selânik’teki yalı komşusu Rosa Barzılay’da evlenince eşi ile İstanbul’a gelir. Münif Sabri’de Çanakkale Muharebesi’nde Seddülbahir çarpışmasında yaralanır savaşın sonuna doğru Karakol Cemiyeti üyeleri arasında yer alır. Bu sebeple İstanbul’a gelir. Burada Birlik gazetesinde muhabir olarak çalışır.

Tez konumuzu oluşturan İstanbul Algısı’nın yorumu kahramanlardan ziyade okuyucuya bırakılmıştır. İlhan, kahramanların bulundukları mekanlar ve olayları okuyucuya detaylı bir şekilde yansıtır. Anlatıcının çizdiği İstanbul manzarası olumsuzdur. Çünkü İmparatorluğun başkenti İtilaf Devletlerinin hüküm sürdüğü bir yer halindedir. Yanlış Batılışan karakterler ve onların yaşayışıyla da okuyucuyu bilgilendirir. Bizi ilgilendiren İstanbul algısını Neveser Hanım yapar. Perapalas

Otelî'nin camından gördüğü manzara İstanbul'un nasıl yozlaştığını anlatan bir manzaradır fakat kulağına gelen ezan sesiyle İstanbul'da halâ milli bir iz bulunması Neveser ve kurtuluşu destekleyen çevreler için olumlu bir algıdır.

Tabii burada şunu da unutmamak gerekir ki Dersaadet'te Sabah Ezanları romanının karakterlerini tanıyıp onların bakış açılarını detaylı bir şekilde anlatabilmek için Atilla İlhan'ın “*Aynanın İçindekiler*” serisinin tamamını okumamız gerekmektedir. Yalnız bu romanların her birinin basım yılları farklı olduğu için biz tez konumuzu oluşturan 1981 yılında basılan *Dersaadet'te Sabah Ezanları* romanını seçtik.

Gürsel AYTAÇ'ın “*Çağdaş Türk Romanı Üzerine İncelemeler*” isimli eserinde de eserin içerik, anlatım tekniği vb. özelliklerine yer verilmiştir.

“Atilla İlhan, tarih araştırmaları yapan ve orijinal bir senteze varan sayılı düşünür ve sanatçılarımızdan biridir. Denemelerinde birer düşünce yazısı halinde ortaya koyduğu görüşlerinde tarih romanlarında kurmaca düzeyinde sanat katında somutlaşmaktadır. Sosyalizmi benimsediği halde millî değerlerin batılaşma uğruna kaybedilmemesi gereğine inanmakta, yakın tarihimizde düşünce akımlarının ardındaki Avrupa güçlerine dikkati çekmektedir. Dersaadet'te Sabah Ezanları'nda ayrıntıların bolluğu ve çeşitliliği, roman figürlerinin canlılık kazanmasını sağladığı gibi onların temsil ettiği yaşama üslubunu da gösterir. Alaman Ziya'nın Almanlaşması, elmalı Strudel zevkinde kendini ele verirken, Bacaksız Abdi'nin kahvaltılarda bile kahve düşkünlüğü onun Fransızlardan kaptığı bir çok alışkanlıktan biridir mesela. Romanın başlığının yazarca yorumlanması, ona simgesel bir işlev yüklediğini göstermektedir” (Aytaç, 1999: 88).

Aytaç'ın yaptığı bu değerlendirmeden de yola çıkarak roman karakterlerinin İstanbul'daki yaşayış tarzı onların İstanbul algısını oluşturduğu yorumunu yapmak yanlış olmaz.

Tezimizin tamamını değerlendirecek olursak İstanbul her kahramanda ya da yazarda farklı bir algı ile karşımıza çıkmıştır. Bunun sebebi olarak İstanbul'un tüm doğal ve kültürel güzellikleri içinde barındıran bir şehir olmasına rağmen içinde yaşayan kişilere ya da bir sebeple İstanbul'a gelmiş kişilere aynı şartları sunmamasına bağlanabilir. İstanbul, günümüzde de her türlü sosyal imkânın yer aldığı bir mega-kent olmasına rağmen farklı ekonomik durumlara sahip bireylere maddi olanakları ölçüsünde bir yaşam sunan bir şehirdir. Tabii burada bireylerin kültürel birikimleri de önemlidir diyebiliriz.

KAYNAKÇA

- AYTAÇ, Gürsel, (1999), **Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler**, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- ÇORUK, Ali Şükrü, (1995), **Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Türkiye Bibliyografyası**, (1980), Sayı 1-3, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Türkiye Bibliyografyası**, (1980), Sayı 4-12, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Türkiye Bibliyografyası**, (1981), Sayı 1-7, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Türkiye Bibliyografyası**, (1981), Sayı 8-12, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- KARAOĞLANOĞLU, Yakup Kadri, (1970), **Kiralık Konak**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KOÇ, Murat, (2005), **Yeni Türk Edebiyatı'nda Boğaziçi ve Boğaziçi Medeniyeti**, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- SAMİPAŞAZADE, Sezai, (1888), **Sergüzeşt**, İskele Yayınları, İstanbul.
- YETİŞ, Kâzım, (2009), "İstanbul Yazarlığı", **I.Uluslararası Türk Edebiyatında İstanbul Sempozyumu (5-8 Nisan 2008)**, Beşir Kitabevi, İstanbul.
- YETİŞ, Kâzım, (2010), "Klasik Dönem Edebiyatında İstanbul", **Kültürlerin Başkenti İstanbul**, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- YETİŞ, Kâzım, (2010), "Yenileşme Dönemi Edebiyatında İstanbul", **Kültürlerin Başkenti İstanbul**, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul.

**OKUDUĞUMUZ ve MALZEME BULAMADIĞIMIZ 1980 ve 1981'DE
BASILMIŞ ROMANLAR**

- ADIVAR, Halide Edip, (1981), **Dağa Çıkan Kurt**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- AKTUNÇ, Hulki, (1981), **Bir Çağ Yangını**, Derinlik Yayınları, İstanbul.
- ALP, Seyit, (1981), **Dino ile Ceren**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- APAYDIN, Talip, (1981), **Kente İndi İdris**, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- APAYDIN, Talip, (1981), **Vatan Dediler**, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- AREN, F.Ülke, (1981), **Hanya Konya**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- ARSLAN, Mahmut, (1980), **Kaybolan Kızlar**, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul.
- ATILGAN, Yusuf, (1981), **Bodur Minareden Öte**, Karacan Yayınları, İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz, (1980), **Cengâver**, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz, (1980), **Mavi Yıldız**, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz, (1981), **Binatlı**, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz, (1981), **Dargo**, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz, (1981), **Düşman**, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul.
- BAHADİROĞLU, Yavuz, (1981), **Keşmekeş**, Yeni Asya Yayınevi, İstanbul.
- BALEL, Mustafa, (1981), **Peygamber Çiçeği**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- BAYRAKTAR, Erdoğan, (1981), **Mucizeyi Beklerken**, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.
- BAYRI, Melek Melih, (1981), **İşçi Kız Selma**, Çaba Matbaası, Ankara.
- BENER, Erhan, (1980), **Elif'in Öyküsü**, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- BENER, Erhan, (1981), **Oyuncu**, Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- BİLBAŞAR, Kemal, (1980), **Bedoş**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- BİLBAŞAR, Kemal, (1981), **Zühre Ninem**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- BUĞRA, Tark, (1980), **Dönemeçte**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- CİLASUN, Raif, (1980), **Bedir Kahramanları**, Baytan Kitabevi, İstanbul.
- CİLASUN, Raif, (1980), **Beklenen Sabah**, Çile Yayınevi, İstanbul.

- ÇOLAK, Emine, (1980), **Yollar ve Biz**, Hidayet Yayınları, İstanbul.
- DEMİR, Kemal Tahir, (1981), **Sağır Dere**, Türk Yazarları-Karacan Yayınları, İstanbul.
- DİNAMO, Hasan İzzettin, (1980), **Ateş Yılları**, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- DİNAMO, Hasan İzzettin, (1981), **Türk Kelebeği**, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- DÖLEK, Sulhi, (1980), **Geç Başlayan Yargılama**, Tan Kitap ve Yayın, Ankara.
- DUMLU, Ahmet, (1980), **Oyalı Yazma**, Erzincan Matbaası, Erzincan.
- ERAY, Nazlı, (1981), **Pasifik Günleri**, Hilâl Matbaacılık, İstanbul.
- ERİM, Turgut, (1981), **Girişim**, May Yayınları, İstanbul.
- GÖĞÇELİ, Yaşar Kemal, (1980), **Kimsecik**, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- GÜNEL, Burhan, (1981), **Acının Askerleri**, May Yayınları, İstanbul.
- HAKSUN, Necati, (1981), **Kutsal Ceza**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- ILGAZ, Rıfat, (1981), **Yıldız Karayel**, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- İLERİ, Selim, (1980), **Cehennem Kraliçesi**, Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- İLHAN, Atilla, (1980), **Fena Halde Leman**, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul.
- İLHAN, Atilla, (1981), **Zenciler Birbirine Benzemez**, Karacan Yayınları, İstanbul.
- İNAL, Günseli, (1981), **Gelincikler Sürgünde**, Tomurcuk Basımevi, İstanbul.
- KADİROĞLU, Rahime , (1980), **Rabia**, Doyuran Matbaası, İstanbul.
- KAKINÇ, Tarık Dursun, (1980), **Alçaktan Uçan Güvercin**, Zafer Matbaacılık, İstanbul.
- KAKINÇ, Tarık Dursun, (1980), **Kayabaşı Uygarlığının Yükselişi ve Birdenbire Çöküşü**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KALELİ, Lütfi, (1981), **Vakarlı Mamo**, May Yayınları, İstanbul.
- KARAKUŞ, Hidayet , (1981), **Yağmurlar Nereye Yağar**, May Yayınları, İstanbul.
- KARAY, Refik Halit, (1981), **Yüzen Bahçe**, İnkılâp ve Aka Kitapevleri, İstanbul.
- KUTLU, Ayla, (1980), **Islak Güneş**, Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- MİNE, Selma, (1980), **Obi**, Bilim Kurgu Yayınları, İstanbul.
- ONUR, Necmi, (1980), **Kör Sait'in Oğlu**, Ekspres Yayınları, İstanbul.
- ÖZAKIN, Aysel, (1980), **Genç Kız ve Ölüm**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayınevi, İstanbul.
- PINAR, Saffettin, (1980), **Bir Uzaylının Söyledikleri**, Minnetoğlu Yayınevi, İstanbul.
- SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati, (1980), **Ebem Kuşağı**, İrfan Yayınevi, İstanbul.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati, (1980), **Geçitteki Ülke**, İrfan Yayınevi, İstanbul.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati, (1980), **Karanlıkta Mum Işığı**, İrfan Yayınevi, İstanbul.

SÜMER, Dinçer, (1981), **Bozuk Bir Şey**, Yazarlar ve Çevirmen Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.

ŞİMŞEK, Mustafa İhsan, (1981), **Obanın Töresi**, Kalem Yayıncılık, İstanbul.

TİMUÇİN, Afşar, (1980), **Gece Gelen Eski Dost**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayınevi, İstanbul.

TOY, Erol, (1980), **Gözbağı**, Tomurcuk Matbaası, İstanbul.

YALÇIN, İrfan, (1980), **Fareyi Öldürmek**, Milliyet Yayınları, İstanbul.

YALÇIN, İrfan, (1981), **Pansiyon Huzur**, Yalçın Yayınları, İstanbul.

YILDIZ, Ahmet Günbay, (1981), **Aynada Batan Güneş**, TÜRDAV Basım Yayım, İstanbul.

**OKUDUĞUMUZ ve MALZEME OLARAK KULLANDIĞIMIZ 1980 ve 1981'DE
BASILMIŞ ROMANLAR**

- BUĞRA, Tarık, (1981), **Yalnızlar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- DİNAMO, Hasan İzzettin, (1980), **Açlık**, Yalçın Yayınları, İstanbul.
- EMİR, Sabahat, (1980), **Sancılı Bir Gün**, Emir Yayınları, İstanbul.
- İLERİ, Selim, (1980), **Bir Akşam Alacası**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- İLHAN, Atilla, (1981), **Dersaadet'te Sabah Ezanları**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- KARAY, Refik Halit, (1980), **Ayın Ondördü**, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl, (1980), **Aynadaki Yalan**, B.D. Yayınları, İstanbul.
- KÖKNAR, Rikkat, (1981), **Bekleyiş**, Birsan Yayınları, İstanbul.
- ÖNAY, Sözer, (1981), **Öteki**, Ağaoğlu Yayınevi Tesisleri, İstanbul.
- ÖZKAN, Hakkı, (1981), **İnci**, Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi, İstanbul.
- ÖZLÜ Tezer, (1980), **Çocukluğun Soğuk Geceleri**, YKY Yayınları, İstanbul.
- RİFAT, Oktay, (1980), **Danaburnu**, Karacan Yay., İstanbul.
- SOYSAL, Sevgi, (1980), **Hoş Geldin Ölüm**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- YILDIZ, Bekir, (1980), **Halkalı Köle**, Cem Yayınevi, İstanbul.

DİZİN

-A-

Anlatıcı, 53, 54, 70, 72, 88, 89, 91, 92,
93, 100, 105, 111, 112, 113, 114, 115,
120, 122, 126, 131, 153

-B-

Bakırköy, 27, 149
Beyazıt, 10, 11, 14, 17, 20, 22, 34, 40,
44, 55, 58, 60, 149, 155
Beykoz, 7, 9, 10, 25, 26, 27, 57, 67, 99,
101, 105, 108
Beyoğlu, 13, 15, 17, 41, 42, 43, 44, 45,
47, 49, 54, 55, 59, 76, 79, 85, 87, 95,
123, 126, 127, 129, 131, 133, 149,
152, 157
Boğaziçi, 13, 17, 33, 64, 65, 66, 67, 96,
98, 102, 107, 150, 152

-C-

Cağaloğlu, 8, 14, 60
Cumhuriyet, 19, 33, 79

-D-

Doğal, 96

-G-

Gülhane, 13, 14, 15, 17, 21, 29, 32, 33,
34, 35, 38, 41, 49, 50, 54, 58, 59, 60,
117, 120, 131, 155

-İ-

İstanbul, iii, iv, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13,
14, 15, 16, 18, 19, 21, 23, 27, 29, 30,
31, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 41, 43, 45,
54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65,

67, 68, 69, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 82,
83, 84, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95,
96, 98, 100, 102, 103, 105, 106, 108,
109, 111, 112, 113, 114, 115, 116,
120, 121, 122, 123, 124, 127, 128,
129, 131, 133, 149, 150, 151, 152,
153, 154, 156, 158, 159, 163

-K-

Kumkapı, 115, 116, 119, 120, 155

-O-

Ocak, v

-S-

Sirkeci, 120
Siyasi, 65
Sosyal, iii, v, 150

-T-

Tanzimat, 73

-Ü-

Üsküdar, 17, 23, 99, 100, 118, 153

-V-

Vak'a, 103, 122, 128

-Y-

Yalı, 71, 103
Yazar, 11, 12, 18, 19, 20, 23, 24, 30, 32,
36, 39, 45, 54, 64, 70, 76, 79, 87, 96,
103, 112, 114, 117, 118, 121, 122,
123, 127, 131, 150, 152, 155

-Z-

Zaman, 123, 126